

28—29 april

Debatter m. m.**Tisdagen den 28 april**

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Jonasson (cp) ang. lokaliseringspolitiska åtgärder i Fryksdalen	5
herr Carlshamre (m) ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen.....	8
herr Wennerfors (m) ang. effektivisering av lagerhållning och distribution inom den offentliga sektorn.....	14
herr Björck i Nässjö (m) ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet.....	15
herr Burenstam Linder (m) ang. staten som företagare.....	18
Utsträckt motionstid.....	38
Meddelande om enkel fråga av herr Börjesson i Falköping (cp) ang. möjlighet för kommun att ge humanitär hjälp till annat land.....	38

Onsdagen den 29 april fm.

Utrikes- och handelspolitisk debatt.....	38
Interpellationer av:	
herr Adamsson (s) ang. åtgärder till förhindrande av olycksfall genom bordsantennor för TV-apparater.....	113
herr Åsling (cp) ang. den minskade mjölkproduktionen.....	114

Onsdagen den 29 april em.

Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.).....	116
Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen.....	141
Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier.....	151

	Sid.
Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation av herr Blomkvist (s) ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin	156
Meddelande om enkel fråga av fru Ryding (vpk) ang. förekomsten av ackordslön inom den yrkesmässiga trafiken.	175

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 29 april em.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 7, om revision av konventionen med Norge angående en neutral zon m. m.	140
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 26, om åtgärder för att möjliggöra förbud mot reklam för spritdrycker m. m.	140
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 56, ang. organisation m. m. för högre utbildning och forskning i Linköping.	140
— nr 57, ang. fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport.	140
— nr 58, ang. anslag till bidrag till svenska institut i utlandet m. m.	140
— nr 59, om löneklassplaceringen för vissa poliser.	140
— nr 63, om anslag till Mynt- och justeringsverket: Förvaltningskostnader samt till Byggnadsarbeten för statlig förvaltning.	141
— nr 64, ang. allmän beredskapsstat (vissa allmänna frågor).	150
— nr 65, ang. allmän beredskapsstat (justitiedepartementet).	150
— nr 66, ang. allmän beredskapsstat (utrikesdepartementet).	150
— nr 67, ang. allmän beredskapsstat (försvarsdepartementet).	150
— nr 68, ang. allmän beredskapsstat (socialdepartementet).	150
— nr 69, ang. allmän beredskapsstat (kommunikationsdepartementet)	150
— nr 70, ang. allmän beredskapsstat (finansdepartementet).	150
— nr 71, ang. allmän beredskapsstat (utbildningsdepartementet). ...	150
— nr 72, ang. allmän beredskapsstat (handelsdepartementet).	150
— nr 73, ang. allmän beredskapsstat (inrikesdepartementet).	150
— nr 74, ang. allmän beredskapsstat (industridepartementet).	150
— nr 75, ang. utgifter på tilläggsstat III (försvarsdepartementet). ...	150
— nr 76, ang. utgifter på tilläggsstat III (socialdepartementet).	150
— nr 77, ang. utgifter på tilläggsstat III (kommunikationsdepartementet).	150
— nr 78, ang. utgifter på tilläggsstat III (utbildningsdepartementet)	151
— nr 79, ang. utgifter på tilläggsstat III (handelsdepartementet) ...	151
— nr 80, ang. utgifter på tilläggsstat III (inrikesdepartementet). ...	151
— nr 81, ang. utgifter på tilläggsstat III (industridepartementet). ...	151

	Sid.
— nr 82, ang. anslag till lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island	151
— memorial nr 83, ang. överlämnande till bankoutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner.	151
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 22, om åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier	151
— nr 23, ang. stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin	156
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 60, ang. stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin	174
— nr 61, om anslag till exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, m. m.	174
— nr 62, om anslag till utbildningsåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin.	174
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 35, ang. stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin	174

Tisdagen den 28 april

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 17 in-
nevarande april.

§ 2

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 130, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordningen till riksdagen skulle göras meddelande rörande Sveriges utrikes- och handelspolitik, samt förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Palme och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att ifrågasvarande meddelande kommer att lämnas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 29 in-
nevarande april kl. 10.00.

§ 3

Svar på interpellation ang. lokalisering-
politiska åtgärder i Fryksdalen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag är beredd medverka till sådana lokaliseringpolitiska åtgärder inkluderande järnvägstrafik och annan

service att en positiv utveckling främjas i Fryksdalen.

Som jag tidigare redovisat i den proposition om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten som förelagts riksdagen skall länsstyrelserna och planeringsråden utarbeta konkreta regionalpolitiska handlingsprogram — länsprogram 1970 — med förslag till åtgärder för att lösa de problem som utvecklingen kan medföra i de skilda länen. Länsprogrammen skall redovisas till inrikesdepartementet under år 1971. I samband med behandlingen av dessa program blir det möjligt att på ett systematiskt sätt för alla regioner i riket — inte enbart Fryksdalen — pröva vilka åtgärder som behöver vidtas för att vi skall kunna påverka utvecklingen i enlighet med målen för den regionala politiken. Detta bör kunna ske under år 1972. Jag är därför inte nu beredd att ta allmän ställning till vilka långsiktiga åtgärder som bör vidtas i Fryksdalskommunerna.

Jag vill emellertid erinra om att i de tre kommunblocken Torsby, Sunne och Kil lokaliseringsstöd i olika former har utgått i 19 fall. Den sammanlagda investeringskostnaden har beräknats till ca 43,8 miljoner kronor. Det beviljade stödet i form av lån och bidrag uppgår till ca 24,1 miljoner kronor. Företagen har beräknat sysselsättningsökningen genom denna utbyggnad till ca 390 personer. Huvuddelen av denna ökning har också inträffat.

Möjligheter att få lokaliseringsstöd på samma villkor som hittills finns alljämt för företag som bygger ut eller nyetablerar inom de berörda kommunerna.

När det gäller den av interpellanten

Svar på interpellation ang. lokaliseringspolitiska åtgärder i Fryksdalen

berörda järnvägen har jag från chefen för kommunikationsdepartementet inhämtat att lönsamheten för järnvägslinjen Kil—Torsby skall undersökas av SJ:s regionala organ under år 1971. Om denna undersökning kommer att leda till någon framställning till Kungl. Maj:t om nedläggning kan inte nu förutsägas. Ersättningen till SJ:s olönsamma bannät har under en följd av år täckt driftunderskotten på bandelen Kil—Torsby. Staten har därmed medverkat till att trygga en rimlig trafikservice för denna bygd.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation och för de uppgifter som där lämnats.

Den tekniska utvecklingen i vårt land har gjort arbetet lättare för människorna. Den har också skapat en högre ekonomisk standard. Men samtidigt har den medfört stora förändringar i vårt samhälle, som undergår en stark mekaniserings- och rationaliseringsprocess. I stora delar av vårt land men kanske främst i Fryksdalen har många människor friställts vid denna process. Jag tänker då främst på omställningarna i jord- och skogsbruket. Genom otillräcklig planering från samhällets sida har de friställda inte kunnat erhålla sysselsättning och utkomst i önskvärd omfattning. Vi har därför fått en stark utflyttning av människor, som i sin tur har inneburit att resandefrekvensen på tågen har gått ned. Ekonomin för exempelvis Fryksdalsbanan har blivit sämre, och det föreligger ett hot om nedläggning av persontrafiken.

Vi inom centern har länge arbetat med förslag om lokaliseringspolitiska åtgärder. Sådana åtgärder kom slutligen också till stånd, och de har förvisso gjort stor nytta. Som inrikesministern säger har man i de tre kommunblocken Tors-

by, Sunne och Kil fått lokaliseringspolitiskt stöd i 19 fall. Stödet uppgår till ca 24,1 miljoner kronor och ca 390 personer har fått sysselsättning. Jag betvivlar inte alls riktigheten av dessa sifferuppgifter, och jag gläds över framgångarna.

Sedan jag den 4 mars framställde min interpellation har också nya förslag till förbättring av den lokaliseringspolitiska verksamheten lagts på riksdagens bord. Även om jag för min del skulle ha önskat ännu starkare krafttag från regeringens sida i fråga om lokaliseringspolitiska åtgärder hälsar jag med tacksamhet de förbättringar som föreslås. Jag vill starkt poängtera att alla satsningar på lokaliseringspolitik enligt min mening är väl använda medel. Flyttning av folk från vissa delar av vårt land till storstadscentra kostar mycket pengar. Jag skall emellertid inte närmare gå in på dessa frågor nu, eftersom de kommer att behandlas om några dagar, då vi skall diskutera den nyligen framlagda propositionen i ärendet.

Beträffande framtida ytterligare satsningar hänvisar inrikesministern i svaret till de konkreta regionalpolitiska handlingsprogram — länsprogram 1970 — som skall utarbetas av länsstyrelserna och planeringsråden samt redovisas till inrikesdepartementet under år 1971. Då bör också, såvitt jag förstår, trafikförsörjningsplaner upprättas. Departementet skall sedan behandla programmen och pröva vilka åtgärder som behöver vidtas. Detta bör kunna ske under år 1972, säger inrikesministern.

Jag förstär mycket väl att denna tågordning måste tillämpas, och jag accepterar den. Det går inte att komma fram fortare. Under tiden måste vi emellertid försöka göra allt vi kan för att få till stånd så många sysselsättningsmöjligheter som vi över huvud taget kan åstadkomma.

Så kommer jag till pudelns kärna — det gäller samordningen av olika åtgärder. Inrikesministern har av kommu-

Svar på interpellation ang. lokaliseringspolitiska åtgärder i Fryksdalen

nikationsministern inhämtat att lönsamheten för järnvägen Kil—Torsby skall undersökas av SJ:s regionala organ under år 1971. Om denna undersökning ger negativt resultat kan detta leda till att Kungl. Maj:t beslutar sig för nedläggning av järnvägen.

Mot de företagsekonomiska aspekterna måste man alltid ställa de samhälls-ekonomiska och sociala följderna av en nedläggning. Åtgärderna måste ses som en helhet — den ena handen måste veta vad den andra gör. Skall man först genom lokaliseringspolitiska åtgärder göra insatser och sedan göra livet surt för dem, som bosatt sig i området, och lägga ned en järnväg? Nej, här måste enligt mitt förmenande en bättre samordning komma till stånd. Varför skall man då så snart som år 1971 göra denna undersökning? Måste man inte — det bjuder väl konsekvensen — vänta med dessa beräkningar och eventuella förslag tills man fått fram de regionalpolitiska handlingsprogrammen? Och dessa handlingsprogram kan ju inte föreligga förrän tidigast år 1972.

Många nya företag har etablerats i Fryksdalen, men de har ännu inte kommit i gång. Spånplattfabriken i Norra Ny har också beslutats men inte startat. Jag hoppas också att en hel del skall kunna ske under den närmaste framtiden och att de regionalpolitiska handlingsprogrammen kan ge upphov till nya företag. Därför bör man vänta med beslut rörande nedläggning av järnvägen. Till dess får man enligt min mening finna sig i att via kollektivbiljetten ta de småförluster som kan uppstå.

Jag vet mycket väl att inrikesministern inte har hand om kommunikationsfrågorna, men samordningen av lokaliseringspolitiken och kommunikationerna måste ju ordnas inom regeringen; annars kan man vidta åtgärder som är felaktiga. Om vi skall ha möjlighet att på bästa sätt tillvarata samhällets intressen och resurser, måste en bättre

samordning helt enkelt ske. Detta gäller på alla områden — jag tänker på lokaliseringspolitik, transportpolitik, postdistribution, järnvägstrafik, kanal- och landsvägstrafik, skoltransporter o. s. v. Mellan raderna i interpellationssvaret vill jag dock läsa ut, att en sådan samordning skall komma till stånd. Om så är fallet är jag tills vidare nöjd, och då tackar jag än en gång för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag skall gärna ge herr Jonasson rätt i att han ur svaret har kunnat läsa ut, att det är möjligt att göra en samordning i detta fall. Vi vet ju att om uppdraget ges till den regionala SJ-organisationen att göra denna undersökning 1971, kan vi sannolikt inte ta ställning förrän 1972, och då finns det goda möjligheter att just i denna region sätta in bedömningen av järnvägens fortbestånd i ett större sammanhang. Det kanske inte alltid är så lyckligt att tidpunkterna kan sammanfalla så här.

Jag vill understryka att naturligtvis varken SJ eller kommunikationsministern gör sina bedömningar enbart på grundval av det resultat som kan iakttagas i ett visst ögonblick, utan bedömningar görs både bakåt i tiden och framåt i avseende på vilka förändringar som kan tänkas inträffa i en bygd och som kan påverka underlaget för trafiken. Därför tror jag inte att det finns anledning att betvivla att vi har rätt betydande möjligheter att bedöma detta problem i ett sammanhang år 1972.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern speciellt för vad han säger om att en samordning i detta fall skall ske. Jag ville ju också tolka svaret på det sättet. En samordning är helt enkelt nödvändig, om vi inte skall göra av med våra samhällsresurser och om vi över

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

huvud taget skall kunna klara landsbygdens problem.

Vad som har gjort mig något orolig är att SJ redan 1971 skulle börja göra vissa undersökningar av lönsamheten. Om det emellertid blir så, som inrikesministern nu säger, att man inte får ta hänsyn till resultatet vid ett enda tillfälle utan jämväl måste beakta den utveckling som kan ifrågakomma, är jag inte särskilt rädd för att det blir en nedläggning i detta fall. Jag vill kraftigt understryka att man här bör avvakta vad som kan åstadkommas genom de regionalpolitiska planerna och bedöma hur utvecklingen kan komma att se sig innan man går till verket. Många i Värmland, och speciellt i Fryksdalen, har fruktat att man skulle gå fram alldeles för fort och så att säga fälla dödsdomen över järnvägen innan man sett vilka verkningar dagens insatser får och vad som eventuellt kan komma till i framtiden. Jag tackar inrikesministern för de uppgifter han nu har lämnat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlshamre har frågat mig, om jag anser att sammansättningen av styrelsen för Stiftelsen Invandartidningen står i överensstämmelse med de uttalanden som gjordes av 1967 års riksdag i samband med beslutet om stiftelsens inrättande samt om jag anser att Invandartidningens redaktionella ledning varit och är tillförsäkrad en oberoende ställning gent-

emot statsmakterna.

Den av regeringen 1966 tillsatta arbetsgruppen för invandrarfrågor tog redan samma år upp frågan om möjligheterna att tillgodose skilda invandrargruppers behov av information. Arbetsgruppen föreslog efter en opinionsundersökning att en veckotidning för utlänningar skulle ges ut. Förslaget granskades av statskontoret, som föreslog att en stiftelse skulle inrättas med uppgift att som huvudman för verksamheten vara tidskriftens ägare. Härigenom skulle enligt statskontoret den redaktionella ledningen tillförsäkras en oberoende ställning gentemot statsmakterna. För att förhindra eventuella påtryckningar i fråga om innehållet i tidningen från de myndigheter och organisationer vilkas verksamhetsområden behandlades i tidningen förordade statskontoret, att utgivaransvaret lades på tidningens chefredaktör. Representanter för dessa myndigheter och organisationer borde inte ingå i tidningens styrelse. Statskontoret föreslog för sin del att ledamöterna i arbetsgruppen för invandrarfrågor skulle utses som ledamöter i styrelsen. I proposition 149 år 1967 anslöt sig min företrädare till statskontorets principiella synpunkter. Däremot togs frågan om styrelsens sammansättning ej upp i propositionen. Statsutskottet konstaterade i sitt utlåtande att stiftelseformen var en lämplig organisationsform för tidningsverksamheten.

I december 1967 tillsatte regeringen styrelsen för Stiftelsen Invandartidningen. I överensstämmelse med statskontorets förslag utsågs ledamöterna i arbetsgruppen för invandrarfrågor till ledamöter i stiftelsens styrelse med arbetsgruppens ordförande som ordförande även i styrelsen. Dessutom kompletterades styrelsen med en expert från statskontoret samt med dåvarande ordföranden i Svenska journalistförbundet. Enligt stadgarna som fastställdes sam-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

tidigt är tidningens chefredaktör ansvarig utgivare.

När statens invandrarverk inrättades den 1 juli 1969 upphörde arbetsgruppen för invandrarfrågor. Gruppens uppgifter och huvuddelen av dess personal överfördes till byrån för anpassningsfrågor inom det nya verket. I anslutning härtill avgick arbetsgruppens ordförande som ordförande i Invandartidningens styrelse, som utökades med bl. a. en representant för den största invandrargruppen. Jag vill betona att invandrarverket på anpassningsområdet har en samordnande och initiativtagande funktion och inte representerar de myndigheter — exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och socialstyrelsen — och organisationer vilkas verksamhetsområden företrädesvis behandlas i Invandartidningen.

Invandartidningens redaktionella ledning är sålunda tillförsäkrad och inftar en oberoende ställning gentemot statsmakterna. I den mån material ställts till förfogande av myndigheterna har tidningens redaktion fått redigera detta helt självständigt.

Hittillsvarande erfarenheter av stiftelsens verksamhet ger enligt min mening inte anledning till ändringar i fråga om Stiftelsen Invandartidningens organisation och verksamhet. Jag kommer emellertid att även framdeles ägna uppmärksamhet åt dessa frågor bl. a. vid förordnande av ledamöter i stiftelsens styrelse.

Vidare anförde:

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret som i vissa stycken var klagörande — framför allt var det klagörande i ett avseende som för mig har varit minst sagt dunkelt: hur man skulle få riksdagens, statsutskottets, statskontorets och propo-

sitionsframläggande statsrådets skrivning att gå ihop med den verklighet som vi har sett utvecklas när det gäller just sammansättningen av stiftelsens styrelse. Jag tror att riksdagen var helt överens om att styrelsen skulle ha en sådan sammansättning att de myndigheter och organisationer, vilkas verksamhetsområden behandlades i tidningen, inte skulle vara företrädda. Jag frågade mig hur regeringen såsom utnämnnare av styrelseledamöter kunnat tolka detta beslut så att företrädare för invandrarverket inte bara tillåtits ingå i utan, vågar man väl säga, även dominera styrelsen.

Vi får nu förklaringen till detta förhållande när statsrådet Holmqvist inte bara säger utan till och med betonar, att invandrarverket på anpassningsområdet har en samordnande och initiativtagande funktion och inte representerar de myndigheter — det lämnas tre exempel, nämligen arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och socialstyrelsen — samt organisationer vilkas verksamhetsområden företrädesvis behandlas i Invandartidningen. Detta är förklaringen till regeringens sätt att utse styrelsen. Man betraktar icke invandrarverket som en av de myndigheter, vilkas verksamhetsområden behandlas i tidningen. Statsrådet uttrycker förhållandet så att verket inte representerar dessa myndigheter.

För mig var det, i varje fall intill denna stund, självklart att verket inte bara representerar utan är en sådan myndighet, dessutom den mest framträdande och viktigaste av dem. Om något ämbetsverks representanter genom riksdagsbeslutet skulle vara diskvalificerade för att ingå i Stiftelsen Invandartidningens styrelse, vore det framför alla andra just invandrarverkets. På denna punkt har emellertid statsrådet och regeringen en annan mening vilket förklarar den rådande i förhållande till riksdagsbeslutet ganska ologiska ord-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

ningen.

Jag kan inte säga att jag omvänt till att dela statsrådets uppfattning på denna punkt, men jag är åtminstone i stånd att förstå den. Jag anser alltså fortfarande att invandrarverket är ett ämbetsverk eller en myndighet av just den karaktär som särskilt nämnts i beslutet om inrättandet av tidningen och dess stiftelse.

Det är emellertid något egendomligt både med förarbetena till och med riksdagsbeslutet om Invandartidningens tillkomst. Allt går inte till alla delar ihop i detta sammanhang. Jag skall t. ex. utan vidare medge att en hårdragen tolkning av uttalandet, att de myndigheter, vilkas verksamhetsområden behandlas i tidningen, icke skulle få vara företrädare i dess styrelse, kan te sig egendomlig. En viss kontakt och även en personlig sådan mellan framför allt det ansvariga verket och den tidning som har att informera »kundkretsen» — om jag får använda ett sådant uttryck — kunde kanske te sig naturlig, men där om står ingenting i riksdagsbeslutet. Svårare är emellertid att denna självständighetsfråga tycks vara en smula oklart behandlad. Det talas mycket om att tidningens redaktionella ledning skulle tillförsäkras en gentemot statsmakterna oberoende eller självständig ställning. För att tillförsäkra tidningens redaktionella ledning en sådan oberoende ställning behövs dock egentligen inga särskilda åtgärder, framför allt behövs ingen stiftelse.

Det finns en lång rad statliga verk och myndigheter som utger egna publikationer. Vissa av dem är mera interna och avsedda som en sorts personalpublikationer, andra är mera avsedda för externt bruk. Man har mig veterligt icke i något annat fall funnit det nödvändigt att inskjuta en stiftelse som ägare mellan verket, d. v. s. statsmakten, och tidningen. Icke desto mindre är de redaktionella ledningarna i alla dessa

publikationer tillförsäkrade en fullt oberoende ställning i förhållande till statsmakterna, nämligen genom tryckfrihetsförordningen.

Det är alltid den ansvarige utgivaren som har det avgörande inflytandet över en periodisk skrifs innehåll. Det behövs icke någon särskild anordning för att ytterligare understryka detta. Om riksdagen, om statsrådet som skrev propositionen, om statskontoret och andra utredande instanser bara hade önskat tillförsäkra Invandartidningens redaktionella ledning en oberoende ställning, hade det varit tillräckligt att framhålla — vilket egentligen även det bör vara självklart — att den ansvarige utgivaren skall vara tidningens redaktör.

Sedan sköter tryckfrihetsförordningen om att han har en oberoende ställning gentemot ägaren. Gentemot ägaren har ansvarige utgivaren alltså en självständig ställning, och ägaren är i detta fall staten. Och det var en oberoende ställning gentemot staten som skulle tillförsäkras ledningen. Men när man skjuter in en stiftelse som ägare av denna statliga publikation, måste man därmed ha avsett någonting mera än att bara garantera den redaktionella självständigheten. Man måste ha velat göra även ägaren på något sätt oberoende av statsmakterna, ty annars är stiftelsen helt överflödig. Vi vet att det vid kontroverser mellan en tidningsägare och den ansvarige utgivaren är utgivaren som har lagens, t. o. m. grundlagens, skydd för sin oberoende ställning. Det står i ägarens makt att avskeda den ansvarige utgivaren och tillsätta en ny, om de inte kommer överens. Jag har svårt att förstå att inte meningen med denna anordning — en stiftelse inskjuten som ägare mellan staten och tidningen — har varit att just flytta den makten, d. v. s. makten att tillsätta och avskeda ansvarig utgivare, ett stycke bort från den mer centrala statsmakten och från de verk och myndigheter, vilkas verksamhetsområ-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

den närmast berörs av tidningen. Om detta inte varit tanken — och jag medger att det inte står någon förklaring härom — är enligt mitt sätt att se hela anordningen meningslös. Då kunde lika gärna invandrarverket, liksom en rad andra verk och myndigheter, självt stått som ägare av tidningen och tillsatt en ansvarig utgivare som enligt tryckfrihetsförordningen är garanterad den oberoende ställning som det här kan bli fråga om. Men om jag har tolkat detta rätt, d. v. s. att det är ägaransvaret och inte bara utgivaransvaret man önskar flytta ett stycke bort från statsmakten, är denna långt drivna personalunion mellan invandrarverket och Stiftelsen Invandartidningen enligt mitt sätt att se knappast i överensstämmelse med andan i det beslut vi fattade.

Jag skulle vara mycket intresserad om statsrådet hade någon synpunkt på denna fråga beträffande de två ansvaren, ägaransvaret och utgivaransvaret, och ta ställning till om syftet med såväl förarbetena som riksdagsbeslutet ändå inte måste ha varit att flytta inte bara utgivaransvaret utan också ägaransvaret bort från den centrala statsmakten. I så fall tror jag det är rätt mycket av nöden att statsrådet Holmqvist fullföljer den avsikt han i slutet av interpellationssvaret säger sig ha, nämligen »att även framdeles ägna uppmärksamhet åt dessa frågor bl. a. vid förordnande av ledamöter i stiftelsens styrelse».

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! När jag svarar på den senaste frågan skall jag göra det så pass enkelt att det står klart hur fåfängt det egentligen är att attackera dessa spörsmål såsom herr Carlshamre gjort. Vem kommer att äga och vem kommer att ha ägaransvaret för denna tidning? Blir det någon annan än staten? Vi har dock träffat ett beslut om att tidningen skall ges ut, och statsmakterna får lov att

hjälpa till med finansieringen, ty inga andra anmäler sig för den uppgiften. Staten får alltså svara för den saken, och frågan om vilka organ som skall sköta handläggningen kan vi diskutera senare.

Jag tycker att herr Carlshamre har gjort det för bekvämt för sig. Riksdagen har ju över huvud taget inte uttalat sig om styrelsens sammansättning. Statskontoret hade en mening härom, och sedan blev det ju faktiskt så att inrikesministern följde statskontorets anvisning på den punkten, d. v. s. han valde de personer som satt i den särskilda arbetsgruppen. Därefter upphörde denna arbetsgrupp och i stället fick en byrå i verket samma funktioner. Det rör sig om samma människor. I båda fallen gäller det statstjänstemän. Den ene var tidigare ambassadör i statens tjänst och blev sedan chef i invandrarverket. En annan man som deltog i arbetet i arbetsgruppen fortsatte med samma uppgifter i en ny tjänst; han var också statstjänsteman. Det blir ju inte så stor skillnad, såvitt jag kan se, om en byrå inom invandrarverket får fullfölja de funktioner som tidigare ålåg arbetsgruppen för invandrarfrågor. Jag tror att vi här rör oss mest med formaliteter. Det skulle vara allvarligare om man kunde påvisa att vi här hade åstadkommit en ordning som på något sätt hindrade denna publikation att fylla sin funktion på det sätt som är tänkt.

Verksamheten med utgivandet av denna tidning för invandrare var tänkt som en försöksverksamhet, vilket också förklarades från början. Statskontoret — för att här ännu en gång återropa den myndigheten — ansåg att det behövdes en försöksverksamhet på ett par år innan man hade bildat sig en uppfattning om lämpligaste formen. Nu sysslar ju invandrarutredningen med frågan hur vi skall ordna den mera långsiktiga informationsverksamheten för de utländska medborgare som kommer hit till vårt

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

land. Den utredningen har helt fria händer att föreslå olika informationsvägar, och när den utredningen framlägger sitt betänkande kanske vi får anledning överväga om inte den nuvarande informationen måste kompletteras med andra åtgärder. Den tidning vi här diskuterar blir då säkerligen ett av medlen i en hel arsenal hjälpmedel.

Med hänsyn härtill tycker jag att herr Carlshamre borde ha kunnat beakta att denna publikation är en provisorisk anordning och att det i framtiden kanske kan visa sig lämpligt att ordna informationen på annat sätt.

Slutligen vill jag tillägga att den förändring som skett i den styrelse det här gäller är, att sedan riksdagen behandlade detta ärende första gången har styrelsen tillförts en representant för invandrarna själva, vilket jag ser som en förbättring av styrelsens sammansättning.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag har inte någon önskan att i detta ärende bli ovän med statsrådet Holmqvist, utan jag har faktiskt bara haft ett syfte med min interpellation — ett syfte som är ganska naturligt för interpellanter — nämligen att försöka skapa klarhet i en fråga som, mitt åtgörande förutan, hade blivit en offentlig debattfråga där meningarna bröts och informationen om vad som förevarit uppenbarligen inte var helt till fyllest på alla kanter. Jag tror det är nyttigt om vi kan hjälpas åt att åstadkomma viss klarhet därvidlag.

Sedan undrar jag om det inte är statsrådet Holmqvist själv som gör det litet lätt för sig i sitt senaste inlägg. Detta att sätta en stiftelse som ägare av en tidning är på intet sätt nytt eller unikt. Det har förekommit tidigare i tidningsvärlden. Vi har stora dagstidningar som ägs av fristående stiftelser, och när de stiftelserna kommit till har det alltid skett i ett bestämt syfte, i re-

gel för att garantera tidningens oberoende ställning. Ett klassiskt internationellt exempel där är Times i London; det klassiska exemplet i Sverige är Svenska Dagbladet, som efter många äventyr för några decennier sedan förankrades i en stiftelse just med det syftet att trygga tidningens framtida utgivning oberoende av krafter som inte borde få påverka en fri, nyhetsförmedlande och opinionsbildande tidning i vårt land. Stiftelseformen har i sådana fall ansetts lämplig att skjuta in mellan den som finansierar och publikationen som sådan.

Som statsrådet mycket riktigt påpekat är det här staten som är den verkliga ägaren och ensam finansiär av tidningen. När man i sådana fall skjuter in en stiftelse brukar syftet vara exakt att finansiären inte skall ha ett alltför starkt inflytande över publikationen. Och om man inte har haft det syftet, så kan jag inte finna annat än att stiftelseformen som sådan är meningslös. Då kunde man lika gärna ha låtit invandrarverket liksom så många andra verk och myndigheter stå som ägare till sin egen publikation.

Har man inte haft det syftet skulle jag gärna vilja höra statsrådets mening om vilket syfte man haft med att skapa den ändå litet obekvämare formen med en inskjuten stiftelse. Självt har jag inte alls svårt att se en motivering för att på detta sätt mycket klart accentuera att Invandartidningen skall ha en speciellt oberoende ställning gentemot statsmakten i jämförelse med andra statliga publikationer. Den vänder sig ju till en publik av invandrare av vilka de flesta inte behärskar svenska språket. Det är för många av dessa invandrare den egentligen enda regelbundna kontakten med Sverige, med svenskt kulturliv och med invandrarernas egna intressefrågor. De kan inte läsa den vanliga dagstidningen och de har fått Invandartidningen som ett slags ersättning — en

Svar på interpellation ang. tillämpningen av de av riksdagen beslutade riktlinjerna för Stiftelsen Invandartidningen

tämligen blygsam ersättning. Men den är ändå en ersättning, och det framgick klart av förarbetena att det är meningen att den på detta sätt skall fylla det tomrum som en icke i landets språk kunnig person måste uppleva när det gäller informationen om det nya hemlandet.

Men då skall väl Invandartidningen också rimligen fylla den andra funktion som den vanliga tidningen har för oss alla — att vara en sorts säkerhetsventil, ett forum där vi kan framföra klagomål, kritik och önskemål, där vi kan nagelfara överheten, ett organ som vi kan vända oss till när vi inte förstår eller när vi känner oss på något sätt malträterade, ett slags allmänhetens tjänare och hjälpare, inte minst inför den samhälleliga överheten. Jag har trott att det är meningen att tidningen skall kunna fungera även på detta sätt, och då är det självfallet viktigt att den av sina läsare upplevs som en fri och oberoende publikation, att den så nära som möjligt motsvarar den vanliga tidning man kan prenumerera på och som kan hjälpa en i alla dessa situationer.

Jag tror det är en riktig väg för att ge tidningen ett sådant förtroendekapital att — som jag uttryckte mig i mitt förra inlägg — flytta även ägaransvaret, även om det så bara skulle vara symboliskt. Det är dock en rätt kraftfull symbol när man unikt för detta ändamål inrättar en tidningsstiftelse i statens ägo. Jag tror alltså att det även under dessa förhållanden är värdefullt att flytta bort ägaransvaret från den centrala makten och dess ämbetsverk och myndigheter. Jag är fortfarande, herr statsråd, övertygad om att detta har varit meningen med utformningen av organisationen såsom en särskild stiftelse. Och om det inte varit det borde det ha varit på detta sätt, och vi bör då betona organisationens karaktär av stiftelse. Stiftelsen skall vara ett organ som accentuerar att tidningen står fri och oberoende, så

långt det är möjligt, i förhållande till sin ägare, svenska staten.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Carlshamre har mycket bestämda meningar om hur det borde vara. Han säger att man borde ha lagt ansvaret hos invandrarverket i stället. Men vi hade ju inget invandrarverk på den tiden. Jag har försökt beskriva hur invandrarverket kom till senare och att en byrå inom invandrarverket har samma funktion som arbetsgruppen.

Men det rör sig dock alltjämt om en stiftelse, och i styrelsen för den sitter ett antal personer. Jag har angivit några av dem. De sitter inte där — som jag också betonat — såsom representanter för de myndigheter som diskussionen gällt och som man hävdade skulle ha blivit tillgodosedda i tidningen. Då förstår jag inte varför herr Carlshamre fortsätter detta resonemang. Det vore rimligt att erkänna att dessa personer har förmågan att i stiftelsen frigöra sig från eventuella andra tjänsteuppgifter. Journalistförbundets ordförande exempelvis bör väl här kunna uppträda med opartiskhet. Den som representerar invandrargrupperna har självfallet inte något speciellt ansvar mot myndigheter. Åtskilliga av de andra personer som sitter i stiftelsens styrelse bör vi också kunna tillerkänna möjligheter att göra en självständig bedömning.

Det finns alltså en stiftelse. Och när det gäller vad som skall skrivas i tidningen och i vilken utsträckning man skall få lov att attackera myndigheterna, så ligger det på chefredaktören att avgöra. Det skall vi väl inte föra in i denna diskussion, utan det är helt klart att det ankommer på den ansvarige utgivaren, chefredaktören, att se till hur tidningen redigeras. Därvidlag har jag inga synpunkter att anföra.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. effektivisering av lagerhållning och distribution inom den offentliga sektorn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat industriministern dels när industriministern avser vidta åtgärder för att effektivisera lagerhållning och distribution inom den offentliga sektorn, dels vilka åtgärder industriministern ämnar vidta. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Lagerhållning och distribution är liksom övriga verksamheter inom den offentliga sektorn föremål för en fortlöpande översyn i effektiviseringssyfte.

Den lagerhållna materielen inom försvaret uppgår till betydande belopp. Tillkomsten av försvarets materielverk har skapat gynnsammare förutsättningar för en intensifierad rationalisering och centralisering av förrådsdriften. Kungl. Maj:t har i propositionen 110 till årets riksdag föreslagit att en särskild förrådsavdelning inrättas inom materielverket. Denna avdelning kommer att medföra ytterligare samordning och effektivisering av försvarets förrådsdrift. Enligt vad jag inhämtat undersöks för närvarande inom försvarets rationaliseringsinstitut möjligheterna till ytterligare förbättring av förrådshanteringen.

Liknande åtgärder pågår inom den civila sektorn av statsförvaltningen. Gemensam upphandling, lagerhållning och distribution sker i betydande omfattning, bl. a. i samarbete med försvarets myndigheter. Postverket har sedan länge handhaft inköp och lagerhållning för andra myndigheter. Riksrevisionsverket har tillsatt en samarbetsdelegation för upphandlingsfrågor inom statsförvaltningen.

Statskontoret och riksrevisionsverket har i flera år arbetat med utredningar som rör den offentliga sektorns lager-

hållning och distribution. Riksrevisionsverket planerar också undersökningar som kan ge underlag för ytterligare rationaliseringar av den offentliga sektorns varuförsörjning.

För de statliga bolagen har sedan årsskiftet Statsföretag AB det direkta ägaransvaret. Gemensam lagring, distribution och upphandling är frågor som naturligen kommer att ingå i företagets bedömningar. Sådana överväganden kommer för affärsverkens del att göras av affärsverksdelegationen.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och den rationaliseringsverksamhet som bedrivs anser jag inte ytterligare åtgärder från min sida vara påkallade i denna fråga.

Vidare anförde

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Den offentliga sektorn har expanderat kraftigt under senare år, och den skall tydligen ytterligare expandera — t. o. m. kraftigt, förstär man av socialdemokratiska uttalanden. Det är inte min mening, herr talman, att provocera till en debatt om socialisering eller inte socialisering, men att jag med oro följer denna utveckling vill jag ändå i detta sammanhang understryka.

Att den statliga verksamheten blir alltmer omfattande har jag också framhållit i min interpellation. I detta gigantiska svenska företag finns det risker för att onödiga kostnader uppstår. Man kan belysa dess omfattning på många sätt, t. ex. genom att peka på det stora antal människor som är sysselsatta i den statliga och statsunderstödda verksamheten: ca 400 000 personer. Till detta kan man lägga de statliga och delvis statliga bolagen, och då kommer man upp till ett antal av nära 500 000 människor.

Det konsumeras en mängd varor av dessa statliga myndigheter, ämbetsverk och bolag. Produktionen av dessa varor

Svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet är sedan länge industrimässigt hårdrationaliserad. Själva konsumtionen är strängt reglerad av anslagstilldelningen. Mellan dessa två moment ligger distributionen och lagringen, och det är på dessa båda led i varukedjan jag har velat fästa statsrådets uppmärksamhet. Jag har gjort det på grundval av de erfarenheter som har vunnits inom det enskilda näringslivet och inte minst med tanke på den snabba omvälvning som datatekniken kan innebära. Därför har jag pekat på möjligheten att inrätta stora lager- och distributionscentraler. Det svar som jag har fått av statsrådet ger vid handen att det har funnits motiv för denna interpellation och att det kanske t. o. m. så småningom finns anledning att göra en uppföljning.

Finansministern redovisar vad som har skett och vad som sker på olika håll, företrädesvis inom de enskilda förvaltningarna på den offentliga sektorn. Men statsrådet pekar också på att det finns samordning på vissa områden, och det noterar jag med största tillfredsställelse. Jag hade dock blivit ännu mer nöjd om mina förhoppningar hade infriats, att jag i dag skulle ha fått ett besked som hade inneburit att ett mera djärvt och genomgripande grepp för ytterligare besparingar inom den offentliga sektorn skulle tas.

Men, säger finansministern, har jag då inte observerat vad som står om exempelvis statskontoret och riksrevisionsverket och vad de har gjort i flera år? I svaret står det att de har arbetat med utredningar, som rör den offentliga sektorns lagerhållning och distribution. Vidare meddelas att riksrevisionsverket planerar undersökningar som kan ge underlag för ytterligare rationaliseringar av denna varuförsörjning. Självfallet har jag läst detta. Men dessa uppgifter initierar en fråga: Om detta har skett i så många år, varför har då inte något mer konkret hänt?

Statsrådet slutar med att säga att ytterligare åtgärder inte är påkallade från

hans sida. Då hoppas jag bara att interpellationen kan få andra att vidta ytterligare åtgärder. Om så sker är syftet med interpellationen ändå uppnått.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för den statistik som nu används för beräkningarna av hushållens sparande och de ändringar i denna som gjorts sedan 1969 års finansplan upprättades samt om jag ämnar lägga fram förslag under innevarande riksdag avsedda att stimulera det enskilda sparandet.

Beräkningar över hushållssparandet sker i de årliga nationalräkenskaperna. Hushållssparandet blir där en skillnads-post mellan hushållens totala disponibla inkomster och den totala privata konsumtionen.

I nationalräkenskaperna får hushållssparandet uppskattas med ledning av preliminära beräkningar av ifrågavarande års hushållsinkomster och privata konsumtion.

Revideringar av det kalkylerade hushållssparandet vidtages allteftersom inkomst- och konsumtionsberäkningar antar en mera definitiv karaktär. De mycket betydande justeringar som nu är aktuella har emellertid delvis varit av extraordinär beskaffenhet. Vid en jämförelse av kompletteringspropositionen år 1969 och finansplanen år 1970 kan man finna att det beräknade värdet av den privata konsumtionen ändrats obetydligt, medan däremot summan för disponibla inkomster — och i anslut-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

ning härtill även hushållssparandets be-
lopp — nedjusterats. Härutöver vidtogs
även en revidering av den s. k. regel-
bundna restposten.

Omläggningen synes ha haft sin
grund däruti att statistiska centralby-
rån kommit fram till nya resultat vad
gäller företagssparandets omfattning
och utveckling. Det ligger emellertid i
sakens natur att inte ens de senaste
uppskattningarna utifrån nationalrä-
kenskapsmaterialet kan göra anspråk
på att vara slutgiltiga vad beträffar hus-
hållssparandet.

Några speciella förslag rörande för-
sök till stimulans av sparandet är inte
för dagen aktuella.

Vidare anförde:

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka fi-
nansministern för svaret på min inter-
pellation, men jag måste tyvärr konsta-
tera att detta svar knappast gör nå-
gon klokare. Där konstateras nämligen
vad vi alla redan vet, nämligen att hus-
hållssparandet framkommer som en rest-
post i nationalräkenskaperna. Det hade
nog inte varit för mycket begärt att fi-
nansministerns svar hade innehållit en
kommentar till de siffror i finansplan-
nen som jag refererade till i min inter-
pellation. Där påpekades att sparkvoten
hade sjunkit från 8,4 procent 1964 till
3,5 procent 1969. I interpellationen hän-
visades också till att hushållssparandet
utöver försäkringssparandet i årets fi-
nansplan beräknades till 700 miljoner
kronor, medan man i 1969 års finans-
plan hade gjort en prognos som sluta-
de på hela 5,8 miljarder kronor.

Det hade varit intressant om finans-
ministern hade velat redogöra för till-
förlitligheten i dessa siffror. I den pre-
liminära nationalbudgeten, som utgjorde
bilaga 1 till årets finansplan och
som sammanställt av konjunkturinstit-
tutet, redovisades att statistiken var
ofullständig och svårtolkad. I denna si-

tuation kan finansministern å ena sidan
hävda att sparandet sjunkit — och då
är hans ovilja att föreslå åtgärder för
en stimulans av sparandet mycket svår-
förståelig — å andra sidan göra gällan-
de att sparandet i realiteten inte har
sjunkit, och då kunde det vara av in-
tresse att få veta något mer om den un-
dersökning av sparandet, som finans-
ministern under årets remissdebatt för-
klarade sig vara beredd att överväga.
Jag vill därför fråga finansministern
om han anser att hushållssparandet har
nedgått under de senaste åren.

Finansministern sade i sitt interpel-
lationssvar att det hade förekommit
mycket betydande justeringar i siffrorna
för sparandet. Den största juste-
ringen skulle gälla hushållens sparande
utöver försäkringssparandet. Nedjuste-
ringen av detta sparande från 5,8 mil-
jarder till bara omkring 700 miljoner
kronor är inte bara, herr finansminis-
ter, en betydande justering utan måste
ges helt andra dimensioner. Att detta
sparande nu beräknas till mindre än en
sjättedel av vad som tidigare angivits
måste ha kommit som en chock för
t. o. m. en så erfaren person som herr
finansministern. Jag beklagar verkligen
att finansministern inte velat lägga
fram några förslag om stimulans av spa-
randet.

Att ett eget sparkapital ger männi-
skorna större oberoende och ökad val-
frihet kan väl knappast någon bestrida.
Finansministern har själv förra året på
ett alldeles utomordentligt sätt beskri-
vit detta. I det socialdemokratiska par-
tiorganet Aktuellt har han själv skrivit
följande: »Utan eget sparkapital får du
vara mjuk i ryggen, med en slant på
banken kan du be både basen och ar-
betsgivaren att dra åt skogen om de bär
sig illa åt.» Det är en beskrivning som
jag också själv skulle kunna skriva un-
der på.

Jag vill inte förneka att det är stora
svårigheter förknippade med att få till
stånd en ökning av hushållssparandet.

Svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

Genom den snabba penningvärdeför-sämringen och de successiva skärp-ningarna av den indirekta beskattning-en har det inte ställt sig särskilt lönan-de att spara. Åtskilliga år har förmod-ligen prisstegringarna varit större än vad som återstår av räntan på sparmed-len sedan skatten tagit sin del av av-kastningen. Utbyggandet av socialför-säkringarna har dessutom medfört att en del sparmotiv bortfallit. Jag tror emellertid att det är oriktigt att se des-sa reformer som ett skäl till att avvisa förslag som syftar till att ytterligare utvidga möjligheterna för människorna att öka sitt sparande och därigenom stärka sitt ekonomiska oberoende.

Att jag inte är ensam om min bedöm-ning av sparandets betydelse framgår också av att representanter för samtliga borgerliga partier i bankoutskottet för en tid sedan reserverade sig för en skrivning som syftade till stimulans av det enskilda sparandet.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka finansministern för svaret på min interpellation.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Interpellanten ställde en direkt fråga till mig, och även om nan satt som en mycket ivrig lyssnare i första kammaren när jag tidigare sva-rade på samma fråga är jag beredd att upprepa mitt besked även här. Det tor-de inte vara möjligt för någon att säga huruvida hushållssparandet har gått ned eller i vilken takt det har gått ned. Uttalanden om detta vidhågs alla er-forderliga reservationer när experterna ger sig in på en diskussion av denna fråga i årets nationalräkenskaper.

Jag har avvisat förslag om att man skall försöka stimulera det personliga sparandet. Jag utgår från att herr Björck i Nässjö syftar på att vi har av-visat de av högerpartiet väckta motio-nerna med förslag härom. Detta har vi talat om många gånger, innan vi hade

glädjen att se herr Björck som ledamot av kammaren. Det är helt enkelt så att vi inte är intresserade av dessa avdrag, det må sedan gälla avdrag för studier, bostadssparande o. s. v., därför att vår progressiva skattelagstiftning innebär att alla dessa sparelement får en enligt min mening ganska orättvis verkan i det praktiska livet.

Herr talman! Slutligen vill jag säga att herr Björck steg i min personliga aktning, när han sade att han kände till allting som jag ämnade beröra i svaret på hans interpellation. Detta är glädjan-de och jag önskar honom fortsatt lycka i utvecklingen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag sade inte att jag kände till allt som finansministern be-rört i interpellationssvaret utan yttrade att det där konstaterades vad vi alla re-dan vet, nämligen att hushållssparandet förekommer som en restpost i national-räkenskaperna, och detta är annat än vad finansministern gör gällande att jag sagt.

Finansministern kan väl knappast komma ifrån de siffror jag redovisat, trots att statistiken kan vara otillförlit-lig. Det kan inte förnekas att det skett en nedgång av hushållssparandet varvid det inte bara rört sig om justeringar utan om ett mycket kraftigt ras. Jag skulle kunna exemplifiera detta faktum på många olika sätt men skall nöja mig med att bara ta upp postbankens inlå-ningsöverskott, som sjunkit från 179 miljoner kronor 1967 till 92 miljoner 1969, d. v. s. en nedgång med nästan 50 procent. Ser vi på sparbankerna visar det sig att inlåningsöverskottet uppgick till 1 miljard 400 miljoner år 1967. 1968 hade beloppet sjunkit till 950 miljoner kronor, 1969 var det nere i 290 miljo-ner och efter en tolv månadersperiod som slutade i och med utgången av mars månad i år var siffran endast 30 miljo-ner kronor.

Herr finansminister, det rör sig inte

Svar på interpellation ang. staten som företagare

om justeringar, utan man måste använda helt andra uttryck för att beteckna vad det egentligen gäller. Det skulle vara mycket intressant att få veta orsakerna härtill, men var och en har väl sina dubier.

Jag hälsar med tillfredsställelse att finansministern för en stund sedan i medkammaren aviserade denna sparutredning, som jag tillsammans med flera andra ledamöter motionerat om vid årets riksdag. Om det nu är så att finansministern underkänner alla de yrkanden, alla de förslag och krav på sparstimulerande åtgärder som det gamla högerpartiet framfört och som också det nuvarande moderata samlingspartiet lagt fram, tror jag att den utredning som finansministern nu uppskjutit ganska länge skulle visa vad hans förslag egentligen kommer att innebära.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det senaste inlägget föranleder väl egentligen ingen annan replik än att jag möjligen får revidera mitt något för snabba beröm till herr Björck, att han var underkunnig om hela mitt svar. Det betyder väl också att jag får revidera vad jag senare yttrade och i stället säga, att jag kommer att följa herr Björcks utveckling med stort intresse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. staten som företagare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat mig om regeringen i tillräckligt hög grad observerat de risker som ligger i att försöka förena de två uppgifterna att samtidigt vara både stats-

makt och företagare.

Svaret är ja.

Vidare anförde:

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för detta svar. I sin vidd och fantasi och insiktsfullhet är svaret betecknande för det ambitiösa sätt på vilket statsrådet nalkas de allvarliga frågor som interpellationen gäller.

Jag har funderat litet över om detta svar kan sägas vara statsrådet Wickmans bästa eller sämsta anförande han hållit i sitt liv. Det är mycket kort, och det utesluter ju möjligheterna att få med något större antal felaktigheter i anförandet. Om man ser saken på det sättet var det förmodligen det bästa anförande som herr Wickman hållit.

Å andra sidan var den enda uppgift som herr Wickman lämnade felaktig, och då blir det ju ett komplett galet anförande. Ur den synvinkeln måste det därför vara bland de sämsta anföranden herr Wickman hållit.

Det är min uppfattning att det är svårt att på ett riktigt sätt förena uppgifterna att samtidigt vara både statsmakt och företagare. Statsmaktens uppgift är att stifta lagar och dra upp ekonomisk-politiska riktlinjer samt övervaka att de olika förordningar som finns efterlevs. Men om staten samtidigt som den är statsmakt driver egna företag finns det, herr talman, en risk, nämligen den att staten för att jämna vägen för de egna företagen åsidosätter sina uppgifter som statsmakt. Omvänt gäller också att staten som företagare lätt kommer att fungera otillfredsställande, eftersom staten-ägaren lockas till att vid företagets skötsel ta olika parti-politiska hänsyn.

Om statsrådet menar att regeringen tillräckligt har beaktat dessa risker, så vill jag påstå att han har fel. Och för att visa det vill jag beröra några frågor

Svar på interpellation ang. staten som företagare

som vi redan har haft anledning att diskutera här i riksdagen.

Till att börja med vill jag då ta upp fallet Durox. Det är vid detta laget fullt klart att statsrådet lämnade felaktiga uppgifter om de verkliga förlusternas storlek. Vidare är det också klart — som herr Ohlin gjorde gällande i sitt resonemang med herr Wickman — att staten-ägaren före valet 1968 hade försökt dölja att det gick illa för Durox. Herr Ohlin hävdade på den punkten att det inte fanns någon tillfredsställande redovisning i publikationen Statliga företag. I det avseendet håller jag med herr Ohlin. Men det finns en omständighet som kanske ännu tydligare visar att det förekom någon sorts smusel och som inte kom fram under den debatt vi hade om Durox. Det förhöll sig nämligen så att man redan i början av 1968 visste att den nya fabrik man byggt var ett misslyckande, och då fanns det rimligen bara två alternativ: endera lägga ned fabriken eller också genomföra omfattande ändringar i den. Men Ni valde en tredje väg, som blev mycket dyrbar för skattebetalarna. För att hindra ett avslöjande före valet lät statsmakterna av politiska skäl hålla i gång fabriken med ideliga driftsavbrott och stora extra rörelseförluster som resultat.

Sedan vill jag också återkomma till en annan fråga som vi diskuterade här i höstas, nämligen de statliga läkemedelstillverkarnas insatser under 1960-talet. Jag påvisade i den debatten att de statliga läkemedelstillverkarna hade höjt priserna med i genomsnitt ungefär 100 procent under en tioårsperiod, under det att de privata tillverkarna hade höjt sina priser med ungefär 10 procent. Efter den debatten har Ni gjort gällande att mina uppgifter var oriktiga, men då vill jag påpeka, herr statsråd, att de är hämtade ur officiell statistik i vad avser de privata läkemedelsfirmornas prishöjningar. När det gäller de statli-

ga tillverkarnas prishöjningar är uppgifterna hämtade direkt ur företagens egna prislistor. Att Ni inte känner till dessa förhållanden och att Ni inte gör något åt dem visar att statsmakterna fungerar illa, när den dessutom skall vara företagare.

En annan fråga gäller kontrollen av tillverkningen på den statliga sidan. Där är det intressant att notera att den professor som är både kontrollant och styrelsemedlem i statens bakteriologiska laboratorium nu lär ha begärt sitt utträde ur denna styrelse. Men det beror inte på att statsmakterna har observerat missförhållandet utan på att andra har gjort det.

Jag vill också ta upp en annan fråga som har diskuterats här i riksdagen, nämligen frågan om elransoneringen. Statens vattenfallsverk har en ställning som både företag och myndighet på en gång. Myndighet är verket framför allt genom sin dominans i den s. k. centrala driftledningen. Behovet av elransonering blev aktuellt helt plötsligt och utan egentlig förvarning för allmänheten. I debatten här i kammaren gjorde Ni gällande att detta inte berodde på att myndigheten i fråga hade undanhållit några fakta, och Ni pekade på att den privata industrin är företrädd i centrala driftledningen.

Men den privata kraftindustrin, som i år inte haft någon kraftbrist, blev inte i tid informerad av Vattenfall om det krisläge som Vattenfall befann sig i. För att visa detta kan jag åberopa ett brev från Vattenfall till den centrala driftledningens medlemsföretag så sent som den 27 januari i år, d. v. s. en vecka innan denna krisrapport om nödvändigheten av att genomföra en elransonering framlades. Vattenfall anför vissa förhållanden och skriver: »Ovanstående förhållanden har lett till en sådan försämring av kraftbalansläget att viss risk — ehuru fortfarande liten — ånyo föreligger för att en kraftbristsituation kan uppstå, om stark kyla skulle bli

Svar på interpellation ang. staten som företagare

bestående i landet och vårfloden skulle inträffa sent.»

Detta var alltså den information som Vattenfall skickade ut till medlemsföretagen i den centrala driftledningen. Jag skulle vilja karakterisera den informationen som lätt vilseledande. Och att informationen fick denna utformning måste i någon mån bero på att företaget Vattenfall — till skillnad från myndigheten Vattenfall — som länge drivit en hård reklamkampanj för elvärme inte ville kännas vid riskerna för en ransonerings. Det är i så fall möjligt att Vattenfall använt sin ställning som myndighet till att uppskjuta de oundvikliga åtgärderna. Alltför sent och till extra obehag för landet böjde man sig för verkligheten.

Så kommer jag till en annan fråga som vi helt nyligen diskuterat i riksdagen, nämligen statens samarbete med American Hospital Supply för att tillverka och försälja sjukvårdsmateriel. Herr Lothigius hävdade under debatten att staten redan innan riksdagen givit sitt medgivande inlett denna verksamhet under beteckningen Tufama. Herr Lothigius fick i detta sammanhang inte något svar på varför statsmakten för att driva sina egna företagsintressen kringgått riksdagens rätt att fatta beslut. Ett svar på denna fråga är så mycket mer behövligt som det i förra veckan meddelats mig att Förenade fabriksverken nu hemligstämplat allt material rörande beslut om detta projekt.

Detta för i sin tur över till en annan fråga som är av likartad karaktär men som faktiskt inte tagits upp i riksdagen. När Statsföretag AB skulle bildas hade, enligt vissa uppgifter i pressen, förberedande verksamhet inletts redan före riksdagsbeslutet. Ni ställer ju ofta riksdagen åt sidan i dessa angelägenheter. Ni köper läkemedelsföretag och socialiserar apotek och bildar det ena bolaget efter det andra på ett sådant sätt att riksdagens beslutanderätt de facto inte kan utövas. Jag betraktar det

som särskilt allvarligt, herr talman, att man valde denna metod också när man bildade det bolag som i fortsättningen skall spela en så stor roll, nämligen Statsföretag AB. Kritiken vid bildandet gällde bl. a. att tillkomsten av detta bolag skulle innebära att riksdagen fick minskad insyn i de olika statsföretagens angelägenheter. Ni använder ofta vackra ord om insyn, herr Wickman, men Ni förnekar dem i praktiken lika ofta och särskilt när Ni lät detta bolag smygbildas. Det skulle vara intressant att få veta vad de inledande aktiviteterna egentligen gick ut på.

Exempel på hur staten-ägaren, för att nu ta upp ytterligare ett problem, trots allt fagert tal om konkurrens på lika villkor gynnar sina egna företag skulle jag vilja hämta från tryckeri- och förlagsbranschen. Staten har tre företag som är verksamma i denna bransch, nämligen Allmänna förlaget, Utbildningsförlaget Liber och statens reproduktionsanstalt. Det finns nu inte tid för någon mera fullständig genomgång av de förhållanden som gäller för den statliga delen av denna bransch, men det är tillräckligt att fästa uppmärksamheten på vissa metoder som staten använder för att gynna de egna företagen.

Dessa företag har till ryggrad kungliga brev som tillförsäkrar dem en monopolistisk särställning när det gäller att trycka och förlägga statligt material. Det sker inget öppet anbudsförfarande, vilket konkurrens på lika villkor skulle kräva.

Utbildningsförlaget förlägger olika trycksaker för skolöverstyrelsens räkning, t. ex. läroplaner. Detta arrangeras på ett sätt som såvitt jag förstår innebär en kraftig subventionering av det egna förlaget. Skolöverstyrelsen gör i ordning allt material och lämnar det utan kostnad tryckfärdigt till Utbildningsförlaget. Förlaget ordnar med tryckningen men säljer sedan materialet till priser som innebär att man

Svar på interpellation ang. staten som företagare

tar betalt även för det omfattande förberedelsearbete som skolöverstyrelsen gjort. Även om det på grund av den bristande insynen är svårt att göra helt riktiga kalkyler kan man beräkna att Utbildningsförlaget t. ex. genom läroplan 69 för grundskolan — den s. k. Lgr 69 — som kom ut på hösten 1969 tillförts en subvention på drygt 1 miljon kr.

Reproduktionsanstalten, SRA, förlägger kartor på för sig själv utomordentligt gynnsamma villkor; så förefaller det åtminstone, även om man naturligtvis som alltid när det gäller statliga företag får göra vissa reservationer på grund av svårigheten att få någon egentlig insyn. Anstalten trycker, såvitt jag förstår, kartorna åt kartverket och får betalt för trycket. Sedan ligger kartorna kvar hos reproduktionsanstalten, och så säljs de av denna till priser som innebär inte bara ersättning för tryckningskostnaderna utan dessutom ett ganska kraftigt pålägg. Därefter görs en avräkning med kartverket som går till på det viset att SRA ser efter hur mycket som har sålts, varpå man levererar tillbaka precis de summor som tryckningskostnaderna för detta material motsvarar. Tidigare fick kartverket dessutom royalt på vad som hade sålts, men om jag förstått det hela rätt är så inte längre fallet, utan vinsten, royalt och allt, tillfaller det statliga företaget som någon sorts subvention. Det förfarande som man har valt betyder också att SRA inte står för några lagringskostnader eller andra egentliga risker.

Jag vill nämna också en annan sak som gäller SRA — fortfarande med reservation, eftersom det är svårt att få information om statliga företag. SRA gjorde år 1965 en nyemission på 4,8 miljoner kronor. Enligt vad man kan utläsa av verksamhetsberättelserna tecknade staten-ägaren de nya aktierna genom apportegendom, och det är inget fel i det. Det litet märkvärdiga är bara att denna apportegendom var en nybygg-

nad, vars brandförsäkringsvärde var 10 miljoner kronor. Man gav alltså, om vi kan räkna på det sättet, en subvention till det egna företaget på drygt 5 miljoner kronor, och inga räntor eller andra omkostnader belastar dess resultat i fortsättningen.

Herr talman! Med ett socialistiskt näringsliv får medborgarna inte egentligen höra talas om men väl känna av de missförhållanden som gäller på företagsområdet. En funktionssammansblandning — att samtidigt fungera som statsmakt och som företagare — är förklaringen till detta. Jag är, uppriktigt sagt, förvånad över att statsrådet så enkelt avfärdar den saken i sitt interpellationssvar. Låt oss anta att den av staten ägda affärsbanken, Kreditbanken, i något läge inte hade följt reglerna på valutaområdet. Jag undrar om statsmakterna skulle ha varit lika villiga att ge publicitet åt detta som de nu har varit när det gällt en privat affärsbank. Tror herr statsrådet det?

Herr talman! Det görs för närvarande mycket medvetna ansträngningar att på olika vägar utsträcka statens direkta inflytande över skilda företag. Man socialiserar kapitalmarknaden och kapitalströmmarna, man inför olika planmonopol, man strävar efter att utvidga kontrollen över energiproduktion och energidistribution, man inför ganska nedhuggande kapitalskatter och man överväger skärpningar på en del håll i fråga om såväl dessa som företagsskatter. Man pressar på olika sätt företagen så att det uppstår en lust hos dem att av ren självbevaringsdrift samarbeta med eller sälja sig till den allsmäktiga statsmakten. Man nybildar företag själv och i samarbete med utländska intressenter och man använder skattepengar för att köpa redan existerande företag.

Mot bakgrunden av denna mycket medvetna politik är det, herr talman, angeläget att industriministern överväger de problem som denna funktionsammansblandning innebär. Som ett led

Svar på interpellation ang. staten som företagare

i detta vore det önskvärt att statsrådet ville kommentera de konkreta frågor och exempel som jag har anfört. Det gäller alltså framför allt sättet att bilda Tufama och Statsföretag AB, förhållandena inom de tre statliga företagen i tryckeri- och förlagsbranschen och kanske också insyn i den socialiserade delen av affärsbanksväsendet.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Herr Burenstam Linder finner mitt svar kort och lägger i dess korthet in ett bristande intresse för de frågor som han har tagit upp. Jag vill emellertid fästa herr Burenstam Linders liksom även kammarens uppmärksamhet på hur han formulerade sin fråga i själva interpellationen. Det är en ovanligt kort interpellation, vilket i och för sig kan vara en fördel. Där sägs bara att »det från olika håll gjorts gällande att det finns vissa risker med att förena de två uppgifterna att vara statsmakt och att vara företagare. Statsmakten fungerar sämre när den skall utövas gentemot av staten själv ägda företag och företagen fungerar sämre när de skall dirigeras av en politiskt styrd statsmakt.» Inom parentes onekligen ett egendomligt uttryckssätt — hur skall en statsmakt vara styrd om inte politiskt? Detta är alltså hela motiveringen. Sedan sammanfattar han denna intellektuellt högtstående bakgrund i frågan om regeringen har uppmärksammat de problem som finns.

När herr Burenstam Linder sedan kom upp i talarstolen hade jag den förhoppningen — fast nu är det sista gången — att herr Burenstam Linder skulle försöka föra ett principiellt resonemang. Detta har han avstått ifrån. I stället anför han vissa exempel. De kan i och för sig vara bra med illustrationer, men då bör de vara riktigt valda och de skall vara relevanta för frågeställningen. Herr Burenstam Linder vet emellertid mycket väl att även

om den statliga företagsamheten har en begränsad omfattning kan en departementschef rimligen inte vara så å jour med utvecklingen att han känner till alla siffror som rör den, och herr Burenstam Linder bör därför inte anföra exempel där sådana sifferuppgifter åberopas. Dessutom drar han ofta in företag i dessa diskussioner som ligger utanför mitt departement.

Jag skall emellertid göra ett försök att bena upp de frågor som herr Burenstam Linder tar upp, ty trots det sätt på vilket han gör det vill jag inte förneka att här finns principiella frågor som är värda att diskutera — och då helst, herr Burenstam Linder, i en annan form än att ständigt använda termer som »smusel», »i smyg» och andra sådana uttryck som herr Burenstam Linder är specialist på att använda i fråga om statligt företagande, däremot inte när det gäller privat företagande.

De problem som herr Burenstam Linder tar upp — om han nu hade en allvarlig avsikt med att ta upp dem och inte bara ville försöka skandalisera statliga företag — har funnits långt innan herr Burenstam Linder började intressera sig för dessa frågor och har i och för sig inte samband med hur stort det företagande är som bedrivs i samhällets regi. Vi har haft statligt företagande länge i detta land, och därför har också problemen funnits länge. Låt oss då se på hur staten uppträder på olika marknader.

Det finns statliga företag som är konkurrensföretag, alltså vanliga affärsföretag som konkurrerar med andra företag på en marknad; i de fallen är de statliga företagens inflytande på marknaden av naturliga skäl begränsat. Som exempel på den typen av företag kan jag nämna Norrbottens järnverk, Uddevallavarvet och ASSI, som alla arbetar i hård och fri konkurrens med svenska och utländska privata företag. De kan knappast resa det problem som herr Burenstam Linder huvudsakligen är in-

Svar på interpellation ang. staten som företagare

tresserad av, nämligen hur staten såsom myndighet agerar gentemot sina egna företag i jämförelse med andra företag.

Vidare finns det marknader där statens företag har en större dominans än i de fall som jag nämnde. Detta har gällt kraftproduktionen, det gäller självfallet också transport- och kommunikationssektorerna.

Vattenfall nämnde herr Burenstam Linder som ett exempel. Meningen med det exemplet var väl att belysa hur Vattenfall har agerat dels som myndighet, dels som företag. Från den synpunkten var exemplet litet missvisande, eftersom Vattenfalls ställning i CDL inte är uttryck för någon myndighetsfunktion; Vattenfall agerar som ett mycket stort företag inom kraftindustrin i CDL tillsammans med övriga kraftföretag i landet.

Eftersom vi debatterat denna fråga vid ett par tidigare tillfällen i denna kammare, är det inte stor idé att på nytt ta upp en debatt om kraftransoneringen och om den tidpunkt vid vilken beslutet härom fattades. Vattenfall har i varje fall inte i detta avseende kunnat utnyttja någon myndighetsfunktion för att göra sina företagsekonomiska intressen gällande helt enkelt därför att Vattenfall här inte har någon myndighetsfunktion.

Det vore också felaktigt att betrakta Vattenfalls agerande på marknaden så att Vattenfall skulle ha missbrukat sin ställning gentemot konsumenterna i sin egenskap av ett mycket stort företag — såsom naturligtvis varje stort företag kan göra, oberoende av om det är statligt eller privat. Jag tror inte att någon kan göra gällande att Vattenfall har medfört att annan kraftindustri i landet behandlats orättvist eller oriktigt eller, vilket är viktigare, att konsumenterna blivit lidande av Vattenfalls starka ställning. Jag menar bestämt att diskussionerna kring elransoneringen inte kan åberopas som bevis härför.

Det vanligaste sättet för staten att

påverka utvecklingen är ju inte via sina egna producerande företag utan genom utövande av myndighetsfunktioner. Det finns många sådana myndighetsfunktioner hos myndigheter som arbetar efter regler som är fastställda av Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag har svårt att se att det hos dessa myndigheter skulle föreligga en olämplig sammanblandning av statens olika funktioner.

Det skulle föreligga en sammanblandning om det vore så — och det är väl det som herr Burenstam Linder menar är fallet — att en inspektionsmyndighet eller en upphandlande myndighet t. ex. skulle behandla de företag, som myndigheten har en relation till, olika med hänsyn till om det är statsägt eller privat. Föreställningen att så skulle vara fallet innebär i verkligheten en mycket allvarlig anklagelse mot de tjänstemän, som under tjänstemannaansvar utövar sina funktioner.

Från denna synpunkt tycker jag det är ganska allvarligt att herr Burenstam Linder genom hela uppläggningsen av sin interpellation och dessutom genom vad han säger i debatten vill göra gällande att tjänstemännen faktiskt handlar mot gällande regler och direktiv, t. ex. i upphandlingsförordningen. Det enda bevis härför som han åberopat i denna debatt har varit kontraktet mellan kartverket och SRA. Jag är ledsen att jag inte har detaljerna i detta avtal aktuella. Men jag vill erinra om att detta avtal ersatte ett tidigare monopolavtal med Esselte. Det tryckande och förläggande företaget är i detta fall ett serviceföretag åt myndigheten kartverket. Vilken partnern än blir får vederbörande helt naturligt så länge avtalet gäller en viss monopolställning. Att man i detta fall valt att ge ett statligt företag denna monopolställning är i och för sig inte anmärkningsvärt. Det var snarare enligt min uppfattning anmärkningsvärt att man tidigare hade låtit ett privatföretag ha denna monopolställ-

Svar på interpellation ang. staten som företagare

ning. Jag tror nämligen att man i detta avseende inte kan undvika en viss monopolfunktion.

Det framgick kanske inte så direkt av vad herr Burenstam Linder sade, men det påståendet har ibland återkommit i den allmänna debatten att tjänstemännen skulle sammanblanda sina olika funktioner. Uppgifter som en tjänsteman får i en viss funktion skulle alltså komma till användning också i en annan funktion som han själv eller något annat statligt organ utövar. Jag trodde att herr Burenstam Linder i sin interpellation hade åsyftat just sådana risker, innebärande att informationer om ett enskilt företags planer, vilka kommer en tjänsteman till del, kan vidarebefordras till ett statligt företag som har med det privata företaget konkurrerande intressen.

Den information som staten erhåller som myndighet skulle alltså utnyttjas av staten i dess egenskap av företagsägare. Detta skulle i och för sig stämma överens med herr Burenstam Linders konspiratoriska syn på statstjänstemännen. Om det är en sådan sammanblandning av funktionerna som herr Burenstam Linders interpellation syftar på — kammarens ledamöter märker att jag är tvungen att gissa mig till vad herr Burenstam Linder menar när han säger att staten har svårt att undvika en sammanblandning av sina båda funktioner, d. v. s. både myndighetsutövande och företagsägande — så är det också här i grunden fråga om samma anklagelse mot statstjänstemännen för att sammanblanda sina funktioner och inte skilja sina olika ansvarsområden. Ställer man frågan så har man samtidigt också besvarat den.

Problemet att få informationer som kan användas i olika syften möter man dessutom inte bara hos statliga myndigheter utan återkommer också hos de privata affärsbankerna, där självfallet i många fall en tjänsteman får information om ett företag som är banken

närstående samtidigt som banken handlägger låneärenden åt ett konkurrerande företag. Även här skulle det föreligga risk för missbruk, om man har samma syn på människors bristande integritet som herr Burenstam Linder ständigt ger uttryck åt när det gäller statstjänstemännen.

Det är en sådan uppfattning som återkommer när herr Burenstam Linder i detta sammanhang tar upp händelserna i Svenska handelsbanken. Jag har sett att herr Burenstam Linder i offentliga tal tagit upp denna fråga. I och för sig anser jag det vara en tilltalande dristighet från hans sida — det är tilltalande med djärvhet — att vid diskussion om statligt företagande och i syfte att misskreditera detta åberopa Svenska handelsbankens skötsel av de valutaärenden, som varit föremål för en intensiv allmän debatt och för den troliga mest ingående undersökning av bankspektionen som förekommit i detta land under decennier. Det är djärvt att med denna utgångspunkt angripa den statliga affärsbanken. Svenska handelsbankens öppenhet är bra, och jag vill inte alls betvivla att bankens nuvarande ledning vill ställa förhållandena till rätta, men vi skall inte vara så blåögda att vi inte inser, att den öppenhet och redovisning som förekommit från bankens sida i hög grad framtvingsats av inspektionsmyndighetens handlande och därför inte kan åberopas som någon speciellt moralisk kvalifikation.

När jag har sagt detta vill jag understryka angelägenheten av att denna fråga snarast klaras upp, och detta inte bara med tanke på Svenska handelsbanken utan över huvud taget med hänsyn till svenskt bankväsendes anseende inom landet och även internationellt. Att i detta sammanhang åberopa denna affär och sedan dra den egendomliga slutsatsen, att inspektionsmyndigheten inte skulle handla på samma sätt gentemot en statlig bank — ty det är bara

Svar på interpellation ang. staten som företagare

det som är intressant i sammanhanget, — innebär enligt min mening återigen ett ifrågasättande av de statliga tjänstemännens integritet och över huvud taget deras respekt för lag och ordning, för att använda en terminologi som herr Burenstam Linder borde kunna begripa.

Jag anser det inte vara mycket mening med att i detta svar gå in på de olika fall som herr Burenstam Linder nämnt, men jag kan gärna ta upp en ny debatt om prispolitik. Jag skall emellertid beröra en sak, så att inte herr Burenstam Linder tror att jag vill dra mig undan debatt om konkreta frågor. Det gäller någonting som herr Burenstam Linder tydligen fann anmärkningsvärt. När vi gick till riksdagen med vårt förslag om inrättande av Statsföretag AB hade vi inte alls i hemlighet vidtagit förberedelser för att efter riksdagens beslut snabbare kunna sätta Statsföretag AB på fötter.

Vårt handlande tycker herr Burenstam Linder är att föregripa riksdagens beslut och brista i respekt för riksdagen. Det är ju ett argument som har förekommit i debatten om Statsföretag AB, och det har också använts i Uddcomb-affären. I och för sig kan det vid varje avtal som underställes riksdagen anföras detta argument, att vi i verkligheten har förberett en åtgärd innan riksdagens godkännande förelegat. Det ligger i sakens natur eftersom vi innan frågan underställes riksdagen måste träffa avtal och därmed förbereda den aktivitet det gäller.

I fråga om Statsföretag AB har vi också handlat under full insyn. Förslaget om företaget var en offentlig handling, remissbehandlingen var i hög grad offentlig, och propositionen som lades fram på sommaren 1969 var ju också en offentlig handling. Förberedelsearbetet för att så snabbt som möjligt efter det att riksdagen fattat sitt beslut låta företaget verka och bli effektivt utfördes även under full offentlighet.

Det är därför ett lika dåligt exempel som de andra, när herr Burenstam Linder anklagar oss för att ha smusslat i detta fall. Vårt handlande är en direkt konsekvens av vår öppet deklarerade politik att de statliga företagen bör skötas så, att de blir effektivare än hittills. Vi vill ge dem de redskap som behövs, och vi kommer att för riksdagen redovisa de åtgärder som är nödvändiga för att nå det syftet.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att, litet försenat, få framföra mitt tack för att kammaren fick avnjuta åtminstone en del av herr Wickmans principiella syn på de frågor jag tagit upp i interpellationen. Även om vi länge har haft erfarenhet av statsföretagandet här i landet, är det ändå så att de erfarenheterna i framtiden, om socialdemokratiska partiet sitter kvar, kommer att bli helt annorlunda, eftersom det nu är fråga om en enorm utvidgning av det statliga inflytandet.

Jag fick till att börja med en känsla av att herr Wickman inte var särskilt intresserad av att tala om de konkreta frågor som jag fäst uppmärksamheten på. Statsrådet brukar ofta använda den metoden att han säger att det är omöjligt för en industriminister att kunna allting. Ja, det kanske är omöjligt för en industriminister att kunna allting, således även de mera principiella frågor debatten gäller. Men om man hela tiden talar om insyn, så skall väl meningen vara att det för dessa frågor ansvariga statsrådet skall kunna och veta någonting och när herr Wickman debatterade med herr Bohman i första kammaren i mars i år sade han: Herr Bohman tog här två exempel, och det är bra att vi äntligen får några exempel, så att vi kan konkretisera debatten.

Detta skulle jag nu också gärna vilja göra. Men först frågar jag om det verkligen är möjligt att uppfatta vad jag sagt som något slags konspiratorisk syn

Svar på interpellation ang. staten som företagare

på statstjänstemännens roll. Att man upprättar kungliga brev och annat som gynnar de egna företagen i allra högsta grad har väl ingenting att göra med att tjänstemännen skulle konspirera och uppträda på felaktigt sätt. Tvärtom. Det är ni som har åstadkommit olika monopolitiska skrivelser, som tjänstemännen sedan naturligtvis måste följa. Jag har alls inga sådana anklagelser mot tjänstemännen. Jag tycker att detta är ett ganska trickartat sätt att liksom gå bakom och försöka få det att verka som om jag anföll tjänstemännen. Jag anfaller ert sätt att driva dessa frågor.

Inte heller är jag ute för att skandalisera några statsföretag, utan jag är ute efter sanningen. Och därför frågar jag om det var hela sanningen vi fick av statsrådet Wickman, när det gällde Statsföretag AB? Vad gjorde ni för någonting? Statsrådet säger: Det är självklart att vi i industridepartementet till att börja med företog en del inledande aktiviteter och tänkte över frågorna för att få klart för oss hur vi ville ha det. Statsrådet uttryckte sig alldeles tydligt på det sättet, men jag undrade om det verkligen förhöll sig så. Var detta allt vad ni gjorde?

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag är vän av insyn, och det gläder mig att herr Burenstam Linder också är det, även om han är en aning selektiv i det intresse han visar för insynsfrågorna. Jag vet inte om herr Burenstam Linder verkligen vinner någonting med ett så enkelt debattknep som att framställa mig som okunnig. Jag är självfallet okunnig om våra företags olika konkreta projekt och ärenden, och jag *skall* vara okunnig om dem. Det vore fullständigt orimligt om dessa ting i detalj skulle redovisas för statsrådet — det vore inte bara ett sätt att förstöra företagets möjligheter att utvecklas, utan det skulle också förlama båda parter i samarbetet.

Mot denna bakgrund blir jag inte alls förvånad, herr Burenstam Linder, när jag ibland får läsa i tidningarna om vad ett statligt företag gör utan att jag på förhand är underrättad. Detta är ingenting som jag anklagar de statliga företagen för. Det kan hända att jag framför den åsikten att företagets handlande inte varit det riktiga, men därav drar jag inte slutsatsen att de statliga företagens olika kontrakt och beslut skall föredragas i industridepartementet. Det vore orimligt att förfara på det sättet, och jag tror inte heller att herr Burenstam Linder allvarligt menar att det bör gå till så.

Och bortsett från att det vore enfalldigt att göra på detta sätt skulle det helt och hållet strida mot uppläggningsen av vår statliga företagspolitik, nämligen att de statliga företagen skall ges frihet att utvecklas. Den mera direkta ägarinsynen i de olika företagen har vi ju lagt utanför departementet, i Statsföretag AB.

Herr Burenstam Linder ställer på nytt frågan hur vi förberedde skapandet av Statsföretag AB. Ja, vi har hela tiden handlat under full offentlighet; det gäller även den aktivisering av ett s. k. skrivbordsbolag som man arbetar med, när man snabbt vill få ett bolag på fötter, och som behövdes för att genomföra de praktiska förberedelser som krävdes i syfte att förvaltningsbolaget så snabbt som möjligt skulle kunna börja fungera. Det rör sig om praktiska ting av typen lokalanskaffningar m. m., något som jag inte behöver i detalj gå in på här.

Då kan man säga att detta är ett upprörande åsidosättande av riksdagen. Men jag tycker inte att så är förhållandet. Parlamentarismen innebär att vi i regeringen självfallet driver en politik som vi vet omfattas av riksdagsmajoritetens förtroende. Och i detta fall hade vi mycket mer än vår egen grupps förtroende. Att vi i sådana situationer, när vi med stor säkerhet kan förutse riks-

Svar på interpellation ang. staten som företagare

dagens beslut, tar en viss teoretisk risk är väl inte uppseendeväckande. Det innebär ju en viss ekonomisk risk att ikläda sig de begränsade kostnaderna för att bilda företag, men särskilt mycket kostar det inte att göra det. Det gäller vissa juridiska formaliteter och och praktiska, triviala förberedelser som måste klaras av för att vi i sådana här fall konkret och praktiskt skall kunna driva den politik som vi har riksdagsmajoritetens uppdrag att genomföra. Jag ser det inte som vare sig något underkännande eller något sidoställande av riksdagen. Inte heller är det uttryck för någon form av smygeri eller smussel.

Denna företagsbildning som juridiskt föregick upprättandet av Statsföretag AB offentliggjordes också, efter vad mina medarbetare säger, t. o. m. i en kommuniké från industridepartementet. Och herr Burenstam Linder kan mycket lättare få uppgift om vad som händer med de statliga företagen om han någon gång ställer en fråga till industridepartementet. Det finns gott om telefoner, och det finns gott om tjänstemän som är fullt villiga att besvara herr Burenstam Linders frågor. Det finns även en industriminister som det går att träffa i andra sammanhang än via kammarens talarstol.

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på diskussionen kring den frågeställning som herr Burenstam Linder här aktualiserat, och jag har förstått att industriministern har blicken öppen också för den principiella svårighet som trots allt ligger i att för ena statlig företagsverksamhet med den sedvanliga kontroll som staten har intresse av att utöva över all verksamhet. Det finns emellertid ett speciellt problem i detta sammanhang, och jag skulle gärna vilja höra litet närmare om hur industriministern ställer sig till det.

Om staten har både en kontrollupp-

gift och en uppgift att driva företagsamhet, föreligger det alltid en obehaglig misstanke att en sammanblandning av varandra ovidkommande intressen kan förekomma. Dagens fråga har aktualiserats just för att man skulle få ett utomordentligt klart och entydigt besked från regeringen om att denna inte skulle ha ens en tanke på att tillåta en sådan sammanblandning att ovidkommande önskemål kunde misstänkas bli tillgodosedda.

Jag har alltså sett denna diskussion närmast som uttryck för ett behov av att få ett klart och entydigt svar på denna fråga. Därför blev jag mycket förvånad då industriministern med anledning av ett exempel som herr Burenstam Linder nämnde — det gällde den statliga affärsbanksrörelsen — antydde att interpellanten ville angripa en statlig affärsbank. Om jag förstod dennes inlägg rätt, nämnde han bland många exempel ett hypotetiskt fall, innebärande att en statlig bank — t. ex. den statliga affärsbanken — inte hade följt reglerna på kreditområdet eller valutaområdet, och frågade: Hade man vid den undersökning, som säkerligen skulle ha blivit följden, fått samma vidsträckta och intensiva publicitet i ärendet som man har fått när det gällt en privat bank, en publicitet som från den vanliga medborgarens synpunkt skulle vara intressant att ta del av? Frågan är alltså om industriministern har den uppfattningen, att publiciteten i detta hypotetiska fall skulle ha blivit lika omfattande som den har blivit i det nu aktuella fallet.

Herr **BURENSTAM LINDER** (m):

Herr talman! Det är givetvis alldeles felaktigt om industriministern använde sin tid till att lära sig detaljer om de statliga företagen, men lika fel vore det om han inte använde den till att lära sig de väsentliga sakerna. Om man t. ex. köper ihop två stora läkemedelsproducerande företag är det enligt min

Svar på interpellation ang. staten som företagare

mening väsentligt att man, innan man säger till svenska folket att man gör detta köp för att pressa priserna, tar reda på de erfarenheter som hittills har gjorts. Det är en sådan väsentlig fråga som industriministern bör använda sina olika tjänstemän till, om han inte själv har tid att räkna fram den typen av uppgifter.

Jag undrar också om Statsföretag AB och sättet för dess bildande verkligen är en detalj. Jag fick en känsla av att det, eftersom olika partier slöt upp kring den allmänna idén att detta bolag skulle bildas, var ganska självklart att det bedrevs vissa förberedelsearbeten av skilda slag. Men jag har fortfarande inte riktigt fått veta vad det var som hände. Industriministern måste väl känna till det i alla fall? Det räcker inte att hänvisa till att industridepartementet sände ut en kommuniké — som jag icke har sett, trots att jag hos upplysningstjänsten prenumererar på alla kommunikéer som kommer från industridepartementet beträffande olika statliga företag. Antagligen finns denna kommuniké fastän jag inte har sett den; jag anklagar inte upplysningstjänsten för detta, ty den kan ju ha kommit bort i hanteringen.

Jag måste väl ändå kunna begära att industriministern skall känna till och inför kammaren vilja redogöra för vad som hände när AB Statsföretag bildades.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet **WICKMAN**:

Herr talman! Låt mig säga till herr Holmberg att både mitt interpellations-svar och den vidare argumentering som jag har försökt utveckla visar att vi finner det utomordentligt angeläget att skilja mellan statens uppgift som kontrollorgan och dess uppgift som företagsägare. Jag är beredd att ge en fullt tydlig deklaration på den punkten — eller, rättare sagt, jag är beredd att upprepa den deklaration som jag redan

har givit. Det är mot bakgrund av denna inställning angeläget att de företag som har en blandad myndighets- och företagsfunktion får sina olika funktioner renodlade.

Denna syn har också avspeglats i de organisatoriska förändringar vi genomfört för de statliga aktiebolagen. Den direkta ägarinsynen i de statliga aktiebolagen har överförts från departementen till förvaltningsbolaget. Också internt inom industridepartementet har det skett en uppdelning av funktionerna.

Med hänsyn till den förvaltningstradition som vi har tror jag inte att de misstankar som man har givit uttryck åt i detta sammanhang och som kan sammanfattas i termen »industrispionage» från statens sida vare sig är allmänt spridda eller kommer att bli långlivade — då syftar jag på misstanken att en person skulle använda sin myndighetsfunktion för att på ett sätt som strider mot de regler som gäller för hans myndighetsutövande gynna de statliga företagen framför de privata företagen eller förmedla informationer i strid mot de regler som gäller för sekretesskydd.

Sedan kom herr Homberg tillbaka till bankfrågan. Vad vi har upplevt är att en stor svensk affärsbank har handlat på ett sätt som ofrånkomligen är av allvarlig och från många synpunkter oroande natur. Jag upprepar min förhoppning att denna händelse snabbt blir utagerad. Hur det skall ske tillkommer det inte mig att ha något omdöme om; vi får avvakta den Åbjörnssonska kommissionens slutsatser. Men att med utgångspunkt i den händelsen ställa den hypotetiska frågan om pressreaktionen hade blivit densamma om samma upprörande men dess bättre — jag upprepar det — unika händelser hade inträffat i den statliga affärsbanken tycker jag faktiskt är litet omoraliskt. Av princip besvarar jag inte hypotetiska frågor, men jag skall göra ett undantag i dag. Det är väl ganska lätt att gissa vad som skulle

Svar på interpellation ang. staten som företagare

ha hänt, om det som har utspelats i Svenska handelsbanken hade utspelats i Sveriges kreditbank. Jag utgår från att herr Holmbergs resonemang inte innebär att bankinspektionen skulle ha uppträtt på något annat sätt — det har herr Holmberg inte sagt och med den kännedom som jag har om herr Holmberg tror jag inte heller att han menade det. Bankinspektionen skulle ha handlat på precis samma sätt mot Kreditbanken som mot Handelsbanken. Det är egentligen också det som hela vår diskussion om myndigheternas handlande gäller, och på denna punkt är vi alltså överens.

Men hur skulle pressen ha reagerat? Ja, vi kan vara alldeles övertygade om att pressen, därest det varit fråga om en statlig bank, skulle ha reagerat med ännu mycket större skärpa än vad som varit fallet när det gällt Handelsbanken.

Slutligen vill jag till herr Burenstam Linder beträffande frågan om prisjämförelser säga, att det verkligen skulle vara roligt att ha en prisdiskussion med herr Burenstam Linder. Det skulle föra en smula för långt att nu gå in på herr Burenstam Linders sätt att argumentera i prisfrågan när det gäller statens bakteriologiska laboratorium. Jag skulle kunna ta kammarens ledamöters tid ganska länge i anspråk i denna fråga. Vad jag tidigare sagt och skulle kunna upprepa i en långvarig debatt är att herr Burenstam Linder i de jämförelser han gjort icke är intellektuellt hederlig. Jag är beredd att utförligt motivera detta påstående.

Jag tycker att herr Burenstam Linder med hänsyn till den intensiva verksamhet han utövar i detta sammanhang också kunde ha lämnat jämförande uppgifter om prisnivåerna beträffande statens bakteriologiska laboratoriums vacciner och andra likartade svensktillverkade eller importerade preparat. Jag vet att han känner till dessa priser. Den absoluta prisskillnaden är intressant och utfallet av en sådan jämförelse

blir att SBL:s priser legat lägre än de priser som registrerats t.ex. för likartade importerade vacciner. Det är en uppgift som är intressant för konsumenten och även för skattebetalaren.

Beträffande SBL:s relativa prisutveckling, som innebär att dess priser höjs, har jag — eller rättare SBL:s chef, som jag tycker principiellt skall svara för denna debatt — lämnat en utförlig förklaring. Højningarna har i icke obetydlig utsträckning, vilket bör nämnas när man diskuterar prisutvecklingen, ett samband med att riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag ålagt SBL en högre kostnadstäckning än tidigare, vilket också måste avspeglats i prissättningen.

Det har inte förekommit något smussel eller några konstigheter vid förberedelserna för bildandet av Statsföretag AB. Staten övertog ett s. k. skrivbordsföretag för att ha en juridisk person som kunde hyra lokaler och över huvud taget genomföra de praktiska förberedelserna för bolagets bildande. Självfallet innebar de utgifter som detta företag ådrog sig ett risktagande, vilket jag emellertid bedömer som naturligt och försvarbart. Om riksdagen inte hade godkänt vårt förslag till bildandet av Statsföretag AB, hade naturligtvis dessa kostnader fått täckas på annan väg. Detta innebär dock inte något hemlighetsmakeri.

Det förvånar mig som sagt att herr Burenstam Linder icke kommit över den kommuniké som i detta sammanhang utfärdats från industridepartementet. Vi har inte gjort någon stor affär av saken, utan har betraktat den som en rutinbetonad åtgärd i syfte att så snabbt som möjligt genomföra en företagsbildning.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! När man hör denna debatt kan man inte underlåta att fundera över hur kommunikationerna fungerar mellan industridepartementet och

Svar på interpellation ang. staten som företagare

Statsföretag AB. Jag har stor förståelse för att ett statsråd inte kan ha alla uppgifter i samband med olika aktiebolags tillkomst och verksamhet aktuella för sig. Herr Burenstam Linder tog emellertid upp en fråga som behandlades i en debatt här i riksdagen den 18 mars, varvid jag yttrade mig mot bakgrunden av att ärendet hade behandlats i statsutskottets femte avdelning. Under den debatten ställde jag ett antal frågor beträffande bildandet av det nya företaget som skulle sköta läkemedelsutrustningen, varvid statsmakterna ville samarbeta med en amerikansk firma. Frågorna riktades tre gånger till herr Olhede som är både statssekreterare i industridepartementet och ordförande i Statsföretag AB. Använder man sig av maskerade bolag för att föregripa riksdagens åtgärder? Löd en av frågorna. Frågan ställdes med anledning av diskussionen om tillkomsten av AB Tufama. Jag frågade vidare: Finns det ett bolag som heter Tufama som inregistrerades i december 1969 med uppgift att tillverka och försälja produkter inom hälso- och sjukvården inklusive pappersprodukter, består bolagets styrelse av fyra advokater, är ägaren en annan person, avviker bolagsordningen på några punkter från § 119 i aktiebolagslagen och är företaget adress Sveavägen 92, 3 trappor?

Jag fick inga svar på frågorna, och detta trots att ordföranden i Statsföretag AB deltog i debatten och hade att förklara hur bolaget tillkommit. Nu finns det alltså möjligheter att få reda på hur det ligger till eftersom statsrådet är här, ty någon av er måste ändå känna till förhållandena. För att bidra till ett klarläggande kan jag nämna att jag vet att det på Sveavägen 92 fanns av Statsföretag AB förhyrda lokaler. På ytterdörren satt en lapp med påskriften Tufama. Förfrågade man sig om Tufama fick man veta att det gällde ett projekt som gick ut på att göra förberedande undersökningar rörande av-

sättningsmöjligheter för produkter inom sjukvårdsområdet. Det var just sådana produkter som man avsåg att tillverka och sälja tillsammans med American Hospital Supply. Vid besöket underströks kraftigt att Tufama inte var ett bolag utan ett projekt.

Vid förfrågan på patent- och registreringsverket visade det sig att det fanns ett bolag med namnet Tufama, som hade bildats i december 1969 och i vars ledning stod en advokat som dessutom är styrelseordförande i ett annat statligt bolag. AB Tufamas uppgift enligt bolagsordningen var att tillverka och försälja produkter på sjukvårdsområdet. Det har senare sagts att det här bolaget bildats på uppdrag av den amerikanska firman American Hospital Supply i syfte att skydda namnet Tufama, och detta kan ju vara formellt riktigt. Men varför används samma namn av den statliga gruppen, om gemensamma aktiviteter inte inletts redan innan riksdagen fattade sitt beslut? Föregriper man riksdagens beslut i stor omfattning när de olika bolagen bildas? Det var bl. a. den frågan jag ville ha svar på.

Är man litet klurig och van vid korsord är det inte svårt att räkna ut att namnet Tufama tydligen är sammansatt av Tu i Tumba pappersbruk, fa i fabriksverket och ma i American Hospital Supply. Men varför kan man inte få en redogörelse för dessa saker. Det rör sig visserligen bara om ett av de många statsbolag som kommer, men skall det vara så här varje gång information lämnas om ett nytt statligt företag?

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på det faktum att representanter för AB Tufama redan en vecka efter debatten i riksdagen med intensivt intresse besökte Karolinska sjukhuset och fullgjorde vissa uppdrag beträffande material från det amerikanska företaget o. s. v.

Dessa förslag kunde de svenska företagen ha lämnat på ett lika elegant sätt;

Svar på interpellation ang. staten som företagare

man har sedan många månader tillbaka prov i gång vid andra sjukhus här i landet.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Wickman sade att han var beredd att stå för påståendet att mitt sätt att räkna när det gällde dessa priser var intellektuellt ohederligt. Det förefaller djärvt. Han sade att om man gjorde prisjämförelser i nuet, skulle man till skattebetalarnas glädje finna att SBL var oerhört billigt i förhållande till andra. Låt mig läsa upp ett brev från en person som har bättre insyn i dessa frågor än vad herr statsrådet antagligen har och bättre insyn än vad jag har.

I brevet heter det: Det kostar 4:20 att framställa en liter destillerat vatten. Detta gäller internpriser i statens bakteriologiska laboratorium. Alltså 4:20 för detta vatten. Det kostar 6:85 för en liter NaCl-lösning. — Dessa priser är helt annorlunda i apotek; detta är mitt eget tillägg. — Så går det tvärs igenom. Kostnaderna för framställning av lösningar och substrat ligger 2—3 gånger över de priser som privatfirmor begär för samma preparat. Skulle jag falla för den idén, att låta SBL göra diapositiv, får jag betala 26 kr. per styck. Ett privatföretag, skriver han, tar 5 kr. och tillägger: »Mest groteska är kanske ändå kostnaderna för glasdisk. Med hjälp av utomstående expertis har man genomfört tidsstudier och beräknat disktider för alla förekommande varuslag, som anges med 5 decimaler. Att diska en 5-liters cylindrisk glasburk kräver sålunda 0,11955 timmar. Priset på disktid har sedan beräknats till 50 kr. per timme. Att diska en burk kostar sålunda 5:98. Ett centrifugrör, inköpspris 11 öre, kostar 1:17 att diska. En 100 ml. glasbägare, pris 0:95, kostar i disk 1:78» etc. Och så fortsätter brevet på samma sätt.

Jag gör gällande att det är djärvt att

säga att mina beräkningsmetoder är intellektuellt ohederliga.

Låt oss nu återkomma till frågan om Statsföretag AB. Man gjorde alltså något arrangemang som om jag förstätt rätt gick ut på att man skulle vara framsynt och förberedd och inte stå handfallen den 1 januari, när man skulle starta den verksamhet som riksdagen var så angelägen om att få i gång. Jag har inte fått bättre besked. Jag har frågat många gånger. Därför skulle jag för protokollets del vilja redogöra för hur jag har förstätt att detta gått till. För att börja med kronologin så avlämnades den 29 maj 1969 Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende. Nästa datum är den 6 september 1969. Då kom någonting som heter stiftelsekungörelse för Aktiebolaget Sverker 279.

Den 16 september, tio dagar efteråt, hölls konstituerande stämma med tecknarna av aktier i Förvaltningsaktiebolaget David Sverker, som det nu hette i stället för Sverker 279.

Jag har här papper från patent- och registreringsverket som intygar dessa fakta. Det kan intressera industriministern, att om man studerar det ena papperet utanpå så finner man orden »Stor brådska» och så ett privatnamn samt »påstås ha lovat snabb behandling». Bråttom var det. Och myndighetsmetoder använde man för att få fram sina beslut.

Till styrelseledamöter i David Sverker valdes för det första statssekreterare Klas Sven-Göran Olhede samt vidare direktören, förutvarande inrikesministern Rune Johansson och generaldirektör Gunnar Svärd samt två personer vilkas namn jag inte behöver besvara kammaren med att nämna.

Den 23 september inkom registreringsansökan för detta förvaltningsbolag, och det registrerades på två dagar som jag redan sagt.

Den 16 oktober — här kommer nu mitt uppe i röran ett officiellt datum — bordlades propositionen i riksdagen

Svar på interpellation ang. staten som företagare

gen första gången.

Den 8 december gjordes enligt brev från Försvarets fabriksverk en insättning om 3 miljoner kronor på David Sverkers checkkonto i Sveriges kreditbank. Låt mig läsa upp det brevet för skojs skull. Brevet är ställt till Rationell planering, ett annat statsföretag: »Broder! Bekräftar härmed insättning av tre miljoner kronor på David Sverkers checkkonto i Sveriges kreditbank. Pengarna har utbetalats mot en av Gunnar Svärd i David Sverkers namn under tecknad revers som i kopia bifogas. Hälsningar. Försvarets fabriksverk, ekonomiavdelningen.»

Den 10 december behandlades propositionen i riksdagen, varvid beslut fattades att bolaget skulle bildas den 1 januari. Och den 1 januari bildades det.

Den 11 mars kom ett annat sådant där brev från fabriksverket. Det är ganska komiskt, ty Statsföretag AB visste då tydligen inte hur mycket pengar man var skyldig Försvarets fabriksverk. Det första brevet handlade ju om en utbetalning till David Sverkers konto i Kreditbanken. Nu framgår det klart att det var en utbetalning till Statsföretag. Så här lyder brevet: »Åberopande dagens samtal med direktör Sköld lämnar vi här nedan en specifikation över vår fordran på Er.» Därefter följer en specifikation, som omfattar dels de nyss nämnda 3 miljonerna samt en del annat. Summan är litet drygt 5 miljoner.

Nu kan jag inte annat än undra. Statsrådet har i dag klart deklarerat att riksdagen och svenska folket skall ha fullständig insyn i vad som händer. Han har vidare talat om förberedande aktiviteter och det ena med det andra, och han har sagt att man självfallet inte kunde stå oförberedd den 1 januari. Den som tittar efter litet grundligare finner att förberedelser gjorts långt i förväg och att det skett utbetalningar av mycket stora belopp. Jag tycker att det är konstigt.

Jag har roat mig med att slå upp »Aktiebolagsrätt» av Knut Rodhe, professor i juridik. Där hittade jag på s. 22 följande: »Vid den närmare utformningen av reglerna om bolagets bildande har man framför allt haft två synpunkter för ögonen. Dels har man velat skydda de blivande aktieägarna mot risken att de skulle bli vilseledda i fråga om bolagets ändamål och beskaffenhet, dels har man velat skapa en viss publicitet kring bolagsbildningen för att därmed avskräcka från osunda transaktioner som inte tål offentlighetens ljus.»

Ni har inte givit någon speciell offentlighet åt det här. Jag undrar hur det egentligen kommer sig. I bolagsordningen för bolaget sägs det — det är mycket intressant att konstatera — att syftet är att förvärva och förvalta aktier i andra bolag och driva därmed förenlig verksamhet. Det står alltså inte att det är fråga om ett litet 5 000-kronorsbolag som har tillkommit för att man skall kunna förbereda Statsföretag AB:s insatser så småningom.

Det var uppenbarligen också mycket stor brådska. Jag kan inte riktigt förstå varför man skulle — om den där lilla anteckningen på det officiella pappret är riktig — behöva pressa tjänstemännen på det sättet och påstå att de måste snabba på med att få i gång bolaget. En liten bagatell är att man vid det första sammanträdet beslöt att trots att det inte funnits tid att kalla till stämman enligt de regler som gällde i bolagsordningen så skulle aktieägarna ändå anse att kallelsen var riktig. Det var en oerhörd brådska — mycket konstigt.

Stiftelsekungörelsen, som publicerades i pressen — något som man måste göra — är undertecknad med helt okända namn, en uppsättning bankjurister i Kreditbanken.

Jag undrar vad man skulle göra med 3 miljoner kronor två dagar före riksdagsbeslutet. Man hade åtminstone kun-

Svar på interpellation ang. staten som företagare

nat vänta till några dagar efter beslutet. Jag är inte konstitutionell expert, så jag vet inte vad som är tillåtet, men jag är förvånad över att fabriksverket hade rätt att verkställa en utbetalning på 3 miljoner kronor till ett 5 000-kronorsbolag, låt vara att styrelsen för bolaget bestod av förutvarande inrikesministern Rune Johansson samt herrarna Olhede och Svärd. Jag är förvånad, och jag vet, som sagt, inte om det är tillåtet att förfara på det viset.

Jag är också förvånad över — fast det är en bagatell — den dåliga skåpordning som tydligen råder i Statsföretag AB, när man måste ringa upp och fråga hur mycket man är skyldig Förenade fabriksverken.

Det vore mycket intressant att höra vilka synpunkter industriministern har på dessa frågor.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet **WICKMAN**:

Herr talman! Jag vill säga till herr Lothigius att vi i dag för en interpellationsdebatt som, enligt interpellationens formulering, skulle röra sig om ett principiellt problem, som jag också har tillåtit mig att beteckna som viktigt.

Vad händer då? Jo, efter besvarandet av interpellationen dras den ena frågan efter den andra upp. Herr Holmberg frågar vad som skulle hända om en hypotetisk händelse inträffade i Sveriges kreditbank. Herr Lothigius återupptar sin diskussion om bildandet av företaget Tufama och jag skall då återropa vad jag tidigare sagt, nämligen att jag inte kände till bolaget, när frågan tidigare togs upp i riksdagsdebatten. Det var inte så konstigt, eftersom en advokatfirma hade inregistrerat namnet — för att skydda det — på uppdrag av det amerikanska företaget. Men om vi skall diskutera hela frågan om sjukvårdsföretaget, vilket vi mycket väl kan göra, får väl ändå herr Lothigius ställa en ny fråga. Jag skall då gärna lämna alla upplysningar som finns tillgängliga för da-

2 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 21*

gen. Ärendet är, som herr Lothigius vet, ganska komplicerat och några bindande beslut har inte fattats.

Sedan kan vi diskutera hur mycket det kostar att diska på olika ställen, herr Burenstam Linder. Men när jag säger att hans jämförelse är ohederlig menar jag det. Jag anser nämligen att det är ohederligt att jämföra prisutvecklingen för ett sortiment, nämligen de vacciner som det nu är fråga om, med prisutvecklingen för ett helt annat sortiment, nämligen den totala läkemedelsförbrukningen, och hävda att utvecklingen beträffande det ena sortimentet visar hur utvecklingen skulle ha blivit för det andra, om vi hade haft en statlig läkemedelsindustri. Det är ganska orimligt att göra sådana jämförelser, och det vet herr Burenstam Linder. Felen med de riktiga och rättvisande jämförelserna är för det första att de är betydligt besvärligare att utföra, för det andra att de inte alls — vilket är ännu väsentligare — ger de resultat som passar herr Burenstam Linder.

Sedan har herr Burenstam Linder givit en utförlig — och tydligen enligt sin egen mening uppseendeväckande och upprörande — skildring av hur företaget Sverker bildades och de transaktioner som företaget haft med Förenade fabriksverken, eller Försvarets fabriksverk som det då hette, såsom ett led i förberedelserna för bildandet av Statsföretag AB. Herr Burenstam Linder och jag har givetvis litet olika känslighetspunkter. För mig är det litet svårt att inse att någon som lyssnat till herr Burenstam Linders skildring skulle kunna bli speciellt upprörd över det handlande som återgavs. Varje transaktion som omnämnts är nämligen fullt normal och ett uttryck — jag upprepar det — för en ambition att få i gång Statsföretag AB. Det går inte så lätt och fort att starta ett företag som många tror, men av skäl som borde vara uppenbara också för herr Burenstam Linder var det angeläget att företaget kom i gång

Svar på interpellation ang. staten som företagare

så snabbt som möjligt.

Jag vill bekänna att det i och för sig var en besvikelse i min arbetsplanering att vi inte tidigare fick fram propositionen om Statsföretag AB. Nu lades den fram så sent att den kunde behandlas först vid höstriksdagen. Skulle företaget kunna komma i gång från årsskiftet, var dessa åtgärder nödvändiga och det har inte förekommit något som helst försök att dölja dem. En så utförlig redovisning som den herr Burenstam Linder gav oss skulle jag också mycket gärna ha lämnat, om herr Burenstam Linder hade ställt frågan till mig på det sättet. Jag anser visserligen inte dessa detaljer vara av sådant intresse som herr Burenstam Linder gör, men därvidlag kan finnas olika bedömningar. Jag vill bara inte att denna debatt skall avslutas på ett sådant sätt att någon lever i föreställningen att jag skulle ha velat dölja någonting av det som herr Burenstam Linder talat om.

Som jag sade i inledningen till detta för mig avslutande inlägg i debatten startade vi debatten med den magistrala frågan, om det föreligger risker med att staten har en dubbel funktion: staten som myndighet och staten som företagare. Det är en diskussion som är värd att föra. Jag har avgett deklARATIONER på den punkten. Jag har också sagt hur vi organisatoriskt tror oss kunna undvika eventuella risker och att den avgörande garantin emot varje form av maktmissbruk i sista hand ligger i förtroendet för vår förvaltnings sätt att fungera, i den demokratiska kontrollen och insynen i förvaltningens sätt att fungera.

De frågor som vi tagit upp här är egentligen frågor, som förekommer på många andra håll i vårt samhälle. De är inte knutna enbart till förekomsten av statligt företagande, vilket i detta sammanhang enligt mitt förmenande fått en mera unik betydelse än vad det egentligen har. Denna debatt har inte fått särskilt många bidrag, därför att så gott som samtliga de fall som tagits upp har

inte snuddat vid frågan om huruvida det förelegat en sammanblandning av myndighetsutövning och företagsägarintressen. På en enda punkt i hela den långa historia som herr Burenstam Linder återgav förekom någonting som innebar en insinuation åt det hållet. Herr Burenstam Linder tyckte att det var upprörande att en tjänsteman, som arbetade med företagsbildandet, ringde till patent- och registreringsverket och framförde önskemål om att ärendet skulle handläggas så snabbt som möjligt. Detta fick genast karaktären av påtryckning. Men massor av företag gör på samma sätt, och de har säkerligen legitima skäl att vilja få sina ärenden snabbt handlagda. Varför skulle det vara egendomligt att ett statligt företag i det fallet kräver konkurrens på lika villkor? Varför skall inte en företrädare för ett statligt företag få ringa upp en tjänsteman och säga att det är av intresse att ett ärende handlägges snabbt? Det kan finnas olika skäl till att man vill att handläggningen skall ske snabbt. Även ett statligt företag kan ha legitima skäl för detta. Det händer ofta inom departementen att sådana framställningar görs; finansministern t. ex. kan uppvaktas i olika skattefrågor, där den som uppvaktar honom är angelägen att få ett snabbt besked. Det är inte något uppseendeväckande att ett företag vill ha ett snabbt besked. Och jag menar att den friheten bör vi verkligen ge även statliga företag, om vi inte till varje pris vill diskriminera företagen därför att de är statliga.

Vad denna debatt i sista hand handlar om är om vi vill att de statliga företagen skall vara effektiva och expansiva och vill ge dem en positiv roll i samhället, eller om vi uppfattar statligt företagande av olika skäl som en ideologisk och politisk fara — en ekonomisk belastning kan herr Burenstam Linder säga — och därför till varje pris med alla upptänkliga medel vill förhindra den statliga företagsexpansionen. Om

Svar på interpellation ang. staten som företagare

det är det sistnämnda vi menat, då skall vi säga ut detta och föra debatten mera på det principiella planet än på kammarens tid i anspråk med denna utomordentligt långa skildring av AB Sverkers olika öden.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Statsrådet säger att detta med AB Tufama egentligen inte hör samman med interpellationen och att jag därför borde ställa en särskild interpellation i den frågan. Men, herr statsråd, det står ju följande i interpellationssvaret: »Herr Burenstam Linder har frågat mig om regeringen i tillräckligt hög grad observerat de risker som ligger i att försöka förena de två uppgifterna att samtidigt vara både statsmakt och företagare.»

Jag har velat påvisa att här finns vissa risker. De personer som utgör högsta ledningen i Statsföretag AB och i departementet kunde inte ge svar på frågan, när den diskuterades här. Och jag menar att det uppstår risker när man inte kan få någon klar insyn i hela affären.

Vid den debatt som den gången fördes här i riksdagen satt ifrågavarande person i AB Tufama här i kammaren. Han var utlånad av fabriksverket, antar jag — men jag vet förstås inte vem han fick sin lön av. Den mannen hade tidigare diskuterat med statssekreteraren i industridepartementet och med ordföranden i Statsföretag AB. Men ändå fick jag inget svar. Det måste följaktligen vara fel någonstans, när det hela inte fungerar, trots att kontakten mellan nämnda personer är så god. Den man det här gäller har också varit anställd i industridepartementet. När man under sådana förhållanden inte får något svar, är det ju inte underligt att man frågar sig, om det ändå inte försigår något smussel. Varför talas det inte rent ut, om man har rent mjöl i påsen? Varför kan man då inte klarlägga hela situationen?

Mot den bakgrund jag här angivit måste det bero på bristande vilja när man inte svarar. Att det inte beror på bristande kunskaper är jag alldeles övertygad om.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag har av tidningsskriverier förstått att herr Wickman lever i den föreställningen att den prisundersökning jag gjorde om läkemedelstillverkningen på den statliga sidan bara gällde ett par tre produkter. Men när vi debatterade denna fråga sade jag, och jag har upprepat det i dag, att jag har gått igenom varenda prisuppgift rörande hela sortimentet, inte bara prislistorna för statens bakteriologiska laboratorium utan även för statens veterinärmedicinska anstalt. Och de siffror jag kommit fram till avser inte bara ett par tre vacciner, som statsrådet försökte göra gällande, utan de rör hela verksamheten. Det är alltså inget fel på min undersökning.

Intellektuell ohederlighet är en mycket allvarlig anklagelse som jag mycket sällan lastas för. Jag vill inte påstå att jag är felfri, men i detta fall har jag inte varit intellektuellt ohederlig. Tvärtom har jag gått till verket med all den erfarenhet jag har från en ganska lång tid i akademiska kretsar.

Vad sedan gäller Statsföretag AB och dess bildande spelar herr Wickman plötsligt oskuld och säger att han och jag tydligen har litet olika känslighetspunkter. Ja, det har vi verkligen! Vi har olika känslighetspunkter när det gäller hur sådana saker skall skötas. Jag tror också att svenska folket har en helt annan känslighetspunkt än herr Wickman föreställer sig. Statsrådet Wickman spelar som sagt oskuld och är inte upprörd. Men varför inte tala om då hur det förhåller sig? Jag har ju flera gånger hemställt om svar på mina frågor, inte bara dykt upp helt plötsligt och slungat ut anklagelser. Jag har bett om en redogörelse för hur det för-

Svar på interpellation ang. staten som företagare

håller sig, och statsrådet har flera gånger haft chansen att tala om det.

Och sedan säger herr Wickman: Fråga gärna tjänstemännen i industridepartementet, så får ni svar. Jag har ju frågat högsta instansen i departementet, men jag har inte fått något svar, utan jag har blivit tvungen att själv redogöra för dessa saker. Det är mycket oklädsamt att komma tillbaka och säga ungefär att det där var ju ingenting, det är bara en detalj. Jag finner det djupt oroande om det som jag påtalat bara skulle vara en detalj. Jag anser att alla de frågor jag tagit upp, och som industriministern inte har besvarat tillfredsställande, är exempel på vad jag kallar för funktionssammanblandning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 125, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i tryckfrihetsförordningen, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 9

Vid föredragning av talmanskonferensens å bordet vilande skrivelse med överlämnande av ett från 1969 års organisationsutredning inkommet betänkande angående utskottens personalorganisation hänvisades betänkandet, såvitt avsåg ändringar i riksdagsstadgan, till konstitutionsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

§ 10

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet följande å bordet vilande skrivelser från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, nämligen:

1. med kompletterande anslagsframställning för budgetåret 1970/71;
2. med framställning om utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet; och

3. med framställning angående riksdagsstrycket.

§ 11

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

- till statsutskottet motionen nr 1391;
- till lagutskott motionen nr 1392;
- till statsutskottet motionen nr 1393;
- till lagutskott motionerna nr 1394—1397; och
- till bevillningsutskottet motionen nr 1398.

§ 12

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 7, konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 56—83, bevillningsutskottets betänkande nr 35, bankoutskottets utlåtanden nr 22—24 och 26, första lagutskottets utlåtanden nr 30, 31 och 36—38, tredje lagutskottets utlåtanden nr 30, 34, 38, 41 och 42 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 22.

§ 13

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Mogård* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående akademikers möjligheter att göra s. k. studentkarriär inom statliga verk, och

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående tillsynen över djurens vård och behandling.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 14

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 60, 61 och 62 samt

bevillningsutskottets betänkande nr 35 i nu nämnd ordning skulle uppföras närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 23 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 15

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1970/71 i vad avser arbetsmarknad m. m. jämte motioner; och

nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1970/71 i vad avser företagarföreningarna m. m. jämte motioner.

§ 16

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland, motionen nr 1399, av herr *Martinsson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret, motionen nr 1400, av herr *Hermansson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103, om riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen, motionerna:

nr 1401, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*,

nr 1402, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 1403, av herr *Hermansson m. fl.*,

nr 1404, av herr *Magnusson* i Nennesholm *m. fl.*,

nr 1405, av herr *Petersson* i Gäddvik, och

nr 1406, av herr *Tobé*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 106, med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna, m. m., motionen nr 1407, av fru *Kristensson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 107, med förslag till lag om ändring i förordningen (1965:268) om skattentjämningsbidrag, m. m., motionen nr 1408, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående vissa trafiksäkerhetsfrågor, motionerna:

nr 1409, av herr *Dahlgren m. fl.*,

nr 1410, av herr *Eriksson* i Arvika,

nr 1411, av herrar *Magnusson* i Borås och *Wennerfors*, samt

nr 1412, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 112, angående avgifterna i postverkets tidningsrörelse, motionerna:

nr 1413, av herrar *Fälldin* och *Dahlgren*,

nr 1414, av herrar *Green* och *Nilsson* i Östersund,

nr 1415, av fru *Ryding* och herr *Hermansson*, samt

nr 1416, av herr *Svensson* i Eskilstuna *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 113, med förslag till lag om ändring i epizootilagen (1935:105) m. m., motionen nr 1417, av herr *Krönmark m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 118, med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., motionen nr 1418, av herr *Wennerfors*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:430) om mervärdesskatt, m. m., motionen nr 1419, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr BURENSTAM LINDER (m), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter lördagen den 9 nästkommande maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 18

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr Börjesson i Falköping (cp) till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående möjlighet för kommun att ge humanitär hjälp till annat land.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.29.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 april

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 21 in-
nevarande april.

§ 2

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr talmannen lämnade ordet till

Herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 130 avsedda meddelandet, så lydande:

Herr talman! Förenta nationerna högtidlighåller i år sitt 25-årsjubileum. Tillfället bör inbjuda till en prövning av FN:s betydelse i en värld som blivit alltmer komplicerad. Inte minst är en sådan

prövning angelägen för vår del, eftersom stöd åt FN är en huvudlinje i Sveriges utrikespolitik.

Erfarenheten att svåra och tragiska konflikter utspelat sig utan att FN har kunnat på något avgörande sätt ingripa till deras lösning har på många håll givit upphov till tvivel på organisationens värde. Och de som blickar framåt frågar sig om FN verkligen kan vara till fyllest som instrument för att möta de krav som den lavinartade tekniska och samhälleliga utvecklingen kan väntas ställa oss inför under nästa 25-årsperiod.

Att FN inte kunnat förverkliga folkens krav på varaktig fred och en utveckling mot ökad rättvisa får emellertid inte skymma blicken för organisationens positiva insatser. Framst bör nämnas FN:s

Utrikes- och handelspolitisk debatt

grundläggande »beredskapsuppgift». Den innebär att FN i ett spänt läge, där stormakterna bundit sig i motsatta ståndpunkter, erbjuder en ram för medling och förhandling. Detta är av central betydelse i kärnvapenåldern, då en öppen stormaktskonflikt skulle utlösa en överskådlig katastrof.

FN:s fredsbevarande betydelse sträcker sig också utöver en sådan »beredskapsroll». Organisationen har utbildat ett fredsmaskineri, som utnyttjas redan i dagens akuta konflikter. Inte minst viktigt är att FN-stadgans principer ger rättesnören för handlandet, som gradvis kan påverka staternas politik.

Den snabba tekniska och samhälleliga utvecklingen ställer Förenta nationerna inför betydelsefulla uppgifter. FN:s olika specialorgan söker överbrygga den klyfta mellan rika och fattiga länder, som är ett resultat inte minst av den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Internationellt samarbete har visat sig nödvändigt för att undanröja framtida konflikthanledningar när det gäller utforskningen och exploateringen av rymden och principerna för havsbottnens utnyttjande samt i vad avser skyddet av den mänskliga miljön. På dessa tre områden är det av särskild vikt att ge utvecklingen en inriktning, som är till gagn för världssamfundet. Här utgör Förenta nationerna ofta det enda forum där de mindre staterna kan hävda sina intressen gentemot stormakterna med deras dominerande tekniska överlägsenhet.

Insikten om att FN har och i framtiden kan väntas få betydelsefulla uppgifter kan givetvis inte undanskymma det grundläggande faktum, att förbindelserna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen är av avgörande betydelse för frågan om världsfredens bevarande. Dessa båda supermakter möter problem i sina relationer till andra stormakter. Inte minst gäller detta världens folkrikaste nation, den kinesiska folkrepubliken. Det är av intresse att både Förenta

staterna och Sovjetunionen i dag befinner sig i kontakt med Kina. Sovjetunionen och Kina för i Peking förhandlingar om de motsättningar dem emellan som framträtt i öppen dag. Den avbrutna amerikansk-kinesiska dialogen har återupptagits i Warszawa. Två betydande medlemmar av det västliga allianssystemet, Canada och Italien, är inbegripna i förhandlingar om upprättande av diplomatiska förbindelser med Peking. Utvecklingen understryker allt starkare nödvändigheten av att Kina snarast bereds möjlighet att inta sin plats i Förenta nationerna.

Den militära »terrorbalans» som råder mellan Förenta staterna och Sovjetunionen utgör allttjämt en viss garanti för världsfredens fortbestånd. Men supermakternas ledare har insett att detta inte räcker. Terrorbalansens nivå får inte fortsätta att stiga. Tvärtom bör den om möjligt sänkas. De amerikansk-sovjetiska överläggningarna om begränsning av strategiska vapen är ett välkommet tecken på denna insikt. Förhandlingar härom inleddes i höstas i Helsingfors och har nyligen återupptagits i Wien. De båda supermakternas regeringar kan inte vara ovetande om styrkan i de förväntningar om resultat på detta område som en hel värld med rätta anser sig kunna hysa.

Båda parter förefaller nöjda med resultatet av de preliminära diskussionerna. Svårigheter förutses emellertid när man kommer in i de egentliga saksförhandlingarna. Mycket stora intressen inte bara för de båda omedelbart berörda staterna utan för hela världen står på spel, i synnerhet som man nu tycks stå inför en ny vapenteknisk utveckling på raketområdet. En framgång med dessa förhandlingar skulle innebära att stormakterna äntligen lyckades bryta kärnvapenkapprustningens rörelse uppåt. Sverige var bland initiativtagarna i FN i höstas till en resolution, i vilken generalförsamlingen vädjade till de båda stormakternas regeringar om att för-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

handlingarna till att börja med skulle leda till någon form av moratorium gällande utprovning och upprättande av nya kärnvapensystem. Detta förefaller alltjämt vara en angelägen första målsättning. Det är dock ovisst om parterna på ett tidigt stadium vill binda sig för en sådan åtgärd.

På kärnvapenområdet kan en betydande framgång likväl registreras, nämligen det s. k. icke-spridningsfördraget. Flera i detta sammanhang viktiga stater har under den senaste tiden undertecknat fördraget. Sverige har som bekant ratificerat detsamma. Sedan det härför erforderliga antalet ratificeringar uppnåtts har fördraget trätt i kraft den 5 mars. Därefter måste uppgörelser med det internationella atomenergiorganet i Wien komma till stånd för att sätta det förutsedda internationella kontrollförfarandet i kraft. Vi är redo inledda förhandlingar med Wienorganet härmed. Ett viktigt steg blir inlemmandet av den gemensamma marknadens kontrollorgan i det internationella systemet.

I nedrustningskommittén i Genève uppmärksammas nu särskilt andra massförstörelsevapen än kärnvapen, nämligen de biologiska och kemiska vapnen. Dessa stridsmedels ohyggliga karaktär och ofta oförutsebara verkan vid användning i krig har allt oftare framhållits. En betydande framgång som ett etappmål var den resolution som FN:s generalförsamling antog i höstas med stor majoritet. I denna resolution bekräftades det genom 1925 års Genèveprotokoll existerande totala förbudet mot dessa stridsmedels användning i krig. Arbetet i nedrustningskommittén inriktas nu på att nå överenskommelser om förbud också mot utprovning, tillverkning och lagring av biologiska och kemiska vapen. Man står här inför problem, bl. a. på grund av den avsevärda civila användningen av en del av de ämnen, som kan användas som stridsmedel. Kontrollfrågan är vidare svåröst. En kartläggning av kvarstående

problem pågår emellertid för närvarande i kommittén och möjligheterna att nå åtminstone partiella uppgörelser under året bör inte uteslutas.

I det sammanhanget finner regeringen det angeläget att erinra om att Sverige inte har, och inte heller avser att tillverka, några biologiska eller kemiska stridsmedel. Forskningsarbete förekommer för att utveckla skyddsmetoder för den händelse vårt land skulle utsättas för angrepp med dylika vapen. Sådan forskning har, t. ex. vad gäller vacciner, en påtaglig betydelse även i fred för att bl. a. utveckla befolkningsskyddet mot olika sjukdomar.

Det internationella fredsforskningsinstitutet i Stockholm, SIPRI, har i sin nyligen utgivna första årsbok publicerat material till belysning av den skrämmande utvecklingen beträffande de militära rustningarna och vapenhandeln över gränserna. Därav framgår att världens militärutgifter under den senaste tioårsperioden stigit med ungefär 6 procent per år i fasta priser. Motsvarande procentsiffra för u-länderna ligger på nära 8 procent. Deras upprustning har alltså hittills gått t. o. m. snabbare än genomsnittet och överstiger i allmänhet ökningen av deras bruttonationalprodukt. Detta belyser vikten av ansträngningarna att söka vända den ödesdigra utvecklingen.

I dag är det dock svårt att ens få till stånd en internationell diskussion om upprustningen med konventionella vapen och handeln med dessa över gränserna. Endast på längre sikt vågar man räkna med att staterna skall vara beredda till samordnade åtgärder. Början får därvid troligen ske regionalt.

Särskilt oroande är vapentillförseln till Mellersta Östern. Ju större uppladdningen blir, desto större blir också riskerna för konfliktens utbredning. I den internationella diskussionen kring denna problematik är också frågan om eventuellt vapenembargo ett ständigt återkommande tema. Att Sverige inte

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tillåter försäljning av krigsmateriel till de i konflikten inblandade länderna är en självklar följd av vår politik att inte exportera sådan materiel till orosområden.

Läget i Mellersta Östern har under de senaste månaderna skärpts på ett oroväckande sätt. Artilleri- och flygbombardemang liksom sabotage- och attentatshandlingar har tilltagit i antal och omfattning.

Striderna har skördat flera offer i människoliv än under tidigare år. Parternas benägenhet till militär upptrappning öppnar oöverskådliga perspektiv. Det fredliga uppbyggnadsarbetet i berörda länder drabbas av konfliktens tillspetsning. Omvärlden berörs alltmer av parternas tilltagande bitterhet. I konfliktens spår utsätts den internationella flygtrafiken för ett allvarligt hot genom nya och desperata kampmetoder. Skyddsåtgärder blir nödvändiga för att säkra kommunikationerna.

Krisen i Mellersta Östern är särskilt farlig genom att stormaktsintressen är engagerade på motsatta sidor. Ständigt hotar lokala incidenter att leda till konflikter på det storpolitiska planet. När kraftmätningen mellan parterna medför en rubbning av balansen uppstår risker för att stormakterna anser sig behöva ingripa med militärt stöd.

Mot den mörka bakgrunden av tilltagande våld i Mellersta Östern är det tillfredsställande att stormakterna fortsätter sina samtal för att söka efter möjliga lösningar. De tycks vara överens om att händelseutvecklingen inte får urarta till en sammanstötning dem emellan. Deras samtal rör sig bl. a. om vilka metoder som kan tillämpas för att genomföra säkerhetsrådets resolution den 22 november 1967.

Vår Moskvaambassadör Gunnar Jarving står alltså till förfogande som generalsekreterarens representant. Nu som förr är Sverige berett att samarbeta med FN i försöken att nå en lösning.

Inbördeskriget i Nigeria kom i janu-

ari till ett överraskande snabbt slut med en fullständig seger för den federala sidan. Konflikten hade då pågått i drygt två och ett halvt år. Från många håll hade ansträngningar gjorts att nå en förhandlingslösning. Svälten och nöden bland civilbefolkningen upprörde opinionen i stora delar av världen, inte minst i Sverige och de andra nordiska länderna. Vi koncentrerade våra ansträngningar till att lämna största möjliga stöd åt den humanitära hjälpverksamheten. Vi avhöll oss från politiska ställningstaganden, som kunde ha äventyrat hjälpen. Samma ståndpunkt intogs av de andra nordiska regeringarna. Biståndet från Sverige har skötts av Svenska röda korset, Svenska Lutherhjälpen och Rädda barnen. Vårt deltagande i den internationella observatörsgruppen motiverades inte minst av en önskan att härigenom kunna bidra till en humanisering av krigföringen. Regeringen vill uttrycka sin erkänsla för det arbete som utträttats av de svenska hjälparbetarna och observatörerna under krävande och farliga förhållanden.

I södra Afrika har minoritetsregimernas grepp hårdnat. De illegala ledarna i Sydrhodesia har genom beslutet att införa republik skurit av de sista formella banden med Storbritannien. De visar fortsatt förakt för majoritetens mänskliga rättigheter.

Spänningen längs gränserna i södra Afrika mellan de stater som behärskas av minoritetsregimer och de unga självständiga staterna har ökat. Omvärlden måste solidariskt samarbeta för att fortsätta påtryckningarna på minoritetsregimerna liksom för att skydda och hjälpa dem som drabbas av deras politik. FN är ett naturligt forum för diskussion av dessa frågor och för beslut om gemensamma aktioner. Säkerhetsrådet har på senare tid tagit upp både Rhodesia- och Namibia-problemen till förnyad behandling. De afrikanska staterna samverkar också i sin egen regionala

Utrikes- och handelspolitisk debatt

organisation. Sverige lämnar, i enlighet med FN:s generalförsamlings resolutioner, humanitär hjälp och utbildningsstöd till offren för minoritetsregimernas politik. Vårt bistånd lämnas genom de kanaler som vi finner mest effektiva.

I Vietnam pågår kriget alltjämt. Slutet kan ännu icke skönjas, och varje dag kommer nya rapporter om offer av människoliv. På senare tid har situationen ytterligare förvärrats genom händelseutvecklingen i grannländerna Laos och Kambodja. Utvecklingen i Laos synes ha medfört en försvagning av Vientianeregeringens positioner. Samtidigt har den inre omvälvningen i Kambodja skärpt detta lands förhållande till Nordvietnam. Man upplever sålunda en polarisering av de politiska krafterna i det forna Indokina. Förhoppningarna om en stabilisering i området har länge varit knutna till strävandena att trygga Laos' och Kambodjas neutralitet. Tydligt är att 1962 års avtal om Laos' neutralisering blivit allvarligt undergrävt. Den nya regeringen i Kambodja säger sig vilja fortsätta neutralitetslinjen. De skakande nyheterna om massakrer på vietnameser och kambodjaner av vietnamesiskt ursprung ger dock anledning till tvivel om regeringens vilja och förmåga att styra en neutral kurs. Sambandet mellan striderna i Laos, händelserna i Kambodja och läget i Sydvietnam är påtagligt. Kriget håller på att spridas till hela Indokina. Det är svårt att tro på en varaktig lösning av problemen i något av länderna, om inte kriget i Vietnam kan bringas till ett slut.

I Parisförhandlingarna om Vietnam förefaller parternas ståndpunkter fastlåsta. Förenta staterna har beslutat successivt dra tillbaka de amerikanska stridande förbanden och överlåta stridsuppgifterna på Saigonregeringens trupper. Denna politik, som går under namnet vietnamisering, riskerar att förlänga kriget. Därför har den kritiserats också i Förenta staterna.

Det är svårt att se hur en lösning

skall kunna uppnås utan användande av politiska metoder. Från flera håll har tanken på en koalitionsregering i Sydvietnam framförts. Förslaget om en sådan regering, omfattande representanter för de stridande parterna och med bred folklig förankring, synes erbjuda förhoppningar om en fredlig lösning av konflikten.

Vi har från svensk sida anfört saklig kritik mot den amerikanska politiken i Vietnam. Det är en sak. Just därför har vi anledning att med yttersta skärpa fördöma de förolämpande uppträden, som den nyanlände amerikanske ambassadören utsatts för av en handfull personer — lymlar vore kanske ett mera adekvat uttryck. Sådana uppträden är djupt ovärdiga ett land, där fria, demokratiska opinionsyttringar är en självklar rättighet. De skadar vårt lands anseende.

De senaste årens utrikespolitiska debatter här i riksdagen har i förhållandevis liten utsträckning kretsat kring händelser och problem nära Sveriges gränser. Detta kan förefalla förvånansvärt. Förklaringen är emellertid att läget på den europeiska kontinenten länge varit relativt fastlåst.

Fastläsningen har dock inte inneburit att en grupp stabila demokratier stått emot en grupp stabila diktaturer. Inre förändringar i olika europeiska stater under efterkrigstiden har komplicerat bilden. Ur demokratiernas synpunkt var det särskilt oroande, att en liten grupp militärer i april 1967 utan svårighet kunde gripa makten i Grekland, som dittills räknats till det demokratiska läget. Militärregimen har hittills inte infriat sina löften att normalisera det politiska livet i landet. Något datum för parlamentsval har inte tillkännagetts. Inga tecken på en snabb återgång till demokrati är synliga.

Det var därför logiskt och riktigt att Europarådets ministerkommitté vid sitt möte den 12 december förra året fastslog att Grekland allvarligt kränkt rå-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dets stadga. Grekland beslöt samma dag att utträda ur Europarådet. Detta beslut var ett resultat av att en kvalificerad majoritet medlemsstater var beredda att rösta för det skandinaviska förslaget om Greklands suspension från rådet. Grekland kvarstår visserligen formellt i rådet till den 1 januari 1971, men ministerkommittén har fastslagit att Grekland ej äger tillträde till ministerkommitténs överläggningar under år 1970. Decemberbeslutet innebär således i praktiken att landet de facto suspenderats från Europarådet.

Den 15 april tog Europarådets ministerkommitté ställning till rapporten om Grekland från kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Rapporten, som innehåller en ingående undersökning av hur Grekland uppfyllt sina förpliktelser enligt konventionen om de mänskliga rättigheterna, konstaterar kränkningar på så gott som varje punkt. Ministerkommittén fastställde med en överväldigande majoritet — röstsiffrorna blev 15 för och ingen emot med Cypern och Frankrike såsom ej deltagande i omröstningen — att Grekland brutit mot sina förpliktelser. Att Grekland i dag är en polisstat avslöjades i den samtidigt offentliggjorda rapporten. Det skandinaviska initiativet för två och ett halvt år sedan har krönts med odelad framgång.

Aktionen mot den grekiska militärregimen har varit möjlig genom att Grekland som medlem av Europarådet och undertecknare av rättighetskonventionen förbundit sig att tillämpa demokratiska ideal. Samma förutsättningar föreligger inte gentemot andra europeiska diktaturer. Omvärlden tvingas maktlös bevittna hur exempelvis i Tjeckoslovakien diktaturens grepp alltmer hårdnar.

Regeringsskiftena i Västtyskland och Frankrike under 1969 har skapat förutsättningar för en ökad rörlighet i den europeiska politiken. Denna har redan kommit till uttryck både i förhållandet

mellan Väst- och Östeuropa och i fråga om den gemensamma marknadens utveckling.

Redan den stora koalition som tillträdde i Bonn i december 1966 utgick från att det delade Tysklands problem kunde lösas endast inom ramen för en allmän avspänning i Europa. Genom dellösningar, en de små stegens politik, ville man underlätta kontakterna mellan människorna i Tysklands båda delar och hindra dessa från att glida ytterligare isär. Fyrmaktsansvaret för Tyskland som helhet tilläts inte längre tjäna som förevändning för uteblivna egna initiativ i den tyska frågan. Östtyskland började accepteras som potentiell förhandlingspart och tillerkännas statliga attribut. Regeringen Kiesinger-Brandts nya östpolitik kännetecknades över huvud av en strävan till närmare kontakter med Sovjetunionen och dess allierade i Östeuropa.

Denna politik fick visserligen ett avbräck genom invasionen i Tjeckoslovakien i augusti 1968, men den återupptogs och accentuerades ytterligare av den nya regering som tillträdde i Bonn i oktober 1969. I sin regeringsförklaring angav förbundskansler Brandt att målet för hans praktiska politik under de kommande åren är att upplösa det spända förhållandet mellan Tysklands båda delar och därigenom söka bevara nationens enhet. Han förklarade sig beredd att uppta förhandlingar med Östtyskland på regeringsnivå utan diskriminering. Men han tillade att ett folkrättsligt erkännande inte kunde komma i fråga. »Även om två stater existerar i Tyskland är de dock inte utland för varandra», sade Brandt. »Deras förhållande till varandra kan bara vara av speciellt slag», tillade han. Häri ligger ett erkännande av den östtyska statens existens. Ett folkrättsligt erkännande av Östtyskland som »utland» anser sig emellertid förbundsregeringen inte kunna ge så länge befolkningen där inte beretts tillfälle att uttrycka hur den vill

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gestalta sin egen framtid. Liksom andra folk har nämligen tyskarna en självbestämmanderätt, som förbundsregeringen inte kan uppge. Ett folkrättsligt erkännande skulle likaså få svåröverskådliga följder för fyrmaktstrukturen och därmed även för Västberlins ställning. Regeringen i Bonn talar inte längre om en återförening. »Vi har förlorat vår enhet», sade Brandt vid sin avresa till Erfurt, »och det finns säkert ingen återvändo.» I återföreningens ställe har han satt begreppet nationen, bandet kring det delade Tyskland, som det gäller att bevara till den dag då tyskarna inom ramen för en europeisk fredsordning får möjlighet att själva bestämma hur de vill leva tillsammans. Endast under en sådan fredsordning ser nämligen Brandt en slutlig lösning av den tyska frågan.

Det är fåfängt, herr talman, att i dag spekulera över möjligheterna att de nu inledda kontakterna mellan Förbundsrepubliken och öststaterna skall ge positiva resultat. Svåra fastlåsta problem av principiell natur och ett djupt ömseidigt misstroende står i vägen för ett konstruktivt samarbete. Sovjetunionens och dess allierades huvudintresse torde vara att uppnå en folkrättslig bekräftelse av de faktiska förhållandena i Östeuropa.

Bonn har erbjudit dessa länder överenskommelser om avstående från bruk av våld med erkännande av alla europeiska staters integritet. Häri ligger ett faktiskt, om än ej folkrättsligt, accepterande av rådande gränsförhållanden. Samtidigt har förbundsregeringen gjort klart att en fördragsmässig reglering av förhållandet till Östtyskland aldrig får utgöra en dimridå bakom vilken allt förblir vid det gamla för de människor som lever där. Att underlätta de mänskliga kontakterna mellan de två tyska staterna är nämligen för regeringen Brandt-Scheel den mest angelägna uppgiften. Dessa ståndpunkter är svåra att sammanjämka, men möjligheten kan parter-

na trots sina motsättningar finna former för praktiska framsteg i grannskapsförbindelserna.

Vi har anledning att med tillfredsställelse hälsa den västtyska regeringens östpolitik. Den vittnar om politisk handlingskraft och klart verklighetssinne. Vi hyser intet tvivel om att förbundsregeringen besjålas av en uppriktig önskan att nå en varaktig förbättring i förbindelserna med den östtyska republiken och de övriga östeuropeiska staterna. Dessa strävanden förtjänar vårt stöd som ett viktigt bidrag till stärkande av freden och säkerheten på den europeiska kontinenten. Detta stöd innebär i första hand att vi bör undvika åtgärder som kan riskera att störa de ömtåliga kontakter som nu inletts. Men vi bör även utnyttja de möjligheter vi kan ha att bidra till stärkande av fred och samarbete i Europa.

För närvarande pågår på diplomatisk väg mellan representanter för de flesta europeiska stater bilaterala kontakter som direkt föranletts av planerna på anordnande av en konferens om Europas säkerhet. Finlands regering har erbjudit sig att vara värd för en sådan konferens om den kommer till stånd. Från svensk sida har vi ställt oss i princip positiva till konferenstanken. Förutsättningen är därvid att en konferens har rimliga utsikter att ge resultat, d. v. s. att den är väl förberedd och att alla stater av betydelse för Europas säkerhet deltar, alltså även Förenta staterna och Canada. En konferens som uppfyller dessa krav skulle kunna utgöra en värdefull multilateral kontaktform mellan de länder, både paktanslutna och neutrala, som är direkt berörda av problemen rörande säkerhet och samarbete i Europa. Vi kommer att fortsätta kontakterna med andra länder både på regerings- och ämbetsmannanivå för att utröna förutsättningarna för en säkerhetskonferens för Europa. Förloppet av de nyssnämnda förhandlingarna mellan Västtyskland och de

Utrikes- och handelspolitisk debatt

östeuropeiska staterna bör kunna ge ledning för en sådan bedömning. Det samma gäller stormaktskontakterna i Berlinfrågan liksom den fortsatta utvecklingen av förhållandet mellan Förenta staterna och Sovjetunionen.

Våra handelspolitiska utrednings- och förhandlingsresurser har under de senaste två åren i hög grad inriktats på att nå en överenskommelse om ett fördjupat och fastare ekonomiskt samarbete mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Vid Nordiska rådets session i Reykjavik i februari i år förelåg en av statsministrarna godkänd traktat i ämnet. Rådet rekommenderade enhälligt regeringarna att lägga fram Nordektraktaten för de nationella parlamenten i så god tid att den kunde slutbehandlas av parlamenten under vårsessionen 1970 och ratifikationsinstrumenten deponeras snarast därefter.

Utvecklingen har tyvärr blivit sådan att denna tidsplan inte kan följas. Den finska regeringen meddelade den 24 mars att den ansåg att traktaten inte borde undertecknas i detta skede. I samma meddelande konstaterade den finska regeringen emellertid att resultatet av Nordekförhandlingarna till sakinhållet motsvarar de mål som den uppställt för traktaten.

För svensk del är vi angelägna att Nordek blir verklighet. Vi vill ännu inte utesluta att förutsättningar härför kan skapas i de fyra nordiska länderna.

Det är naturligt att invändningar kan resas mot de förhandlingsresultat som uppnåtts på olika punkter. En så vid överenskommelse, som berör de flesta delar av vårt arbets- och näringsliv, kan inte nås utan eftergifter. Det är därför med tillfredsställelse regeringen kunnat konstatera att inte från något håll i vårt land de invändningar, som kunnat resas mot förhandlingsresultatet på enstaka konkreta punkter, lett till avstyrkande av Nordekplanen i dess helhet.

En väsentlig uppgift för den svenska

utrikespolitiken under efterkrigstiden har varit att verka för avspänning och samarbete i Europa. I konsekvens härmed har regeringen försökt tillvarata alla möjligheter att bygga ut detta samarbete. På handelspolitikens område har detta tagit sig uttryck i en strävan att främja de ekonomiska förbindelserna mellan alla europeiska länder. Det är i hög grad tillfredsställande att vår handel med öststaterna, ehuru alltjämt av relativt begränsad omfattning, under de senaste åren undergått en väsentlig ökning. Sverige har tagit aktiv del i ansträngningarna att överbrygga marknadssplittringen i Europa.

Under lång tid har läget i den europeiska integrationsfrågan varit låst. De gynnsamma resultat som EFTA och EEC nått i sitt interna arbete har inte motsvarats av några påtagliga framsteg i försöken att skapa en stor europeisk marknad.

När det i slutet av år 1967 visade sig att möjligheterna att uppta realförhandlingar med Storbritannien var blockerade gjordes betydande ansträngningar på ömse sidor att finna temporära lösningar. Syftet var att undvika att klyftan mellan EEC och utomstående länder ytterligare fördjupades. Planerna på olika slag av begränsade handelsarrangemang som i samband därmed hade en viss aktualitet har numera avförts från dagordningen. Men på några betydelsefulla områden har ett samarbete kunnat etableras. På intitiativ av EEC:s medlemsländer inledde den europeiska patentkonferensen sitt arbete i maj 1969. Sverige är ett av de länder som deltar. I slutet av år 1969 inbjöd sex-staterna också ett antal utomstående länder till teknologiskt samarbete. Även denna inbjudan har Sverige accepterat.

Regeringen välkomnar den senaste tidens tecken på en ökad rörlighet på integrationsfronten. Vid EEC:s toppmöte i Haag i slutet av förra året kunde EEC-länderna enas om ett omfattande handlingsprogram som inger förhopp-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ningar om att dödläget brutits. Programmet förenar en strävan att stärka det inre samarbetet med en beredvilighet att förhandla om utvidgning av EEC att omfatta nya stater.

Efter Haagmötet har inom EEC nåtts enighet i den svårlösta frågan om finansieringen av en gemensam jordbrukspolitik. Därmed har en av förutsättningarna uppfyllts för att EEC skall kunna inleda förhandlingar med utomstående länder. Som en förberedelse för sådana förhandlingar har EEC-länderna inlett diskussioner om en gemensam förhandlingsposition. Meningen är att dessa diskussioner skall vara avslutade senast den 30 juni i år. Man bör räkna med att förhandlingar kommer att inledas med utomstående länder under innevarande år.

Inom EFTA har medlemsländerna vid flera tillfällen, senast vid ministerrådsmötet i november 1969, understrukit sitt starka intresse av att bevåra den tullfrihet som redan har åstadkommits mellan EFTA-länderna. En utvidgning av EEC bör inte få leda till att man spolierar resultat som har vunnits inom EFTA.

Den svenska regeringen har som bekant i juli 1967 begärt förhandlingar med EEC med sikte på ett svenskt deltagande i en utvidgad europeisk ekonomisk gemenskap i en form som medger ett fullföljande av den svenska neutralitetspolitiken. Denna ansökan står fast.

Vi har ett obestriddigt intresse att delta i ett utvidgat europeiskt samarbete. Vi är liksom våra nordiska grannländer sammanvävda med den europeiska ekonomin. Den integrationsprocess som pågår i vår del av världen kommer att fortsätta. Den kommer att ställa krav på ekonomiskt samarbete mellan länderna i en väsentligt högre grad än vad som nu är fallet. Vår medverkan i detta samarbete måste ske i former som är förenliga med vår neutralitetspolitik. Vi har med tillfredsställelse kunnat konstatera att förståelsen för grundlinjerna i

vår utrikespolitik ökat. Den svenska neutralitetspolitiken betraktas numera allmänt som ett väsentligt bidrag till fred och stabilitet i vår världsdel.

Regeringen inriktar sig på att de överläggningar med EEC som vi har att motse skall föras på basis av 1967 års brev. Syftet är att tillsammans med övriga EFTA-länder — och då givetvis i första hand våra nordiska grannländer — gå igenom samtliga de ekonomiska problem som en utvidgning av EEC reser. Många av dessa problem är gemensamma för de nordiska länderna. Vi föreställer oss att det också för EEC-länderna kan vara en fördel att genom i tiden samordnade förhandlingar få problemen belysta i ett sammanhang.

Först i ljuset av realförhandlingar är det enligt regeringens mening möjligt att avgöra formerna för en svensk anslutning till Gemenskaperna. Ett sådant ställningstagande förutsätter nämligen en bedömning av de klarlägganden som kan erhållas och de konkreta resultat som kan utkristallisera sig under överläggningarna mot bakgrunden av de krav som neutralitetspolitiken uppställer. Det bör då också vara möjligt att bättre bedöma innebörden av Romfördragets politiska syftemål. Häri ligger ingen önskan att påverka EEC-samarbetets form eller inriktning. Det är EEC-ländernas ensak. Vi förstår deras strävan till ett närmare politiskt samarbete. Men det ankommer på oss att mot bakgrunden av sådana bedömningar avgöra vilken form av anslutning som bäst svarar mot Sveriges speciella förutsättningar.

Regeringen har genom kontakter på olika nivåer i andra länder och med företrädare för EEC sökt nära följa händelseutvecklingen och få informationer som kan underlätta kommande överläggningar. Ett väsentligt syfte med dessa kontakter har givetvis också varit att få tillfälle att redogöra för vår egen ståndpunkt.

Herr talman! Det är mer angeläget än

Utrikes- och handelspolitisk debatt

någonsin att industriländerna visar större öppenhet utåt och framför allt gentemot u-länderna. Industriländerna har ett ofrånkomligt ansvar för u-ländernas ekonomiska utveckling. Förhandlingarna inom UNCTAD har emellertid sedan New Delhi-konferensen år 1968 framskridit långsamt. Tidtabellen har av olika skäl inte hållits. Bristen på framsteg ger anledning till oro.

U-länderna har sedan länge fäst speciell vikt vid att erhålla särskilda tullförmåner på i-landsmarknaderna. Frågan har nu nått ett stadium då man kan hysa vissa förhoppningar om konkreta resultat.

De nordiska länderna har för sin del förklarat sig villiga att ge tullpreferenser för alla industrivaror och halvfabrikat i form av fullständig tullfrihet men med en marknadsstörningsklausul och under förutsättning att övriga industriländer gör motsvarande prestation. De har samtidigt framhållit att om andra länder skulle föredra att från början göra undantag eller väsentligen begränsa importen genom tullkvoter eller andra medel kan också de nordiska länderna, som är små och därför har mera sårbara ekonomier, tvingas till undantag.

Vi kommer i det fortsatta arbetet tillsammans med de övriga nordiska länderna liksom hittills att arbeta för ett så enhetligt system som möjligt och som ger största möjliga tullåttnader för u-länderna. En snar uppgörelse skulle vara det bästa tänkbara bidraget för att skapa en gynnsam atmosfär för de avslutande förhandlingarna i FN om en strategi för det andra utvecklingsår-tiondet.

Norden, Europa och u-länderna är liksom tidigare de mål kring vilka vår handelspolitik främst byggts upp. Det finns ingen anledning att rangordna dem inbördes. De hänger tvärtom intimt samman. De utgör alla integrerande delar av vår strävan att genom en utveckling av de ekonomiska förbindel-

serna mellan alla länder bidra till fred och avspänning i världen.

Vidare anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Vi lever, såsom alla väl vet, i en allt annat än fredlig värld. Motsättningar och konflikter av politisk, social och religiös art eller av raskaraktär präglar vår värld. Krig rasar på åtskilliga håll, såväl krig mellan stater som mellan folkgrupper inom stater. Flera av dessa krig är tämligen okända för det stora flertalet människor. Massmedia rapporterar inte om dem, ibland därför att det är omöjligt att få fram vederhäftiga informationer.

Vissa konfliktfrön som nu ligger i jorden kan, om man inte lyckas i strävandena att ta itu med de latenta meningsbrytningarna, framdeles rent av komma att hota världsfreden. En tills vidare något inkapslad konflikt kan spänningen mellan Sovjetunionen och Kina utgöra. En annan är den till synes oförsonliga motsättningen mellan israeler och araber. Förhållandena i Fjärran Östern synes också tyvärr bli alltmer komplicerade.

Krig tycks vara mänsklighetens eviga följeslagare, och varken vår generation eller de närmast kommande lär få uppleva att det gisslet försvinner. Vårt land har som vi vet varit lyckligt lottat. Det har undgått krigets fasor, inte minst tack vare vår neutrala utrikespolitik. Detta är en politisk linje som vi måste hålla fast vid, och härvidlag har centerpartiet alltid deklarerat en klar och bestämd linje. Vårt land synes, som det också framhålls i regeringsdeklarationen, ha vunnit respekt för sin utrikespolitiskt neutrala hållning.

Det är säkerligen också en riktig karakteristik om jag säger att det råder stor enighet mellan de demokratiska partierna om att fortsätta på den alliansfria neutrala väg som vi slagit in

Utrikes- och handelspolitisk debatt

på. Det är heller inget tvivel om att uppfattningen, att vår utrikes- och handelspolitik bör bedrivas utan äventyrligheter av vad slag det vara må, är allmänt rådande bland vårt folk — det må gälla äventyrligheter i ord eller i handling. I ett fritt land och i en demokrati som vår skall vi naturligtvis ha rätt att säga ifrån och ha rätt att kritisera fel och misslag som görs, men den rätten får ingalunda missbrukas.

Demokratin är en ömtålig planta som måste vårdas väl. Vill vi som land ha möjligheter att något påverka förhållandena i andra länder — Sverige är ett litet land och vi får väl inte skatta våra möjligheter så förfärligt högt, men vi får heller inte bortse från att vi i vissa lägen kan påverka vad som händer och sker — måste vi också försöka att upprätthålla goda förbindelser.

Det är en klar plikt att garantera trygghet och arbetsro för andra länders beskickningar och institutioner i vår huvudstad. Det är naturligtvis regeringens skyldighet att tillse det, men det är allas vår plikt att reagera mot vad vi måste betrakta som minst sagt ovärdiga upptåg, vilka för övrigt kan ge en felaktig uppfattning om vårt folks mentalitet och även om vår syn på förhållandena i andra länder. Jag finner det glädjande att utrikesministern så klart tog avstånd från de ligistuppträdanden som nyligen har förekommit i sådana här sammanhang.

Försöken att skapa en fredligare värld får aldrig tillåtas att stanna av. Kanske kan några steg tas på den väg som leder fram till det målet under den framtid vi nu kan överblicka. Vissa tendenser i världspolitiken kan faktiskt åberopas som stöd för en sådan tro. Dit hör framför allt den nya och mera öppna dialog som kommit till stånd mellan Öst och Väst. President Nixon har vid upprepade tillfällen sagt, att konfrontationens tid borde vara ute och ersättas av förhandlingens. En första början till förverkligande av sådana in-

tentioner har också ägt rum. Förenta staterna och Sovjetunionen har som vi vet fört samtal, först i Helsingfors om begränsning av kärnvapenupprustningarna. Samtalen, de s. k. SALT-förhandlingarna, tycks ha förts i en anda av vilja till samarbete, och man vill hoppas att den andan kommer att prägla de nu fortsatta överläggningarna i dessa frågor i Wien.

Den pågående upprustningen i världen är till sin storlek rent av skrämmande. I regeringsdeklarationen får vi veta, att en ökning i fasta priser med 6 procent om året under en tioårsperiod har ägt rum och att u-länderna har ökat sin upprustning med omkring 8 procent. Även om någon nedrustning för närvarande knappast kan väntas, skulle det ändå vara av utomordentligt värde, om de båda supermakterna kunde komma överens om att upphöra med sin vanvettiga tävlan om att konstruera nya, ännu mer tekniskt fulländade mordredskap. Kan vi vänta att de s. k. SALT-förhandlingarna i Wien skall kunna bryta kärnvapenkapprustningen? Det vore en av de största framgångar som kan tänkas. Resultatet avväktas med spänning, även om man har vant sig vid att resultat av internationella förhandlingar drar ut på tiden och att resultatet ändå oftast blir tämligen magert.

I detta sammanhang vill jag med tillfredsställelse inregistrera det faktum att avtalet om förbud mot spridning av kärnvapen nu har trätt i kraft, sedan ett tillräckligt antal stater har ratificerat detsamma. Avtalets värde ligger väl framför allt däri, att det förhindrar att kärnvapen blir tillgängliga för våldsamt nationalistiska mindre stater, som är belägna i politiskt instabila regioner.

Det är också värt att i detta sammanhang notera att nedrustningskommittén i Genève nu sysslar med en utvidgning av den överenskommelse som träffades redan 1925 om förbud mot användning av de ohyggliga kemiska och biologiska

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vapnen. Utvidgningen avser även förbud mot tillverkning, utprovning och lagring av biologiska och kemiska vapen. Egentligen borde detta betraktas som en ofrånkomlig konsekvens av användningsförbudet.

Jag delar också den i regeringsdeklarationen framförda uppfattningen om värdet av den amerikansk-kinesiska dialogen i Warszawa.

I dialogen mellan Öst och Väst utgör regeringen Brandts politik gentemot Östeuropa ett intressant och kanske ganska löftesrikt inslag. Brandt önskar upplösa det spända förhållandet mellan Tysklands båda delar. Som utrikesminister i koalitionsregeringen mellan de kristliga demokraterna och socialdemokraterna i Västtyskland gjorde han betydande ansträngningar för att komma till tals med de ledande männen i öststaterna, men resultatet blev ju inte särskilt imponerande. Sedan han övertagit förbundskanslerposten i den nya regeringen i Bonn har han fullföljt den politik han inledde som utrikesminister, och vissa chanser till förbättring av relationerna mellan Västtyskland och öststaterna synes föreligga. Brandt har som bekant utnyttjat tillfället till att inleda samtal med såväl Sovjetunionen som Polen. Formellt rör sig samtalen om överenskommelser om förbud mot användande av våld i de ömsesidiga relationerna, men det uppges att det i realiteten har diskuterats ett, som det heter, omfattande komplex av både politiska och ekonomiska frågor samt spörsmål om teknologiskt samarbete.

Även Tjeckoslovakien och Ungern har anmält sitt intresse för överläggningar med Västtyskland om i första hand ett vidgat handelsutbyte. Med ingen annan stat har Västtysklands relationer varit så djupfrysta som med Östtyskland. Folkrättsligt erkännande kan det inte bli tal om, enligt Brandt, men han vill bevara bandet mellan de båda tyska staterna. Bonn tycks kunna medge något av ett faktiskt erkännan-

de av rådande gränsförhållanden. En normalisering av förbindelserna mellan det gamla tyska rikets båda hälfter är emellertid inte bara en fråga som berör de båda tyska staterna; den angår också de fyra stormakter som har det folkrättsliga ansvaret för ockupationen av Tyskland efter andra världskrigets slut, d. v. s. Sovjetunionen, Förenta staterna, England och Frankrike. Dessa fyra makter har ju påbörjat överläggningar om Berlins framtida status, och det är väl inte otänkbart att de kommer att äga rum parallellt med förhandlingarna mellan de västtyska och östtyska regeringarna om normalisering av ländernas inbördes förhållande, och överläggningarna kan därmed få ett visst samband med varandra.

Som vi vet pågår strävanden att få till stånd en europeisk säkerhetskonferens. Finland har ju erbjudit sig vara värd för en sådan konferens och inte mindre än ett tjugotal europeiska länder i både väst och öst har accepterat inbjudan. Gemensamt för alla jakande svar från väst har varit kraven på noggranna förberedelser för en planerad säkerhetskonferens. Detta är naturligtvis ett villkor om man vill nå målet att byta ut konfrontationen mellan två maktblock mot något mått av samförstånd dem emellan. Saken har uttryckts så, och det finns väl visst fog härför, att det är vid förberedelsearbetet som de verkliga resultaten ofta nås i sådana här sammanhang, medan konferensen mer har att registrera de beslut som redan uppnåtts.

I vilket fall som helst kommer arbetet med att jämka ihop de olika ländernas intressen att bli något av det svåraste som europeisk diplomati har givit sig i kast med. Svårigheterna att åstadkomma politisk och militär säkerhet ligger inte bara i motsättningarna mellan väst- och östblocken utan förmodligen också, i varje fall till en del, inom respektive block. Givetvis är det ett svenskt intresse att delta i en eventuell europeisk sä-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kerhetskonferens, eftersom det bör ligga väl i linje med vårt lands strävan att bidra till en utjämning av motsättningar och en lösning av konflikter på det internationella planet.

Den senaste tidens händelser i Fjärnan Östern ger anledning till farhågor om att krigsmaskineriet kan rulla vidare. Det går inte att förneka ett samband mellan striderna i Laos, händelserna i Kambodja och läget i Sydvietnam. Hela Indokina kommer där in i blickfältet. Läget inger snarast pessimism, eftersom det faktiskt föreligger betydande risker för en upptrappning av krigsinsatserna i Kambodja. En väsentlig anledning till att orosmolnen fortsätter att hopa sig över den delen av världen är naturligtvis att stormakternas intressesfärer möts där. För att konfliktklyftorna inte skall vidgas talar starka skäl för att en ny konferens om bl. a. Indokina kommer till stånd, där naturligtvis stormakterna då måste vara med.

Kriget i Vietnam har stått i blickpunkten i åtskilliga utrikesdebatter här i riksdagen. De i Paris pågående fredsförhandlingarna har inte lett till några synbara framgångar, och president Nixon har inte utsett någon ny chefsförhandlare efter Henry Cabot Lodge, vilken som vi vet lämnade sin post i slutet av förra året.

Vietnamkriget intog naturligt nog en framträdande plats i presidentvalskampanjen i Förenta staterna 1968. Nixon lovade att han skulle göra slut på kriget, och strax före presidentvalet tillkännagav dåvarande presidenten att bombningarna av Nordvietnam skulle upphöra. Under Nixons tid i Vita huset har hittills drygt 100 000 amerikanska soldater tagits hem, och presidenten har nyligen tillkännagivit att ytterligare 150 000 man skall återvända under det närmaste året. Det är naturligtvis någonting som vi noterar med tillfredsställelse. Tillbakadragandet av Förenta staternas trupper är väl inte liktydigt med fred i detta område; Saigonjuntans

arméer övertar de uppgifter som de amerikanska soldaterna hittills haft. Det innebär som sagt inte någon lösning av problemen i Vietnam utan är någonting som man har kallat för en vietnamisering av kriget, vilket ju inte kan vara någonting som folket där har anledning hälsa med tillfredsställelse.

Även om någon avgörande lösning på Vietnamkonflikten sålunda inte låter sig skönjas har den i alla fall kommit i bakgrunden genom händelserna i Laos och Kambodja. Men tillsammantaget lär det ändå betyda att vad som sker i denna del av världen leder till att en fredlig utveckling kommer att låta vänta på sig.

Läget i Mellersta Östern har ingalunda förbättrats, trots försök av bl. a. FN:s medlare Gunnar Jarring att skapa en bättre jordmån för förhandlingar. Om man skall försöka sig på en bedömning av läget måste man väl säga att det snarare har försämrats. Krisen är inte ofarlig, allra helst som det — vilket också framgår av regeringsdeklarationen — finns klara stormaktsintressen på båda sidor. Vi påminns varje vecka om situationens allvar, och det är angeläget att vårt land inom ramen för FN-samarbetet försöker verka för en lösning.

Vårt land har också all anledning att rikta uppmärksamheten på vad som händer i Afrika. Spänningen tycks inte avta i Afrika, där vita minoritetsregimer i Rhodesia och Sydafrika håller den svarta befolkningen i slaveri. De mänskliga rättigheterna respekteras inte. En biståndsverksamhet inom FN:s ram är i detta sammanhang helt naturlig, och de gemensamma aktionerna måste härvidlag fullföljas.

Det har även bl. a. genom Europarådet konstaterats att de mänskliga rättigheterna i Grekland trampas under fötterna.

Till de ständigt aktuella frågorna i europeisk politik hör EEC:s utvidgning med nya medlemmar liksom samarbetet inom EEC självt. Englands försök att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vinna inträde har ju två gånger förhindrats, mera av politiska än av direkt ekonomiska skäl. Den franska hållningen synes nu ha mjukats upp något, och såvitt man kan bedöma torde Frankrike knappast längre i princip motsätta sig att förhandlingar tas upp med England om medlemskap i de sex kontinentalstaternas klubb.

Frågan om utvidgningen av EEC har kanske tilldragit sig större intresse än marknadens interna problem, men de senare är heller inte små. En lösning av vissa av de interna problemen är nog en förutsättning för att EEC skall kunna bli riktigt funktionsdugligt vid en utvidgning med nya medlemmar. Det gäller kanske särskilt beträffande jordbrukspolitiken.

Med stor möda och stort besvär har medlemsländerna tråcklat ihop en gemensam jordbrukspolitik, men det kan med fog göras gällande att denna inte har fungerat helt enligt uppgjorda ritningar utan att tillämpningen har gnisslat åtskilligt. De sex medlemsländerna har nyligen enats om en plan för att stärka och utvidga samarbetet sinsemellan. Planen tar upp ekonomiska frågor, valutakurser, socialpolitik, hjälp till utvecklingsländerna och det politiska samarbetet inom EEC. Det framhålls nu att detta samarbete på intet sätt skulle utgöra hinder för avspänningssträvandena i Europa och för vidgade kontakter över huvud taget.

Alltjämt är det ovisst om EEC-länderna före den 30 juni i år i enlighet med fattade beslut skall kunna överens om en gemensam bas för sina förhandlingar med de länder som vill inträda i samarbetet. Man kan väl förutsetta att eventuella förhandlingar i första hand kommer att gälla England, men det är möjligt att de på ett tidigt stadium kommer att omfatta även andra stater. För Sverige bör det i så fall vara ett väsentligt intresse att förhandlingar om vårt samarbete med EEC kommer att äga rum parallellt med Danmarks och Norges

förhandlingar.

Inför det aktivare skede som nu troligen förestår i marknadsfrågorna är det nödvändigt att Sverige upprätthåller beredskap för olika eventualiteter. Från svenskt håll har ständigt upprepats att vi vill delta i ett vidgat ekonomiskt samarbete i Europa för att den rådande splittringen skall kunna övervinnas. För vårt land är en friare handel och även i viss mån ett ekonomiskt samarbete med andra länder inte bara ett starkt önskemål utan t. o. m. en förutsättning för en gynnsam utveckling.

Bildandet av EFTA var ju ett led i dessa strävanden. Ett Nordek har setts som en i och för sig viktig sak för Nordens länder och av somliga också som ett medel att främja samarbetet med andra länder. Även om Nordeks öde ännu inte är definitivt avgjort måste det väl ändå konstateras att utsikterna för att få till stånd ett Nordek inte ter sig särskilt gynnsamma. I den situationen har det höjts röster för bildandet av ett Skandek — en organisation där Finland skulle stå utanför. Enligt min mening skall man nog tänka sig för mer än en gång innan man ger sig in på den saken.

Till formen för vårt eventuella samarbete med EEC — vi hoppas ju att ett sådant skall komma till stånd — kan vi naturligtvis inte ta ställning för rän vi vet om de för oss nödvändiga neutralitetsförbehållen kan göras. Utan en ordning som gör det möjligt för oss att fortsätta neutralitetspolitiken är ett närmare ekonomiskt samarbete inte tänkbart. Enligt min mening bör vi i första hand undersöka förutsättningarna för att få bli medlemmar med de förbehåll vi anser att neutraliteten kräver. Misslyckas detta bör vi söka associering, naturligtvis med förbehåll, och skulle inte heller detta visa sig vara en framkomlig väg får vi försöka få till stånd ett samarbete under andra former. Det är givet att Sverige självt måste avgöra neutralitetsförbehållen, var-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

efter det blir EEC-länderna som avgör om villkoren är sådana att de anser sig kunna och vilja godtaga dem.

Jag vill erinra om att det från vissa håll sagts att därest det skulle dröja länge med en friare EEC-handel, så kunde man tänka sig möjligheten att stärka EFTA. I det sammanhanget har man också fört fram tanken på att göra om EFTA till en tullunion för att på den vägen lättare komma fram till en friare handel med EEC. Jag tror inte att man i en sådan här situation — alltså i en situation där det kan visa sig att det på länge inte kan räknas med något fastare samarbete mellan länderna i EFTA och EEC-länderna — bör utan vidare avvisa tankar i den riktningen.

1960-talet proklamerades av Förenta nationerna som det första utvecklingsåriondet för u-länderna. Enligt de uppgjorda planerna siktade man till att industriländerna årligen skulle överföra 1 procent av sin nationalinkomst till u-länderna, och genom den överföringen räknade man med att få till stånd en årlig ekonomisk tillväxt på i genomsnitt 5 procent i u-länderna. Planerna har visat sig vara för optimistiska; varken det ena eller det andra av dessa mål har uppnåtts.

Det relativa misslyckandet kommer med all säkerhet att nödvändiggöra en omprövning av både mål och metoder för u-hjälpen. Inom flertalet industriländer anser man att det behövs en väl samordnad strategi för denna hjälp under 1970-talet. Det är glädjande att de nordiska länderna för sin del förklarar sig villiga att ge tullpreferenser för alla industrivaror och halvfabrikat under förutsättning att övriga industriländer gör motsvarande åtaganden. Men från vissa håll förordas att u-hjälpen liksom hittills främst skall inriktas på ekonomiskt framåtskridande, d. v. s. största möjliga och snabbaste möjliga tillväxt av nationalinkomsten. Från andra håll begär man att u-hjälpen skall användas

för att få till stånd en ekonomisk och social utjämning, d. v. s. minska klyftorna mellan olika samhällsgrupper i fråga om förmögenheter och inkomster. I vad mån dessa båda mål innefattar motsättningar är väl inte så lätt att på en gång avgöra, men nog lär det uppstå motsättningar härvidlag.

Den svenska regeringen synes ha tagit ställning för den sistnämnda linjen, d. v. s. att u-hjälpen i första hand skall användas för att få en ekonomisk och social utjämning till stånd. Sveriges bilaterala u-hjälp har hittills lämnats utan att några politiska villkor ställts för densamma, men får man döma efter uttalanden i statsverkspropositionen tycks det nu vara regeringens mening att den framdeles bör kanaliseras efter politiska bedömningsgrunder och inte i första hand efter hjälpbehovet i respektive länder.

Jag hoppas att redogörelsen i statsverkspropositionen kan lämna utrymme för flera tolkningar och att den mening som mittenpartierna gjort i sin gemensamma motion om u-hjälpen, varvid man givit uttryck för att politiska villkor inte skall uppställas, ändå kommer att bli den gällande. Vi menar att ekonomisk utveckling i u-länderna liksom i de industrialiserade länderna kan ske inom ramen för olika politiska och ekonomiska system. Det är människorna man skall hjälpa. Sverige kan inte underlåta att bistå fattiga folk på grund av den karaktär deras regimer har. Gör vi det minskar vi dessa folks möjlighet att uppnå bättre politiska och sociala förhållanden genom en ekonomisk utveckling. Vi anser också att det behövs en jämnare och rättvisare fördelning av förmögenheter och inkomster i många u-länder, men ett givarland bör inte som villkor för sin finansiella hjälp ställa kravet att u-landet skall föra en på visst sätt beskaffad politik. Varje u-land måste självt genomföra en sådan och bära ansvaret för denna.

I regeringsdeklarationen konstateras

Utrikes- och handelspolitisk debatt

inför FN:s 25-årsjubileum att erfarenheten har visat att många tragiska konflikter har inträffat utan att FN har kunnat ingripa på något avgörande sätt, vilket lett till att många människor faktiskt kommit att tvivla på organisationens värde.

Till dem som tvivlar skulle jag vilja säga två saker. FN:s konstruktion är sådan att organisationen endast i mera begränsad omfattning kan ingripa på ett avgörande sätt. Beslut skall fattas i säkerhetsrådet, där stormakterna har säte och stämma, och om dessa beslut skall stormakterna vara ense. Om bestämmelser om sådan enhällighet inte hade tagits med i FN-stadgan, är det troligt att det inte hade blivit något FN. Den stora generalförsamlingen å sin sida kan i sådana här sammanhang inte fatta andra beslut än om rekommendationer till medlemsstaterna. Men även rekommendationer kan, trots att de inte är bindande, vara av betydande värde för fredens sak, även om rekommendationerna går ut på användande av vapenmakt. Ursprungligen ansågs som bekant generalförsamlingen hindrad att göra rekommendationer, om en stormakt hade inlagt veto i säkerhetsrådet. I Achesonresolutionen antog emellertid som bekant generalförsamlingen beslutet att ett stormaktsveto i säkerhetsrådet ej skall hindra församlingen i dess arbete att besluta om rekommendationer. Huruvida mera effektiva bestämmelser efter hand kan komma att antas inom FN får framtiden utvisa, men helt säkert kommer det att dröja. Det är utan tvivel förenat med utomordentligt stora svårigheter att få fram en organisation med större effektivitet.

Den andra sak jag skulle vilja understryka till dem som tvivlar på värdet av FN är att organisationen trots allt vidtagit en mängd åtgärder, bland dem många som gagnat freden. Jag hänvisar då till regeringsdeklarationens uppräkningslista, där det bl. a. heter att medling och förhandling spelar stor roll, FN-

stadgans principer ger även rättesnören för handlandet som gradvis kan påverka staternas politik, FN försöker också överbrygga klyftan mellan rika och fattiga länder. Även det måste nog betraktas som en åtgärd i fredens syfte. Utforskningen av rymden, havsbottnens utnyttjande och åtgärder rörande miljöskyddet kan också komma att undanröja framtida konflikthanteringar. Arbetet för fred är en så stor uppgift att även det minsta steg på vägen mot det målet är värt stora uppoffringar.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det är naturligt att man vid Förenta nationernas 25-årsjubileum frågar sig, om FN kan spela någon avgörande roll i fredsarbetets och den mellanfolkliga samlevnadens tjänst.

Vad man först märker, när man ser på FN, är den maktlöshet och passivitet som utmärkt organisationen i de tragiska konflikterna i Vietnam och Biafra. I fråga om Mellersta Östern — där vissa FN-medlemmar inte vill erkänna en annan medlems, nämligen Israels, rätt att bestå som självständig stat — har FN:s arbete för närvarande blockrats.

Inte heller är det svårt att finna anledning till kritik av de ofta mycket improduktiva debatter, som upptar en så stor del av säkerhetsrådets och generalförsamlingens tid, eller av de många resolutioner som antas, trots att alla vet att de inte kommer att genomföras. Om resolutioner kunnat rädda världen, skulle FN redan ha gjort det.

Vid sidan av allt detta pågår emellertid inom FN ett intensivt och tålmodigt arbete på hundratals olika frontavsnitt i kampen för människovärdet och för en fredlig utveckling, och därför instämmer jag gärna i vad som sägs i regeringsdeklarationen om den betydelse FN har.

Inte minst kan FN spela en roll när det gäller de nya frågorna, där ett samarbete på ett tidigt stadium kan ha stör-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

re utsikt till framgång än när det gäller frågor där stormakterna redan grävt ned sig i väl etablerade positioner. I regeringsdeklarationen nämns särskilt utforskningen och exploateringen av rymden, principerna för havsbottens utnyttjande och skyddet av den mänskliga miljön. Miljöfrågan togs ju upp på svenskt initiativ. Den var inte så okontroversiell som man kanske trodde när den lades fram, och det var endast efter en mycket skicklig insats av Sveriges FN-ambassadör, Sverker Åström, som generalförsamlingen i höstas kunde fatta beslut om den stora miljökonferensen år 1972, som vi hoppas verkligen skall medföra positiva resultat.

FN är också ett forum där de många nya staterna får möta och diskutera med de gamla medlemsstaterna. I stor utsträckning blev det från början en diskussion mellan olika block, varvid t. ex. den afroasiatiska gruppen först internt utformade en ståndpunkt utan att egentligen rådgöra med de västerländska staterna, men under senare tid har man på en del punkter märkt en villighet att söka sig fram till gemensamma ställningstaganden.

Av de frågor som förekom vid generalförsamlingens senaste möte vill jag nämna två, som i den mycket selektivt inriktade utrikesdebatt som förs här i landet har blivit nästan helt obeaktade. Båda två gäller de nya staterna i FN. Jag tänker på det s. k. Lusakamifestet och på frågan om West Irian. Jag nämner dem därför att jag tror att trots att de inte för ögonblicket i någon som helst utsträckning förändrar världshändelserna kan de ändå vara symtom på nya strömningar som kan bli av värde för en demokratisk utveckling i världen.

I november förra året beslöt FN:s generalförsamling att välkomna det manifest rörande södra Afrika som ledarna för 14 öst- och centralafrikanska stater antog vid ett möte i Zambias huvudstad Lusaka i april 1969. Generalförsamling-

en underströk FN:s fasta beslutsamhet att i samarbete med Organisationen för afrikansk enhet, som ställt sig bakom manifestet, intensifiera sina ansträngningar att finna en lösning på den nuvarande allvarliga situationen i södra Afrika.

Lusakamifestet kan sägas vara en afrikansk självständighetsförklaring. Det framgår tydligt att den som hållit i pen- nan ingående har studerat Thomas Jeffersons odödliga ord i den amerikanska självständighetsförklaringen år 1776. Manifestet inleds med kraftfull bekännelse till den politiska demokratin. Man slår otvetydigt fast att alla människor har lika värde och en oavvislig rätt till mänsklig värdighet och respekt oavsett ras, religion och kön. Alla människor har rätt och förpliktelse att delta i landets styrelse som likvärdiga samhällsmedlemmar och ingen grupp har rätt att styra ett samhälle utan befolkningens samtycke. Man säger att man är fientlig till minoritetsregimerna i södra Afrika — inte därför att de leds och kontrolleras av vita utan därför att de inte bygger på principen om alla människors lika värde.

Detta innebär att man, som man säger, är motståndare inte bara till rasism utan också till en *omvänd rasism*. Man säger: Vi anser att alla människor som är bosatta i södra Afrika är afrikaner oavsett vilken hudfärg de har, och vi skulle opponera oss om en svart majoritet skulle diskriminera vita på grund av deras ras.

Manifestet fördömer politiken i Sydafrika, Namibia, Rhodesia och de portugisiska kolonierna: Vi kan inte kompromissa eller kapitulera när det gäller dessa länders frigörelse. Vi föredrar att förhandla i stället för att förstöra — att tala i stället för att döda. Så länge det inte är möjligt att förhandla stöder vi dock frihetsrörelserna också i deras uppror.

Det verkligen intressanta med denna afrikanska självständighetsförklaring är-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att man så klart tar avstånd från alla re-vanschänslor. Kolonialmakternas förtryck får inte ersättas av ett förtryck från nya makthavares sida. Av manifestet framgår också att de afrikanska staterna har fullständigt klart för sig hur långt de är från den ekonomiska, sociala och politiska organisation som kan tillförsäkra hela folket en rimlig levnadsstandard och som kan utgöra en garanti mot orättvisor och lidanden. Men man eftersträvar det målet.

Den andra frågan, frågan om West Irian som tidigare kallades Västra Nya Guinea, kan i viss mån sägas ha gett de afrikanska staterna ett tillfälle att pröva hållfastheten i de grundläggande värderingarna i Lusakamanifestet.

År 1962 godkände FN en överenskommelse mellan Holland och Indonesien enligt vilken West Irian överlämnades till Indonesien, dock med förbehållet att invånarna senare skulle få avgöra om de ville tillhöra Indonesien i framtiden.

I FN-kretsar stod det vid den tiden fullständigt klart att det här var fråga om att ersätta en form av kolonialism med en annan. Indoneserna har inte någon självklar rätt att härska över papuanerna i West Irian. Men eftersom ordet kolonialism åtminstone vid den tidpunkten inte användes i andra sammanhang än då en vit nation var inblandad var det ingen som reste den frågan, och beslutet genomfördes också i FN utan större svårigheter.

Förra året redovisade Indonesien ett synnerligen summariskt konsultationsförfarande bland befolkningen. Man sade att nu hade man fått reda på att invånarna i West Irian önskade tillhöra Indonesien för all framtid, och man ville att FN skulle betrakta överlåtelsen som definitiv. Det stod fullständigt klart att denna konsultation varit av enbart formell karaktär. Det hade inte förekommit någon som helst folkomröstning. I stället hade man frågat vissa stamhövdingar, som ju inte kunde re-

presentera invånarnas önskan. Men man betraktade det ändå som en självklarhet att det resolutionsförslag, som Holland, Indonesien och ett par andra stater lade fram, skulle antagas utan någon om helst diskussion.

Det var då som Ghana, Sierra Leone och några andra afrikanska stater slog larm. De föreslog att befolkningen i West Irian skulle få en verklig möjlighet att fritt avgöra sin framtid. De framhöll att man inte kan kritisera den portugisiska regimen i Afrika om man samtidigt accepterar den indonesiska i West Irian.

Detta var en sensationell åtgärd. Det var första gången i FN:s generalförsamling som man talade i kolonialistiska termer även i ett fall då ingen vit stat är inblandad. Omröstningen splittrade givetvis det afro-asiatiska blocket men även de afrikanska staterna sinsemellan.

Det var oerhört intressant att i generalförsamlingens debatt höra de framstående afrikanska talesmännen försvara de grundläggande idéerna om alla människors lika värde och göra det med en självklar auktoritet.

Mitt ibland alla rasfördomar håller det på att växa fram en naturlig gemenskap mellan människor oberoende av ras — ja, utan någon känsla av rasskillnad. Ännu så länge sker det sporadiskt, men det är på denna väg som den enda lösningen finns. Det är för övrigt be-tecknande att man i Lusakamanifestets avsnitt om Sydafrika ser fram mot en tid då invånarna i Sydafrika befriats från en miljö som är förgiftad av raspropaganda och ges en möjlighet att vara *människor*, inte vita människor, bruna människor, gula människor eller svarta människor — utan människor. Här är det alltså inte fråga om »black power» utan om färgblindhet när det gäller rasproblemen.

Det som hände vid FN:s generalförsamling hösten 1969 visar, att de afrikanska staterna har en del att lära ut.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Sydafrika, Portugal och Rhodesia har haft lång tid på sig att lära sig sanningen om alla människors lika värde. Men de har ingenting lärt. Den afrikanska självständighetsförklaringen ger dem en ny möjlighet. Om de inte tar den till vara kommer händelsernas gång att ge dem en tragisk läxa.

Visst kan vi konstatera avståndet mellan principer och verklighet i stora delar av Afrika, men vår kritik av de afrikanska staterna för bristande demokrati bör dämpas vid tanken på förhållandena i vår egen världsdel. I Tjeckoslovakien krossades en utveckling i mer demokratisk riktning av sovjetryska invasionsarméer, och vi har fått bevittna ett fortsatt ryskt tryck.

Grekland, som betecknats som demokratis vagg, blev en diktatur, i vilken konventionen om de mänskliga rättigheterna kränkts på så gott som varje punkt. I stället för att gradvis införa demokrati i landet, något som överstarna från början lovade, har greppet om landet skärpts. Visserligen ser vi i dagarna uppgifter i pressen om olika manövrer som skulle ge ett intryck av att man nu är på väg att införa demokrati, men tyvärr ger tidigare erfarenheter anledning att tro att det bara är fråga om ett skådespel.

Varje offentlig kritik av regimen kan innebära långvariga fängelsestraff. Längre försökte de grekiska makthavarna ge sken av att de endast ingrep mot kommunister, som med våld ville störta regimen. Men en av de senaste rättegångarna — den s. k. Ethnosrättegången — visar hur ihålig regimen argumentering är. Denna rättegång har delvis kommit i skymundan på grund av den rättegång mot de 35 personerna i gruppen »Demokratiskt försvar» som pågick ungefär samtidigt. I Ethnosrättegången gällde åtalet en intervju i tidningen Ethnos med den kände liberale f. d. parlamentsledamoten och ministern Zigdis, en man som flera av oss känner sedan hans tid som medlem i

Europarådets parlamentariska församling, där han åtnjöt mycket stort förtroende på grund av sin välbalanserade hållning och sin stora kunnskap.

I intervjun hade han kritiserat regimens politik och föreslagit en nationell samlingsregering i Grekland. För detta åtalades han inför krigsrätt. Till hans förmån vittnade vid rättegången förre premiärministern och högerledaren Canellopoulos, förre koordinationsministern i Papandreous regering Mavros, parlamentets före detta talman Papaspyrou, högerdeputeranden Rallis och den tidigare presidenten för högsta administrativa domstolen — han avsattes helt sonika av regimen i juli förra året.

Vad blev resultatet av denna rättegång? Zigdis dömdes för detta intervjuuttalande till fyra och ett halvt års fängelse och böter. Chefredaktören och andra medarbetare i tidningen fick också långa fängelsestraff.

Det är i det grekiska folkets intresse att vi håller opinionen mot sådana diktaturmetoder levande och att vi stöder de krafter som arbetar för att avlösa den nuvarande regimen i Grekland med en bred samlingsregering.

Med stort intresse följer vi försöken att upplösa de spända förhållandena mellan Öst- och Västtyskland, och jag ställer mig helt bakom regeringsdeklarationens slutsatser, att vi skall undvika åtgärder som kan riskera att störa de ömtåliga kontakter som nu inlets. Det är bl. a. ett besked till den högljudda men lilla minoritet, som kräver ett svenskt erkännande av DDR i dagens läge.

Kapprustningen i världen har nu antagit sådana dimensioner att var och en av de två supermakterna tycks ha kommit till den slutsatsen att deras egna ökade rustningar måhända inte innebär ökad trygghet utan bara tjänar att öka den gemensamma otryggheten. Bilden blir inte bättre av att det visat sig att u-länderna ökar sina rustningar t. o. m. i snabbare takt än övriga länder. En ljus-

glimt i detta mörker är att icke-spridningsavtalet trätt i kraft den 5 mars i år och att förhandlingar på nedrustningsområdet pågår såväl i Genève som i Wien. En reflexion, som man inte kan underlåta att göra när man ser de enorma summor som anslås till rustningar är, att vi inte avdelar en rimlig del av våra resurser till fredsforskning.

Det tragiska Vietnamkriget fortsätter och håller nu på att spridas till hela Indokina med massakrer och oerhörda lidanden som följd. Parterna i Parisförhandlingarna om Vietnam borde låta denna förvärring av en redan olidlig situation bli ett motiv för ett upptagande av verkliga förhandlingar om ett slut på kriget i Vietnam.

De former som demonstrationerna mot USA:s nye ambassadör tagit ger mig anledning till att framföra några synpunkter, som borde vara så självklara att de egentligen inte skulle behöva sägas.

Vi hälsar ambassadör Holland välkommen till Sverige. Det förhållandet att USA återigen har en ambassadör i Stockholm kommer att underlätta en dialog om förhållandet mellan USA och vårt land, en dialog i vilken vi också framför våra kritiska synpunkter men gör det med sakargument och inte med invektiv. Men en dialog förutsätter ju att man även låter den andra parten framföra sina argument — det är ju så det brukar gå till i en demokrati. De försök som gjorts att hindra inbjudna talesmän för USA att över huvud taget yttra sig visar emellertid att det inom vissa grupper finns ett förakt för de demokratiska spelreglerna. Detta är ett första steg på den väg som slutar i äggkastning och våldsmetoder. Men det finns ingen anledning att dramatisera vad som har hänt; vi får inte glömma att det är fråga om en mycket liten grupp. Jag ställer mig helt bakom det uttalande som utrikesministern nyss gjorde i detta sammanhang.

I förra höstens remissdebatt sade jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

till den nye statsministern att det finns gränser för de politiska välgångsönskingar som en företrädare för oppositionen ger till en statsminister men att jag beträffande Nordek verkligen önskade honom framgång i hans arbete. Jag vill nu också gärna ge honom mitt erkännande för hans energiska och skickliga arbete under Nordeförhandlingarna.

Hela frågan om Nordek har ju kommit i ett svårt läge genom den finska regeringens beslut den 24 mars att inte underteckna traktaten i detta skede. Besvikelsen är stor inte minst inom folkpartiet, där Bertil Ohlin och andra med honom målmedvetet arbetat för att förverkliga den nordiska ekonomiska unionen.

Det skulle vara olyckligt om det mycket omfattande arbete som förekommit på att utforma Nordek skulle visa sig ha varit förgäves. Regeringen har inte givit upp hoppet men uttrycker sig mycket försiktigt när den säger att man ännu inte vill utesluta att förutsättningar att förverkliga Nordek kan skapas i de fyra nordiska länderna. Det är med hänsyn till regeringsbildningen i Finland naturligt att några initiativ i denna fråga inte tas nu, men tiden bör användas till att söka finna olika vägar för att få till stånd ett Nordek som inte isolerar Finland utan där Finland på ett lämpligt sätt kan delta.

Den europeiska ekonomiska gemenskapen har kunnat lösa flera av sina svåra interna frågor och tycks nu vara beredd att diskutera en utvidgning av gemenskapen. Vi har all anledning att vara glada över den islossning som äger rum på det här området. Den allt snabbare tekniska utvecklingen, konkurrensen från de stora amerikanska företagen och den snabbt expanderande japanska industrin gör det nödvändigt att få till stånd ett intensivare ekonomiskt samarbete i Europa. Vi har inte längre råd med någon marknadssplittring i vår del av världen.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Herr talman! Frågan är inte om vi skall delta i ett europeiskt ekonomiskt samarbete eller inte, fastän den ibland formuleras på det sättet i den allmänna debatten. Som det påpekas i regeringsdeklarationen är vi, liksom våra nordiska grannländer, sammanvävda med den europeiska ekonomin. Integrationsprocessen kommer att fortsätta och ställa krav på ekonomiskt samarbete i betydligt högre grad än vad som nu är fallet. Det är därför nödvändigt att vi kommer innanför EEC:s tullmur och att vi kan delta i det europeiska ekonomiska samarbetet i former som är förenliga med vår neutralitetspolitik.

Jag märker med stor tillfredsställelse att det i deklarationen talas om att delta i ett utvidgat ekonomiskt samarbete. Detta ligger i linje med vår ansökan från juli 1967 om förhandlingar med sikte på deltagande i utvidgningen av EEC. Det är alltså inte bara fråga om att »samarbeta med EEC», som man ibland säger på vissa håll, utan det är fråga om att delta i utvidgningen av EEC. Jag instämmer med herr Hedlund när han framhåller att vad man i första hand bör utröna är om vi kan göra det i egenskap av medlem i EEC — givetvis under den bestämda förutsättningen att detta är förenligt med ett fasthållande av vår neutralitetspolitik.

Det har funnits tendenser på visst håll inom EEC att skjuta Sverige åt sidan i diskussionerna om en utvidgning av Gemensamma marknaden. Jag förutsätter att ett av huvudmotiven för statsminister Palmes besök i London, Bonn och Paris har varit att få förståelse för synpunkten att det med tanke på det nära samarbete som redan existerar mellan de skandinaviska länderna är både omotiverat och komplicerat att föra förhandlingar med Norge och Danmark utan att vårt lands förhållanden blir aktuella. Det gäller inte minst mot bakgrunden av den övertygelse som växt fram i Europa, att det är uteslutet att åter införa tullmurar mellan å ena sidan Sverige och å andra sidan Norge

och Danmark.

Nu har vi, herr talman, i massmedia och på annat sätt fått en del informationer om statsministerns resor, men jag tycker nog att det vore värdefullt om regeringen också här i riksdagen kunde lämna upplysningar om resultatet av statsministerns resor. Det som sägs i deklarationen är sannerligen inte mycket — det är några rader där man talar rent allmänt om kontakter. Jag tror det kunde vara av värde för riksdagen att få närmare kännedom om de resultat som statsministern tycker sig ha uppnått under sina besök i de huvudstäder jag nyss nämnde.

Jag tolkar, herr talman, uttalandena i deklarationen beträffande förhandlingar med EEC på så sätt, att syftet är att de svenska förhandlingarna med EEC om möjligt skall ske samtidigt som Norges och Danmarks ansökningar behandlas men att givetvis de andra EFTALänderna skall hållas informerade i enlighet med de uttalanden som gjorts inom EFTA och att det naturligtvis också där föreligger ett samrådsförfarande.

Herr talman! Vi får inom kort en debatt i kammaren beträffande biståndet till utvecklingsländerna, och i det sammanhanget kan vi inte undvika att beröra även frågan om de handelspolitiska åtgärder som kan bidra till att brygga över klyftan mellan rika och fattiga länder. Jag skall därför inte i detta sammanhang gå närmare in på dessa spörsmål. Jag vill bara säga att jag mer och mer har kommit till den övertygelsen, att vi inte kan lösa den svåra frågan om förhållandet till u-länderna huvudsakligen med budgetpolitiska åtgärder. Frågor om tullpreferenser, om supplementär finansiering, om upplåtande av en del av konsumtionsmarknader för import från u-länder är några av de åtgärder som kommer att visa sig nödvändiga. Från den synpunkten hälsar jag med tillfredsställelse den försiktiga optimism som kommer till synes i regeringsdeklarationen beträffande tullpreferenserna, men också beträffande

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dem är det bara fråga om en partiell lösning. Vi måste, tillsammans med övriga industriländer, gå vidare på denna väg och arbeta för en utjämning mellan de rika och de fattiga länderna i de internationella sammanhang där vi är med och i de internationella organisationer där vi i framtiden kommer att delta. Detta är den enda vägen för en fredlig utveckling i vår värld.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! I dag, i slutet av april, borde det finnas utomordentliga förutsättningar för en både spännande och intressant utrikesdebatt i riksdagen, en debatt som skulle kunna ge den allmänna opinionen en allsidig information och därmed också ett underlag för en bedömning fem månader före det första valet till den nya enkammarriksdagen av hur regeringspartiet fullgjort sina uppgifter på det utrikespolitiska området.

Man kan ange flera skäl för detta. I många avseenden har t. ex. den utrikespolitiska bilden förändrats under senare tid. Den amerikanska avspänningspolitiken i Vietnam fortsätter trots att någon motprestation inte getts från den andra sidan på slagfältet eller vid förhandlingsbordet i Paris. Även om det är för tidigt att nu säga att en avveckling av kriget är i sikte, ger detta åtminstone en utanförstående rätt att hoppas.

På detta sätt har Amerikas Förenta stater visat sitt utrikespolitiska ansvar för en utveckling i världen i riktning mot fred och frihet. Detta står i stark kontrast mot de hätska, ömkliga och illvilliga demonstrationer som under senaste tiden extrema grupper och personer gjort mot USA:s officiella sändebud här i Sverige och därmed också mot den amerikanska utrikespolitiken.

De länge framgångsrika Nordekförhandlingarna har dess värre inte kunnat föras till ett framgångsrikt politiskt slut, och därmed ökar kraven på

oss när det gäller snabb beredskap, skicklighet och förhandlingsförmåga i fråga om de europeiska samarbetssträvandena över huvud taget.

Utvecklingen inom EEC, slutligen, har gått i en sådan riktning, att förhandlingar med olika EFTA-länder om inträde i Gemenskapen kan komma att inledas redan före sommaren i år.

Mot den här bakgrunden är det med en viss besvikelse man måste konstatera att det viktiga underlaget för dagens diskussion, regeringsdeklarationen, är ett så utomordentligt tunt aktstycke. Förgäves letar man efter klara linjer i beskrivningen av det utrikespolitiska och handelspolitiska läget och i bedömningen av vad den kommande utvecklingen kan innebära i allmänhet och för vårt land i synnerhet. Finns det i regeringen i dag en bestämd entydig politisk sammanhållning och vilja i de utrikespolitiska frågorna och en klar uppfattning om vad som är våra mål och hur vi skall nå dem? Om detta finns, har man i varje fall lyckats dölja det i dagens regeringsdeklaration.

Till de nya dragen i den världspolitiska bilden hör, som jag redan påpekat, det förändrade läget i Sydostasien. Det är där möjligt att peka på en utveckling i både negativ och positiv riktning. Samtidigt som stridsaktiviteten uppenbarligen nedtrappats i Sydvietnam har kriget förts ut till områden, som tidigare präglades av ett relativt lugn. Det är i främsta rummet i Laos, som vi kunnat bevittna en offensiv från Pathet Laos sida, som understödd av nordvietnamesiska förband berövat regeringsidan kontrollen över Krukslätten. Det är också i Kambodja, där den nyligen genomförda statskuppen mot prins Sihanouk fört en ny, mer västorienterad regering till makten. Denna regering har deklarerat fortsatt kambodiansk neutralitet i Vietnamkriget men vill uppenbarligen ge neutralitetsbegreppet en striktare tolkning än vad som var fallet under prins Sihanouks

Utrikes- och handelspolitisk debatt

regim: man är inte längre beredd att acceptera, att vietnamesiska förband — från Nordvietnam eller Sydvietnamesiska FNL-förband — är stationerade på Kambodjas territorium. Vilka konsekvenser för framtiden dessa förändringar av läget i Sydostasien kommer att medföra är det i dag svårt att sja om. Det förefaller emellertid sannolikt, att oron kommer att bestå till dess en reell lösning har uppnåtts i den centrala konflikten — i Vietnamkriget.

Det finns därför desto större anledning att glädja sig över den riktning som Förenta staternas Vietnampolitik tagit under Nixonadministrationen. Fastän några framsteg inte kunnat uppnås vid de i dag uppenbarligen helt fastlåsta Parisförhandlingarna och fastän Nordvietnams och FNL:s förhandlingsdelegationer vägrat att göra några som helst eftergifter har president Nixon fortsatt på den inslagna vägen att dra hem de amerikanska trupperna från Sydvietnam för att låta den sydvietnamesiska regeringen och den sydvietnamesiska armén överta en allt större del av stridsuppgifterna.

Från moderata samlingspartiet har vi tidigare uttalat vår anslutning till FN:s generalsekreterare U Thants 5-punktsplan för en fred i Vietnam, vilken som bekant bl. a. innebar ett hemtagande av utländska trupper. Det är vår förhoppning, att denna politik inom överskådlig framtid också skall göra det möjligt att avhålla fria val i Sydvietnam under internationell kontroll, så att en på bred folklig bas grundad regering skall kunna bildas. Detta var en annan av punkterna i generalsekreterare U Thants program.

Mot denna bakgrund förefaller den hållning, som den socialdemokratiska regeringen intagit i regeringsdeklarationen mildt sagt märklig. Man talar där om risken för en förlängning av kriget på grund av tillbakadragandet av de amerikanska trupperna och överlåtandet av stridsuppgifterna på Saigonre-

geringen. Med andra ord: först kräver man ihärdigt att USA:s trupper skall lämna Vietnam. När sedan hemtagningen av de amerikanska trupperna påbörjats och fullföljes hävdar man att just dessa åtgärder medför risker för en förlängning av kriget. Innebär detta att den svenska regeringen anser att USA i samband med att trupperna tas hem skall förhindra de sydvietnamesiska trupperna att försvara sig mot FNL, eller innebär ordvalet i regeringsdeklarationen att regeringen inte längre står bakom U Thants punkter för fred i Vietnam?

Även en annan sak är enligt min mening märklig, nämligen den formulering som utrikesminister Torsten Nilsson i detta läge nyligen använde för att karakterisera den amerikanska utrikespolitiken. Med ett ordval direkt hämtat från kommunismens jargong beskrev han den amerikanska utrikespolitiken som »kapitalistisk-imperialistisk». Det är svårt att komma ifrån intrycket av ett ohöljt vänslande med de extrema grupperna till vänster om den alltmer vänsterorienterade socialdemokratin för att med Vietnamkriget som argument vinna inrikepolitiska poänger.

I detta sammanhang finns det anledning att instämma i det nödvändiga avståndstagande som utrikesministern nyss gjorde mot de senaste förolämpningarna mot USA:s ambassadör och USA:s politik i Sverige. Detta kunde naturligtvis ha skett redan i går om utrikesministern hade varit snabb, men det var bra att vi nu fick ett avståndstagande här i kammaren. En sak är emellertid att med ord och formuleringar göra ett sådant avståndstagande här i kammaren, en annan är vilka möjligheter regeringen har att tillse att situationer av detta slag inte upprepas. Jag har en känsla av att det ena departementet inte vet vad det andra gör. Utrikesdepartementet låter genom utrikesministern ett verbalt avståndstagande komma till uttryck i rådande läge,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

medan däremot justitieministern vid ungefär samma tidpunkt för riksdagen framlägger ett förslag som går ut på att försvaga myndigheternas möjligheter att ingripa vid bl. a. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud eller av dess representanter i Sverige. Det föreslås nu också vissa begränsningar när det gäller polisens rätt att ingripa exempelvis vid demonstrationer. Muntliga beklaganden är onekligen av mindre värde; de blir mest ett uttryck för tillfälliga känslor och uppriordhet, om de inte förenas med en vilja att upprätthålla praktiska möjligheter att ingripa mot dessa ovärdiga och skadliga demonstrationer. De är ovärdiga — härvidlag är utrikesministern och jag säkert överens — för vår utrikespolitik och dessutom farliga för vår rätt till fria demokratiska opinionsyttringar.

Moderata samlingspartiet har redan tidigare framhållit risken att regeringens ledamöter sammanblandar rollen som framstående partimän med rollen som officiella representanter för Sveriges folk. Det finns en påtaglig risk att utlandet har svårt att hålla isär begreppen. Jag tror inte att utrikesminister Torsten Nilsson inför t. ex. FN:s generalförsamling skulle ha karakteriserat den amerikanska utrikespolitiken som kapitalistisk-imperialistisk, men han gör det i sin egenskap av ordförande i Stockholms arbetarekommun när publiken kräver ett radikalt uppträdande. Man måste emellertid fråga sig om det i längden är möjligt att upprätthålla en distinktion mellan utrikesministerns agerande som å ena sidan ordförande i arbetarekommunen och å den andra som svensk utrikesminister. Kan utlandet se skillnaden och göra distinktionen? Om detta inte skulle vara fallet, är det nödvändigt att utrikesministern också som ordförande i arbetarekommunen uppträder som utrikesminister.

Vi har från vårt håll kritiserat regeringen för dess utrikespolitiska Janus-

ansikte: å ena sidan diplomatins korrekta språk, det officiella ansiktet, å andra sidan ett insmickrande leende mot de socialistiska vänstergrupperna. Vilket ansikte och vilken röst representerar den svenska regeringens verkliga känslor och uppfattningar? När utlandet ställer sig den frågan finns det risk för att konturerna av den svenska neutraliteten kan börja lösas upp. En klar svensk neutralitetslinje är av betydelse inte minst för våra framtida relationer till det övriga Västeuropa och för våra möjligheter att vinna den anslutning till EEC som ur svensk och nordisk synvinkel är mest gynnsam.

Med detta vill jag gå över till det avsnitt i regeringsdeklarationen som upp-tar dels Nordekrågan, dels EEC-frågan. Under hela efterkrigstiden har de nordiska länderna träget arbetat på att fördjupa de nordiska ekonomiska, sociala och kulturella kontakterna. Nordiska rådet blev det första stora steg som togs. Den nordiska tullunionen och de övriga överenskommelser som ingår i Nordekråtan skulle bli det andra stora steget in i ett samarbete, där de gemensamma fördelarna för de nordiska länderna snabbt skulle motväga de tillfälliga nackdelar av ekonomisk art som Nordekråtan innebar för varje enskilt land. Den tekniska lösningen av Nordekråtan hälsades också med största tillfredsställelse av de parlamentariska representanter som i februari detta år samlades i Nordiska rådet i Reykjavik.

Som så många gånger i det politiska livet visade det sig tyvärr att man inte avstämt den materiella uppgörelsen om Nordek med de rådande politiska förutsättningarna för ett definitivt genomförande av avtalet. Det finns i dag naturligtvis anledning att uttrycka sorg och besvikelse över att Finland inte ansett sig i stånd att redan före sommaren ratificera Nordekråtan. Där- emot finns det inte skäl för att känna sig bestört över utvecklingen. Statsmi-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nister Palme, som med betydande energi deltog i arbetet att materiellt lösa de komplicerade delarna i Nordekraktaten, vilka gällde jordbruket, fisket, tull-suspensionerna o. d., torde knappast ha varit omedveten om den risk som den svenska regeringen tog när det nordiska samarbetet lades upp huvudsakligen som en teknisk-ekonomisk förhandlingsfråga, medan de politiska aspekterna ställdes i någon mån på framtiden. Med politiska synpunkter avser jag då bl. a. Norges och Danmarks strävan att inte låta sina möjligheter till ett inträde i EEC försvagas och Finlands krav på speciell hänsyn till sin neutralitet och sin kontaktyta med en av världens stormakter.

Jag vill inte beskriva statsminister Palmes engagemang i Nordek som ett misslyckande, även om resultaten låter vänta på sig eller t. o. m. alls inte uppnås. Däremot tycker jag det är korrekt att fråga om statsministern visade en tillräckligt förutseende beredskap och aktivitet när det gällde att bedöma och förbättra de politiska förutsättningarna för att Nordek verkligen skulle kunna föras ut i det praktiska livet. Det var måhända en svår uppgift, men med hänsyn till den rapportering och de informationer som utrikesdepartementet och herr Palme rimligtvis har från våra grannländer och andra berörda länder kan frågan ställas.

Nu måste emellertid Nordeksamarbetet bedömas utifrån den situation som uppstått, nämligen att Finland uppenbarligen har beslutat sig för att inte ratificera avtalet. Vår utgångspunkt från svensk sida bör rimligtvis fortfarande vara att vi vill förena kravet på ett särskilt hänsynstagande till Finlands situation med målet att genomföra det nordiska samarbetet i den form det fått i Nordekraktaten. Regeringen har här legat lågt. Statsminister Palme har knappast yttrat någonting sedan president Kekkonen sade nej till ratificeringen. Denna tystnad är lika ovanlig

som klädsam för Olof Palme, men den kan ju inte pågå hur länge som helst.

Regeringen tycks emellertid inte utsluta att förutsättningar kan skapas i de fyra nordiska länderna för att Nordek skall bli en verklighet. Är regeringen beredd att ange vilka praktiska åtgärder den har funderat på att vidtaga för att skapa sådana förutsättningar? Det hade funnits goda skäl för den svenska regeringen att i den utrikespolitiska deklarationen ange något av de riktlinjer, efter vilka den hoppas kunna få frågan om det nordiska samarbetet löst, i stället för att — såsom deklarationen ger intryck av — slokörad över att det just nu inte blivit något av med Nordek endast uttrycka mycket allmänna förhoppningar.

Vi måste nu fråga oss: Hur skall vi i dagens läge på bästa sätt kunna främja de samarbetssträvanden som alltmör vinner i styrka både inom Norden och i stora delar av det övriga Europa? Den tekniska och ekonomiska utvecklingen har fört olika delar av världen allt närmare varandra. Genom en internationell arbetsfördelning och kontakter över gränserna kan en sådan förståelse för och ett sådant medvetande om våra gemensamma intressen växa fram, som är en avgörande förutsättning för en gynnsam och fredlig utveckling. Allt fler människor i vår världsdel upplever medvetet situationen på detta sätt.

En alltmer internationaliserad värld inrymmer också stora möjligheter för de enskilda medborgarna till ökad valfrihet, till nya stimulerande arbetsuppgifter och till en rikare fritid. I denna mening är Europafrågorna i hög grad en angelägenhet för dem som är unga i sinnet och ser framåt. Kravet på oss aktiva politiker att kraftfullt verka för en snabb utveckling av Europasamarbetet är ett krav på ansvarskänsla mot de generationer som kommer efter oss.

Vi har från moderata samlingspartiet många gånger riktat stark kritik

Utrikes- och handelspolitisk debatt

mot det halvhjärtade och kraftlösa sätt, på vilket den socialdemokratiska regeringen drivit Europafrågan, och vi har uppfattat det som ett tecken på ett bristande verkligt engagemang.

Denna kritik består. Jag skall emellertid inte nu ta upp tid med att gå igenom den i alla dess delar. Det är utan varje tvivel dessutom ett i väsentliga avseenden nytt läge vi nu befinner oss i, och den nya regeringen Palme skall inte så snart dömas för bristande engagemang i Europafrågan. Låt mig i stället säga några ord om vad dagens läge kräver och i vad mån regeringen i sitt handlande kan sägas svara mot dessa krav.

För en realistisk bedömning av den nuvarande situationen är det nödvändigt att vi utgår från vår egen nordiska verklighet, med andra ord från den i så många avseenden starka och för alla parter värdefulla gemenskap, som finns mellan de nordiska länderna och som på viktiga områden stärkts under senare år.

I den nordiska ämbetsmannarapporten inför Nordeksamarbetet återspeglas på ett utmärkt sätt vari denna gemenskap består och hur den ytterligare skall kunna fördjupas. Vi har i den tillgång till en utförlig katalog över gemensamma nordiska problem, och denna redovisning bör kunna vara alla de nordiska länderna till stor hjälp vid kommande förhandlingar med EEC. Även om det inte skulle bli fråga om ett gemensamt uppträdande, så gäller det i stor utsträckning gemensamma problem. De nordiska länderna måste därför vid kommande överläggningar eller direkta förhandlingar med EEC upprätthålla den intima kontakt som utvecklades under förarbetena på Nordek.

Men härutöver ställs också andra krav. På grund av tidigare försummelser är, enligt vår bedömning, den svenska beredskapen inför förhandlingarna med EEC inte tillräckligt god. Regeringen Erlander visade aldrig något

verkligt intresse för dessa europeiska problem. Herr Lange koncentrerade sig på EFTA och gjorde vid dess tillkomst för nu många år sedan en utomordentlig insats. Utrikesminister Torsten Nilsson har endast tillfälligtvis ägnat tankar åt den process som kommit att spela en dominerande roll i europeiskt liv och europeisk politik. Skall herr Palmes besök i Bonn, London och Paris och herr Langes senaste resa till Bryssel tolkas som ett tecken på att regeringen nu vill utveckla större aktivitet, är detta naturligtvis bra, även om uppvaknandet i så fall sker mycket sent.

Vilken vår förhandlingsposition än kan bli är det uppenbart att åtskilliga förberedelser måste göras. Förhandlingarna med EEC blir sannolikt ännu mer komplicerade än det mödosamma detaljarbetet med det avtal som skulle ha legat till grund för Nordek. EEC-förhandlingarna får också betydligt mer vittgående följder för hela det svenska arbetslivet och produktionslivet och för oss alla som enskilda medborgare. Det är därför nödvändigt att en så bred kontakt som möjligt byggs upp mellan en kommande förhandlingsdelegation och alla de organisationer som företräder det svenska folkets olika intressen. En mångfald synpunkter måste få komma till uttryck och på olika vägar kanaliseras till den delegation som skall föra vår talan.

Men ännu viktigare än dessa praktiska frågor och på ett långt mer avgörande sätt ett prov på regeringen Palmes vilja och engagemang i förhållande till Europafrågan är hur en del till synes mer inrikespolitiskt betonade frågor behandlas. Jag tänker i första hand på skattefrågan, den ekonomiska politiken och näringspolitiken. Alla dessa frågor har en europeisk internationell aspekt.

Omläggningen från omsättningskatt till mervärdeskatt var ett steg i rätt riktning och motiverades också på sin tid med hänsynstaganden till den skat-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tepolitiska utvecklingen inom andra länder i vår världsdel. Den mycket kraftiga marginalskattes kärpningen i regeringens aktuella skatteförslag, som ju också kommer att få till följd att skatteförslagets rätta innebörd för flertalet skattebetalare blir en skattes kärpning, är däremot någonting som bidrar till att försvåra våra möjligheter att delta i ett breddat europeiskt samarbete. I en gemensam europeisk arbetsmarknad kommer rörligheten över gränserna att öka, och det land som valt att pålägga sina kvalificerade arbetare och tjänstemän marginalskatter på mellan 60 och 100 procent har försämrat sina möjligheter att klara det vidgade samarbetet. Skatteförslaget är i den meningen ett isolationistiskt förslag.

Samma hårda dom måste fällas över utvecklingen i vårt land på kapitalskatteernas område vad avser såväl den tekniskt undermåliga omläggning av realisationsvinstbeskattningen på aktier som genomfördes för ett par år sedan som den omläggning av arvs-, förmögenhets- och gåvoskatterna som nu föreslagits. Jag vill särskilt peka på det ofrånkomligen snedvridande kineseri som föreslås bli rådande beträffande familjeföretagens beskattning. I stället för att utnyttja tiden till att vinna en smidig anpassning efter europeiska förhållanden — något som skulle förbättra våra möjligheter att delta i ett vidgat samarbete — har regeringen på denna punkt strävat i annan riktning.

Ett gott och förtroendefullt samarbete mellan landets företag och näringslivets representanter å ena sidan och regeringspartiet å andra sidan är också en viktig förutsättning för en framgångsrik anslutning till ett ekonomiskt integrerat Europa. Det blir emellertid för varje dag som går alltmer uppenbart att vi står inför ett misslyckande av den socialdemokratiska näringspolitiken och att vi har en djupnande förtroendekris mellan näringslivet och re-

geringen. Även detta framstår som en negativ faktor för det kommande europeiska samarbetet.

De aktuella problemen i fråga om samhällsekonomin är alltför välkända för att behöva närmare beskrivas. Svagheten i betalningsbalansen, den därutöver ytterligare negativa utvecklingen av kapitalbalansen, den snabbt försämrade valutareserven och den allt snabbare penningvärdeförsämringen är nu i var mans mun. Om vi kallar denna utveckling för vad den är — en ganska allvarlig släng av engelska sjukan — har vi också därmed sagt att så förbereder man sig inte bäst för ett inträde i ett bredare europeiskt samarbete.

På en rad punkter tvingas vi alltså konstatera att regeringen Palme försatt oss i en situation där vår förhandlingsposition gentemot det integrerade Europa blivit sämre och där våra möjligheter att lyckosamt klara en anslutning försvårats.

Jag sade emellertid tidigare att den till synes ökade aktiviteten från regeringens sida i Europafrågan under senare tid skall hälsas med tillfredsställelse. Jag skall gärna upprepa det även om vi ännu inte vet vilket mått av god vilja och ärligt engagemang den rymmer. Någon verklig tilltro till sin Europapolitik kan regeringen Palme emellertid inte begära förrän den i konkret handling i de avgörande inrikespolitiska frågorna visar sin goda vilja.

Herr ministern för utrikes ärendena
NILSSON:

Herr talman! Jag har egentligen inte mycket att erinra mot de kommentarer som gjordes av herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg till den beskrivning av det utrikespolitiska läget som jag lämnade i deklarationen.

I fråga om betydelsen av förhandlingarna mellan öst och väst har vi inte några delade meningar. Också jag är av den meningen att SALT-förhandlingarna som nu fortsätter i Wien är

Utrikes- och handelspolitisk debatt

av betydelse även för andra pågående förhandlingar — jag tänker då på de västtyska förhandlingarna med Sovjetunionen, med Polen och med Östtyskland. Jag är nämligen övertygad om att utgången av de överläggningar som pågår mellan de båda supermakterna i sin tur kommer att påverka resultatet av de andra förhandlingskontakter som pågår just nu.

Vad gäller säkerhetskonferensen har vi redan i deklarationen framhållit att denna har vårt fulla stöd; vi har givit vårt erkännande åt Finland, som förklarat sig berett att överta värdskapet. Det skedde vid en enligt vårt förmenande ur politisk synpunkt alldeles riktig tidpunkt. Vi kan sålunda även där konstatera att man i varje fall från centerpartistiskt och folkpartistiskt håll har ungefär samma mening som regeringen.

Vad sedan beträffar frågan om u-landsbiståndet och frågan om huruvida detta skall inriktas på ekonomisk och social utjämning säger herr Hedlund att det är människorna som skall hjälpas. Även därvidlag är vi överens. Men efter vad jag kan förstå får bistandsdebatten anstå till nästa vecka, då vi har anledning att komma in på hur statsutskottets skrivning bör tydas. Jag vill dock understryka att systemet i ett land inte är helt oväsentligt för huruvida hjälpen verkligen kommer människorna till godo, varför jag på den punkten skulle vilja göra en distinktion i anslutning till herr Hedlunds anförande.

Det var, tyckte jag, intressant att lyssna till herr Gustafson i Göteborg när han plockade fram ett par tre ting som har hänt ute i världen men som inte har fått så stora rubriker. Han erinrade bl. a. om hur undertecknarna av Lusakamanifestet, som understryker alla människors lika värde, visat sig vara motståndare inte bara till rasismen utan även till den »omvända rasismen». Om man skall göra någon kommentar, skulle man kanske kunna säga att de afrikanska länderna och folken på sitt sätt

kan utgöra ett föredöme för oss vita när det gäller hur man skall betrakta samlevnaden mellan människor av olika hudfärg. Jag kan i likhet med herr Gustafson understryka betydelsen av sådana uttalanden, som tyder på en ur våra synpunkter önskvärd politisk utveckling på den afrikanska kontinenten.

Jag har givetvis inte heller någon erinran att göra beträffande herr Gustafsons karakteristik av händelserna i Grekland. Jag vill bara betona att den skandinaviska aktiviteten på detta område inom Europarådet och dess kommission för de mänskliga rättigheterna ledde till ett fullgott resultat, i det att man här, kanske för första gången, kunde utpeka en regim som bröt mot de flesta punkter i konventionen om de mänskliga rättigheterna. Detta är väl också någonting som kan få en viss betydelse för utvecklingen i Europa. Det är inte alldeles säkert att den grekiska regimen är helt okänslig för de opinionsyttringar som kom till synes vid ministerkommitténs senaste sammanträde i Paris.

Jag kan också ansluta mig till vad herr Gustafson i Göteborg yttrade beträffande önskvärldheten av att förhandlingarna i Paris angående en fredlig lösning av den allvarliga konflikten i Vietnam verkligen skall leda till ett resultat — något som inte bara ur de sydostasiatiska folkens utan ur hela världens synpunkt är ytterligt angeläget. Min uppfattning är nämligen att Vietnamkriget i hög grad har förgiftat den politiska atmosfären i hela världen under senare år. I anslutning därtill vill jag också understryka betydelsen av att vi verkligen har en amerikansk ambassadör här i Stockholm. Vi skall ha rätt och vi har också skyldighet att framföra våra meningar, men det skall vara ett utbyte av meningar, »det skall föras en dialog». Förutsättningarna härför ökas givetvis i samma ögonblick som vi har en amerikansk ambassadör placerad här.

När det gäller herr Holmbergs anfö-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

rande kan jag inte uttala mig i samma riktning som jag nyss har gjort beträffande de övriga inläggen. Herr Holmberg säger att man från amerikansk sida just nu har slagit in på en avspänningspolitik, som efter vad han kan förstå skulle leda till resultat som står i överensstämmelse med våra önskningsar. Det är inte alldeles klart att det förhåller sig så. Vi har givetvis ingenting att erinra mot utan har hälsat med tillfredsställelse de åtgärder som vidtogs genom att man först inställde bombningarna i Nordvietnam och sedan drog tillbaka amerikanska trupper från Sydvietnam. Men det är inte alldeles klart att man fördenskull snabbare kommer fram till en fredlig lösning av konflikten. Den vietnamisering som man nu säger sig inleda i kriget i Vietnam siktar snarast till en militär och inte till en politisk lösning. En politisk lösning är emellertid enligt mitt förmenande förutsättningen för att man skall få till stånd fred i Vietnam. Vi har tidigare vid olika tillfällen deklarerat att det är en felbedömning att tro, att man skall kunna uppnå en militär lösning på det ena eller andra sättet, eftersom man då riskerar att kriget kan fortsätta hur länge som helst. Detta är anledningen till att vi har hänvisat till önskvärdheten av att man inte så bestämt håller den nuvarande Saigonjuntan under armarna utan söker en lösning i form av exempelvis en koalitionsregering, som enligt alla de uppgifter som vi från olika håll har fått skulle kunna leda fram till ett slut på kriget inom en relativt begränsad tidrymd.

Naturligtvis ställer jag mig synnerligen skeptisk till herr Holmbergs uttalanden beträffande vad som för närvarande sker i Laos och Kambodja. Han säger att i Kambodja har man nu fått en mer västerländskt betonad regering. Har man erhållit det? För det första har denna regering tillkommit genom en militärkupp. För det andra kan man verkligen tvivla på den nya regeringens

både förmåga och vilja att genomföra en neutral politik som herr Holmberg påstod. Är det inte så, att med den kurs som den nuvarande regeringen har slagit in på och med de åtgärder som den har vidtagit riskerar den att öppna blodbadets dammluckor över andra delar av Indokina än Vietnam? Det är enligt mitt förmenande en högst olycklig utveckling, och vi har ännu inte sett slutet på vad denna militärkupp kan leda till. Jag vill därför understryka att enligt min åsikt ökar nu riskerna för en förlängning av kriget i Vietnam, och jag kan därför inte ansluta mig till herr Holmbergs bedömning av händelseutvecklingen.

Sedan kom herr Holmberg in på mitt agerande i Stockholms arbetarekommun. Det var i och för sig inte oväntat — jag var kanske beredd på att han skulle uttala sig i skarpare ordalag än han gjorde med tanke på den storm som mitt agerande i Stockholms arbetarekommun har framkallat i pressen.

Herr Holmberg var indignerad för att jag i en replik på årsmötet med anledning av att en meddebattör hade anklagat mig för att inte förstå att USA:s utrikespolitik bestämdes av kapitalistisk-imperialistiska motiv svarade: Kalla det gärna för kapitalistisk-imperialistiska motiv. Detta upprepade jag sedan ännu en gång i diskussionen. Det skedde under en två dagar lång utrikesdebatt som spände över så skilda ting som diplomatiskt erkännande av Nordkorea och den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam, hjälpen till Nordvietnam — i första hand den humanitära som jag i likhet med regeringen i övrigt ansåg böra gå över Röda korset — vissa diametralt motsatta krav beträffande vår ställning till konflikten i Mellersta Östern, förhållandet mellan USA och Cuba, vår syn på frihetsrörelserna i Namibia, Eritrea och Kurdistan, vårt utvecklingsbistånds inriktning, förslag om stöd åt och medelsanvisning till Svarta Panter-partiet i

Förenta staterna, svenska företags investeringar i södra Afrika, vår EEC- och Greklandspolitik, utländska företags etablering i Sverige m. m.

På tal om janusansikte, herr Holmberg, företrädde jag i alla dessa frågor kommunstyrelsens syn. Jag redogjorde för denna och pläderade för dess förslag till uttalanden, vilka i samtliga fall antogs med betryggande eller stora majoriteter. Detta innebar att representantskapet ställde sig bakom regeringens politik.

För alla dessa ting har press och andra massmedia av någon outgrundlig anledning inte visat något intresse. Några tidningar har ansett att jag skulle ha haft dåligt samvete efteråt och att därför en presskonferens sammankallats för att jag skulle få förklara vad jag sagt. Det är felaktigt! Presskonferensen var på sedvanligt sätt beslutad och utlyst flera dagar i förväg för att vi skulle få redovisa årsmötets resultat för journalister från press och radio. Under en timslång konferens var det ingen som brydde sig om någon av dessa frågor som jag räknat upp. Man koncentrerade sig till mitt uttalande om motiven för USA:s politik, trots styrelsens försök att få publicitet kring alla övriga, inte helt oviktiga frågor. Sveriges Radios journalist hade nämligen snappat upp dessa ord och med dramatisk verv begränsat sin nyhetstjänst till detta uttalande.

Jag vill också påpeka att Arbetarekommunens möten av tradition är präglade av en levande verklighet och att vi ofta har ideologiskt betonade debatter, där utgångspunkten är det socialdemokratiska partiprogrammets allmänna grundsatser. Så har det varit i alla tider och så är det också i dag. Jag vill gärna understryka, att jag anser det vara värdefullt att möta denna församling. Den utgör ett tvärsnitt av vår rörelse. Där finns representanter för fackliga och politiska organisationer, arbetaren på verkstadsgolvet, fältarbetaren bland

Utrikes- och handelspolitisk debatt

anställda i enskild och offentlig tjänst, gamla veteraner och ungdomar — alla aktiva inom rörelsen. Jag har där tillfälle att lämna informationer om vår utrikespolitik, och man delger mig sina uppfattningar; det är ett ömsesidigt givande och tagande — något att tänka på för alla dem som i dag bär ordet "när-demokrati" på sina läppar.

Men jag skall gärna även här med herr Holmberg ta upp en ideologisk debatt — det kan ju vara önskvärt att vi någon gång får en sådan även här i riksdagen.

Yttrandet att USA:s utrikespolitik skulle bestämmas av kapitalistiska motiv betraktar herr Holmberg som en förolämpning mot Förenta staterna. Jag måste bekänna att jag blev överraskad när jag först hörde detta hans uttalande. Innebär detta att herr Holmberg anser att man i USA borde känna sig besvrad härav? Herr Holmberg är ju ändå en företrädare för det kapitalistiska systemet — jag har uppfattat honom som en sådan. Innebär vad han nu säger att han med utgångspunkt i mitt yttrande indirekt förnekar sin egen ideologi före hanegället? Herr Holmbergs uttalanden — jag känner dem inte helt i detalj eftersom jag har sett olika versioner av dem i olika tidningar — måste vara baserade antingen på verklighetsflykt eller på obekantskap med världspolitikens tunga realiteter. Vill herr Holmberg eller någon annan stå upp och bestrida att USA är ett kapitalistiskt land? Är det någon som vill påstå någonting annat? Har Förenta staternas ledande statsmän, presidenten, kongressen, senaten någon ambition att kallas någonting annat? Vill någon här i kammaren försöka vinna goodwill bland sina amerikanska vänner eller affärsvänner genom att tillskriva USA:s in- och utrikespolitik någon socialistisk anstrykning, om än i aldrig så demokratisk utformning? Eller tror ni att ni kan behaga dem genom att påstå att de vill skapa ett blandekonomiskt USA

Utrikes- och handelspolitisk debatt

med en växande offentlig sektor?

Det skulle vara intressant att få svar på dessa frågor. Jag har nämligen alltid levat i föreställningen att USA prisats som den fria företagsamhetens, det privata initiativets och den högkapitalistiska världens Mecka. Det är enligt mitt förmenande självklart att detta sätter sin prägel både på in- och utrikespolitiken. Vari består då förolämpningen mot Förenta staterna?

Jag skall också säga ett par ord om den s. k. anklagelsen för imperialism. Även på den punkten skall jag gärna ta upp en diskussion med herr Holmberg. Jag tycker att man skall vara ganska blåögd i fråga om världspolitik och världsekonomi för att betrakta uttalandet som en anklagelse mot en stormakt. Vad, tror herr Holmberg och andra av mina kritiker, har varit syftet med de koloniala erövringarna i århundraden? Maktcentra har visserligen förskjutits under denna tid men strävandena har ytterst varit desamma: att skaffa sig marknader, råvarukällor, strategiska baser, makt och inflytande. Under århundraden har stormakterna just därför kommit i konflikt med varandra. Vad tror man låg bakom exempelvis första världskriget, om inte bl. a. just denna kamp om marknader, råvarukällor, strategiska baser, viktiga kommunikationsleder o. s. v.?

Andra världskriget resulterade rent maktpolitiskt i att England och Frankrike försvagades som stormakter. USA och Sovjetunionen, de två supermakterna med sina enorma industriella och militära resurser, står som de dominerande faktorerna i dag.

Nu menar herr Holmberg att det är en förolämpning mot Förenta staterna att tillskriva dess ledning andra syften än rent humanitära. Skulle sålunda marknader, råvarukällor, strategiska baser och inflytande inte längre spela någon roll i världspolitiken? Arbetar inte Sovjet från sina utgångspunkter på att stärka sina positioner? Arbetar inte

USA för att stärka eller bevara sitt inflytande från de utgångspunkter som dess ekonomiska system, d. v. s. det kapitalistiska systemet, har skapat?

Vi är inte vana vid ideologiska debatter här i riksdagen, men har verkligen all ekonomisk litteratur och all utrikespolitisk information gått herr Holmberg och hans meningsfränder fullständigt förbi? Att i en ideologisk debatt inför ett arbetarforum säga någonting annat än verkligheten går inte. Det går inte heller att inför den allmänna opinionen dölja den krassa verkligheten. Folk är numera alltför upplysta för att låta sig duperas av en sådan dimbildning.

Vari ligger då det förödmjukande i att bejaka det faktum att USA bevarar eller söker bygga ut sina intressesfärer i Sydostasien eller i andra delar av världen? Inte heller vill någon förneka att Sovjet med olika metoder bevarar och bygger ut sina maktintressen delvis i samma och delvis i andra områden.

Herr Holmberg gjorde gällande att jag har använt en kommunistisk vokabulär när jag har godtagit detta uttryck »kapitalistisk-imperialistisk påverkan». Han lär t. o. m. ha givit Stalin upphovsmannarätten.

Jag begär inte att herr Holmberg skall veta så mycket om den demokratiska socialismens syn, men jag har gått tillbaka i tiden för att finna ett pålitligt avstånd mellan det uttalande 1946 som han tillskrev Stalin och uttalanden som demokratiska socialister har gjort av liknande slag långt tidigare. Jag gick tillbaka ända till 1907 för att få ett påtagligt avstånd.

Vad fann jag? Jo, jag fann att Hjalmar Branting i Social-Demokraten den 30 augusti 1907 gjorde några reflexioner i anledning av Internationalens kongress i Stuttgart samma år. Han inregistrerade med tillfredsställelse den resolution som då hade antagits med ledande socialdemokrater — Troelstra

Utrikes- och handelspolitisk debatt

från Nederländerna, van de Velde från Belgien, Jaurès från Frankrike, framstående tyska socialdemokrater och Hjalmar Branting själv. Jag skall citera en del av vad som står i denna resolution:

»Kongressen ansluter sig till de föregående internationella kongressernas resolutioner rörande aktionen mot militarismen och imperialismen och erinrar om att aktionen mot militarismen ej kan skiljas från hela den övriga aktionen mot kapitalismen.

Krigen mellan kapitalistiska stater äro vanligen följderna av deras konkurrens på världsmarknaden, ty varje stat lägger ej blott an på att befästa sina marknader utan också på att förvärva nya, huvudsakligen genom att underkuvade främmande folk och indraga deras jordbesittningar.»

Jag tycker därför att det är litet orättvist mot Hjalmar Branting och andra framstående socialdemokrater att herr Homberg nu gör gällande att just denna kombination: imperialistisk-kapitalisk skulle vara ett kommunistiskt påfund eller rättare sagt ett påfund av Stalin själv.

När det sedan gäller kriget i Vietnam kan det också ha sin betydelse att hänvisa till en i dag levande framstående politiker, nämligen den amerikanske senatoren William Fulbright. Frågan huruvida USA bedriver maktpolitik — vilket också kallas imperialistisk politik — diskuteras ju också i Förenta staterna, och han har i senatens utrikesutskott för några veckor sedan anlagt en del synpunkter på denna fråga. Låt mig nu citera ur hans tal. Han säger: »Genom eget val spelar våra ledare spelet om inflytelsesfärer i en värld av maktpolitik. Det var deras val att göra på så sätt i stället för att bedriva en verkligt internationalistisk politik genom Förenta nationerna. Efter att ha gjort sitt val av det spel de vill driva, borde de åtminstone följa spelets regler.»

Fulbright fortsatte: »Liksom Johnson-administrationen tidigare förefaller den nuvarande administrationen övertygad om att den kan bevara den amerikanska sfären obruten, medan den bestrider en annans maktsfär under förevändning av att vilja rädda världen från kommunismen. I detta avseende innebär 'vietnamiseringen' — lyssna nu, herr Homberg! — »en förändring i taktik jämfört med Johnsons politik men inte en förändring av målsättningen, som är att bevara något slags amerikanskt militärt fötteste, antingen direkt eller genom ombud, i en främmande inflytelsesfär.»

Jag skall inte närmare kommentera denna karakteristik av den amerikanska politiken. Men är det då så förgripigt om man betvivlar, såsom jag har gjort, att denna politik har renodlat idealistiska målsättningar?

Jag skall slutligen göra en mera personligt motiverad reflexion. Det är möjligt att när det gäller Vietnamkriget och andra eldhärdar i världen — jag bortser då exempelvis inte från allt det fasanfulla som skedde i Nigeria — att jag kan ha blivit personligt märkt någon gång; jag kan bekänna att jag i min ungdom upplevde vissa ting i krigets Spanien och Finland som jag faktiskt inte kan riktigt glömma. Vad folket exempelvis i Vietnam och även i Nigeria har upplevt nu är mångfaldigt värre än vad jag såg där, och jag är inte helt opåverkad av medvetandet härom.

Någon har sagt att när en hund blir överkörd av en bil inför våra ögon, rubbas vår känslöbalans och vår matsmältning. Det tycks också vara så, att vissa ordval kan rubba matsmältningen för somliga.

Men när krigsrapporterna räknar upp antalet stupade människor, framkallar det bara en lindrig känsla av obehag. Jag frågar vad detta kan bero på. Kan det bero därpå att statistiken inte blöder? Det är med andra ord den närliggande detaljen som betyder något. Är vi inte i stånd att i vårt medvetande fatta

Utrikes- och handelspolitisk debatt

det fruktansvärda som sker, när det sker på större avstånd från oss?

Vad jag senast sade, ser jag som en ursäkt för vad som blir stort och betydelsefullt i särskilt de moderatas agerande inför det fasansfulla som utspelas i Sydostasien. Man orkar kanske inte med så mycken inlevelse som behövs. Dödsrapporterna blir en vardaglig sak, ointressanta som livet självt. Därav uppståndelsen kring en replik i en två dagar lång diskussion inom Stockholms arbetarekommun. Det är den bästa tydningen som jag kan ge av de moderatas uppträdande i denna fråga.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Debatten här i dag har ju egentligen inte präglats av några meningsmotsättningar, om jag möjligen undantar den ideologiska delen i slutet av utrikesministerns anförande; vi får väl höra vad herr Holmberg har att svara på den punkten.

Jag skall därför bara begränsa mig till att stryka under vissa saker, som jag tycker det kan vara anledning att ytterligare betona. Det är väl en del som talar för att vi kanske kan få EEC-förhandlingar inom en inte alltför avlägsen framtid. Det är mycket känsliga frågor som man då skall ta ställning till. I all synnerhet gäller det ju den allmänna utrikespolitiken, alltså alliansfriheten. Med hänsyn härtill skulle jag vilja fråga, om det inte kunde vara lämpligt att oppositionen i varje fall i ett mera avgörande skede av sådana överläggningar skulle få tillfälle att på något sätt ständigt följa dessa förhandlingar. Det skulle helt säkert vara en styrka för regeringen, och jag tror att det skulle vara en styrka för hela vårt land.

Jag återgår till regeringsdeklarationen, där man fick läsa de föga uppmuntrande uppgifterna om ökningen av rustningarna i världen under de senaste tio åren med ungefär 6 procent per år i fast penningvärde. Det är ju en fantas-

tisk ökning. Det meddelas också att i u-länderna är ökningen inte mindre än 8 procent. Dessbättre har vårt land tydligen inte behöva råka ut för olyckan, att de u-länder som hjälpts brukat biståndet på sådant sätt. Men jag tror det finns anledning låta vårt folk få litet mer kännedom om dessa förhållanden, om inte i dag så vid något annat tillfälle.

Till sist vill jag bara uttala min stora tillfredsställelse över att samtliga talare varit överens om att fördöma ligistframträdandena vid utländska beskickningar i Stockholm.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första inlägg tog jag inte alls upp utrikesministerns uttalande inför Stockholms arbetarekommun, eftersom man enligt min mening bör fästa större avseende vid vad statsminister Olof Palme säger i London än vad Torsten Nilsson yttrar i en improviserad replik på ett arbetarkommunmöte. Det finns väl inte heller anledning att låta en stor del av utrikesdebatten upptas av diskussion om den saken. Nu har det ju i efterhand förklarats att alla stormakter företer imperialistiska drag, och det kan hända att beskylldning för imperialism fördras lättare om den delas av alla stormakter, inklusive det socialistiska Storbritannien. Jag vill därför betrakta den del av diskussionen som avslutad för min del.

I övrigt kan man säga att det kunnat konstateras stor samstämmighet när det gäller den svenska utrikespolitikens huvudlinjer, vilket jag vill uttala min tillfredsställelse över. Det är inte till någon glädje för rubrikskrivare eller radioreporter, men jag tror att det är av utomordentlig vikt då det gäller att i utlandet företräda Sverige och arbeta för en fredlig utveckling och för människovärdets hävdande i alla delar av världen.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag observerade att utrikesministern inte alls berörde EEC; det beror kanske på att handelsministern senare kommer att ta upp den frågan. Jag vill upprepa min önskan att regeringen ger några informationer om resultatet av statsministerns resor, eftersom de dock tilldragit sig stor uppmärksamhet i press och radio. I regeringsdeklarationen saknas redovisning nästan helt, men det är angeläget att riksdagen får information härom.

I anslutning till herr Hedlunds uttalande beträffande de kommande EEC-förhandlingarna vill jag också påminna om att jag tidigare uttryckt önskan om att det, när förhandlingarna blir aktuella, kommer att finnas möjligheter för representanter för oppositionen att i en särskild arbetsgrupp följa dessa förhandlingar, som blir av utomordentligt stor betydelse för vårt lands framtid. Det är mycket angeläget att vi kan skapa enighet om vårt uppträdande vid förhandlingarna.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern slutade sitt anförande med att redovisa en del personliga upplevelser — som han uttryckte det — inför krigets fasor och de lidanden som varje krig medför. Jag fick emellertid dess värre en känsla av att utrikesministern då försökte ge intryck av att han företräder en högre grad av engagemang när det gäller människors lidanden än vad exempelvis vi i moderata samlingspartiet gör. Det tycker jag är en ganska billig, enkel och ovärdig debattmetod. Inför människors lidanden och inför vaje form av krig reagerar vi som människor precis likadant. Vårt engagemang mot krig och för fred är detsamma inom alla politiska partier och bland alla medlemmar och väljare i demokratiska politiska partier.

Vad sedan gäller frågan om USA och Vietnam är det riktigt att jag frågade regeringens talesman varför man i re-

geringsdeklarationen indirekt har kritiserat det sätt på vilket USA drar hem sina trupper. Vi har ju ändå alla varit engagerade för en politik som skulle leda till att USA avvecklade sitt engagemang i Vietnam. Jag är alltjämt förvånad över utrikesministerns svar, som rimmar illa med vad statsministern sade i en intervju vid presskonferensen i London för en tid sedan. Han sade då att USA nu hade vidtagit de åtgärder »som vi har rekommenderat. Därför har vi,» fortsatte statsministern, »de senaste åren inte haft någon anledning att uttryckligen kritisera USA, när man drar tillbaka trupper och förhandlar.»

Jag delar statsministerns uppfattning därvidlag och anser att utrikesministerns uttalande i dag strider mot densamma. Nu får regeringen bestämma sig, antingen sluta upp kring kravet att USA skall ta hem sina trupper eller inta den motsatta hållningen, nämligen att också det skall kritiseras, eftersom det kan anses vara ett uttryck för att USA riskerar att förlänga kriget. Ekvationen går nu inte ihop.

Låt mig sedan övergå till det, som utrikesministern uppehöll sig längst vid, nämligen vad han kallade för en ideologisk diskussion om vissa ordsammansättningar — det blev ju det till sist — och vad uttrycket kapitalistisk-imperialistisk politik egentligen betyder. Jag vet mycket väl att uttrycket imperialistisk kan tolkas på olika sätt. Cecil Rhodes, Disraeli, Chamberlain och andra imperiebyggare ansåg att imperialistisk var något mycket positivt och värdefullt, men jag hoppas att utrikesministern inte hade den definitionen i tankarna när han på en vänsterfråga svarade att USA förde en kapitalistisk-imperialistisk utrikespolitik eller något liknande.

Vad är då den andra ytterligheten? Jo, det är den tolkning som Marx, Lenin, Brezjnev, Suslov och andra på den kommunistiska sidan gjorde och gör, när man där använder samma uttryck.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Om man läser den debatt som förs här i landet — man behöver bara gå till Aftonbladet — skall man finna att det just är den kommunistiska tolkningen som ligger närmast till hands när man begagnar uttrycket kapitalistisk-imperialistisk.

Detta är egentligen en långt allvarligare sak än utrikesministern försökte göra gällande. När man binder samman det uttrycket med utrikespolitiken och säger att denna är kapitalistisk-imperialistisk, så ligger däri en indirekt och oerhörd anklagelse mot det land som beskylls härför. Det skulle nämligen innebära att man med denna kapitalistisk-imperialistiska utrikespolitik är ute för att tjäna pengar på krig. Det kan väl ändå inte vara utrikesministerns mening att använda ett uttryck som onekligen logiskt kan tolkas på detta sätt. Därför vidhåller jag att utrikesministern skall vara försiktig med att använda formuleringar, som kan förknippas med den kommunistiska tankevärlden, för att karakterisera en del av den amerikanska utrikespolitiken. Det är felaktigt och ger dessutom en sned och oriktig bild av hur svenska folket upplever den amerikanska utrikespolitiken.

Herr ministern för utrikes ärendena
NILSSON:

Herr talman! Jag har inte velat gå in på de handelspolitiska avsnitten av de kommentarer som gjorts till regeringsdeklarationen, eftersom inte bara herr Palme utan även handelsministern, som är närvarande i denna kammare, befunnit sig på resande fot. Det blir dennes uppgift att redogöra för vad som skett i dessa sammanhang.

Men, herr Holmberg, jag har fäst mig vid att de moderatas agerande i Vietnamfrågan hela tiden rört sig om detaljer i vad som har sagts. Han tycks vara indignerad över att jag inte skulle tro på att han är engagerad på samma sätt som de flesta av oss andra när det gäller de händelser och fador som före-

kommer i Sydostasien. Men vad är det som ni har fäst er vid i debatten och som har givit de stora rubrikerna hos er? Jo, det är en demonstration vid något tillfälle i Stockholm och ett uttalande som har fällt på Stockholms arbetarekommuns årsmöte. Det är detta ni har varit intresserade av. Däremot har jag inte funnit att ni på samma sätt har givit rubriker och utrymme åt händelser som utspelas i det av kriget hårt drabbade landet och åt de reflexioner som man har anledning att göra i anslutning härtill.

Herr Holmberg får förlåta mig, men jag tycker att moderaterna under den vecka som har gått har spelat över beträffande vad som skedde inom Stockholms arbetarekommun. Deras agerande har stundom på mig gjort samma intryck som en tenor som sjunger igenom en opera en kvarts ton för högt. Jag skall medge att herr Holmberg nu försöker sänka tonläget men det kan ju inte utsudda vad som tidigare sagts, bl. a. av honom själv.

Vidare säger herr Holmberg att det som jag i dag yttrat strider mot vad statsministern skulle ha uttalat vid en intervju i London. Jag vill understryka att regeringen var helt enig — vilket har påpekats vid åtskilliga tillfällen — om att med tillfredsställelse hälsa bombstoppet i Nordvietnam, eftersom det, såsom vi redan hade förutskickat, öppnade möjligheterna till förhandlingar i Paris. Vi hälsar också med tillfredsställelse tillbakadragandet av amerikanska trupper från Sydvietnam. Vi har emellertid ingen förståelse för tanken att detta skall leda till en vietnamisering av kriget. Såsom jag sagt vid ett tidigare tillfälle, är ett människoliv ett människoliv vare sig det gäller en amerikan eller en vietnames. Och vad man nu tycks åsyfta, i varje fall i vissa militära och politiska kretsar i Förenta staterna, är helt enkelt att kriget skall utkämpas med vietnameser i stället för med amerikaner men med hela den

militärtekniska förstörelsemaskinen till Saigontruppernas stöd.

Det är detta vi reagerar mot — precis som senator Fulbright, som sagt att man använder sig av en ny taktik men att målsättningen i själva verket inte är annorlunda, nämligen att sätta sig militärt fast i denna del av världen. Vi har förordat — och därvidlag finns det ingen som helst skillnad mellan Olof Palmes och min uppfattning — att man bör söka den politiska lösning som är den enda hållbara i längden.

Så till tolkningen av ordet imperialism. Herr Holmberg misstänkte mig ändå inte för att jag skulle ansluta mig till den syn på imperialismen som Chamberlain och de gamla engelska imperiebyggarna hade. Och jag kan försäkra herr Holmberg att jag lägger inte den betydelsen i ordet imperialism, eftersom denna imperialism ledde till den kolonialpolitik som befinner sig under avveckling numera, en avveckling som jag utgår från att även herr Holmberg trots allt kan ge sin anslutning till. Nej, min syn på den kapitalistisk-imperialistiska politiken grundar sig bl. a. på den resolution som Hjalmar Branting på sin tid helt anslöt sig till vid Stuttgartkongressen år 1907 — långt innan vi hade några kommunistiska partier, långt innan sådana hade börjat uppträda på den politiska världssarenan. Det fanns ju ett manifest som kallades för det kommunistiska manifestet, men i själva verket hade man inte vid den tidpunkten grundat partier av det slag som sedan gjorde sina segertåg i Sovjetunionen och i en rad östeuropeiska och asiatiska stater.

Herr Holmberg säger att det som utgör det allvarliga i mitt resonemang är att kapitalismen skulle sätta sin prägel på utrikespolitiken när det gäller vissa stormakter. Det skulle, menar herr Holmberg, innebära att jag hade den uppfattningen att dessa stater förtjänar på kriget. Men jag tror inte att de förtjänar på kriget — jag tror inte att någon stat förtjänar på kriget, vare sig

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vinnare eller förlorare. Jag tror emellertid att det finns sådana som anser att de kan göra förtjänster *efter* ett krig. Ifall dessa bevarar sina intressesfärer i olika delar av världen kommer de också att i det långa loppet ta till vara sina kapitalistiska intressen — säg gärna det.

Om vi ser på kampen om låt mig säga oljan i hela världen, hur många stater är det då inte som har satt in militära resurser för att ta vara på sina oljeintressen och därigenom *efter krigets slut* göra förtjänster på innehavet av oljefält? Jag menar: Är det någon som egentligen kan förneka att sådant har inträffat i världspolitiken och att det inträffar allt fortfarande?

Till slut ber jag att få återge ett citat av en annan nu levande politiker. Utrikesminister William Rogers deltog för någon tid sedan i en presskonferens. Då ställdes till honom följande fråga: Trots all den omfattande hjälp och det bistånd Förenta staterna i det förflutna givit andra länder attackerar vi ofta av icke-kommunistiska regeringar för att vara en imperialistisk makt. Kan en världsmakt som Förenta staterna någonsin ha råd med att göra sig av med alla en imperiell statsattribut blott för att vara populär? Rogers' svar var: »Nej, det tror jag inte att man kan. Jag tror att en världsmakt som Förenta staterna måste acceptera det faktum att det kommer att bli kritik, och jag tror inte att detta bör avhålla oss från att göra de saker som vi anser att vi bör göra för att handla i enlighet med vårt ansvar i världen.»

Jag hoppas att herr Holmberg nu inte skall rikta sin kritik mot den amerikanske utrikesministern.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! I själva verket är jag litet förvånad över att utrikesministern använder en så dominerande tid av allt vad han säger för att försöka förklara ett uttalande som han fällt i Stockholms

Utrikes- och handelspolitisk debatt

arbetarekommun, nämligen kapitalistisk-imperialistisk. Det ter sig i själva verket ganska löjeväckande att utrikesministern här går tillbaka till ett uttalande som Hjalmar Branting gjorde 1907 och hävdar att det är den innebörd som Hjalmar Branting vid det tillfället lade i orden kapitalistisk och imperialistisk som även Torsten Nilsson 1970 i april månad inlade då han i ett kort svar ville rubricera den amerikanska utrikespolitiken som kapitalistisk-imperialistisk. Jag tycker onekligen att utrikesministern borde använda ett språk som inte behöver erfordra så långa förklaringar. Det skulle förenkla tolkningen av den grundinställning som jag hoppas att den svenska regeringen ändå har till den amerikanska utrikespolitiken.

Min förhoppning är — jag har sagt det i mitt huvudanförande — att man även från regeringens sida uppskattar att den amerikanska utrikesledningen och den nya administrationen fullföljer den avveckling av sitt engagemang i Vietnam, som inletts för en tid sedan och som även fortsätter genom ett hemtagande av trupperna. Men att begära ett sådant erkännande från utrikesministerns sida är tydligen att gå för långt.

Herr ministern för utrikes ärendena
NILSSON:

Herr talman! Jag är konfunderad. Lyssnar inte herr Holmberg till vad jag säger? Jag sade nyss att vi med tillfredsställelse hälsade såväl bombstoppet i Nordvietnam som tillbakadragandet av amerikanska trupper i Sydvietnam. Men när målsättningen tycks vara oförändrad, nämligen att söka åstadkomma en militär lösning på konflikten i stället för en politisk, då är vi inte med. Skall jag behöva upprepa detta flera gånger?

Dessutom vill jag säga att anledningen till att jag tagit upp det som skedde vid Stockholms arbetarekommuns årsmöte är hela den presskampanj som de

moderata satte i gång. Dessutom tog herr Holmberg upp saken i debatten här i dag. Menar herr Holmberg att jag dels inte skall få försvara vad jag har sagt och dels att jag inte skall få lämna kritiska synpunkter på de påståenden som herr Holmberg har framfört?

Vad sedan själva uttrycket beträffar vill jag understryka, att anledningen till att jag hänvisade till uttalandet från år 1907 helt enkelt var den, att herr Holmberg gjorde gällande att jag använde en kommunistisk vokabulär. Vad jag vill ha sagt är att de reflexioner, som jag nyss gjorde beträffande den imperialistisk-kapitalistiska politiken är ett uttryck för den demokratisk-socialistiska syn som redan Hjalmar Branting företrädde.

Jag skall nu gå herr Holmberg så långt till mötes att jag inte längre skall ägna mig åt detta problem i debatten.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HOLMBERG** (m), som yttrade:

Herr talman! Enligt den i kammaren tillämpade ordningen har jag inte replikrätt, varför jag i detta läge inte får göra några invändningar mot utrikesministerns inlägg.

Därefter anförde:

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Det är nog nödvändigt att fortsätta debatten om imperialismen en aning till. Imperialismen är kapitalismens högsta och sista stadium. Herr utrikesministern Nilsson vill nu likställa imperialism och stormaktspolitik i allmänhet. Det är en platt definition som knappast möjliggör en inträngande analys, och den skulle inte heller ha godkänts av de vördade skuggor som herr Nilsson frammanade. Denna fråga gäller faktiskt inte en detalj, som utrikesministern uttryckte sig, utan utgör det grundläggande problem som folken över hela världen i den hårda verkligheten måste ta ställning till.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Genom olika metoder söker kapitalet att befästa sitt herravälde, bl. a. över tredje världen. Mot folkens revolt sätter man i ökad utsträckning väpnat våld. I ett stort antal länder för imperialisterna krig mot frihetsrörelser. Nixonregeringen fortsätter och utvidgar angreppskriget i Indokina. De s. k. förhandlingarna i Paris är från USA-imperialismens sida skenförhandlingar. Den s. k. vietnamiseringen av kriget har visat sig innebära en utvidgning av anfallskriget till Laos och Kambodja.

Man måste varna för varje underkastning av USA-imperialismens anfallskrig i Indokina och varje inbillning att president Nixon skulle föra en politik som syftar till att upphöra med anfallskriget. Motsatsen är fallet. Man måste därför bestämt ta avstånd från statsminister Palmes uttalande vid en presskonferens i London att »vi det senaste året inte haft någon anledning att uttryckligen kritisera USA när man drar tillbaka trupper och förhandlar». Att känna glädje över USA:s politik gentemot Vietnam under Nixonregimen bör vi enligt min mening förbehålla herr Holmberg.

President Nixon fortsätter och utvidgar kriget i Indokina; det är det läge vi har att ta ställning till. Självfallet är detta imperialistisk politik, men det räcker inte att konstatera detta. Imperialismen måste bekämpas. Man kan diskutera och kritisera metoder för att visa avsky för en regering, som bedriver ett barbariskt anfalls- och utrotningskrig, men det borde vara självklart att just detta krig måste fördömas. Det är nödvändigt att öka solidaritetsarbetet för Vietnams folk och att med ännu större kraft ställa kravet att USA omedelbart skall lämna Vietnam och hela Indokina. Sverige bör erkänna den revolutionära regeringen i Sydvietnam och bryta alla förbindelser med Saigonjuntan. Omedelbara materiella insatser bör göras för Nordvietnam och de befriade områdena i södra Vietnam,

och hela det per år avsedda anslaget bör utgå genast.

På borgerligt håll vill man, som redan påpekats i debatten, inte föra en reell diskussion om dessa frågor. Det beror på att moderata samlingspartiet och folkpartiet i själva verket är anhängare av USA-imperialismen. Man utnyttjar varje möjlighet att snedvrیدا Vietnamdebatten och rikta uppmärksamheten på andra saker än det anfallskrig som USA bedriver. Men inte heller regeringen tycks riktigt fatta vad detta anfallskrig innebär och hur man måste ta ställning till det. Regeringen har t. ex. nyligen tillåtit Saigonjuntan att öppna ett s. k. informationskontor i Stockholm, och utrikesminister Torsten Nilsson har officiellt mottagit representanter för denna quislingregim, som sitter på sina poster endast genom stödet från en ockupationsmakt. Hur skulle det ha bedömts om den norska quislingregimen under det andra världskriget officiellt hade mottagits av Sveriges regering? Dessa åtgärder kan av Vietnams folk endast uppfattas som en skymf och ett stöd åt dem som intensifierar och förlänger det smutsiga kriget.

Även i Kambodja har nu de amerikanska imperialisterna lyckats skaffa sig en marionettregim sedan Sihanouks regering störtats. Avsikten är att skapa ett nytt Vietnam i Kambodja, att utbreda det amerikanska angreppskriget till hela den indokinesiska halvön. Marionettregimen har startat grymma massaker mot den vietnamesiska befolkningen i Kambodja. I pressen har fassansfulla skildringar getts av dessa dåd. Även den svenska riksdagen bör höja sin röst mot dessa massaker och kräva att de omedelbart upphör och att den vietnamesiska befolkningen garanteras sin rätt att leva i Kambodja.

Imperialism och imperialistisk politik kommer till uttryck i många företeelser. En av dessa är sammanslutningar av olika slag i syfte att öka ut-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

plundringen av folken. Det kan gälla multinationella företag och internationella karteller lika väl som sammanslutningar mellan imperialistiska stater. Flera partier i Sverige sätter som bekant sin lit till en sådan samverkan för att lösa de europeiska problemen.

Ansträngningarna att i någon form ansluta Sverige till EEC har intensifierats under de senaste månaderna. Det är betecknande att tidskriften Nordisk kontakt, som är ett samlingsorgan för de nordiska riksdagarna, i sitt senaste nummer över sammanfattningen av vad som hänt i Sverige sätter »Närmandet till EEC». Jag vill inför denna utveckling bestämt säga ifrån att vårt parti har samma uppfattning som tidigare om EEC och bestämt motsätter sig en anslutning i någon som helst form. Sveriges förhållande till EEC bör i stället ordnas inom ramen för vanliga handelsförbindelser. Varje form för anslutning till EEC — antingen i associationens eller medlemskapets form — innebär ett hot mot Sveriges självständighet och alliansfria politik.

EEC, den västeuropeiska ekonomiska marknaden, är en politisk union — där om föreligger inget som helst tvivel. Detta betonades också av EEC-kommissionen i dess officiella uttalande i oktober förra året, när man i en rapport framhöll att Sveriges anslutning bara kan komma i fråga om Sverige reservationslöst ansluter sig till de politiska målsättningarna sådana de framgår av Romfördraget.

Den 10 april sade generaldirektören för utrikespolitiska frågor i EEC, de Schacht: »Antingen måste Sverige godkänna Rom-traktaten och dess förpliktelser, bl. a. vad det gäller den yttre handelspolitiken, eller också måste man finna andra former för förbindelser med EEC.»

Herr talman! Jag kan upprepa vad jag sade 1963 i den första debatt som jag deltog i här i riksdagen: »Man kan självfallet inte vara medlem i en poli-

tisk union och samtidigt föra en alliansfri politik. De bägge positionerna utesluter varandra. Man kan heller inte vara i omfattande och nära utsträckning associerad med en politisk union och i det långa loppet upprätthålla en alliansfri politik. Det blir med nödvändighet ett sug in mot den starka organisationen, som gör den lilla statens självständighet till en illusion.» Jag tror att detta är lika riktigt i dag som det var 1963.

När man från regeringens och de borgerliga partiernas sida säger att man inte vill göra något farligare än att undersöka, huruvida en svensk anslutning till EEC går att förena med en alliansfri politik, så är det i bästa fall uttryck för illusionspolitik. Den nya metodik man vill använda, att så snabbt som möjligt och helst samtidigt med andra stater komma i reella förhandlingar med EEC-organen, kan binda Sverige på ett sätt som gör det svårt, ja kanske omöjligt att fatta ett beslut under handlingsfrihet.

Handelsfrågorna och marknadspolitiken har diskuterats många gånger här i riksdagen under de senaste åren. Många uttalanden har gjorts, givetvis av något varierande värde. Ett uttalande som fortfarande står sig gjordes år 1961 av en ärad ledamot av kammaren, visserligen inför ett annat forum: »Regeringen har vid sin bedömning kommit fram till att ett medlemskap i sexstatsmarknaden enligt Romavtalet, såsom detta för närvarande föreligger, icke går att förena med den svenska neutralitetspolitiken.»

Herr talman! Kammarens ålderspresident — på den tiden statsminister — hade rätt i detta uttalande. Den uppfattning han hävdade är fortfarande riktig. Huvuddragen i EEC är alltjämt desamma. Romtraktaten är alltjämt gällande. Det är alltjämt samma mäktiga finansintressen i Västtyskland, Frankrike och Italien som dominerar EEC. Det är alltjämt samma politiska filoso-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fi som ligger bakom EEC. I Romavtalet finns en rad bestämmelser som alltså måste väcka starka betänkligheter. Det är reglerna om handelspolitiken, om medlemsstaternas förpliktelser i händelse av krig, om den ekonomiska politiken, socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken, kapitalrörelserna o. s. v. Herr Holmbergs anförande tidigare i dag visar hur man redan söker utnyttja EEC för att påverka och diktera svensk inrikespolitik.

Under en tid var det modernt att påstå att den överstatliga karaktären hos EEC på ett avgörande sätt skulle ha nedtonats. Jag kan inte finna att de som 1966—1967 hävdade detta skulle ha fått rätt. Och hur som helst kan ingen bestrida att en anslutning till EEC skulle innebära utomordentligt stora begränsningar av Sveriges rätt att själv avgöra sin politik såväl inom landet som i förhållande till andra stater. Den rätten skall vi inte sälja, inte heller för möjligheten att kraftigt få höja de svenska tullmurarna gentemot utanförstående länder. Det talas mycket om behovet av integration och en enhetlig europeisk ekonomisk marknad. Men de former denna hittills tagit sig är ju en de rika ländernas klubb, en ny form för protektionism som riktar sig framför allt mot de utplundrade och fattiga länderna.

Såväl frihandelsområden som framför allt tullunioner mellan industriellt utvecklade länder får till följd — och är också avsedda att åstadkomma detta — en ökning av handel mellan de deltagande länderna. Den andra sidan av processen är vanligen en relativ minskning av handeln mellan dessa rika deltagarländer och de stater som står utanför. Detta drabbar just de utplundrade och fattiga länderna.

Den ekonomiska integrationsprocessen omfattar hela världen. Det handlar om en allmän tendens till utvidgning av marknaderna, en fortsatt arbetsfördelning mellan länderna och en inter-

nationalisering av produktionsprocessen. Detta betyder emellertid inte att varje form av s. k. integration är värdefull och representerar ett framåtskridande. När monopolföretag i olika länder sluter sig samman för att hålla upp priserna och utplundra konsumenterna är det knappast en form av integration som bör uppmuntras. Alla som talar om integration och om Europa är heller inte anhängare av en verklig ekonomisk samverkan. Vissa krafter vill i stället varaktigt klyva Europa. Skapandet av en gemensam västeuropeisk marknad med höjda tullmurar mot resten av vår världsdel och mot den övriga världen är ju motsatsen till en allmän ekonomisk integration.

Hur verkar i dessa avseenden Nordek enligt de förslag som föreligger? Bestämmelserna beträffande jordbrukspolitiken t. ex. innebär att det skall skapas ett effektivt preferenssystem mellan de nordiska länderna, så att importbehov i något nordiskt land i stigande grad skall täckas av de övriga nordiska ländernas producenter. Man skall alltså i första hand köpa livsmedelsprodukter från det övriga Norden. Samhandeln skall ske till vad man i rapporten från ämbetsmannakommittén kallar rimliga priser, vilka definieras så att de skall ligga högre än världsmarknadspriserna, vilka sägs i många fall vara konstgjort låga. Även om sockret undantas från denna preferensordning finns det risk för att reglerna ogynnsamt kommer att påverka de s. k. u-ländernas möjligheter att öka sin avsättning på den nordiska marknaden.

Det avgörande skälet till de komplikationer som uppstått för ett beslut om Nordek har emellertid att göra med neutralitetspolitiken. Jag har flera gånger här i riksdagen kritiserat den inriktning som man givit planerna på ett nordiskt ekonomiskt samarbete genom att betona att Nordek-planen avser att underlätta de fyra ländernas deltagande i eller samarbete med en ut-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vidgad europeisk marknad. Att det är EEC som avses med denna formulering torde vara obestridligt. Det framgår av en rad uttalanden av olika politiker liksom av formuleringar i de framlagda förslagen, t. ex. när man hävdar att de nordiska tulltarifferna i möjligaste mån skall fixeras vid EEC:s nivå eller i så nära överensstämmelse därmed som möjligt.

Om man verkligen avsåg att främja ett nordiskt ekonomiskt samarbete utan några biavsikter skulle man icke ha ställt förslagen på detta sätt. Nu har Finland just av hänsyn till neutralitetspolitiken anmält att förutsättningar för att underteckna traktaten icke föreligger i detta skede. Det avgörande skäl man anfört är att eftersom de övriga nordiska länderna som bäst förbereder sig för underhandlingar om anslutning till EEC så är bildandet av Nordek och traktatens fortsatta tillämpning osäkra även i ljuset av de förbehåll som Finland gjort. Man tillägger i den finländska regeringens kommuniké att traktaten icke under rådande förhållanden synes uppfylla de krav, som bör ställas på dess stabilitet och varaktighet.

Mot denna bakgrund måste det framhållas att regeringarna och andra agerande kretsar i Sverige, Norge och Danmark bär ett drygt ansvar för svårigheterna i det nordiska ekonomiska samarbetet. Under ett mycket känsligt läge markerade regeringen Palme hårt sitt mera aktiva intresse för en svensk EEC-anslutning. Om man tar den finländska regeringens uttalande på orden — och det finns ingen anledning att inte göra det — skulle det icke löna sig att ta upp frågan om Nordek igen förrän det är definitivt klart att de övriga nordiska länderna icke vill komma med eller icke får komma med i EEC. I detta läge finns det all anledning att söka samverka med de krafter, som visserligen avvisar en paketlösning i stil med Nordek men sakligt vill utveckla det

nordiska ekonomiska samarbetet på olika områden i enlighet med de deltagande folkens intressen.

I en särskild debatt kommer frågan om Sveriges u-landspolitik att behandlas. Det finns emellertid anledning att även i dag rikta uppmärksamheten på några problem i detta sammanhang. Sverige deltar i den imperialistiska utplundringen, och detta är viktigare att fastställa än det allbekanta och obestridda faktum att USA gör det. Svenskt och utländskt kapital smälter alltmera samman. Svenska företag har stora utlandsinvesteringar. Kapitalexporten har i hög grad tilltagit under de senaste åren. Antalet av svenskt kapital ägda företag i Latinamerika, Afrika och Asien är stort. Även i de mest utpräglade rasistiska länderna, såsom Sydafrika, utnyttjar svenskägda företag den nedpressning av lönerna som den reaktionära politiken åstadkommit.

Herr talman! Det är ett anmärkningsvärt faktum att svenska företags import från Grekland stadigt har ökat sedan juntan tog makten i landet. År 1966 uppgick den till 28 miljoner, 1967 till 32 miljoner, 1968 till 57 miljoner och 1969 till 64 miljoner kronor. Under den tid som militärjuntan suttit vid makten har alltså vår import från Grekland mer än fördubblats. Hur förenar man en sådan utveckling med deklARATIONER om solidaritet med den förtrampade grekiska demokratin?

En verklig internationell solidaritetspolitik är möjlig endast i kamp mot kapitalism och imperialism. Den internationella solidariteten måste komma till uttryck i politisk handling främst i det egna landet. Sveriges politik gentemot den tredje världen måste i grunden förändras. Detta gäller såväl handelsrelationerna som s. k. biståndspolitik. Handelsrelationerna i världen gynnar nu de rika länderna på de fattiga folkens bekostnad. De måste förändras så att de i stället gynnar de fattiga länderna. Här bör Sverige ock-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

så ensidigt genomföra viktiga åtgärder, som t. ex. ett preferenssystem för varor från tredje världens länder. Biståndspolitikerna bör bestå i stöd till nationella och sociala befrielseörelser och till länder i tredje världen med progressiva regimer.

Herr talman! Regeringsdeklarationen inleddes med en erinran om att det i år är 25 år sedan Förenta nationerna grundades. Det är om bara några dagar också 25 år sedan Hitlers arméer nedkämpades och det andra världskriget slutade. Men fortfarande har inget fredsfördrag ingåtts och de gränser som uppdrogs efter kriget icke slutgiltigt godkänts. Det är en orimlig situation. Behovet av en europeisk säkerhetskonferens växer sig allt starkare. Regeringen uttalar sig positivt om en sådan konferens, men man skulle önska mer av svenska insatser för att konferensen verkligen skall komma till stånd.

Ett viktigt drag från svensk sida för att befördra avspänning i Europa vore ett diplomatiskt erkännande av Tyska demokratiska republiken. Det är ett orimligt förhållande att denna stat, som existerat i mer än 20 år, inte vunnit folkrättsligt erkännande av alla övriga stater. Östtyskland har visat sig vara en stabil statsbildning och uppfyller alla krav som brukar ställas på ett sådant erkännande. Om man är anhängare av ett växande fredligt samarbete mellan de båda tyska staterna, måste man verka för att Östtyskland erkänns, eftersom ett förtroendefullt samarbete är möjligt endast mellan likaberättigade stater.

Det hävdas från regeringens sida — det står också i regeringsdeklarationen i dag — att ett svenskt erkännande av Östtyskland skulle kunna störa de ömtåliga kontakter som nu utvecklats och försvåra ett arbete på avspänning mellan de båda tyska staterna. Motsatsen torde vara fallet. Ett erkännande av Östtyskland skulle stärka kampen i Västtyskland för avspänning. Varje för-

nyad vägran från Sveriges sida att erkänna Östtyskland inregistreras däremot av de reaktionära krafterna i Västtyskland som en triumf.

Tjugofem år efter det andra världskrigets slut har de militära rustningarna nått en nivå som aldrig förr under s. k. fredstid. De som sätter sin lit till den militära terrorbalansen som fredsfaktor bygger verkligen framtiden på en osäker grund. Hotet om kärnvapenkrig och förintelse måste avvärjas genom aktiv kamp mot krigsförberedelserna och för freden. Ett mål för samma kamp är att slå vakt om alla länders nationella självständighet. Militärblocken bör upplösas, alla militärbaser och truppförläggningar i främmande länder avvecklas. Freden kan inte säkras så länge folk förtrycks.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det finns naturligtvis inte någon anledning för mig att såsom företrädare för den socialdemokratiska gruppen här i kammaren försöka mig på någon mera global översikt över vad som händer i de olika länderna, utan jag har velat begränsa mig till några speciella avsnitt, där jag tycker det finns anledning att understryka vissa saker.

Även om orosmolnen hopar sig över Mellanöstern har problemen och maktkampen i vad vi under vår ungdom kallade Indokina berört oss och kanske särskilt våra ungdomar starkare än några andra utrikespolitiska händelser på många år. Unga människor, men även äldre, ställer bestämda krav på stormakten USA att upphöra med krigshandlingarna och låta folken i dessa länder själva utforma sin framtid. Dessa opinioner finns inte bara här i vårt land och ute i Europas stater, utan även i Förenta staterna kan man notera betydande meningsyttringar i sam-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ma riktning. Vi kan där notera 25 000 vapenvägrare och mer än 5 000 desertörer — unga människor som icke vill solidarisera sig med den politik som den amerikanska ledningen driver i Indokina.

Vårt land tillhör inte något militärt block, och detta medverkar till att öka tyngden och betydelsen av vad vi säger. Våra opinionsyttringar till förmån för dessa människor, som vill vinna frigörelse från kolonialism och från ett system, där en grupp tillåts att utnyttja folkflertalet för sina egna intressen, vinner i styrka. De senaste veckornas händelser har också visat att den amerikanska infiltrationen i Sydostasien haft betydligt större omfattning än vad en utomstående betraktare kunnat ana tidigare. Folk i Indokina som haft alldeles bestämda avsikter att försöka hålla sig neutrala har på ett brutalt sätt dragits in i den konflikt som pågår. Resultatet har blivit massakrer och andra våldshandlingar, och det är väl uppenbart för en omkringstående värld att denna utökning av konflikten i Indokina inte kommer att underlätta en lösning av problemen för framtiden.

Om man skall kalla denna amerikanska politik för imperialism eller inte har diskuterats här synnerligen ingående. Ingen vill väl påstå att USA eller Sovjetunionen skulle vara ute efter att vilja lägga under sig nya kolonier, men den imperialistiska tanken känner många praktiska sätt att genomföra sina syften. Det finns väl knappast en stormakt i historien, som för att skydda sina politiska, ekonomiska och strategiska intressen underlåtit att skaffa sig intressen i andra länder. Det är en typ av imperialism som kanske avviker från romares och engelsmäns klassiska mönster men som icke desto mindre väl förtjänar namnet imperialism. Vi har mött den i Kambodja och i Laos och vi mötte den för någon tid sedan även i Tjeckoslovakien.

I detta läge är det beklämmande att

följa vissa borgerliga grupper agerande liksom även agerandet hos vissa extremistgrupper på vänsterkanten. De borgerliga intresserar sig huvudsakligen för vietnamfrågan, då man tror sig kunna ha någon inrikespolitisk nytta av aktionen. Jag vill bara erinra om aktionen efter Olof Palmes Gävletal, reaktionen efter demonstrationen på Sergels torg samt de olika reaktioner som har följt efter Torsten Nilssons uttalanden på partikongressen hösten 1969 och nu på Stockholms arbetarekommuns årsmöte.

Det vore naturligtvis orättvist att i denna bedömning ta alla borgerliga över en kam. Vi har ju i dag fått ett aktstycke ifrån Centerns ungdomsförbund, där man redovisar sin mening och går mycket långt i sitt val av ord, när man fördömer den amerikanska politiken. Det finns naturligtvis på många håll även bland de borgerliga ett ärligt intresse och en ärlig indignation.

Men skräckexempel på motsatsen kan man också finna. Jag tänker närmast på Yngve Holmbergs agerande, när han krävde Olof Palmes avgång i samband med att den förre amerikanske ambassadören lämnade Stockholm. Mycket trevligare är det ju inte att läsa ett uttalande av en mycket framstående kvinnlig ledamot av det moderata samlingspartiet, som i en kvällstidning uttalar att historien med all säkerhet kommer att ge amerikanerna rätt beträffande deras handlingssätt i Indokina och i Vietnam.

Det förtjänar också framhållas, att vissa FNL-grupper och andra högröstade grupper knappast tjänar de förtryckta folkens sak när de framställer regeringen och socialdemokratin som amerikanska hejdukar, därför att man vid utformningen av stödet till Vietnam måste ta hänsyn till den svenska neutraliteten och samtidigt också beakta alla de praktiska problem som dyker upp vid hjälpens utformning. Jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

behöver inte heller uppehålla mig vid de ovärdiga demonstrationer, som har förekommit och som på ett kraftfullt sätt fördömts i regeringsdeklarationen.

Beträffande den praktiska utformningen av stödet har vi själva här i riksdagen konfronterats med dessa svårigheter. Vi skall inte diskutera den frågan i dag, men så småningom kommer den saken upp i biståndsdebatten.

Ett annat avsnitt som jag gärna skulle vilja beröra är den glädjande utveckling som ägt rum under de senaste åren på kontinenten och som innebär ett nytänkande med betydande konsekvenser. Såsom framgått av regeringsdeklarationen innebär den stora koalitionen i Västtyskland 1966 en ny linje i tysk politik, där man sökte sig fram till dellösningar för att underlätta kontakterna mellan Öst och Väst i Tyskland. Tillkomsten av den nya regeringen i oktober 1969 under ledning av Willy Brandt har medfört, att man gått vidare på denna väg och att man tagit många värdefulla initiativ. För oss svenskar är det märkligt att man i Västtyskland under årtionden har fört ett resonemang som innebär, att man på något sätt försökt att bortse ifrån den östtyska statens faktiska existens. Man har t. o. m. tillämpat en vokabulär som innebär, att man över huvud taget inte har velat tala om detta samhälle som ett samhälle utan man har talat om »fenomenet», man har talat om »dessa människor på andra sidan muren», etc. Det har framstått som ganska skrämmande att man så sent som under Europarådets möte i förra veckan fått höra gamla reaktionära borgerliga politiker både från Italien och från Tyskland använda precis samma vokabulär.

För den unga generationen betyder denna nya hållning naturligtvis något mycket positivt. För den som är född efter andra världskriget måste ju alla dessa attribut i den gamla politiken som förekommer på både västra och

östra sidan om muren förefalla tämligen löjliga. Jag tänker då på detta med fyrmaktskommando, muren såsom sådan och det västtyska förnekandet av att även bortom muren finns ytterligare ett tyskt samhälle. Jag tror att Willy Brandt genom sitt nya agerande i hög grad har appellerat till unga människor i Västtyskland med denna nya linje.

Under sådana förhållanden frågar man sig kanske: Varför skall vi då inte här i vårt land ta steget fullt ut genom ett folkrättsligt erkännande av DDR? Det resonemang som jag nu har fört skulle väl närmast föra fram till detta. Vi har tämligen nyligen avslagit motioner om ett sådant folkrättsligt erkännande. Våra informationer säger oss dock att vi knappast skulle hjälpa de progressiva västtyska krafterna, om det nu från svenskt håll gjordes ett sådant folkrättsligt erkännande. Jag tror också att de ärliga strävandena på den östra sidan av denna gräns för ett bättre samarbete knappast skulle vara be-tjänta av ett sådant erkännande, eftersom de mera konservativa kommunistiska krafterna i Öst med all säkerhet skulle kunna stärkas i sin uppfattning om en hårdare linje gentemot Väst.

Herr talman! Jag skulle också vilja beröra ett tredje avsnitt, nämligen EEC-frågan, som är ett gammalt spörsmål i Sveriges riksdag. Turerna ute i Europa har väl också påverkat argumenteringen vid olika tillfällen. Nu tycks man emellertid även på vissa håll inom arbetarrörelsen göra en aktion för att till varje pris ta avstånd från ett närmande till Gemensamma marknaden. Jag förmodar att herr Hermansson som talat före mig har en rent principiell grund för sitt avstånds-tagande, men man stöter många gånger på en rent känslomässig aversion mot de stater som deltar i EEC-samarbetet, en aversion som enligt min mening är tämligen dåligt grundad. Man talar, och det har också herr Hermansson

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gjort i dag, om »de rike männens klubb» och om att det rör sig om mycket konservativa borgerliga regimer, som vi inte kan samarbeta med. Det sägs också att samarbetet inom EEC ytterligare accentuerar en utveckling som innebär utsugning av u-länderna.

Enligt min uppfattning måste vi komma bort från sådana primitiva resonemang och försöka tränga in i vad Europa-samarbetet kan betyda för oss ekonomiskt och göra klart för oss vad det skulle innebära om vi bleve helt utestängda. Efter Haag-mötet är situationen ändå den att England, Norge, Danmark och Irland inbjudits att uppta förhandlingar om anslutning. Visserligen kan detta sägas vara bara inledningen till en mycket lång förhandlingsomgång, och det är möjligt att det inte blir något resultat. Men det kan också bli ett resultat, och vad skulle detta då innebära med tanke på våra handelsförbindelser? Bl. a. kommer den mycket starka ekonomiska integrationen i Norden att brytas upp med allt vad detta betyder av bekymmer för politiker, industrimän och anställda i industrierna. Som exempel kan nämnas Volvo som tillverkar en stor del av bildelarna i Norge. Här skulle naturligtvis en ny tullmur medföra komplikationer för detta för svensk export så betydelsefulla företag. Inom de nyssnämnda kretsarna säger man då, att vi i stället skall inrikta oss på u-länderna och på en ökning av östhandeln. Skulle vi helt mista marknaderna i de länder, som nu ansöker om medlemskap, liksom även de marknader som redan finns inom EEC, ginge vi miste om ungefär 70 procent av vår export.

Det är endast något över 5 procent av vår export som går till öststaterna, och med den agrara karaktär som de flesta av de staterna har, är det omöjligt för dem att inom rimlig tid öka sin import från oss i någon större utsträckning. Själv företräder jag ett område där exportindustrin är mycket viktig,

och sådana framtidsutsikter som jag här nämnt är skrämmande för oss alla som bygger och bor i orter där människorna direkt eller indirekt lever på en stor exportindustri.

Nu har det gjorts den invändningen att vi skulle bli tvungna att anpassa vår sociallagstiftning och även vår skattepolitik efter EEC-mönster och ändra fackföreningsrörelsens ställning här i landet vid en anslutning till EEC. De farhågorna tror jag är mycket överdrivna. Det finns ingen EEC-stadga som hindrar en stat från att tillämpa ett för medborgarna gynnsammare system i sociallagstiftningen. Normerna kommer säkert att föreskriva minimikrav, ingenting annat. Och vad den svenska fackföreningsrörelsen angår tror jag ingen behöver ängslas för dess ställning i framtiden.

Denna fråga är givetvis helt och hållet av säkerhetspolitisk natur. Om vi kan träffa ett arrangemang, som gör att vi får behålla vår neutrala position, så finns det all anledning för oss att försöka nå fram till en sådan lösning. Men om detta är omöjligt — och det kan man bara få någon klarhet i genom att intensivt följa förhandlingarna — har vi all anledning att avstå. Ty även om våra ekonomiska svårigheter skulle bli betydande finns det enligt min mening ändå inga skäl att offra det som spelat så stor roll i svensk politik och för svensk opinionsyttring, nämligen vår neutralitet.

Vid diskussioner utomlands har jag ofta känt mig litet besvärad av innehållet i det s.k. brev som avsändes 1967. Det skall jag gärna erkänna. Man har frågat mig: Vad vill egentligen svenskarna, vill ni ha associering, anslutning eller handelsavtal? Det kan man inte utläsa ur denna handling. På senare tid har jag emellertid kommit att sätta stort värde på den position, som då intogs, eftersom endast förhandlingarna mellan de stater som nu söker anslutning kan ge oss möjlighe-

ter att bedöma, huruvida vi kan träffa ett arrangemang som tillfredsställer de krav den svenska neutraliteten kräver. I det sammanhanget vill jag också citera Jean Rey i kommissionen, där man nu sysslar med dessa frågor. Han har sagt att man måste göra ganska ingående förberedelser. Man måste också samtidigt förhandla. Allt kan inte planeras på en gång. Och under förhandlingarnas gång får man en katalog över de problem man kommer att möta. Och först sedan man kan överblicka denna katalog av problem är det möjligt att få någon uppfattning om vilka eftergifter EEC kan göra och vilka krav EEC kommer att ställa på de sökande staterna. Jag skulle med hänsyn till den utformning som skrivelsen 1967 fick vilja beteckna läget som mycket gynnsamt för oss. Jag tror att det finns all anledning för oss att följa denna fråga intensivt för att vara på det klara med vilka möjligheter vi kan ha att i den ena eller den andra formen få till stånd ett samarbete.

Jag har intresserat lyssnat till de borgerliga partiledarna liksom till herr Hermansson. Jag har inte någon annan kommentar än att herr Hedlunds globala översikt visserligen var mycket imponerande och intressant, men jag blev en smula förvånad över hans reaktion inför det s. k. ländervalet för u-hjälpen. Denna fråga skall ju diskuteras ytterligare en gång i denna kammar, men jag har ändå velat göra den invändningen att det knappast kan vara likgiltigt för de svenska skattebetalarna till vilka länder som hjälpen går på längre sikt. Det kan heller inte vara likgiltigt för de svenska skattebetalarna att veta i vilkas fickor hjälpen slutligen hamnar.

Det kan inte på sikt vara tillfredsställande att understödja en feodal regim, där de tillgångar man överför slutligen kommer att hamna i några storgodsägares fickor. Företar sig regimen ingenting för att lösa sina jord-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

brukspolitiska problem, har man anledning att söka efter andra mottagarmakter. Därför menar jag att det uttalande som Torsten Nilsson gjorde i statsverkspropositionen bör omsättas i verkligheten. Jag tror också att vi kan vinna det mycket värdefulla syftet att skapa större förståelse för svensk biståndsverksamhet — inte bara utomlands — utan också bland de svenska skattebetalarna, om vi kan visa att medlen på sikt hamnar i rätta händer.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp två punkter i herr Martinssons anförande. Den första gäller frågan om erkännande av Tyska demokratiska republiken. Alla som lyssnade till honom tyckte väl att han först talade mycket varmt för ett sådant erkännande men sedan gjorde den politiska och logiska kullerbyttan att säga att ett sådant erkännande nu icke borde komma i fråga.

Herr Martinsson menade att ett sådant erkännande skulle försvåra arbetet för de progressiva krafterna i Västtyskland. Jag anser, såsom jag sade i mitt förra anförande, att det skulle ha motsatt verkan. Ett erkännande av Östtyskland skulle mäktigt stärka kampen i Västtyskland för avspänning. En vägran att erkänna Östtyskland skulle däremot få den motsatta effekten. Det skulle stärka de reaktionära krafterna i väst, varigenom en ogynnsam utveckling kan frammanas. Ett svenskt erkännande av Östtyskland, som för övrigt skulle kunna få efterföljd på många håll, skulle också ge råg i ryggen hos den tvekande västtyska regeringen.

Den andra frågan gäller vår EEC-an slutning. Herr Martinsson överraskade mig på denna punkt genom att om möjligt tala ännu varmare för nödvändigheten av en svensk EEC-an slutning än vad t. o. m. regeringen gjort under senare tid. Han menade att det framförs primitiva resonemang på vissa håll in-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

om arbetarrörelsen mot ett svenskt deltagande i EEC.

Jag tror att det är mycket svårt för honom att bestrida att EEC i sin nuvarande utformning är en rikemansklubb, som domineras av de stora västtyska, franska och italienska trusterna. Det ligger i sakens natur. Man kan väl på denna fråga överföra det resonemang som förts beträffande Förenta staterna, nämligen att det är kapitalistiska och imperialistiska motiv som dominerar de deltagande staternas politik. Det tror jag är obestridligt.

När man emellertid talar om primitiva resonemang, så tycker jag att herr Martinsson själv var farligt långt ute på det sluttande planet då han ville antyda att Sverige skulle gå miste om 70 procent av sin export, om vi icke vann anslutning till EEC. Möjligheter finns ju att vi reglerar vår handel med EEC-staterna genom ett handelsavtal; jag kan inte se att det finns något som utesluter den möjligheten.

Man får alltså inte ställa frågan på det sätt som herr Martinsson gjorde. Det avgörande är ju att EEC är en politisk union.

Med anknytning till den frågan skulle jag vilja citera ytterligare ett avsnitt ur herr Erlanders Metalltal år 1961 där det heter: »Det skulle vara ödesdigert, om den föreställningen utbreddes att vi känner oss så hotade av de ekonomiska konsekvenserna att ställas utanför ett europeiskt samarbete att vi är beredda att uppge det som sedan många år varit huvudlinjen i svensk utrikespolitik.»

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har här talat om primitiv bedömning. Jag tycker faktiskt att det omdömet kan användas om herr Hermanssons resonemang, att inom EEC härskar kapitalismen ohejdat. Det är den starka västtyska storfinansens och finansiella intressen på andra håll som där är dominerande, säger herr Her-

mansson. Samtidigt gör han gällande att detta är en sammanslutning av politisk karaktär. Det kan ju inte stämma riktigt. Är det en politisk sammanslutning bör väl rimligen de politiska partierna och regeringarna ha något att bestämma när det gäller sammanslutningen. Sålunda borde ändå den socialdemokratiskt dominerande regeringen i Västtyskland ha ett inflytande över organisationen, om denna är av politisk art. Man får väl också utgå från att den engelska labourregeringen kommer att få ett inflytande över organisationen, om nu engelsmännen ansluter sig.

Herr Hermanssons resonemang stämmer alltså inte. Jag finner att tongångarna tyder på att detta är något som herr Hermansson känslomässigt tycker illa om och att han på den grund målar upp perspektiv och drar slutsatser.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Riktigheten av båda de karakteristiker jag gjorde av EEC torde vara obestridlig. Det handlar om kapitalistiska, imperialistiska stater som är sammanslutna och det handlar om att EEC är en politisk union. Jag kan inte se någon motsättning mellan dessa bägge konstateranden.

Det är riktigt att det är ett socialdemokratiskt parti som nu sitter i regeringsställning i Västtyskland, och om England blir anslutet får vi ytterligare en stat — ifall nu labourregeringen sitter kvar vid det tillfället — som har en socialdemokratisk regering. Men jag kan inte se att det gör någon skillnad när det gäller den grundläggande karakteristiken av England, Västtyskland, Frankrike och Italien. Vi har ju, herr Martinsson, sedan länge det förhållandet i ett oss mera närstående och bekant land, att regeringen är socialdemokratisk samtidigt som kapitalismen frodas.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Det finns helt säkert

Utrikes- och handelspolitisk debatt

inte många länder i vår värld där enigheten kring de utrikespolitiska frågorna och den utrikespolitiska kursen är så starkt markerad som just i vårt land.

Från den utgångspunkten upplever jag det som mycket olustigt att vi skall behöva föra debatter av det slag som förekommit kring utrikesminister Torsten Nilssons senaste uttalande om Amerikas Förenta stater. Låt mig gärna skjuta in att jag inte delar den form för kritik som herr Holmberg här har framfört. Jag vill i stället göra den reflexionen att svensk utrikespolitik under efterkrigstiden har väckt respekt och aktning världen över. Men när medborgarna och de politiska partierna är eniga om huvudlinjerna i vår utrikespolitiska kurs, är det mycket tröst att svensk utrikesdebatt skall hamna i en inrikespolitisk träta på grund av löseryckta uttalanden som kan ge anledning till missförstånd och misstolkningar både inom vårt land och utanför dess gränser.

Det har många gånger sagts att den svenska neutralitetspolitiken inte innebär någon ideologisk neutralitet. Vi har mänsklig plikt, vi har mänsklig rätt att uttala vår mening när mänskliga värden och rättigheter förtrampas — det må vara av vilken regim som helst — och jag delar helt den uppfattningen. Men våra meningsyttringar ges sådana uttryck att de väcker tilltro och respekt och inte undran och misstro.

Så långt jag har kunna följa den svenska utrikesledningens agerande med utrikesministern i spetsen, både i Förenta nationerna och i andra internationella sammanhang, har man på ett förtjänstfullt sätt hävdat Sveriges utrikespolitiska linje. Man har intagit en medlande roll i internationella konflikter, och man har medverkat i de mellanfolkliga fredssträvandena på ett sätt som är värt allt erkännande. Därför skulle just från den utgångspunkten vara beklagligt om enstaka uttalanden riskerar att skada denna aktningvärda in-

sats från svensk sida. Den meningsriktning jag företräder har aldrig och kommer inte att försöka använda utrikesfrågorna som ett slagträ i den inrikespolitiska debatten. Men låt oss då en gång för alla försöka att komma överens om att vi alla bör tala samma språk, vare sig vi gör det här hemma eller vi gör det i internationella sammanhang.

Jag delar utrikesministerns uppfattning som den kom till uttryck i regeringsdeklarationen, att skymfandet av företrädare för andra nationer är djupt ovärdigt vårt land. Det gäller alla utrikesrepresentanter — de må sedan representera så vitt skilda regimer som exempelvis Amerikas Förenta stater eller Nordvietnam. Det tillhör enligt min mening vanlig hyfsning. Det fanns på sin tid i vårt land en gammal folkbildare som myntade slagordet om hut och hyfsning. Och här är det verkligen en fråga om hut och hyfs. Jag vill gärna tillfoga att myndigheterna bör aktivera sina strävanden för att skydda den personliga integriteten för diplomatiska representanter för främmande nationer.

Herr talman! Den s. k. Nordek-planen och speciellt Finlands roll i detta sammanhang har stått i förgrunden för den handelspolitiska debatten de senaste månaderna. Jag hyser för min del den största respekt för den skickliga utrikès- och handelspolitik som Finland har bedrivit under efterkrigstiden. Finlands strävan — det vet vi alla — har varit, är och kommer helt säkert att förbli att upprätthålla goda förbindelser både österut och västerut.

Jag tillät mig vid Nordiska rådets generaldebatt i Reykjavik att säga, att jag har full förståelse för den s. k. EEC-klausulen, som på Finlands önskan fogades till Nordekraktaten. Den innebär att om någon annan nation tog upp seriösa förhandlingar om inträde i EEC, förbehöll sig Finland rätten att ompröva sin ställning till Nordek. I detta sammanhang, herr talman, är väl

Utrikes- och handelspolitisk debatt

det gamla ordstävets riktigt, att den som bär skon känner bäst var den klämmer. Jag är övertygad om att den finska statsledningen bäst kan bedöma sitt eget lands förutsättningar i den situation som nu har diskuterats under några månader. Finland är och förblir en omistlig del av Norden, och det är viktigt att inget annat nordiskt land företar sig någonting som kan medföra risk för att Finland isoleras från det övriga Norden. I eventuella framtida överläggningar om formerna för en anslutning till EEC kommer den meningsriktning jag företräder att välja sin ståndpunkt under det allra största hänsynstagande till Finlands situation.

När ratificeringen av Nordekraktaten nu har lagts på is, har det från något håll höjts röster för att man skulle bilda ett Skandek, en tullunion där Finland inte deltar. Jag vill bestämt varna för en sådan åtgärd i nuläget. Enligt min mening är det ett minimikrav att de nordiska staterna inväntar en reaktion från Finland, sedan man där fått en ny regering.

Man har således sagt: Låt oss övriga nordiska stater bilda en tullunion som gör det möjligt för Finland att sedan inträda! Så gjorde vi i fråga om EFTA, och man tror sig veta att så skulle kunna bli fallet också i detta sammanhang. Jag tillåter mig rent personligen, utan att föra mitt partis talan, att tvivla på att den bedömningen är riktig, bl. a. därför att EFTA är ett lösligt frihandelsområde medan Nordek på sikt innebär långt starkare bindningar på olika områden mellan de deltagande staterna.

Nej, vi måste inrikta våra strävanden på att hålla Norden samman, trots att våra länder inte för en gemensam utrikespolitik. Ett s. k. Skandek skulle enligt min bedömning innebära risker för en splittring i Norden som vi i framtiden kunde få mycket svårt att överbrygga. Skulle Nordekplanen helt avskrivras, finns det skäl att erinra om att handelsutbytet och den industriella

integrationen mellan Nordens länder nått mycket långt och har stora möjligheter att utvecklas ytterligare. Tullfriheten mellan Nordens länder inom EFTA:s ram har betytt mycket i positiv riktning både när det gäller att öka handelsutbytet och när det gäller det industriella samarbetet mellan våra stater.

Beträffande EEC är det väl självklart att Sverige har stora handelspolitiska intressen att bevaka i form av ett närmare samarbete med de västeuropeiska kontinentalstaterna. Möjligheterna till en utvidgning av EEC-kretsen bedöms ju nu ganska allmänt som mera gynnsamma än när frågan för ett antal år sedan var som mest brännande. Jag bedömer det för min del så att särskilt i början av 1960-talet från EEC:s sida fanns mer uttalade låt mig kalla det NATO-markeringar. I den s. k. Bonn-deklarationen slogs det fast, att ett av huvudsyftena med EEC var att stärka den »atlantiska alliansen». De flesta bedömare anser att en förändring har inträtt under senare år. Speciellt Frankrike uppfattar i dag inte EEC som något slags bihang till NATO, och det är naturligt med den franska inställningen till NATO. Överstatligheten är i dag inte så framträdande som för ett antal år sedan. Tankegångarna hos de mest idealistiska optimisterna, som trodde att man av EEC skulle kunna skapa ett Europas förenta stater, har tonats ned.

Så vitt jag förstår är dessutom enigheten nu mera fullständig i vårt land om att ett villkor för varje form av anslutning måste vara de undantag som vi gör för vår neutralitet. Det är naturligtvis i dag för tidigt att uttala sig om vilka former en anslutning till EEC kan få.

Eftersom herr Hermansson sade att EEC uteslutande är en politisk rikemansklubb — jag vet inte om jag citerar honom ordagrant — vill jag säga att det främst är de handelspolitiska intressena som vi från svenskt håll har

Utrikes- och handelspolitisk debatt

att bevaka. Om förhandlingarna blir en realitet hoppas jag att det skall vara möjligt för oss att finna anslutningsformer som är politiskt acceptabla för alla Nordens länder.

Det finns de som hävdar att EEC-staterna inte har något intresse för den svenska neutralitetspolitiken. Jag har svårt att förstå den inställningen. Det förhållandet att Sverige och Finland för en strikt neutralitetspolitik har enligt min mening haft mycket stor och positiv betydelse som en avspännande faktor i vår del av Nordeuropa. Därför bör denna politik vara ett klart intresse för alla europeiska stater. Finlands och Sveriges utrikespolitik har medverkat till politisk balans och stabilitet i vår del av Europa — det råder ingen tvekan om det. Därför kan det, om man går ett steg vidare, inte heller vara ett intresse för de europeiska staterna i övrigt att en tullmur reses mellan Nordens stater.

Jag vet mycket väl att det är svårt för ett litet land som Sverige att vinna gehör för sina synpunkter i förhandlingar med åtminstone delvis så stora nationer som vi har att göra med i EEC. Jag är fullt på det klara med de handelspolitiska fördelarna för näringslivet av ett samarbete med EEC-staterna, och för att inte behöva upprepa vad som tidigare sagts kan jag i stort sett inskränka mig till att säga, att jag i detta avsnitt delar de synpunkter som herr Martinsson nyss anförde.

För att få en viss balans i debatten vill jag dock gärna tillfoga att vi, trots att vi inser fördelarna, säkerligen bör vara observanta på andra konsekvenser av en eventuell anslutning till EEC. Jag uppfattar det så att varje anslutningsform troligen innebär att vi avhänder oss en del av vår nationella suveränitet till EEC:s överstatliga organ. Den fria etableringsrätten, de fria kapitalrörelserna etc. innebär betydande risker för ett starkt inflytande över delar av det svenska näringslivet från de

stora kapitalkoncentrationerna i de västeuropeiska kontinentalstaterna. Det innebär med andra ord en minskning av den nationella kontrollen över våra interna ekonomi. Att jag säger detta skall inte tolkas som negativism, men jag har velat understryka att vi har att väga för- och nackdelarna mot varandra. Jag hoppas att dessa synpunkter så långt det är möjligt skall uppmärksammas av regeringen, om faktiska förhandlingar inom en nära framtid kommer till stånd.

Till detta kan läggas att vi har en utveckling på företagsområdet där de multinationella företagen växer mycket snabbt. Nationalekonomer både i Sverige och utomlands framhåller, att om de multinationella företagen växer med samma styrka och kraft som under de senaste åren, så kommer om ett par decennier 400 à 500 företag att kontrollera och dominera två tredjedelar av den samlade världsprодукtionen.

I vårt land betecknas 1960-talet som företagsfusionernas tidevarv. Jag tror att 1970-talet kommer att bli det decennium då de multinationella företagen gör sitt inträde på den svenska arenan i en helt annan utsträckning än vi nu är på det klara med. Man bör observera att dessa företag växer dubbelt så kraftigt som de nationella ekonomierna; de växer med i genomsnitt 10 procent om året, medan man i de nationella ekonomierna som regel har en tillväxt på 5 procent.

Koncentrationsutredningen visade, att redan nu ligger i vårt land ungefär hälften av produktionen på ett femtiotal stora företag. Man har dragit slutsatsen att detta antal om ett par årtionden kommer att ha minskat till 35. Av dessa 35 företag kommer ett femtontal att vara utlandsbaserade multinationella koncerner.

Jag vill naturligtvis inte säga att detta är negativt, om man anlägger effektivitetssynpunkter på produktionsutvecklingen; de multinationella företagen tillför helt säkert de nationella eko-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nomierna stor produktivitetsökning. Men det finns risker som vi måste vara observanta på. Dessa företag har t. ex. inte samma anledning som vi att anlägga regionalpolitiska synpunkter på sin lokalisering. En ännu större risk är att de i tider av konjunkturedgång kan dra hem sitt kapital och förlägga sin tillverkning till moderländerna.

Eftersom man här talat om formerna för en anslutning till EEC har jag genom att föra in dessa frågeställningar i debatten velat fästa uppmärksamheten på vad som håller på att ske på det internationella planet.

Herr talman! Överallt i världen där det finns diktaturer och totalitära regimer förtrycks hela folk och folkgrupper. Det behöver inte sägas att detta är ett brott mot konventionen om de mänskliga rättigheterna som vi, som lever i en demokratisk stat, inte kan tolerera. De politiska rättegångarna i Grekland, som har apostroferats i dagens debatt, är ett skrämmande exempel på vad som kan hända i ett land som en gång var en demokrati. Alltför många uppgifter har under det senaste året strömmat in om ett hårdare grepp om bl. a. religiösa grupper i öststaterna. Diktaturens grepp om Tjeckoslovakien är ju också en företeelse som vi står maktlösa inför. Det tjänar väl föga till att söka efter orsakerna till de händelser vi jämt och ständigt får rapporter om i de s. k. socialistiska regimerna i öststaterna, men de är dock tydliga exempel på vad som oundvikligen blir följderna när man har enpartistat eller diktatur, enskilda individer och grupper förtrycks på grund av åsikter och uppfattningar. De religiösa förföljelser som i dag förekommer i exempelvis Sovjetunionen och som det finns otvetydiga vittnesmål om påminner oroväckande mycket om gamla tiders händelser i detta land. Öppna brev och vädjanden i Förenta nationerna har inte haft någon effekt, inte ens åstadkommit någon reaktion. Men därför be-

höver vi enligt min mening inte ge upp försöken att påverka där det finns möjlighet.

Sak samma gäller om diskrimineringen av de många judar som finns i de andra öststaterna. Enligt Alvar Alsterdal, som är en av våra främsta experter på dessa frågor, pågår det en systematisk utarmning i bl. a. kulturellt hänseende av den judiska befolkningen i Sovjetunionen. Under senare år har judarna också i ryska tidningar beskyllits för sammansvärjning, t. o. m. för att använda nazistmetoder. Sådana uttalanden kan inte vara ägnade att förbättra situationen och förhållandet mellan denna folkgrupp och andra medborgare i de länder där händelser av detta slag inträffar.

Mot bakgrunden av dessa och andra händelser i världen som berörts i dagens debatt — alltifrån blodiga massaker av indianstammar i Sydamerika eller bland fattiga och oskyldiga människor i Indokina, där kriget ju sprider sig, till rasdiskrimineringen i södra Afrika och de politiska förföljelserna i Grekland — måste vi konstatera att Förenta nationerna har en nära nog övermänsklig uppgift i fredens och mänsklighetens tjänst när organisationen nu går in i sitt andra kvartssekel. Men, herr talman, vi får inte förtrötts. Vårt land måste aktivt delta i detta arbete för att visa att vi inte sviker de ideal som vi tror är den sanna humanitetens och demokratins.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det var av naturliga skäl mycket i herr Antonssons anförande som jag kan instämma i, men får jag börja med att helt kort säga, att hans stora ängslan för de multinationella företagen kan ge anledning till en något kritisk kommentar.

Att dra ut en utveckling i tiden och säga att om en sak växer med samma hastighet som hittills, blir den om 20—30 år skrämmande stor är en välkänd

Utrikes- och handelspolitisk debatt

metod, som ofta leder till absurda resultat. Om sjukvårdskostnaderna skulle fortsätta att öka sin andel av nationalinkomsten med samma hastighet som under senare år, skulle vi sålunda inom ett par årtionden komma i den situationen, att landets hela nationalinkomst gick åt till sjukvårdskostnader. Jag tror att detta är en mycket farlig metod att tänka.

Vi får väl konstatera att en viss tillväxt av stora företag, som spänner över mer än ett land, är en naturlig konsekvens av en utveckling som innebär att vi får stormarknader som omfattar många olika länder. När dessutom lagstiftningen harmonieras i områden som omfattar flera länder, kan det väl inte vara överraskande om även företagen i viss mån anpassar sig efter denna större marknad och dessa större lagstiftningsområden.

Det finns en viss motsättning mellan å ena sidan den positiva inställning till västeuropeisk och annan integration som jag trodde att vi alla har och å andra sidan denna ängslan för att en konsekvens av denna integration måste vara att multinationella företag undergår en relativ tillväxt, som hittills huvudsakligen har lett till dominans i ett par industrier. Det är alldeles klart, herr talman, att detta leder till kontrollproblem och skatteproblem vilkas lösning förutsätter ett samarbete mellan de stater som är förenade i stormarknader eller på annat sätt berörs av dessa företag. Ingen kan förutsätta att varje land fortsätter bara med nuvarande kontrollapparat. Det måste bli en uppgift — och ingalunda en olöslig uppgift — för dessa stora ekonomiskt integrerade områden att finna former för kontroll och beskattning av dessa företag.

Jag delar herr Antonssons uppfattning att detta är ett viktigt problem, men jag tror för min del att det kan lösas.

Herr talman! Jag tänker nu först gö-

ra några reflexioner om den svenska utrikespolitiken, sedd ur ett par något andra synvinklar än de vanliga. Min bakgrund är den självklara, att alliansfrihet i fred och neutralitet i krig bör vara huvudriktlinjen, med de nordiska modifikationerna som är väl bekanta och allmänt accepterade.

Jag delar också regeringens och utrikesministerns mening, sådan som t. ex. utrikesministern utlade den inför den socialdemokratiska partikongressen i höstas, att vi »som en obunden nation kan söka skapa opinion för de lösningar av internationella problem som enligt vår övertygelse bäst tjänar fredens intresse». Men jag vill tillägga — och jag skall i det följande motivera det — att vad regeringen beträffar en sådan »utrikespolitik genom uttalanden» bör bedrivas med viss försiktighet och omsorgsfull avvägning.

Ett särdrag framträder starkt när man ur denna synpunkt studerar regeringens olika reaktioner inom dess »utrikespolitik genom uttalanden»: ju längre bort från Sverige ett land och en krigsskådeplats eller en kris befinner sig, desto ivrigare tycks regeringen vara att framträda med kritiska uttalanden. Man skulle rent av kunna tala om vår utrikespolitiks avståndslära i detta sammanhang.

Hur många fler gånger har inte det amerikanska ingripandet i Vietnam fördömts från ledande socialdemokratiskt håll i jämförelse med det sovjetryska underkuvandet av Tjeckoslovakien! Låt oss koncentrera uppmärksamheten på år 1969 och innevarande år och jämföra regeringens kommentarer till pågående tragedier, t. ex. i Vietnam och Tjeckoslovakien. Observera att jag nu säger »pågående tragedier» och inte vad som hände år 1968!

Vad beträffar den amerikanska Vietnampolitiken delar jag den kritiska inställning som är allmän i Sverige och finner det naturligt att också regeringen — inte bara tidningar och enskilda

Utrikes- och handelspolitisk debatt

personer — någon gång ger uttryck åt den. Vad som skett i Tjeckoslovakien efter själva kulminationen 1968 tycks regeringen emellertid ägna ett vida mindre intresse och kommenterar det endast ytterligt kort och vagt och i förbigående.

I dagens regeringsförklaring framför regeringen kritik mot Förenta staterna för att de visserligen drar tillbaka en del trupper men talar om »vietnamisering av kriget». Man har däremot i regeringsförklaringen inte ett enda ord av kritik mot Sovjet när det gäller dess attityder till de mindre stater i Mellan- och Östeuropa som uppenbarligen tvingas kvar i beroendeställning till Sovjet. Regeringen avhåller sig omsorgsfullt från varje sådant omdöme trots att problemet om Tysklands delning och utsikterna till förbättringar därvidlag rätt ingående diskuterats.

Det fortsatta sovjetryska trycket i Tjeckoslovakien är naturligtvis en allvarlig sak i och för sig och innebär en inskränkning av den politiska friheten i Östeuropa, inte minst i Östtyskland, vars problem ju regeringen berör. En sådan påtryckning på andra stater har sannerligen inte något att göra med respekt för folkens självbestämmanderätt, den självbestämmanderätt som Sverige måste förfäkta i den internationella debatten. Det måste vara ett viktigt inslag i vår »utrikespolitik genom uttalanden» att just hävda folkens självbestämmanderätt åt olika håll när den sätts i fara eller underkänns.

Det finns alltså skäl att framhäva detta med samma styrka vid diskussion av de centraleuropeiska problemen som man gör när det gäller avlägsna länder i andra världsdelar. Observera att Sovjetunionen har gjort det till en grundläggande princip att de socialistiska länderna i Östeuropa gemensamt ansvarar för att inte den inre politiska utvecklingen i något av dessa länder börjar utvecklas bort från socialismen! Vem avgör när detta är fallet eller när

risk föreligger? Jo, i praktiken Sovjetunionen själv, som förbehåller sig rätten att utifrån militärt ingripa i Östeuropa — tydligen även i Östtyskland — på samma sätt som skedde i Tjeckoslovakien.

Det är den s.k. Brezjnevdoktrinen som har gett ny och tyvärr bestående aktualitet åt problemet om folkens självbestämmanderätt. Kan man tänka sig något som mera avviker från respekt för denna självbestämmanderätt än en sådan hållning från Sovjets sida som Brezjnevdoktrinen innebär. Näp-peligen.

Hur har då den svenska regeringens reaktion varit, sedan denna Brezjnevdoktrin förkunnades och Sovjets tryck på Tjeckoslovakiets inre styrelse fortsatt och Sovjets tryck även i förhållande till andra stater blivit uppenbart? Jo, i den stora utrikespolitiska rundmålning, som regeringen gjorde i sin deklaration inför riksdagen för ett år sedan, diskuterades överraskande nog Brezjnevdoktrinen inte alls, och alltså inte heller dess relation till folkens självbestämmanderätt. När detta påtalades av herr Wedén, gjorde utrikesministern ett kort beklagande uttalande, att Sovjet ansåg sig ha rätt till sådana ingripanden. Det var allt.

Jag kan inte finna att denna tyvärr fortfarande aktuella doktrin diskuterats i andra uttalanden från regeringens sida i utrikesdepartementets samlingsvolym för 1969. Man snuddar i förbigående vid frågan i någon enstaka mening. Det sker som sagt inte heller i dagens regeringsförklaring i samband med diskussionen om problemet om Tysklands delning och hur en förbättring skall kunna uppnås.

Varpå kan denna tystnad från regeringens sida bero inför en sak som är av så uppenbar betydelse för det politiska läget i Europa? Har regeringen kikaren så inställd på studium av avlägsna konflikter och risker, att man inte klart ser det som är näraliggan-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

de? Eller kan kanske kammaren i dag få en regeringskommentar till Brezjnevdoktrinen också i dess relation till det tyska problemet? Kan vi få reda på, om råden till Förenta staterna rörande dess asiatiska politik har någon motsvarighet i fråga om råd åt annat håll beträffande folkens självbestämmanderätt i Mellaneuropa och Östeuropa?

Alla vet att Förenta staterna ser fram mot den dag, då dess militära intervention i Sydvietnam skall vara slut, och man har deklarerat sin avsikt att verka för fria val under internationell kontroll för att möjliggöra en regim som motsvarar folkets egna önskemål. Jämför detta med Sovjetunionens hävdande av varaktig rätt att genom makt-språk bestämma karaktären av den politiska styrelse som skall finnas i grannstaterna vid dess västra flank! Vilket framstår på lång sikt som mest oroväckande ur Sveriges och andra mindre staters synvinkel? Svaret kan knappast bli mer än ett.

Ibland frågar man sig, om det är lättare för vår socialdemokratiska regering att kritisera de stora demokratiernas utrikespolitik än att kritiskt belysa de kommunistiska staternas utrikespolitik, när den inkräktar på folkens självbestämmanderätt. Emellanåt betecknas den förra politiken som kapitalistisk och imperialistisk, som om det gällde att skydda avsättningsmarknader i Asien enligt gamla resonemang i verklighetsfrämmande marxistiska läroböcker. Utrikesministern var faktiskt i dag inne på att försvara sådana benämningar såsom innebärande att vissa stormakters politik just gick ut på att skapa gynnsamma förutsättningar för deras ekonomi på lång sikt, även om krigen ingalunda på kort sikt kan vara till fördel för någondera parten. Däremot får vi aldrig någon kritik på motsvarande sätt av den sovjetiska utrikes- och militärpolitik som genom att beröva en rad centraleuro-

peiska nationer en väsentlig del av deras politiska frihet förtjänar att stämplas såsom helt stridande mot folkens självbestämmanderätt och detta i minst samma grad eller i högre grad än andra stormakters politik. Denna sovjetpolitik har för övrigt i inte ringa utsträckning använts för att tillskansa sig ekonomiska fördelar på vissa mindre europeiska staters bekostnad.

Vår svenska utrikespolitik innebär ju inte någon ideologisk neutralitet, t. ex. i fråga om vad som sker inom länder med olika politiskt system. Detta är en annan sak än den utrikespolitik som jag hittills berört. Liksom kommuniststaternas styresmän karakteriserar de demokratiska ländernas inre förhållanden — oftast med gräslika karikatyrer av hur arbetarklassen är förslavad — har givetvis demokratiska regeringar möjlighet att i lämplig utsträckning kritisera förhållandena i kommuniststaterna, förhållanden som sammanhänger med frånvaron av demokrati och förekomsten av starka inslag av gruppdictatur. På något sätt tycks det falla sig naturligare för den svenska regeringens ledamöter och dess anhängare att oftare kritisera konkreta brister i demokratierna — jag medger gärna att åtskilliga är uppenbara — än att kritiskt belysa ofriheten och den därmed följande kulturskymningen i de kommunistiska diktaturerna.

Jag tror att det för en naturlig opinionsbildning till demokratins stärkande i Sverige och hela världen vore nyttigt, om det senare skedde mindre sällan, särskilt ifall den officiella kritiken av de inre förhållandena i utländska demokratier skall förekomma så pass ofta. — Enskilda personers inlägg i denna debatt är givetvis ett helt annat problem som jag inte vidrör i detta sammanhang.

Herr talman! Jag skall nu ta upp ett annat exempel på en speciell »försiktighet» i uttryckssättet när det gäller

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Sovjetunionens politik, uttryckssätt så fjärran från de hårda omdömena om Förenta staternas politik. Exemplet gav utrikesministern i sitt tal inför den socialdemokratiska partikongressen i höstas. Han talade om Tysklands delning »som det svåraste problem vår världsdel haft att dras med under tiden sedan 1945». Som alla vet kom denna delning till stånd genom att Sovjets okkupation av östra Tyskland aldrig avvecklades på ett sådant sätt att fria val kunde hållas i Sovjetzonen av Tyskland. I stället skapades en östtysk stat som är helt beroende av Sovjet. Hur beskriver nu utrikesministern detta läges uppkomst och fortbestånd? Nämnar han ens att Sovjet här agerat i samma anda som Brezjnevdoktrinen? Ack nej! Hans yttrande löd: »Ingen kan väl förneka att Tysklands delning, komponerad av det dramatiska skeendet under kriget och i samband därmed Berlinfrågan, är det svåraste problem» etc.

»Tysklands delning, komponerad av det dramatiska skeendet» — kan man uttrycka sig mer abstrakt och med större omsorg om att inte konkretisera var huvudansvaret bör läggas? Det nämnes inte vem kompositören var. Hur fjärran ligger inte detta från frispråkigheten i skildringen av Förenta staternas kapitalistiska-imperialistiska utrikespolitik och USA:s ansvar för Vietnamkrisens utveckling, uttalanden som utrikesministern försvarat här i dag.

Om man tar i betraktande den uppseendeväckande underlåtenheten att i riksdagsöversikterna diskutera Brezjnevdoktrinen, som är så betydelsefull för Europa, kan man knappast undgå följande slutsats. Innebörden av vad jag kallat för den svenska utrikespolitikens avståndslära blir tvåfaldig.

1. Ju längre bort ett politiskt krisläge och berörda stormakter befinner sig, desto oftare och fränare kan regeringens ledamöter framträda med kritik mot dessa stormakter. Ju närmare

krisläget geografiskt befinner sig, exempelvis i centrala Europa, desto mera återhållsam blir man i fråga om uttalandenas frekvens och formulering.

2. Ju närmare vi står en stormakt i fråga om demokratisk styrelseform, desto mera frispråkigt kan regeringen uttala sig med ord sådana som »imperialism». Men ju längre bort vi står ideologiskt från en viss stormakt — t. ex. på grund av att den är en kommunistisk diktatur — desto försiktigare uttrycker sig regeringen.

Vad jag skulle önska är kort sagt litet bättre balans i regeringens utrikespolitik genom uttalanden samt en starkare inriktning på ett bestämt hävdande av folkens självbestämmanderätt, inte minst när denna långvarigt sättes ur spel i vår del av världen. En sådan balans kan lämpligen förenas med något större avhållsamhet vad antalet kritiska uttalanden om stormakternas utrikespolitik beträffar. *Färre* men *framför* allt *tyngre* och *mindre ensidiga* uttalanden av detta slag från regeringen tror jag med andra ord skulle vara bra. Sverige och dess regering är inte något ofelbart världssamvete! Det bör föranleda en viss försiktighet även i uttryckssätt och framträdande. Detta tycker jag skulle överensstämma väl med vår neutralitetspolitik.

Sedan vill jag göra några reflexioner kring EEC-problematiken och det nordiska samarbetet. Inom EEC avvaktar nu alla att förhandlingarna om en utvidgning skall börja. Sverige — som i höstas intog en ställning mellan »ansökande» och »icke ansökande» stater och som då för första gången inte fördes till samma grupp som Schweiz och Österrike men inte heller till de fyra ansökande staterna — tycks nu åter föras till gruppen icke ansökande stater, detta såvitt man kan se av den internationella diskussionen. Å andra sidan är skillnaden mellan ställningen för ansökande och för icke ansökande stater vid förhandlingarnas påbörjande mind-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

re nu än vad den var tidigare. Haag-mötet i början av december mellan De sex fastslog på förslag av Frankrike att sådana EFTA-stater som inte var ansökande stater borde få tillfälle att resonera och förhandla med EEC:s representanter vid nästan samma tidpunkt som de ansökande staterna.

Detta Haagmötes resolution utgör ett för oss betydelsefullt steg. Statsminister Palme har tydligen i Paris fått bekräftat att den franska regeringen vidhåller den däri intagna ståndpunkten, vilket också är värdefullt.

Detta innebär naturligtvis inte, herr talman, att Sverige nu har fått Frankrikes stöd för sin EEC-politik, såsom televisionen i sin nyhetsförmedling gav intryck av. Det måste ha varit något fel på informationen till Sveriges Radio-TV. Jag hoppas att utrikesdepartementet och regeringens medhjälpare i övrigt skall kunna förhindra att sådana vilseledande uttalanden, som beror på bristande information, får spridning.

Det är säkerligen värdefullt att statsminister Palme har fått tillfälle att åter framlägga en skildring av den svenska neutralitetspolitiken och av vår inställning i detta sammanhang, i och för sig naturligtvis densamma som den våra ambassadörer många gånger under senare år presenterat. Men det är ju bra att statsministern har kunnat lämna denna redogörelse på högsta ort i Bonn, London och Paris. Jag utgår från att handelsministern har framfört samma skildring i Bryssel.

Jag anser att det, såsom någon tidigare talare föreslagit, vore lämpligt att regeringen inför riksdagen lämnade en redogörelse för vad man har inhämtat under de nyligen företagna resorna. Några sensationella händelser som skulle förhindra en sådan information har ju inte inträffat.

Mycket snart blir det nödvändigt att precisera den svenska hållningen, även om det inte behöver ske de allra när-

masie veckorna. Att framhålla att Sverige vill »samarbeta med EEC», såsom flera gånger uttalats från regeringshåll, räcker inte. Det gäller att finna andra formuleringar. Eljest kommer Brysselkommissionen att få vatten på sin kvarn och driva sin tes om att det land som vill ha ett samarbete med EEC också bör föra förhandlingar om ett *samarbetsavtal* och inte något annat. Jag tror att det är riktigt att, såsom regeringen synes ha gjort, så mycket som möjligt ta sikte på EEC:s ministerkommitté snarare än huvudsakligen på Brysselkommissionen.

Jag är mycket glad att regeringen de senaste månaderna visat ett starkt ökat intresse för den franska hållningen beträffande Sveriges möjligheter inom EEC. Jag har redan för ett par år sedan tillåtit mig framhålla angelägenheten av att man inte försummade Paris till följd av ett naturligt intresse för Bonn. Det är också ett bra grepp av regeringen att nu arbeta för att man först skall ta upp de konkreta frågor, som en svensk anslutning till EEC skulle resa. Tyngdpunkten kommer följaktligen under det första stadiet av förhandlingarna att ligga på att Sverige kan delta i nästan allting under Romtraktatens villkor, i stället för på den förhandlingsuppläggning som Brysselkommissionen verkat för, nämligen att vi till en början skulle behandla de punkter där den svenska neutraliteten kan kräva vissa speciella hänsyn.

Jag betraktar denna uppläggning som regeringen nu arbetar för såsom ett väsentligt framsteg och hoppas att det skall vara möjligt att vinna gehör för den vid de fortsatta förhandlingarna. Det är klart att en upprepad och bestämd markering, att regeringen inte a priori utesluter någon form för svenskt deltagande vid en utvidgning av EEC, kan spela en stor och nyttig roll. Jag instämmer med herr Gustafson i Göteborg som med rätta understrukt viktigen just av denna formulering att det

Utrikes- och handelspolitisk debatt

gäller resonemang om *en utvidgning av EEC*.

Herr talman! Får jag till sist säga några ord om det läge som har uppstått i fråga om Nordek. Jag delar regeringens uppfattning att det är klokast att inta en avvaktande hållning. Det får inte innebära att man ger upp tanken, och det gör inte regeringen. Det får inte heller betyda att man är beredd att utbyta Nordek mot en grynvalling i form av ett något vidgat, inte närmare preciserat samarbete som vi kunde ha uppnått även om Nordektanken aldrig hade väckts och bragts så nära sitt förverkligande.

Naturligtvis skall vi, som herr Antonsson framhöll, ta all möjlig hänsyn till Finland. Men det är klart — det bör tilläggas — att det inte kan innebära någon permanent rätt för Finland att allena bestämma de gränser för samarbetet som vid olika framtida tidpunkter kan finnas motiverade mellan Finland och de tre andra staterna i Nordekguppen. Vår livliga förhoppning att Finland skall finna möjligheter att steg för steg till fullo delta i vår samverkan har ju regeringen givit uttryck åt — på allas våra vägnar, tror jag.

En avvaktande hållning men med full handlingsberedskap är alltså en naturlig linje. Jag är glad att härvidlag liksom på de andra punkterna full enighet tycks råda mellan de demokratiska partierna, liksom den nordiska samarbetspolitiken under hela efterkrigstiden har bedrivits i sådant samförstånd. Jag vill gärna uttrycka min tillfredsställelse över att statsminister Palme, på samma sätt som tidigare dåvarande statsminister Erlander, med energi och skicklighet har satsat på denna stora sak.

Men låt mig, herr talman, allra sist rikta en uppmaning till regeringen: Begagna pausen med avseende på Nordek till en extra stark aktivitet för att få ett kulturpolitiskt samarbete och en traktat som dess grund till stånd! Den ifrågakommande traktaten brukar beteck-

nas med arbetsnamnet *Nordkult*. Här räcker det inte med allmänna formuleringar och uttryck för god vilja — ramar vilkas innehåll kan bli ringa i praktiken. Nej, det gäller att redan under återstoden av 1970 precisera konkreta arbetsuppgifter och så mycket som möjligt komma överens om arbetsmetoder och organisationsformer. Inte minst måste man visa en vilja att avsätta väsentliga summor för att göra ett vidgat samarbete möjligt. Det är inte mindre viktigt än ekonomisk samverkan att man verkligen väljer att satsa på kulturgemenskap i Norden.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! När jag lyssnade till en del av herr Ohlins anförande, gjorde jag en reflexion som jag inte vill undanhålla honom.

Det är klart att det alltid kan sägas att en regeringsdeklaration i utrikespolitiska frågor inte innehåller någon fullständig redovisning av alla tänkbara problem på utrikespolitikens område. Det gör inte denna deklaration och det kommer inga deklarationer att göra. Jag tror inte att kammarens ledamöter saknar förståelse för att man i en regeringsdeklaration måste ta sikte på att redovisa utvecklingen och det aktuella läget sådant detta gestaltar sig efter det att riksdagen vid något tidigare tillfälle haft möjlighet att diskutera det. Mot den bakgrunden redovisar man de aktuella politiska handlingslinjerna.

Jag har emellertid inte, herr talman, begärt ordet för att säga detta utan för att i stället knyta några reflexioner till vad som sagts i anledning av ett annat avsnitt i utrikesdeklarationen. Inledningsvis kan jag konstatera att det uppenbarligen har rått betydande överensstämmelse i värderingarna. Det gäller inte minst det handelspolitiska avsnittet. Jag finner detta mycket glädjande om än inte särskilt överraskande.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag vill understryka att en allmän upp-
slutning kring de i regeringsdeklara-
tionerna angivna riktlinjerna naturligt-
vis är en tillgång, ja, kanske en be-
tingelse för att vi skall ha framgång
i våra strävanden att söka tillvarata
våra egna intressen.

Vi har alla här tidigare i dag hört
herr Holmberg mäla sig ut ur denna
gemenskap. Han är i många avseenden
missnöjd med regeringens politik. Det-
ta missnöje gäller även handelsområdet
i fråga om både Nordek och marknads-
frågan. Herr Holmberg anklagar oss för
försummelse i det ena och det andra
avseendet, och jag skall bemöta hans
kritik i åtminstone ett par hänseenden.
Men dessförinnan vill jag säga några
ord till herr Hermansson, som i likhet
med herr Holmberg egentligen inte vill
ansluta sig till den politik och de rikt-
linjer som regeringen utvecklat i sin
deklaration.

Herr Hermansson är ytterst kritisk
mot varje tanke på ett fastare samar-
bete med ett utvidgat EEC. Härvidlag
är han enligt min mening ganska kon-
sekvent. Han tillhörde dem som till-
sammans med sina partikamrater be-
stämt varnade för vårt engagemang i
EFTA för snart tio år sedan. Härvid-
lag har han kanske ändrat sig. I ett
väsentligt hänseende tycks han i varje
fall ha bytt fot, nämligen i fråga om det
nordiska samarbetet.

När vi senast under höstsessionen vid
fjolårets riksdag diskuterade denna frå-
ga, ställde sig herr Hermansson — om
jag inte minns fel — mycket positiv
till tanken på ett nordiskt samarbete i
fastare former. Redan då avtecknade
sig tydligt bilden av ett Nordek, en
nordisk ekonomisk union, en tullunion
och ett samarbete över ett omfattande
ekonomiskt fält. Men nu har herr Her-
mansson klart anslutit sig till den
ståndpunkt som vänsterfalangen i det
finska kommunistpartiet har intagit, vil-
ket kan ge anledning till vissa reflexio-
ner.

Jag skall emellertid återgå till herr
Holmberg. Han efterlyste i sitt kritiska
anförande bl. a. en redogörelse för de
åtgärder som regeringen ämnade vid-
ta för att föra samarbetet i Norden vi-
dare, och han var ganska otålig. Han
menade att det verkligen var på ti-
den att regeringen inför riksdagen klart
och tydligt redovisade vad den tänkte
göra.

I regeringsdeklarationen har vi sagt
att vi tills vidare vill hålla oss avvakt-
tande. Vi vill bl. a. invänta den nya
finska regeringens tillträde. Att här kon-
kret ange vad vi tänker göra vore att
handla stick i stäv mot denna avvakt-
tande hållning, som jag tror är mycket
klok i den nuvarande situationen; det
borde till och med herr Holmberg kun-
na förstå. Jag gläder mig mycket åt att
herr Ohlin har full förståelse för re-
geringens politik i detta hänseende. Det
är en ytterligare illustration till att
enigheten mellan centerpartiet, folk-
partiet och socialdemokratin i dessa
frågor sträcker sig ganska långt.

Herr Holmberg passade också på att
klaga över regeringens brist på akti-
vititet i marknadsfrågan under en lång
tid. De beskyllningar som han därvid-
lag kastade ut är inte grundade. Vi har
inte legat stilla sedan dörren senast
slog igen år 1967 för Englands försök
att komma in i marknaden. Vi har na-
turligtvis fortlöpande diskuterat läget
i EFTA och haft konstruktiva menings-
utbyten om vad vi ansåg skulle kunna
göras i den då fastlåsta situationen. Vi
har framför allt haft upprepade kon-
takter med företrädare för EEC, för
EEC-ländernas regeringar och för EEC-
kommissionen. Låt mig bara erinra om
de senaste kontakterna i sammanhang-
et under fjolåret! Vi hade en ingående
diskussion vid det besök som den då-
varande tyske förbundsministern för
utrikesfrågor, nuvarande förbundskans-
lern Brandt, gjorde i Sverige för snart
ett år sedan. En betydande del av des-
sa överläggningar ägnades just mark-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nadsfrågan. Vi hade den engelska premiärministern på besök, och samma sak upprepades. Vi hade i början av juni 1969 ett besök av kommissionens president Rey, och åtskilliga dagars överläggningar ägde rum mellan honom och representanter för den svenska regeringen. Åtskilliga andra ledamöter av kommissionen har besökt Sverige sedan mitten av fjolåret.

Detta och mycket annat har vi redovisat inför riksdagen varje gång dessa frågor varit föremål för behandling. Antingen sviker minnet herr Holmberg eller också vill han i detta sammanhang blunda för vad som faktiskt skett. Självfallet har vi, det behöver jag knappast understryka, också utredningsmässigt hållit en så hög beredskap som det varit möjligt.

Om herr Holmberg tycker att detta är otillräckligt, hur menar han då att vi skulle ha nyttjat tiden mellan 1967 och 1970? Menar han att vi ensamma skulle ha talat om för EEC att nu vill vi komma in, sedan man hade förklarat att England inte kunde komma in och sedan man hade sagt till Norge och Danmark att de fick ge sig till tåls eftersom man tills vidare inte var beredd till förhandlingar om en utvidgning av Gemenskapen, även om man inte uteslöt möjligheten att man så småningom kunde komma i ett läge där sådana diskussioner kunde tas upp? Vad menar herr Holmberg egentligen? Är hans tal bara ett allmänt uttryck för hans vilja att kritisera regeringen och misstänkliggöra dess strävanden i detta hänseende?

Jag är medveten om att åtskilliga i vårt land fruktar att en uppgörelse med EEC skulle medföra långtgående bindningar av vår egen handlingsfrihet på det ekonomiska området utan att de därför drar i tvivelsmål allvaret i vårt uppsåt att konsekvent fullfölja neutralitetspolitiken. De som ställer sig kritiska mot de kontakter som nu har tagits menar att även om vi skulle lämnas

utanför ett utvidgat EEC har ingen större olycka skett. Det påstås ibland att vi hos östländer och u-länder skulle kunna finna kompensation för de marknader som vi riskerar att förlora i Väst- och Nordeuropa. Det resonemanget är helt verklighetsfrämmande. Ett EEC utökat med Norge, Danmark och England tar för närvarande emot ungefär 70 procent av den svenska exporten. Öststater och u-länder kan inte ge oss någon fullgod ersättning för de förluster som skulle uppstå om marknaden i Västeuropa krympte — det tror jag inte fordras mycket för att förstå.

Härtill kommer en annan omständighet. Vi lever ju inte isolerade. Vi kommer under alla omständigheter att bli tvungna att anpassa vår handelspolitik och mycket av vår ekonomiska politik till vad som sker i ett utvidgat EEC. Vi kan inte bortse från omgivningen. Även om vi skulle ställas utanför kommer därför vår handlingsfrihet i viktiga hänseenden att vara beskuren. Det är detta som är bakgrunden till att vi håller fast vid vår strävan och vårt intresse att få delta i en vidgad gemenskap. Det utgör också en del av bakgrunden till de resor vilkas resultat åtminstone i sina huvuddrag redovisas i utrikesdeklarationen.

Det inträffade ju någonting inom EEC under den allra sista delen av Haagkonferensen. Man kom överens om väsentliga avsnitt för ett utbyggt internt samarbete. Frågan om jordbruksfinansieringen hörde dit. Det fanns även andra sidor av samarbetet, beträffande vilka meningarna tidigare gått isär inom EEC, och andra frågor som varit kontroversiella men som fördes till en principiell lösning i och med Haagkonferensen. Denna utveckling har fortsatt sedan dess, och detta har samtidigt möjliggjort att EEC-länderna gemensamt kunnat förklara att de ganska snart ser fram mot möjligheten för sig själva att ta upp frågan om

Utrikes- och handelspolitisk debatt

samarbete med andra länder och en utvidgning av Gemenskapen.

Dödläget har med andra ord försvunnit, och det föreligger förutsättningar för ett vidare samarbete. I den situationen har det varit naturligt för den svenska regeringen att understryka vår önskan att få delta i dessa överläggningar och komma med i de eventuella förhandlingar som vi räknar med skall komma till stånd under detta år.

Herr Gustafson i Göteborg efterlyste en något utförligare resebeskrivning än den som finns i regeringsdeklarationen. Det finns vissa skäl att ge en sådan beskrivning, ehuru det kanske vore lämpligare om statsministern gjorde det. Han och jag har emellertid talat på samma sätt och mött liknande reaktioner. Vårt syfte var först och främst att vidareutveckla den svenska neutralitetspolitikens innebörd, samtidigt som vi underströk vårt starka intresse av att få delta i ett vidare ekonomiskt samarbete inom ett utvidgat EEC. Vi erinrade också om vårt brev år 1967, något som utsägs även i deklarationen. Vi betonade att vi redan 1961 hade anmält vårt intresse för deltagande i en vidare ekonomisk integration i den del av Europa som vi själva tillhör. Vi framhöll att vi då hade angett vissa bestämda neutralitetsförbehåll för vår medverkan och att vi hade bedömt det så, att ett medlemskap för vår del knappast var möjligt att åstadkomma med hänsyn till våra neutralitetsförbehåll.

Vi har alltid hållit formen för vår medverkan öppen, och det gör vi även nu. Men vi har framhållit för EEC, att vi ibland har letts till att tro att man inom EEC såg på formen associering på ett annat sätt i dag än år 1961 och 1962. Då fick vi t. o. m. av framstående företrädare för kommissionen höra att en associering kunde vara allting — från någonting som stod medlemskapet mycket nära till ett lösare samarbete i handelsavtalsform. Det sades inte nu

längre. Även om inte uppfattningen var enstämmig har både statsministern och jag under våra resor och av våra samtal med olika representanter för EEC-länderna funnit att man ställer sig ganska avvisande till tanken att ett utvecklat industriland skulle få välja associationen som form för sin medverkan. Men jag vill betona att vi inte fått något enstämmigt besked; uppfattningarna på denna punkt går alltjämt isär inom Gemenskapen. Det finns betydelsefulla regeringsrepresentanter som anser att man får ta ställning till denna fråga senare men som inte — i varje fall inte lika kategoriskt som vissa företrädare för kommissionen — vill avvisa tanken på en associering av utvecklade industristater. Vi har emellertid deklarerat att formen för oss är sekundär. Vad vi är intresserade av är att få vara med i detta ekonomiska samarbete, och vi är villiga att ta på oss de förpliktelser som följer därmed. Jag tror att man på EEC-håll förstått att det inte är Sverige som bland de länder som anmält sitt intresse i detta sammanhang skulle bli ett mer väsentligt ekonomiskt problem i en vidgad samverkan.

Vi har inte tagit tillbaka något av det vi tidigare anfört beträffande neutraliteten; det står fast. Men det är för oss i dag förenat med mycket betydande svårigheter att säga i vilken form som det bl. a. och främst med hänsyn till neutralitetspolitiken kan vara möjligt för oss att medverka. Vi kan i dag inte få ett entydigt besked från EEC om vilka förpliktelser vi skulle behöva åtaga oss. Dessa kan ha betydelse för våra möjligheter att fullfölja neutralitetspolitiken. Det finns några som försöker definiera det politiska slutmålet — finalité politique, som uttrycket löd i Haagkommunikén. Men det finns sannerligen ingen enstämmig tolkning av vad det innebär, och det kan man väl inte heller begära i dagens läge. Vi har inte gjort det. Utvecklingen får visa vilken innebörden är. Vi har sagt: »Under så-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

dana omständigheter kommer vi ingen vart om vi i våra resonemang med er bara uppehåller oss vid neutralitetsförbehållen.» Men vi har därmed inte givit avkall på något.

Vi har vidare sagt att eftersom EEC är en process som skall utvecklas — man har nu bl. a. planer på att inrymma ett verkligt långtgående samarbete på det monetära området — så kan detta komma att medföra krav på de länder som kommer att ingå som medlemmar i EEC, som berövar exempelvis ett land som vårt eget möjligheten att konsekvent fullfölja neutralitetspolitiken. Det kan vi inte utesluta. Som antyds i regeringsdeklarationen ser vi mycket positivt på den utveckling EEC själv har undergått, och vi motsätter oss inte att EEC för de länder som så önskar bygger ut sitt politiska samarbete till att omfatta inte bara det ekonomiska området utan också andra områden. Vi har sagt: »Eftersom ni inte kan svara på frågan och eftersom vi själva inte vet vad neutralitetspolitiken kan komma att kräva av oss i sammanhang med EEC, så låt oss skjuta den frågan framför oss och låt oss i stället diskutera de ekonomiska realiteterna sådana de ter sig i dag!»

Detta är också de frågor som kommer att avhandlas med de medlemsansökande länderna. När realförhandlingar med England kommer till stånd — jag talar nu inte om en mera ceremoniell öppning av förhandlingarna — kommer jordbruksfrågan mycket snart upp, eftersom den utgör ett av de svåraste hindren enligt engelsk mening för en snar anslutning av England till den gemensamma marknaden. I det ögonblick man börjar diskutera jordbruksfrågan vill naturligtvis Danmark komma med, eftersom vitala danska intressen berörs. Sedan Danmark har kommit med i förhandlingarna kan det inte dröja särskilt länge innan den nordiska samhörighet som vi redan har, alldeles oavsett av vad det blir av Nordek, ock-

så måste komma in i bilden. Vi har i själva verket redan nu på många fält ett vidare och mer djupgående samarbete mellan de nordiska länderna än det som hittills har hunnit utbilda sig i EEC. Jag kan som ett exempel nämna att det finns ett företag i Sverige som har 100 norska underleverantörer. Vi kan peka på hur industrisamarbetet mellan Danmark, Norge, Finland och Sverige utvecklats.

Detta, ärade kammarledamöter, är ekonomiska realiteter som ingen i Norden kan komma ifrån. De nordiska länderna har en allvarlig strävan, som inte kan betvivlas, att se till att några tullmurar längs Kölen, i Östersjön och i Öresund aldrig skall återupprättas. En liknande deklaration har också framförts för EFTA:s räkning. Jag föreställer mig ändå att EFTA-solidariteten är bräckligare än den nordiska solidaritet som har utvecklats i samband med den starka expansion som samarbetet inte bara på handelsområdet utan också på en rad andra fält har undergått.

Under dessa omständigheter blir det ett danskt intresse att när man ställs inför vissa krav på tullområdet fråga sig, hur dessa kommer att påverka Danmarks förbindelser med Sverige, Norge och Finland. Förhandlingarna får då åka tillbaka hem och resonera med oss om detta. Vi har därför från svensk sida sökt vinna förståelse för att det kan ligga också i EEC-ländernas eget intresse att vi får förhandla i så nära anslutning som möjligt till förhandlingarna med de andra skandinaviska länderna.

För att efterkomma herr Gustafsons i Göteborg önskemål och fortsätta resebeskrivningen vill jag säga att vi tycker oss ha mött en viss förståelse för denna synpunkt. Jag utvecklade den senast när den biträdande holländske utrikesministern var här. Han tillhör ändå en regering som är mycket tveksam, hurvida Sverige verkligen kan komma att medverka i EEC såsom medlem, men

Utrikes- och handelspolitisk debatt

jag anser mig kunna avslöja att han hade förståelse för vårt önskemål.

Jag tror också att statsministern har kunnat märka att den svenska neutralitetspolitiken har rönt inte bara förståelse utan också uppskattning i de flesta EEC-länder — ja, i alla länder han själv har besökt. Det fanns ingen som hade någon önskan om att vi skulle ändra vår neutralitet, varken dess principiella inriktning eller dess konkreta utformning. Man ansåg på sina håll t. o. m. att den balans som vi för närvarande har i Norden är en tillgång.

Jag kanske inte skall längre utsträcka denna redogörelse för vilka resultat vi kan ha kommit fram till. Ingen av oss begärde definitiva besked. Vi var intresserade av att lyssna till våra interlokutörers bedömning av läget, och vi var intresserade av att utveckla vår egen syn på saken. Jag ger herr Oblin rätt i att det knappast var några nyheter de fick lyssna till, men att man får framföra detta på ett plan där man möter ledande kommissionsmedlemmar — eller ännu bättre: statsministrar — ger oss en möjlighet att vinna ytterligare uppskattning för vår neutralitetspolitik, som hela den svenska riksdagen står bakom. Det har bidragit till att vi kunnat förklara den i vissa detaljer, och det har bidragit till att ge spridning åt dessa kunskaper bland människor i administrationer och beskickningar när rapporterna från dessa sammanträden sänts ut. Det har onekligen ett visst värde för oss.

Jag vill avslutningsvis bara säga att den omständigheten, att man lyssnade med intresse och hade förståelse för den svenska neutralitetspolitiken, inte får förleda oss att dra förhastade slutsatser. Det positiva gensvar vi kan ha mött betyder inte att svårigheterna för Sverige att förena neutralitetspolitiken med ett djupgående ekonomiskt samarbete i Europa är ur världen. Det problemet återstår. Till dem vi har mött i EEC har vi sagt att det kan vara en

fördel för EEC att vi först ser över det ekonomiska fältet, som med nödvändighet blir samtals- och överläggningsämne vid förhandlingarna med de medlemsansökande länderna, eftersom våra problem i många avseenden är desamma som de andra länderna möter. De nordiska grannländerna kommer i varje fall inte att kunna vara med om ett definitivt ställningstagande, innan de nordiska relationerna retts ut.

Svårigheterna är som sagt kvar. Om utvecklingen fortsätter i nuvarande spår — vilket vi räknar med som mer än en arbetshypotes — kommer vi att få ta upp en verklig diskussion om neutralitetens krav och möjligheterna att uppfylla dem vid ett svenskt deltagande i ett utvidgat EEC. Det är ett svårt problem och svårigheterna har inte blivit mindre genom dessa diskussioner. Det tror jag att man skall hålla i minnet. Den aktivitet som vi har utvecklat har inte avsett att belysa den problematiken utöver en erinran om att vi står fast vid neutralitetspolitiken.

Jag vill understryka att vi hela tiden har hållit en hög förhandlingsberedskap. Vi kommer när som helst med en ny redogörelse för vad som inträffat under det senaste året i EEC. Vi har gått igenom alla de utredningar som gjorts tidigare för att se, om våra slutsatser beträffande våra möjligheter att tillvarata våra egna intressen och vad som bör kunna framföras från svensk sida vid diskussioner, överläggningar och förhandlingar håller eller måste modifieras i belysning av EEC:s och vår egen utveckling. Det arbetet fortgår.

Jag kan här för kammarens ledamöter tillägga, att vi inbjöd för jag vill minnas drygt ett år sedan Danmark och Norge att gemensamt stämma av de resultat dessa tekniska utredningar på ämbetsmanna- och expertplanet kommit fram till. De andra länderna visade dess värre ett mycket lamt intresse för att ge sig in i det. Vi har nu upprepat

Utrikes- och handelspolitisk debatt

denna propå och från Norges och Danmarks sida har man klart förklarat sig villig att börja en sådan gemensam genomgång. Jag tror, att ett första sammanträde för detta redan är utlyst, och det är glädjande.

Herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg var inne på en annan sak beträffande beredskapen. Under åberopande av att så många känsliga frågor kan komma upp i dessa sammanhang frågade de, om man inte bör sörja för att också de politiska ställningstagandena underlättas genom att i någon form oppositionen ges möjligheter att kontinuerligt följa förhandlingarna. Självfallet kan regeringen inte ha mer än ett intresse, nämligen att hålla oppositionens ledning underrättad om varje fas som denna utveckling kan komma att undergå och om alla de problem som regeringen kan komma att ställas inför. Ingen kan väl tro, att man inte skulle behöva sammankalla utrikesnämnden. Man har en annan form i partiledarsammanträffandena en gång i veckan. Det kan hända att dessa former inte räcker. Det får vi väl se då. Men att regeringen skulle binda vårt land i väsentliga och avgörande frågor utan att oppositionens ledning blir underrättad om det och får säga sin mening, betraktar jag som helt uteslutet. Däremot kan det ju vara en praktisk fråga, hur många som skall inrymmas i detta sammanhang och om det skall ske i en ny grupp. Det har jag ingen uppfattning om. Förut har jag ansett, att det knappast funnits anledning till något sådant, att det skulle vara ganska överflödigt med hänsyn till de institutioner och de organ som vi redan har till vårt förfogande.

Man skall också komma ihåg att det kan vara ytterligt känsliga och besvärliga förhandlingsfrågor som vi kan komma att ställas inför. Då måste dess värre medan förhandlingarna pågår en viss begränsning göras av antalet informerade personer.

Jag vill vidare säga till herr Hedlund att i princip har jag ingenting att invända mot tanken att försöka göra EFTA till en tullunion, därest även detta försök att uppnå ett slut på den ekonomiska splittringen i vår del av Europa och åstadkomma ett samarbete mellan de två blocken skulle slå fel. Vi har diskuterat saken i EFTA förut, men då har det inte funnits några starkare sympatier härför. Tanken kan emellertid hållas levande, även om den inte kan förverkligas i dagens läge. Någon särskild beredskap tror jag inte vi behöver upprätthålla, ty vi vet ganska väl vad vi från vår sida skulle kunna göra för att harmonisera de yttre tullarna emellan EFTA-länderna.

Herr talman! Allra sist vill jag framhålla, att som jag förut nämnde EFTAsolidariteten är en ganska bräcklig grund att bygga på. När vitala ekonomiska intressen för olika länder inom EFTA-gruppen står på spel ser nästan var och en på sitt eget bästa. Men hur bräcklig grunden än är kommer vi att göra vad vi kan för att bevara den.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att herr Lange efter många försök lyckades avsluta sitt anförande, men jag är inte lika glad över att han inledningsvis som vanligt intog den ofelbares ståndpunkt såsom företrädare för en regering som inte får och inte kan kritiseras. Enligt min mening är det alldeles naturligt, herr Lange, att oppositionen inte i första hand understryker det som vi är överens om på detta område — det finns ju många saker beträffande Nord-ek och även när det gäller EEC som vi är eniga om — utan tar upp de punkter där det råder delade meningar.

När jag aktualiserade Nordekfrågan begärde jag inte att regeringen i detalj skulle redogöra för de åtgärder som den kan tänka sig vidta för att förverkliga Nordek i den nu uppkomna situationen, då Finland inte vill ratificera. Däremot

Utrikes- och handelspolitisk debatt

begärde jag att regeringen i riksdagen diskussionsvis skulle ange några av de huvudriktlinjer efter vilka den anser Nordekfrågan kan lösas i framtiden. Det finns flera alternativ och Skandek är ett från visst håll framlagt förslag. Jag har ingenting att invända mot att regeringen avvisar detta alternativ, ty enligt min mening vore det ganska olyckligt att driva det förslaget nu. Men vilka andra alternativ finns det förutom Skandek och det avtal som statsministrarna slutgiltigt lyckades komma fram till i samband med Nordiska rådets sammanträde i Reykjavik? Den frågan vill herr Lange naturligtvis inte besvara. Han säger att vi inte skall göra någonting just nu, vilket jag tycker vittnar om att man i själva verket inte är så intresserad.

I fråga om EEC skall jag inte gå in på den gamla kritiken men vill ändå framhålla, att vi naturligtvis inte ändrat vår uppfattning när det gäller formen för ansökan. Enligt vår åsikt borde det från början ha lämnats in ansökan om fullt medlemskap under klart angivande av att sådana undantag måste göras att vår neutralitet inte skadas. Nu gjorde regeringen inte en sådan ansökan. I stället har regeringen under lång tid fått förklara vad dess s. k. brev egentligen innebar, och så småningom har man också kommit en bit på vägen. Men vi tycker inte att handlingssättet var tillfredsställande.

Vad skall man då göra i EEC-frågan för närvarande? Handelsministern har lämnat oss vissa upplysningar. Först vill jag uttrycka min uppskattning av att handelsministern anser att vi inte kan kompensera oss för ett sämre handelspolitiskt förhållande till EEC genom handeln med Östblocket och den tredje världen. Jag tycker det är viktigt att handelsministern understrukt det. Men det betonar också behovet av att vi kommer med i EEC, och där är det viktigt att regeringen inriktar sig på att vara med redan i den första om-

gången. Handelsministern kallade den omgången för det ceremoniella öppnandet av förhandlingarna. Ja, jag tror att det skulle vara av värde för Sverige om vi tillsammans med bl. a. Danmark och Norge kan vara med i en sådan öppningsrunda. Det skulle markera den nordiska enigheten, vilket är mycket betydelsefullt.

Likaså anser jag att Sverige skall tillvarata alla möjligheter till så nära kontakt som möjligt med Danmark och Norge i förhandlingsarbetet. Även om vi formellt inte kommer att ha någon gemensam förhandlingsdelegation är det ändå önskvärt att vi i praktiken uppträder gemensamt.

Slutligen förbigick handelsministern helt min huvudkritik mot regeringen. Jag kritiserade varken handelsministerns eller statsministerns resor i Europa. Jag tror att de har varit till nytta. Men jag sade att mycket av vår inrikespolitik förs på sådant sätt att det kan försvaga vår förhandlingsposition med EEC. Jag pekade därvid på vår skattepolitik och sade att våra marginalsatser kan få en besvärande eller t. o. m. förödande verkan när vi får en helt fri arbetsmarknad i Europa med möjlighet att resa från det ena landet till det andra och ta arbete. Likaså pekade jag på förmögenhetsskatten, arvsskatten och gåvoskatten som har fått otillfredsställande utformning. Jag vill också ännu en gång erinra om att vi inte har stärkt vår förhandlingsposition genom att vi de tre första månaderna i år varit tvungna att visa upp ett underskott i vår handelsbalans på över 1 miljard kronor. Som ett led i vår beredskap att nå EEC är det därför viktigt att vi här i landet också stärker vår ekonomi.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange hävdade att jag hade bytt fot i fråga om inställningen till ett nordiskt ekonomiskt samarbete i fastare former; i höstas skulle

Utrikes- och handelspolitisk debatt

jag ha varit positiv, men nu motståndare till detta samarbete. Det är felaktigt uppfattat, herr Lange. Jag har kvar den positiva inställning till nordiskt ekonomiskt samarbete som jag många gånger har givit uttryck för också här i riksdagen. Om man skall jämföra mina positioner med de finländska kommunisternas är det snarare majoritetens linje som jag ligger nära, även om jag inte har helt samma uppfattning som den. Men jag har alltid kombinerat mitt förord för ett nordiskt ekonomiskt samarbete med kritik mot de krafter som vill se Nordek som en språngbräda till EEC. Därför har jag också nu liksom tidigare kritiserat formuleringen i förslaget till traktat, där det säges att det nordiska samarbetet skall utformas så »att det underlättar de fyra ländernas deltagande i eller samarbete med en utvidgad europeisk marknad — — —.»

Det citerade är inte ensamstående i det material som finns om Nordek. Det finns många andra formuleringar, bl. a. om tullpolitiken, som klart anger anpassning till EEC som en målsättning.

Den fråga som jag ställt i dag har herr Lange tydligen inte förstått. Jag sade att den finländska regeringen anser att traktaten om Nordek inte bör undertecknas i detta skede, och den har anfört följande motivering härför i sin kommuniké: »Statsrådet anser även att eftersom de övriga nordiska länderna som bäst förbereder sig för underhandlingar om anslutning till europeiska ekonomiska gemenskapen är uppkomsten av Nordek och traktatens fortsatta tillämpning osäkra även i ljuset av de förbehåll, som Finland gjort, och att traktaten enligt regeringens åsikt icke under rådande omständigheter synes uppfylla de krav, som bör ställas på traktatens stabilitet och varaktighet.»

Jag tycker att man måste ta den finländska regeringen på orden. Den menar säkerligen vad den uttalar i detta avseende. Vad betyder nu detta? Jo,

att det inte lönar sig att ta upp frågan om Nordek igen förrän det är definitivt klart att de övriga nordiska länderna inte vill eller får komma med i EEC. Den fråga jag med anledning härav ställt är vad man skall göra i detta läge. Skall man bara vänta? Är det inte bättre att sakligt söka utveckla det nordiska ekonomiska samarbetet på olika områden i enlighet med de deltagande folkens intressen?

Det vore intressant att få besked om regeringens ståndpunkt i dessa frågor. Innebär den att man bara skall avvakta, eller hoppas man att den finländska regeringen icke menar vad den skrivit i sin kommuniké eller att den nya finländska regeringen eventuellt skulle inta en annan ståndpunkt? Jag tror att man om man gör något av de senare ställningstagandena gör sig skyldig till illusionstänkande.

När det gäller EEC ville ju herr Lange inte fränkänna mig konsekvens i min inställning. Jag har varit och är kritisk mot varje form av anslutning till EEC. Men — och det är en helt annan fråga — ingen hävdar, och självfallet gör inte heller jag det, att Sverige skulle sluta handla med EEC-länderna. Behövs det särskilda regler för detta handelsutbyte kan detta ordnas genom handelsavtal. Det är den ståndpunkt som jag många gånger har framfört och som jag fortfarande vill hävda.

Handelsministern sade att Sveriges handelsfrihet blir beskuren, även om vi inte kommer med i ett utvidgat EEC. Den kan möjligen hävdas, men herr Lange kan väl ändå inte bestrida att Sverige i långt högre grad och på ett kvalitativt annat sätt skulle få sin handelsfrihet beskuren vid en anslutning till EEC?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord till herr Lange. Jag förmodar att herr Lange om ett antal månader kommer att resa ner till Bryssel för att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

resonera om frågor i samband med EEC. Herr Lange är, såsom vi alla vet, en vänlig och älskvärd person. Visa det vid detta tillfälle! Se glad och intresserad ut och säg att vi vill vara med om att bygga upp ett sådant utvidgat EEC som herr Gustafson i Göteborg nämnde. Ge detta intryck något mera vältaligt än i brevet från 1967, som vi i dag inte alls skall tala om; det tillhör väl det förflutna! Jag tror att ett sådant uppträdande inte är oviktigt. Herr Lange skall inte när han kommer till Bryssel bara ge intrycket att Sverige vill samarbeta med EEC o. s. v. — herr Lange vet lika väl som jag vad jag menar.

Om Sverige vidare, herr Lange, såsom vi önskar kommer in i en västeuropeisk integration, blir det även för oss en viss tävlan mellan olika länder om att erbjuda goda förutsättningar för industriell expansion. Herr Holmberg snuddade tidigare vid denna fråga. Vi kommer att få stark känning av detta när det gäller ekonomisk lagstiftning, skattelagstiftning och många andra områden, om förutsättningarna för industriell utveckling i Sverige göres mindre lämpliga. Detta måste i vårt eget intresse medföra en viss bindning av handlingsfriheten. Jag talar nu inte om de formella bindningarna.

Jag vill, herr talman, bara säga ytterligare en sak. Herr Lange kommenterade kort mina antydningar beträffande regeringens utrikespolitiska uttalanden, som ju varit något ensidiga. Herr Lange sade att man inte i regeringsdeklarationer kan uppnå en fullständig täckning av alla problem, utan man tar därvid särskilt sikte på den utveckling som ägt rum sedan närmast föregående riksdagsdebatt om utrikespolitiken.

Ja, det låter sig sägas. Men hur var det i fjol? Jo, Brezjnevdeklarationen — enligt vilken Sovjet förbehåller sig att få inskrida med maktmedel, om det anses att skeendet i någon socialistisk grannstat utvecklas i icke önskvärd

riktning — vilken deklaration absolut strider mot folkens självbestämmanderätt, var alldeles färsk. Den omnämndes inte med ett ord av regeringen, trots att den är väsentlig.

Och hur är det i år? Jo, Tysklandsfrågan tas upp av regeringen — man berör spörsmålet om relationerna mellan Öst- och Västtyskland, som ju direkt sammanhänger med Sovjets krav på att få lov att utöva ett avgörande inflytande i dessa s. k. socialistiska länder, vilka blivit socialistiska som ett resultat av Sovjets militära ingripande mot slutet av andra världskriget och efter kriget. Regeringen kommer emellertid inte att tänka på att problematiken i Europa har någonting att göra med den sovjetiska attityd som kommer till uttryck i Brezjnevdeklarationen. Men när det gäller Förenta staternas avsikt att dra tillbaka trupper från Vietnam för att på det sättet minska det utländska ingripandets omfattning och låta de i området boende människorna i större utsträckning sköta saken själva, så säger regeringen snabbt: Det är mycket betänkligt att Förenta staterna gör på detta sätt, det kan förlänga kriget etc.

Ingen kan väl bestrida att regeringen har mycket närmare till att göra sådana kritiska uttalanden då det gäller amerikansk politik än då det gäller Sovjetunionens politik. Det är en ensidighet i framförandet av utrikespolitiken som jag för min del tror är oklok. Större återhållsamhet i fråga om kritiska utrikespolitiska uttalanden av denna art kan vara motiverad, lika väl som större balans och bättre avvägning i det som säges.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern ansåg att formen för anslutning till EEC är en sekundär fråga. Jag förutsätter att handelsministern med detta menade att det primära är att vi kan delta

Utrikes- och handelspolitisk debatt

i utvidgandet av EEC och att anslutningsformen i jämförelse därmed är en sekundär fråga, så att det inte var fråga om att gradera de olika formerna av anslutning. Ty i det senare fallet har jag samma uppfattning som herr Hedlund, att vi i första hand bör utvärdera möjligheterna att med fasthållande av vår neutralitetspolitik bli medlemmar i EEC och att det först i andra hand kan vara fråga om associering. Jag hoppas att handelsministern är i tillfälle att bekräfta att det förhåller sig så. Jag tycker nämligen inte att detta med associering är en särskilt lockande lösning.

Först och främst finns det ju, som handelsministern själv sade, betydande grupper inom EEC som anser att association endast kan komma in fråga — när det nu inte gäller de speciella afrikanska staterna o. s. v. — för länder som ännu inte har nått ett sådant utvecklingsstadium i industriellt och ekonomiskt hänseende att de är kvalificerade att bli medlemmar. En sådan association skulle också sikta på att anslutningen, allteftersom utvecklingen fortgår, skall förvandlas till ett medlemskap.

Ur neutralitetssynpunkt kan en associering också innebära en hel del problem; vi får så att säga medfölja tåget utan att ha ett avgörande inflytande på riktningen och hastigheten. Om det vore så som herr Hermansson förkunnade för en häpen kammare — två gånger till och med — att EEC är en politisk union, så skulle det erbjuda stora svårigheter att ens börja diskutera möjligheten att det skulle kunna bli fråga om ett medlemskap. Det finns en del federalistiska krafter i Europa, som gärna skulle vilja ha det så och som skulle bli förtjusta den dag då de kan säga att herr Hermanssons påstående var riktigt. Men kvar står det obestridliga faktum att EEC aldrig kan bli en politisk union utan att Romtraktaten ändras och att en sådan ändring förut-

sätter enhällighet bland alla medlemmar.

Stadgan som sådan med alla dess artiklar handlar inte om politiskt eller militärpolitiskt samarbete. När chefen för LO:s utredningsavdelning Clas-Erik Odhner förra gången frågan var aktuell gjorde en utredning å Landsorganisationens och kooperationens vägnar, sade han att avtalet inte innehöll några bestämmelser om politiskt samarbete utöver vad som vore oundgängligen nödvändigt på gransområdet till det ekonomiska.

Nu säger man att målsättningen återfinns i ingressen, de »finalités politiques» som handelsministern nämnde. Ja, sådana ingresser har vi i många sammanhang, bl. a. när det gäller Europarådets stadga. Om vi skulle börja analysera dem ordentligt, skulle det komma att innebära vissa svårigheter. Det väsentliga är emellertid vilket innehåll som EEC har. Där kan man säga att det inte bara är Sverige som skulle vara ovilligt att förvandla EEC till ett organ, inom vilket militärpolitiska och utrikespolitiska frågor behandlas. Jag är säker på att statsministern vid sitt besök i Frankrike fick den klara uppfattningen att man inte heller där var intresserad av en sådan utveckling inom EEC. Det är ju känt att Frankrike i det tidigare skedet då man talade om politiskt samarbete ville lägga detta i ett organ utanför EEC.

Det är sådana saker som vi bör undersöka, och jag delar den uppfattning som kommer till uttryck i regeringsdeklarationen att vi bör gå den väg regeringen anvisar: först en genomgång av de ekonomiska problemen och sedan en undersökning av i vad mån det finns möjligheter att med fasthållande av en neutralitetspolitik få ett medlemskap eller om det skall bli en associering.

Jag uppskattar mycket att handelsministern lämnade en redogörelse för intrycken från sina resor. Det sades inte mycket därom i regeringsdeklarationen.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Kan jag även tolka detta så att handelsministern vid sitt besök i kommissionen i Bryssel fick förståelse för tanken på att förhandlingarna med EEC skall drivas på det sätt som anges i regeringsdeklarationen?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag hyser en viss förståelse för herr Holmberg när han säger att han med otålighet väntade på att jag så småningom skulle nå fram till slutet av mitt anförande. Jag var kanske väl utförlig. Men jag vill tillerkänna herr Holmberg en annan förmåga, i fråga om vilken jag tror att han överträffar alla andra i denna kammare — åtminstone de flesta; under loppet av en sexminutersreplik hinner han säga flera besynnerligheter än någon annan.

Beträffande EEC säger han: »Jag vill bara understryka att vi inte har ändrat uppfattning beträffande vår kritiska inställning till den ansökningsform som regeringen valde 1967.» Då skulle han ju ha sagt det. I stället anklagade han oss för bristande aktivitet och försummelser i kontakterna med EEC under den tid som förflutit sedan början av år 1968, och det var den anklagelsen jag bemötte. Var det något annat herr Holmberg ville säga, skall jag gärna — men inte vid detta tillfälle — på nytt ta upp en diskussion om riktigheten av den form vi valde för vår ansökan.

Jag är medveten om, herr Hermansson, att jag ofta begår fel — förlåt, jag menar herr Holmberg; herrarna sitter så nära varandra, och jag tillhör kanske också dem som gör det största antalet felsägningar i den här församlingen. Jag tror inte, herr Holmberg, att vi kan föra någon fruktbar diskussion om ansökningsformen vid detta tillfälle — däri ger jag herr Ohlin helt rätt — vilket inte innebär att vi har erinrat om vårt brev när vi nu har haft kontakt med olika regeringar inom

EEC och med kommissionen.

Herr Holmberg efterlyser alltså att vi litet klarare skall ange vad vi nu har för alternativ, sedan Nordek åtminstone tills vidare förts ur blickfånget. Han menar att vi här skall tala om, om vi vill ha ett Skandek eller inte, men det är just vad vi icke skall göra. Det betyder inte att vi skall ligga stilla. Det är klart att industrisamarbetet fortsätter. Regeringskontakter för sådant samarbete tas alltså. Vi har vidare betydande uppgifter på forskningsområdet. I och för sig kan jag helt instämma i vad herr Ohlin sade om angelägenheten av att kunna få någonting av typen »Nordkult», även om jag i dagsläget framför allt skulle ha velat se Nordek förverkligat. Men ger vi oss in på att tala om, vilka alternativ vi har till Nordek, då har vi redan börjat handla, och tidpunkten för det anser vi inte ha kommit. Jag är glad över att herr Ohlin hade full förståelse för den synpunkten, liksom herr Hedlund och, tror jag, också herr Gustafson i Göteborg.

Herr Hermansson säger att han visst inte har någonting emot ett nordiskt ekonomiskt samarbete, ty det har han alltid ställt sig positiv till. Men det är inte riktigt den frågan vi står inför i dag, utan det är vilken uppfattning vi från svensk sida har till en utformad traktattext, som skall ge oss en möjlighet att förverkliga Nordek. Herr Hermansson har inte velat begagna detta tillfälle till att förklara var han står i det hänseendet, utan har hänvisat till vad den finska regeringen sagt. Det tror jag att kammarens ledamöter känner till. Det vore mera intressant att veta vilken ståndpunkt herr Hermansson intar i fråga om Nordek, d. v. s. huruvida han delar den uppfattning som de flesta i denna kammare hyser: att det hade varit en angelägen uppgift att genomföra Nordek och att vi fortfarande inte bör helt ge upp hoppet om dess förverkligande.

Jag är litet oroad av herr Gustafsons

Utrikes- och handelspolitisk debatt

i Göteborg tolkning av vad jag sade om att formen för anslutning till EEC var en sekundär fråga. Jag menar att det är en fråga som vi icke kan ta ställning till, innan vi vet vilka möjligheter vi får att helt och fullt och klart fullfölja den svenska neutralitetspolitiken med dess alliansfrihet och dess klara fredskurs. Det kan vi inte veta förrän dessa problem har diskuterats, och dessförinnan kan vi inte ge företräde åt någon anslutningsform. Jag tyckte mig finna att herr Hedlund underströk — och det har sagts att också herr Antonsson gjorde det — vikten av att denna fråga hölles öppen, tills vi såge vilka möjligheter vi själva skulle ha att fullfölja vår neutralitetspolitik. Jag är glad över denna förståelse hos centerpartiet.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har försökt att uppmärksammat lyssna på handelsministerns båda anföranden och skall renhårigt säga att den meningsriktning som jag företräder inte har någon väsentlig anmärkning att rikta mot huvuddragen i den redovisning som har lämnats. Jag har närmast begärt ordet för att notera några ting som handelsministern slog fast. Han sade att han under sina resor hade mött förståelse för den svenska neutralitetspolitiken. Det behöver inte sägas att detta är glädjande, men jag säger det ändå. När frågan om EEC-anslutning förra gången var aktuell var det nämligen ingalunda samma förståelse som mötte den svenska neutralitetspolitiken varken på Europas kontinent eller inom landet i vissa kretsar.

Såvitt jag förstår är det en riktigt uppläggning som handelsministern antyder. För det första tar vi reda på hos EEC-staterna om Sverige är attraktivt som partner, och jag förutsätter att det inte kan bli mer än ett svar på den frågan, nämligen att det är vi. För det andra tar vi upp frågan om vi klarar all den problematik som är förbunden med våra neutralitetsvillkor. För det tredje

diskuterar vi som en följd av dessa debatter vilken form av anslutning som vi kan komma fram till. Jag tycker mig i dag ha funnit en påtaglig enighet om att fullt medlemskap är att föredra, men kan vi inte få det måste vi självfallet söka andra former. Jag tror att det är värdefullt, som handelsministern antydde, att vi gemensamt med Danmark och Norge går igenom dessa problem.

Det har i dag också talats om en parlamentarisk beredning eller grupp som kontinuerligt skulle hållas underrättad om dessa frågor. Jag har kanske speciell anledning att understryka den synpunkten, eftersom jag i en motion här i kammaren aktualiserade denna fråga redan på den tiden då vi diskuterade de s. k. 17-statsförhandlingarna — jag tror att det var 1959. Dessa frågor är så känsliga att det vore bra dels om de olika partierna finge så mycket information som möjligt, dels om man kunde diskutera sig fram till enighet.

När det gäller Finland och Nordek tror jag att vi bör ta det litet försiktigt. För min del har jag avvisat tanken på Skandek, och jag håller fast vid den ståndpunkten. Låt den finska statsledningen bedöma vad som är möjligt för Finland och invänta framför allt en reaktion från den regering som så småningom kommer att bildas i Finland!

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg bestred nyss från talarstolen att EEC skulle vara en politisk union. Jo, det är just vad den är, herr Gustafson. Det finns massvis av fakta, citat och annat material som skulle kunna anföras för att visa att EEC är just en politisk union. Man kan exempelvis anföra det berömda uttalandet av Walter Hallstein, man kan också hänvisa till andra källor. Jag har några gånger tidigare i debatten citerat dåvarande statsminister Erlanders tal vid Svenska metallindustriarbetareförbundets kongress 1961.

Det har spelat en central roll i debatten om Sveriges anslutning till EEC. Och var det någonting som herr Erlander mycket klart betonade i detta tal så var det just de strävanden till ett politiskt samarbete och den klara politiska motivering som låg bakom tillkomsten av EEC. Han sade: »Det har konsekvent och uttryckligen understrukits att dessa tre organ — Euratom, kol- och stålunionen och EEC — »visserligen har att lösa tekniska samarbetsuppgifter men att de till inspiration och syfte utgör ett led i en långsiktig integration.» Det var en politisk integration det handlade om.

1966 och 1967 sades det i debatten även här i landet, att EEC skulle ha förändrats, bl. a. på grundval av Luxemburgsöverenskommelsen. Men det har inte på något sätt visat sig att de som då hävdade att EEC hade förändrats skulle ha fått rätt. Tvärtom framgår det av uttalanden på senare tid av företrädare för EEC-kommissionen mycket klart, att det är en politisk integration man syftar till, och det är i realiteten också sådana krav som ställs på Sverige.

Herr Lange frågade mig om min inställning till Nordekraktaten. Nu har vi inte haft någon fullständig diskussion här i kammaren i denna fråga, och regeringen har ännu inte lagt fram sitt förslag. Vårt parti har inte haft tillfälle att delta i de förberedande diskussionerna om utformningen av Nordek och det har naturligtvis försvärat ett studium av allt det material som där föreligger. Men som jag redan framfört här i kammaren är jag kritisk på vissa punkter. Det gäller exempelvis den starka markeringen av Nordek som en förberedelse för EEC-samarbetet. Jag ställer mig också mycket kritisk och frågande till utformningen av jordbrukspolitikerna och de verkningar som denna kan få för tillgången till billiga livsmedel i vårt land.

Herr Lange säger nu, att det är oss

Utrikes- och handelspolitisk debatt

bekant vad Finlands regering anser och att det inte spelar så stor roll. Jo, det spelar en utomordentligt stor roll i detta läge, eftersom den finländska regeringen sagt, att så länge de andra nordiska länderna förhandlar med EEC så blir det ingenting av med Nordek. Jag tycker alltså att det är ett i allra högsta grad avgörande ställningstagande som vi måste ta i beaktande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hermanssons senaste anförande visar att han inte vet vad termen »politisk union» innebär. Han känner över huvud taget inte till den oerhört livliga debatt som förs på den europeiska kontinenten, i vilken man argumenterar för att förvandla EEC till en politisk union och där federalisterna fått mycket stora bakslag. Nu läser herr Hermansson upp vissa citat som pekar på att det finns politiska frågor också inom EEC. Det är inget nyhet. Det är därför som vi nu över huvud taget behöver diskutera anslutningsformen. De problemen har jag berört i ett tidigare sammanhang.

Jag tycker att det var mycket bra att handelsministern och jag fick tillfälle diskutera uttrycket »en sekundär fråga». Det visar sig alltså att vi kan undanröja alla missförstånd oss emellan. Handelsministern avser inte alls någon angelägenhetsgradering utan endast att det var fråga om en tidsfaktor, att man alltså först skall diskutera och senare får avgöra frågan. All right, den saken är vi fullständigt överens om. Jag vill upprepa att jag även är överens med herr Hedlund och herr Antonsson, vilka sagt att vad vi i första hand bör undersöka är förutsättningarna att få bli medlemmar med de förbehåll vi anser att neutraliteten kräver; misslyckas detta bör vi söka associering. Det är den uppfattning som mittenpartierna har.

Men det viktigaste tycker jag alltså

Utrikes- och handelspolitisk debatt

är konstaterandet, att detta är en fråga om tidsfaktorn, alltså hur man skall sköta proceduren, och i det fallet är alltså handelsministern och jag överens.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag begärde ordet egentligen bara för att säga till herr Hermansson, att jag verkligen hoppas att jag inte sagt att det inte spelar någon roll för oss vad den finska regeringen anser om Nordek och Nordekraktaten. Har jag uttryckt mig på det viset vill jag framhålla, att det inte var innebörden i det jag ville säga till herr Hermansson. Jag ville bara betona att vi kände till var den finska regeringen stod och att vi här i riksdagen inte var intresserade av att få höra det upprepas av herr Hermansson; vad vi möjligen var intresserade av att höra var hans egen ståndpunkt.

I Nordekraktaten finns mig veterligt ingen sådan hänvisning till en förberedelse för EEC som enligt vad herr Hermansson påstår ingår i övervägandena i samband med Nordek. I ett tidigare skede har inom vissa av länderna sådana övervägande förekommit. Det är riktigt.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag bara säga att jag vet att herr Gustafson alltid ansett att man i första hand skall söka medlemskap; det var folkpartiets ståndpunkt så långt tillbaka som 1961—1962, och herr Gustafson är alltså konsekvent på den punkten. Detta var däremot inte centerpartiets ståndpunkt den gången — det kanske herr Gustafson erinrar sig.

För egen del föredrar jag att säga att vi inte tar ställning till anslutningsformen förrän hela problematiken på neutralitetsområdet är genomgången. Den genomgången kan göras först i framtiden.

(Herr Gustafson i Göteborg (fp): In-stämmer!)

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att handelsministern gör den väsentliga distinktionen. Alla är ju överens om att Sverige inte skall ta ställning förrän vi har fått vissa saker belysta och redovisade. Frågan är emellertid om regeringen skall ange att man i första hand vill *pröva möjligheterna* till fullt medlemskap med bevarad neutralitet utan att på något sätt i förväg binda sig för att detta blir möjligt, och i andra hand överväga andra former. När detta påpekas svarar handelsministern ofelbart att vi inte kan ta ställning förrän senare. Nej, ingen har begärt det heller. Frågan är om Ni kan ge den upplysningen att Ni vid förhandlingarna i främsta rummet vill pröva möjligheten av fullt medlemskaps förenlighet med neutraliteten.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Den frågan har vi inte ställts inför, men på herr Ohlins fråga skulle jag vilja säga att mitt svar i dag är nej.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Herr Martinsson uppträdde som regeringens försvarare; han försvarade, tyckte jag, alla de uttalanden som gjorts av olika statsråd i denna utrikespolitiska debatt och som kritiserats. Först och främst är vi ju alla i stort sett överens om huvuddragen i regeringens utrikespolitik. Men att därför inte våga kritisera allmänna uttalanden som enskilda statsråd gör tycker jag är att visa en flathet som medför en utslätning av hela vår debatt i dessa frågor. Man får inte kritisera ett statsråd som uppvisar dubbla attityder; då är man emot Sveriges utrikespolitik. Ungefär så låter det. Men det är ju agerandet i vissa sammanhang som vi kritiserar. Finge man inte kritisera åtminstone de företeelserna i svensk utrikespolitik, vore ju den utrikespolitisk-

ka debatten i detta land död.

Herr talman! Jag hade begärt ordet för att försöka få några förtydliganden med anledning av statsminister Palmes uttalanden under hans Europaresa. Det är alldeles naturligt att EEC-frågan varit en av de oftast återkommande frågorna i den pressdebatt som pågått under statsminister Palmes resa. Statsrådet Lange har här givit liv åt vissa svar som herr Palme lämnat. Det kanske skulle vara tillräckligt, men jag vill ändå ha en djupare analys av denna fråga.

För vårt näringsliv är dessa frågeställningar givetvis de intressantaste. Efter statsminister Palmes resa är man nu inom industrin mera optimistisk, inte minst därför att herr Palme måste ha fått klart för sig att den politiska bindningen mer och mer försvinner i bakgrunden. Det är väl då ganska förståeligt att de ansvariga inom näringslivet med spännt intresse följt herr Palmes förehavanden och att man oroat sig för att någonting skulle inträffa som fortsatte att hålla oss tillbaka i denna diskussion.

Att denna långvariga, oändligt sega och ofruktbara debatt om hur Sveriges ansökan skall tolkas och hur stark vår vilja att komma med i den stora gemenskapen egentligen är har uppstått, tycker jag regeringen själv får bära skulden för. Sättet att närma sig De sex har vi kritiserat många gånger i olika sammanhang.

Nog tycks det mig som om herr Palme själv under sin resa ville komma ur den situationen, och han förtjänar det medgivandet, att det allmänna intrycket av hans uppträdande är att han har gjort ett gott jobb. Vad det nu är fråga om är hur herr Palmes vänner i regeringen herrar Nilsson och Lange och inte minst herr Sträng ser på dessa problem och om de har samma öppna syn som herr Palme har ådagalagt — herr Lange har ju avgivit en deklARATION här i dag. Det vore en olycka om

Utrikes- och handelspolitisk debatt

inte den öppning som herr Palme har gjort under sin europeiska vårvinterutflykt skulle få ses som ett löfte om att det snart skall bli en vår för svenskt näringsliv också i EEC-sammanhang.

Jag har försökt att ganska noga följa herr Palmes presskonferenser, inte minst i Paris, och på några punkter tycker jag det behövs ett förtydligande.

För det första: herr Palme sade vid inledningen av en presskonferens att man från fransk sida visat den största förståelse för vår ställning och vår neutralitetspolitik. Det ligger nära till hands att fråga, på vad sätt man har visat denna förståelse. Hur har man då uttalat sig i Paris i det sammanhanget? Det sägs ingenting om detta i herr Palmes uttalande.

För det andra har herr Palme sagt: »Därav följer att mina franska interlokutörer har markerat sin vilja att understödja den svenska åsikten att de kommande överläggningarna med Sverige bör förlöpa parallellt med de förhandlingar som skall äga rum med de kandidierande länderna.» Min enkla fråga är: Har herr Palme då skilt mellan Sverige och de kandidierande länderna, d. v. s. Norge, Danmark m. fl.?

För det tredje har herr Palme på en fråga som ställdes av en journalist, om han ansåg att möjligheterna att acceptera Sveriges politiska ställning i den gemensamma marknaden har ökat eller tvärtom, svarat: »Jag tror den har ökat.» Litet längre fram sade han: »Man erkänner att Sveriges neutralitetspolitik är nyttig för den europeiska stabiliteten.» En fråga som vi i viss mån har berört i dag men som jag skulle vilja ställa i mer koncentrerad form är denna: Om vissa framstående EEC-länder tidigare var skeptiska mot Sveriges möjligheter att vinna inträde i Gemenskapen med bibehållande av vår uttalade neutralitet, menar man då att vår neutrala hållning kanske rent av är någonting positivt i det sammanhanget?

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Man kan faktiskt tolka uttalandet på det viset.

Herr Palme lägger kanhända, i likhet med Nordek, vad som sker med de politiska frågorna på hyllan för att ta upp de praktiska ekonomiska frågorna och se hur långt man kan fördjupa sig i dessa och komma överens om dem, för att sedan, när man är klar med det, angripa den politiska delen. Under tiden skulle man närma sig varandra och kanske nästan automatiskt flyta in i varandra.

Detta är i och för sig ingen dålig väg, om den visar sig kunna leda till framgång, men är man osäker och hela tiden går i fruktan för att den politiska delen skall bli en stötesten, när man heller inget bra ekonomiskt resultat, eller också kommer man i en situation som liknar den som nu gäller beträffande Nordek, där Finland åtminstone för tillfället har hoppat av: länderna gör stora uppoffringar på vissa områden, men sedan försvagas gemenskapen därför att någon hoppar av.

Om man vågar samtidigt klara ut vissa politiska oklarheter, så att dörren kanske kan ställas på glänt, kan man enligt mitt förmenande snabbare och mer realistiskt angripa också de ekonomiska frågorna. Jag förstår att man bl. a. inom svenskt näringsliv är intresserad av att veta hur regeringen kommer att handskas med de frågorna, och jag skulle som avslutning, herr talman, vilja fråga hur regeringen ser på detta. Vi har nämligen inte fått ett tillräckligt fördjupat svar av herr Lange under diskussionen.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är den andra eller tredje ronden av den utrikes- och handelspolitiska debatten som nu pågår, och det är naturligt att de som talar endast tar upp — utan anspråk på att vara alltför utförliga — några av de problem som särskilt intresserar vederbörande.

Den fråga som herr Lothigius ställde till regeringen har jag självfallet inte anledning att svara på, men jag skulle som ledamot av kammaren vilja göra en reflexion.

Jag har under ett antal år varit representant i Europarådets parlamentarikerförsamling och under de åren haft tillfälle att i den ekonomiska kommittén och i assemblén delta i diskussioner om Sveriges neutralitetspolitik och anslutningen till EEC. Jag har ett mycket bestämt intryck av att vår neutralitetspolitik på sista tiden har vunnit ökad förståelse och respekt bland många parlamentariker, i första hand bland de tyska parlamentarikerna, men också på andra håll. Jag har alltså personligen den meningen att stämningen bland europeiska parlamentariker för en svensk medverkan med bibehållen neutralitet är gynnsammare nu än tidigare.

När jag talar om dessa erfarenheter av samtal med utländska parlamentariker vill jag tillägga, herr talman, att jag vid Europarådets senaste session i Strasbourg fick många bevis från olika politiska håll och från olika länder på den stora beundran man hyser för den skicklighet och den charm som den svenske statsministern har visat vid sina besök nyligen i tre av de europeiska huvudstäderna. Jag upplever det som en utomordentligt betydelsefull tillgång att en europeisk parlamentarikeropinion med så stort intresse har följt Olof Palmes resor och uppfattat dem som ett så positivt inslag i Europas politiska bild just nu.

Herr talman! Jag vill i det här sammanhanget också med tillfredsställelse notera att det i regeringsdeklarationen i dag gjordes ett tillägg utöver den version som var utskrivnen från början. I tillägget tar man bestämt avstånd från de personer som i en eller annan form demonstrerar mot främmande länders ambassadörer på ett sätt som inte är värdigt medborgarna i vårt land. Äggkastning och flaggskändning o. s. v. är

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lymmelaktiga upptåg som det är ytterligt betydelsefullt att man från alla partiers sida tar avstånd ifrån.

Men när jag gör detta påpekande, tycker jag att man samtidigt har anledning att säga, att den amerikanska reaktionen stundom kan upplevas som en överkänslighet. I alla länder i världen, i alla huvudstäder, upplever amerikanerna i dag demonstrationer av den typ som tyvärr också förekommer i vår huvudstad. Det är inte ett uttryck för vederbörande regimers mening, när ett antal ansvarslösa människor bär sig dumt åt. Jag tycker nog att den amerikanska administrationen borde vara medveten om den situationen och inte reagera i överkänslighet som den har gjort denna gång.

Det är möjligt att amerikanerna reagerar på detta vis upphetsade till det bl. a. av det sätt på vilket moderata samlingspartiet har sökt att inrikespolitiskt utnyttja det uttalande som utrikesministern gjorde inför Stockholms arbetarekommun för en tid sedan. Jag tror att vi skall slå fast, att det i hög grad är ägnat att skada vårt samhälle, när man gör sådana partipolitiska försök att inrikespolitiskt utnyttja uttalanden av denna typ, såsom moderata samlingspartiets representanter har gjort. Menar man allvar med talet om att vi skall skapa en positiv Sverigebild, skall man inte misstolka och blåsa under på det sätt som man har gjort från moderaternas sida. Jag tycker att det finns anledning att ur denna synpunkt från socialdemokratisk sida reagera mot moderaternas sätt att agera.

Jag har tänkt ta upp till mycket kort analys bara ytterligare ett par problem. Europarådets session avslutades i Berlin, där ett antal parlamentariker fick tillfälle att diskutera med tyska politiker och representanter för myndigheter i Berlin om den allra färskaste situationen i denna märkliga stad. Det är alldeles uppenbart att den nya tyska regeringens initiativ innebär något allde-

les speciellt nytt för europeisk politik, kanske något av det viktigaste som har hänt i modern tid i Europa. Det finns all anledning att med största tillfredsställelse hälsa den politiska utvecklingen i Västtyskland. Det försök att ta upp en dialog med Östtyskland för att lösa hela Tysklandsfrågan och i första hand för att klara Berlinproblematiken som man från västtyska regeringens sida gör är ytterligt betydelsefullt.

Situationen i Berlin är skrämmande. Det är mycket längre tid sedan andra världskriget slutade än det var mellan de båda världskrigen, och ändå är Berlinsituationen sådan som den är. En invånare i Västberlin, som längs autostradan vill förflytta sig till Västtyskland, får inte ens på en parkeringsplats tala med en medborgare i Östtyskland. Västtysken blir då återförvisad tillbaka till Västberlin, men den östtyske medborgaren drabbas av hårt straff. Bara att tala med en medborgare i den andra tyska staten bestraffas sålunda ytterligt strängt! Det är en orimlig situation i fråga om mänskliga relationer, och varje ärligt försök som görs för att åstadkomma en lättnad i dessa förhållanden måste hälsas med tillfredsställelse.

Jag delar den uppfattning som bl. a. herr Martinsson i Sundsvall har gett uttryck för förut i dag, nämligen att Sverige inte skall företa ett statsrättsligt erkännande av den östtyska republiken. Jag tror inte att det skulle underlätta en lösning av de mänskliga relationsproblem som jag har talat om, snarare tvärtom. Men samtidigt vill jag gärna ha sagt — och det är väl allas vår förhoppning — att förhållandena i Centraleuropa bör normaliseras på det sättet att det, vare sig det i framtiden blir en eller två tyska stater, skall vara normala förhållanden mellan de människor som lever där.

För förhållandena mellan Sverige och Östtyskland i dag är ett statsrättsligt erkännande ganska likgiltigt därför att

Utrikes- och handelspolitisk debatt

människorna i de bägge länderna kan mötas relativt fritt. Det utgör alltså inget hinder för de mänskliga relationerna att det icke föreligger ett statsrättsligt erkännande.

Herr talman! När det gäller Öst och Väst i Europa vill jag göra ytterligare ett påpekande. Alla upplever väl miljö-
vårdsdebatten som alltmer påträngande. Vi upplever situationen i Östersjön, alla känner till de supertankers som går med olja till Finland, och vi upplever att luftföroreningar tränger in i vårt land från t. ex. Baltikum. Dessa problem, måste lösas i samverkan mellan Öst och Väst. Varje diskussion inom Västeuropa är meningslös om det inte går att få till stånd en dialog med de östeuropeiska staterna.

För min egen del har jag, liksom många kolleger, verkat inom Europarådet för att få till stånd en mer omfattande dialog mellan Väst- och Östeuropas stater. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen att den svenska regeringen ville ta initiativ i någon form för att sammanföra industriländerna i Öst och Väst i denna världsdel i syfte att ta upp realistiska samtal om hur man bäst skall kunna angripa den alltmer påträngande och svårlösta miljö-
vårdsproblematiken.

Inom Nato håller man på att organisera ett särskilt arbete för miljö-
vården, men Nato är en ganska konstig organisation för det ändamålet, och det finns anledning tro att detta arbete, om Nato bygger ut det, skulle kunna försvåra samarbetet med Öst, och det innebär en allvarlig utveckling. Därför bör svenska representanter då de träffar människor från andra västeuropeiska länder tala om, att vi betraktar ett Nato-arbete på detta område som ytterligt äventyrligt och att vi i stället vill rekommendera andra former för samverkan, former där Väst- och Östeuropas stater talar med varandra och försöker komma fram till gemensamma lösningar.

Herr talman! Får jag till sist nämna ytterligare en enda sak. Jag skall bli så

kortfattad som möjligt eftersom klockan närmar sig 17, då plenum skall brytas. I fråga om Nordek har jag ingenting att tillägga utöver vad som framhållits i regeringsdeklarationen, men jag vill säga några ord om Nordkult. Det kulturella samarbetet inom Norden är nämligen utomordentligt betydelsefullt. De nordiska ländernas regeringar har beslutat att försöka skapa gemensamma skolordningar i alla Nordens länder. Det är ett enormt steg att ta innan man kommer dit och det blir kanske aldrig möjligt att uppnå målet. Men man har uttalat en viljeinriktning och Nordiska rådet har stött denna vilja att så långt möjligt skapa gemensamma former för kulturaktiviteterna på skolans, den akademiska utbildningens och motsvarande områden. Ett misslyckande att skapa Nordek får inte betyda att man river ned vad som byggts på det kulturella samarbetsområdet eller äventyrar ett ytterligare uppbyggande.

Jag vill sålunda uttala min starka tro på betydelsen av att vi i någon form organiserar det som kallas Nordkult, om Nordek inte kan genomföras. Nordkult skall då ges en sådan form att det får kapacitet att verkligen gå från ord till handling och förverkliga den för hela det nordiska undervisningsväsendet och kulturlivet så utomordentligt betydelsefulla samordning som ligger i tanken Nordkult.

Herr talman! Denna utrikespolitiska debatt har alltså gällt många olika ting. Med mitt eget inlägg har jag bara syftat till att utan något försök till djupare analyser snudda vid några av de problem som upplevs som de mest brännande och intressanta i dagens Europa.

Herr **LOTHIGIUS** (m) kort genmäle:

Herr talman! Först talade herr Alemyr om den amerikanska överkänsligheten för demonstrationer i Sverige och andra länder, och sedan övergick han till att tala om den skada moderata samlingspartiet gör när det kritiserar vissa

statsråd för deras uttalanden. Är det inte regeringen som är överkänslig för vad moderata samlingspartiet gör i detta sammanhang, och är det inte att över-skatta moderata samlingspartiets betydelse härvidlag att ta upp denna sak på det rikspolitiska planet?

Vi har väl ändå rätt att diskutera olika statsråds sätt att argumentera i dessa frågor. Och det är sättet att argumentera som är så viktigt, eftersom det kan uppfattas felaktigt i andra länder. Det är den saken vi har velat peka på. Jag tycker att man nu, när man här i landet rör sig med terminologier, börjar komma bort från den elegantare form av diplomati som förekom tidigare, och det tycker jag är skada.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet som är överkänsliga. Jag tror inte ett ögonblick att vi skadas av angreppen från moderata samlingspartiet, utan snarare tror jag att vi i ganska hög grad gagnas av det. Tack skall ni ha för hjälpen i det fallet! Men vad jag tror kan skadas är våra relationer med Amerika och med andra länder, om vi överdriver frågor av detta slag och därmed bidrar till att där skapa en negativ inställning till Sverige. Det är den insatsen som jag tycker är så allvarlig.

Jag är beredd att avstå från favörerna att gagnas av moderata samlingspartiet, om man där för det svenska näringslivets och för det svenska samhällets skull avstår från dessa överdrifter.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen i detta ärende och behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3

Interpellation ang. åtgärder till förhindrande av olycksfall genom bordsantennor för TV-apparater

Ordet lämnades på begäran till

Herr ADAMSSON (s), som yttrade:

Herr talman! På kort tid har två små barn omkommit i Malmö genom olycks-händelser med s. k. bordsantennor för TV. På de senaste fem åren har fem sådana dödsfall inträffat och i ett femton-tal fall har barn erhållit svåra brännskador vid detta slag av olycksfall. Orsaken härtill är följande:

Det finns i vårt land ett mycket stort antal s. k. bordsantennor för TV-mot-tagning försedda med stickpropp eller banankontakter, som med lätthet kan införas i ett vanligt vägguttag för 220 volt. TV-antennernas metallspröt blir därvid spänningsförande och utgör en direkt dödsfälla. Olycksfallen har i regel tillgått så att barn, som lekt med bordsantennen, stoppat kontakten i ett vägguttag och därefter fattat tag om metallspröten med händerna. Vid den strömgenomgång som uppstår kan man ej släppa spröten.

TV-apparater som tillverkats efter den 1 juli 1967 är försedda med antennintag av sådant utförande att en speciell typ av stickpropp erfordras, vilken ej går att införa i ett vanligt vägguttag för starkström. Men till alla äldre TV-apparater kan bordsantennor med de livsfarliga kontaktdonen användas. I handeln finns en särskild stickpropp av hårdplast för äldre apparat-typer, så utförd att den ej kan införas i ett vanligt modernt vägguttag.

Att man ej effektivt kan komma till rätta med ifrågavarande problem sammanhänger med att en TV-antenn icke är en starkströmsapparat och alltså ej är underkastad kontroll eller provningstvång. Detta är en brist, som borde avhjälpas genom bestämmelser om att apparater, som ej är avsedda för starkström, icke får förseas med kontaktdon som kan användas i uttag för

Interpellation ang. den minskade mjölkproduktionen

starkström. Sådana bestämmelser bör avse såväl tillverkning som användning av ifrågavarande apparater.

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att vidtaga åtgärder till förhindrande av att s. k. bordsantenner för TV-apparater förses med kontaktdon som kan användas i uttag för starkström?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Interpellation ang. den minskade mjölkproduktionen

Ordet lämnades på begäran till

Herr ÅSLING (cp), som yttrade:

Herr talman! Mjölken är ett av de viktigaste födoämnen i den svenska kosten. Samtidigt är mjölkproduktionen jordbrukets betydelsefullaste inkomstkälla.

Av givna rekommendationer från näringsfysiologisk expertis framgår, att det i praktiken knappast går att ordna ett fullvärdigt kosthåll utan att i stor utsträckning utnyttja mejeriprodukterna som protein- och mineralkälla. Man rekommenderar t. o. m. en ökad konsumtion av mjölk för att på ett önskvärt sätt förbättra tillförseln av främst protein och kalcium. Mejeriprodukterna kan således svårligen ersättas i kosthåll och mycket talar för att de kommer att få ökad betydelse i framtiden. Dessutom är mjölken en av våra allra billigaste proteinkällor.

Mjölkproduktionens betydelse för jordbruket beror inte minst på att denna produktionsgren alltjämt utgör grunden för produktionen av nötkött. Vid dagens köttpris är det svårt att åstadkomma en lönsam självrekryterande köttproduktion. Sedan flera år tillbaka

undergår mjölkproduktionen i landet mycket snabba förändringar beträffande såväl omfattning som lokalisering. Från 1965 till 1970 har antalet mejerileverantörer minskat från 141 000 till ca 85 000. Samtidigt har invägningen av mjölk gått ner från drygt 3,3 miljoner ton till årets prognossiffra på drygt 2,8 miljoner ton. Den kraftiga nedgången i mjölkinvägningen är ett resultat av en forcerad utslaktning av kor, som i sin tur lett till stora exportöverskott och exportkostnader på kött. Man kan fråga sig om denna snabba utslaktning av kor med åtföljande exportkostnader är ekonomiskt välgrundad, då vi snart synes gå mot en period av otillräcklig kalvtillgång och underskott på kött. Vidare leder den senaste tidens utveckling på detta område till att svårigheter uppstår att på ett acceptabelt sätt utnyttja de resurser som blir friställbara.

Den pågående utslaktningen av kor har under det senaste året kommit att få en mycket större omfattning än vad man tidigare antagit. Uppskattningsvis torde koantalet under regleringsåret 1969/70 komma att minska med ca 75 000. Detta innebär en nedgångstakt i mjölkproduktionen som är snabbare än den man tidigare utgått från och vad jordbruksutredningen förutsatte. Det kan noteras, att invägningen under april i år kommer att ligga ca 10 procent under invägningnivån samma månad 1969.

Nedgången i mjölkproduktionen är även en följd av nedläggningen av större rationella besättningar, vilket utan tvekan är ett resultat av bristande lönsamhet. Detta understrykes också av det förhållandet, att investeringskalkylerna för nya ladugårdar ger ett negativt resultat. Detta är en allvarlig utveckling, framför allt därigenom att möjligheten att inför en bristsituation bromsa upp en fortsatt nedgång i mjölkproduktionen blir begränsad.

Vid riksdagens beslut 1967 angående

Interpellation ang. den minskade mjölkproduktionen

den framtida jordbrukspolitikens uttalandes, att mjölkproduktionens storlek i första hand bör anpassas till den inhemska efterfrågan på mjölk och mjölkprodukter. Vid bedömning av den mjölkproduktion, som behövs för att uppfylla den jordbrukspolitiska målsättningen, måste hänsyn tas till de säsongmässiga variationerna i invägningen. Det är nödvändigt att tillförseln av mjölkkråvaror är så stor under lågsäsongperioden, att behovet av färskmjölk kan tillgodoses samtidigt som osttillverkningen under denna period kan upprätthållas i sådan omfattning, att en under året i stort sett kontinuerlig försäljning till detaljhandeln av lagrad ost blir möjlig. Det kan inte vara tillfredsställande och förenligt med riksdagens målsättning, att nedgången i invägningen går så långt att osttillverkningen äventyras bl. a. genom att en kraftig säsongbetonad osttillverkning inte kan göras ekonomisk vare sig i tillverknings- eller marknadsföringsledet i en modern mejeriindustri.

Nedgången i mjölkproduktionen har, så som jag redan berört, varit långt snabbare än den förmodade och vad jordbruksutredningen utgått ifrån, och vi synes snart nå den punkt, där svårigheter uppstår för mejeriindustrin att under lågsäsongperioden tillgodose marknadsbehovet i olika avseenden av mjölk.

De nu aktuella justeringarna av jord-

brukspriserna väntas ge mjölkproducenterna vissa förbättringar. Det är emellertid inte troligt, att dessa räcker till att skapa förutsättningar för att upprätthålla en nödvändig mjölkproduktion. Utvecklingen inger betydande farhågor för framtiden, då bl. a. prognoserna pekar på en fortsatt minskad invägning om inte mera positiva förutsättningar skapas för mjölkproduktionen.

Med hänvisning till vad jag anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

1. Har statsrådet uppmärksammat den till följd av den dåliga lönsamheten i näringen oroande snabba nedgången i mjölkproduktionen, vilken kan leda till att den uppställda målsättningen rörande den inhemska försörjningen av mjölk och mjölkprodukter inte kan upprätthållas?

2. Är statsrådet beredd att medverka till att skapa sådana villkor för mjölkproducenterna, att dessa erhåller en trygghet och lönsamhet i sin produktion så att därigenom en stabil mjölkproduktion på sikt kan upprätthållas?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.03.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Utrikes- och handelspolitisk debatt (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 130 avsedda meddelandet rörande Sveriges utrikes- och handelspolitik nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr AHLMARK (fp), som yttrade:

Herr talman! För mindre än två år sedan antog en kongress i Kairo en konstitution för det framtida Palestina. Det var Palestine Liberation Organization (PLO), som i juli 1968 i sin grundläggande stadga slog fast sitt politiska mål. PLO är en s. k. paraplyorganisation för en rad arabisk-palestinska kampgrupper. al Fatah är den dominerande rörelsen, och Arafat är numera också PLO:s ledare.

Den konstitution jag nämnde, kallad The Palestine National Covenant, beskriver målsättningen för de gerillagrupper som fått så mycken uppmärksamhet på senare år. Viktigast är det man säger om sin hållning till sionismen, om Israel som stat och om judarnas ställning i ett framtida Palestina. Här är det inte tal om en binationell nation där judar och araber lever sida vid sida. Den versionen av sitt politiska

mål använder al Fatah för propaganda och utländsk konsumtion. Den får alla besökare — politiker och journalister — höra om gång på gång när de träffar talesmän för PLO. Det är den bild man vill ge västerländsk opinion. De palestinska grupperna arbetar, säger man, för att de palestinska araberna skall få »återvända» — men sedan samverka med judarna i en ny statsbildning.

Konstitutionen för det kommande Palestina talar ett helt annat språk. Den definierar »palestinier», alltså medborgarna i det framtida Palestina. De är »enligt stadgan» de araber som levde i landet till 1947, vare sig de stannade eller flydde, eller om de har en palestinsk far och fötts i eller utanför Palestina.

Men vilka judar skall då få vara medborgare i denna nya tänkta stat? Ja, svaret ges i paragraf 6, som lyder på följande sätt: »Judar som var fast bosatta i Palestina vid början av den sionistiska invasionen betraktas som palestinier.»

På ett annat ställe definierar man »den sionistiska invasionen» som året för Balfourdeklarationen, alltså 1917. Det är med andra ord bara de judar som fanns i Palestina 1917 som skall få räkna sig som palestinier i den stat som al Fatah arbetar för att upprätta. Men de flesta judar kom till området efter 1917. Mer än 90 procent av judarna i dagens Israel har emigrerat dit eller fötts där efter det första världskriget. Vad skall då hända med alla dessa judar enligt PLO? »Palestinier» får de ju inte vara.

Man kan tänka sig tre svar.

Den första lösningen är att judarna i

Israel, sedan deras stat har besegrats, tvingas att ge sig av, resa »tillbaka» till de länder varifrån de eller deras föräldrar kom. al Fatah har uttryckt sympati för en sådan tanke. Israelerna skulle alltså återvända till t. ex. Tyskland eller Österrike, till Polen, Egypten eller Irak. De skulle, vare sig de bott där tidigare eller haft föräldrar som bott där, fara till länder och områden där några av de största tragedierna i det judiska folkets historia utspelat sig. Det Polen som nu driver ut de återstående judarna skall alltså få tillbaka tiotusentals judar. De arabstater som i dag diskriminerar och förtrycker sina få återstående judar skall alltså få se mellan en halv och en miljon judar komma tillbaka till de områden som de en gång flydde från.

Den andra lösningen är att judarna stannar kvar som ett slags andra klassens medborgare i ett nytt »arabiskt» Palestina. De skulle då troligen få leva under förhållanden som liknar judarnas situation i dag i Syrien, Irak eller Egypten. Särslagstiftning, hets, väl bevakade getton, rättslöshet, ständiga risker för pogromer skulle bli det öde som väntar de människor som al Fatah vägrar att se som palestinier.

Den tredje vägen — en ny typ av »slutgiltig lösning» — är ett massdödande av judar. De får inte stanna kvar som medborgare, de hör inte till Mellersta Östern, deras nationella identitet är en orimlighet — allt enligt PLO:s konstitution. I kriget om Palestina och i krigets efterspel skulle då den massslakt äga rum som så ofta beskrivits i uttalanden, teckningar och predikningar i arabländerna. Paragraf 6 i PLO:s stadga öppnar ett fönster mot folkmordet.

Den konstitution, vars viktigaste del jag nu har berört belyser mycket av debatten om konflikten i Mellersta Östern. Den visar att vad kriget och kriserna mellan araber och israeler gäller inte främst är hur en gräns skall dras mel-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lan några nationer, hur territorier skall delas upp, hur man skall tolka ett visst ministeruttalande eller ens framtiden för de områden som Israel ockuperar sedan sexdagarskriget. Kärnfrågan i konflikten i Mellersta Östern gäller i stället om Israel har rätt att existera som nation.

Den frågeställningen är oerhörd. De som tvekar om svaret eller svarar nej menar att en lösning av konflikten kräver att en av parterna skall upphöra att finnas till. Det är en hållning så extrem och motbjudande att den inte medger några kompromisser eller eftergifter. Det är också den hållning som arabstaterna intagit nästan oavbrutet under de 22 år som Israel har funnits. Man vägrar att erkänna, förhandla med och sluta fred med Israel. Man har förklarat att Palestina måste befrias, d. v. s. att Israel skall förstöras och en ny nation skapas på ruinerna av Israel. Oavbrutet har man i sin propaganda utåt och genom sin indoktrinering inåt av den egna befolkningen sökt visa att en judisk nation i Mellersta Östern är en orätt som aldrig kan godtas, att en fredlig uppgörelse med en sådan nation är förräderi och att bara den väpnade kampen kan leda framåt.

I mitt anförande i remissdebatten i januari i år försökte jag visa att en arabisk-palestinsk nation gränsande till Israel och i fred och samverkan med Israel skulle kunna vara den lösning som kan förena den palestinska nationalkänslan med säkrade gränser för Israel. Man skulle återgå inte till FN:s gränser från 1947 — de är i dag orimliga av många skäl — men till FN:s huvudtanke från 1947, att två stater, en i huvudsak judisk och en i huvudsak arabisk, bildas i Palestina och att dessa båda stater borde samverka med varandra. Längre fram kommer kanske en sådan ny statsbildning att framstå som mer realistisk än i dag. Den skulle kunna utgöras av delar av de områden som Israel nu ockuperar och eventuellt för-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

enas med Jordanien. Ett sådant perspektiv diskuterar allt fler människor alltmer intensivt.

Men låt oss inte ett ögonblick tro att detta är den lösning som de nu så omtalade palestinska kampgrupperna strävar efter. De vill ha ett arabiskt Palestina, det är sagt, men på den mark där Israel i dag ligger och efter det att Israel besegrats. De har ständigt slagit fast att en palestinsk nation *vid sidan av* Israel är otänkbar. Och som paragraf 6 i PLO:s konstitution visar går de här rörelserna ännu längre. Det räcker inte att besegra staten Israel — de flesta judar måste också bort från Mellersta Östern.

Vill vi därför resonera om konstruktiva uppslag för framtiden, där den växande palestinska nationalkänslan får spela en viktig roll, är det nödvändigt att ta avstånd från al Fatah och de andra rörelserna. Vi måste bemöta och avvisa både deras politiska mål och de metoder som de använder för att nå dem. Ingenting kan i dag mer effektivt hindra palestinska ambitioner att förverkligas än de militanta rörelser som nu säger sig tala på palestinernas vägnar.

Den 6:e paragrafen i PLO:s konstitution illustrerar också en annan sak. Vi har i en del svenska tidningar kunnat läsa att al Fatahs program är samlevnad mellan judar och arabier i en demokratisk, binationell, sekulariserad stat. Det är alltså den bild mot omvärlden som de här rörelserna vill förmedla. Det märkvärdiga är att så många journalister och bedömare okritiskt faller för denna propaganda. När en skribent i Utrikespolitiska institutet ger ut en liten skrift om de palestinska rörelserna, sväljer hon propagandabilden med hull och hår och har inte ett ord att säga om den grundläggande konstitutionen som ger motsatt insikt och intryck.

Den här godtrogenheten i delar av debatten har gjort det möjligt för en del mindre grupper, också i Sverige, att

måla ut al Fatah och de andra som ett slags FNL i Västasien. De vill få oss att tro att vad de palestinska gerillarörelserna siktar till är ett slags nationellt befrielsekrig av den typ som vi har sett i andra delar av världen.

Ingenting kan vara mer missvisande. Israel är en demokratisk nation, den enda demokratin i Mellersta Östern. Dess befolkning har i fria val tillsatt det parlament, ur vilket regeringen har utgått. Debatten i Israel är fri och intensiv. Landets befolkning har under de 22 åren bevisat sin sammanhållning och sin beslutsamhet att skydda landet mot angrepp. Vad al Fatah önskar med sina angrepp på Israel har därför ingenting att göra med »befrielse» i rimlig mening. Vad den rörelsen strävar efter är att krossa en demokratisk stat för att ersätta den med en annan, sannolikt icke-demokratisk stat.

Det finns de som vill jämställa konflikten i Mellersta Östern med kriget i Vietnam. Den parallellen är falsk på nästan alla sätt, och det har inte minst de ledande kritikerna av USA:s politik i Sydostasien insett. En månad före sin död sade Robert Kennedy: »Israel är inte Vietnam. I själva verket är det motsatsen till Vietnam. Israels regering är demokratisk, effektiv, fri från korruption, folket är enat i sitt stöd till den. Vi kan och bör hjälpa Israel. Men vi kan göra det, tror jag, i övertygelsen att israelerna... inte kommer att be oss att göra sitt jobb åt dem.»

Så långt Robert Kennedy. Och av bl. a. de skäl han anförde är det så förbluffande att vissa politiska ungdomsgrupper har kunnat falla för den arabiska propagandan och nu i Sverige delvis deltar i hetsen mot Israel. Jag har försökt beskriva debattläget och min syn på konflikten och dess bakgrund i den bok som Thomas Hammarberg, Ernst Klein och jag just har gett ut. I boken »Det hatade Israel» tar vi upp en rad delfrågor i den här krisen: sionismen, gerillagrupperna, flyktingar-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

na, antisemitismen, de ockuperade områdena, sexdagarskriget och mycket mer. Jag skall här inte gå in på de problemen. Men i *ett* avseende vill jag kommentera regeringens utrikesdeklaration i dag. I avsnittet om Mellersta Östern säger utrikesministern i och för sig ingenting som jag vill invända mot. Vapentillförseln är oroande. Krigshandlingarna har tyvärr ökat. Riskerna att lokala strider får storpolitiska konsekvenser finns där. Säkerhetsrådets resolution av den 22 november 1967 bör vara grunden för samtal och förhandlingar. Allt det är riktigt.

Vad jag efterlyser är naturligtvis det som saknas. I regeringens deklaration, liksom i en rad tidigare tal av Torsten Nilsson i den här frågan, försöker man nästan desperat undvika allt som kan verka vara ett s. k. ställningstagande, värderingar av konfliktens förlopp och orsaker, en meningsyttring som är kritisk mot någon sida i någon fråga. Sverige var ett av de länder som i FN deltog i beslutet om att bilda Israel. Bl. a. av det skälet har vi också en speciell förpliktelse att stå fast vid Israels existens som en förutsättning för en fredlig lösning. Den förutsättningen förnekar arabstaterna och den palestinska gerillan varje dag i ord och handling.

Det vore alltså naturligt för Sverige och dess utrikesminister att klart säga ifrån om denna kärnfråga i konflikten. Arabstaterna bör inte känna att andra länder genom sin tystnad på denna punkt minskar det politiska och moraliska stödet till Israel i dess krav att erkännas av de andra länderna i regionen. Jag säger inte att Torsten Nilsson har en annan åsikt i sakfrågan än den jag här har utvecklat. Jag är däremot kritisk mot att han inte i egna ord ger ett klart uttryck åt den åsikten, även om jag förstår att opinionen i Stockholms arbetarekommun för närvarande inte kräver att han gör det.

Låt mig återgå till paragraf 6 i PLO:s stadga. Det bör inte förvåna att arab-

staterna och de palestinska kampgrupperna inte längre kan göra skillnad mellan antisionism och antisemitism. Om man skriver en konstitution som innebär att den överväldigande majoriteten av judar i Israel skall försvinna eller förslavas, är det ett uttryck för en extremism som lätt slår över i antijudisk propaganda i traditionell mening. Om man säger att sionismen skall besegras militärt, innebär det inte bara att en viss, abstrakt idé skall försvinna från Mellersta Östern. Det betyder inte heller att »bara» en del institutioner och organisationer i Israel skall upphöra att finnas till. Att »krossa sionismen» är att slå sönder den nationella och ideologiska grunden för staten Israel.

Det kan inte ske med mindre än att också *bärarna av sionismen* försvinner från området; på så sätt är paragraf 6 i konstitutionen fullt logisk. Och vi vet att bärarna av sionismen är den överväldigande majoriteten av judarna i Israel. Att vara antisionist i arabstaternas och arabgerillans mening blir därför mycket lätt att generellt vara mot »judar» och för massdödande av judar. För att då ge ett slags perverterad, ideologisk lyftning åt ett sådant program är det frestande att nyttja de vanligaste antisemitiska klichéerna om judarnas ondska och bedräglighet. Det är svårt att hata ett folk utan att falla för gruppfördomar.

Så har också skett i arabvärlden. Det klassiska antisemitiska dokumentet, förfalskningen av »Sions vises protokoll», har tryckts gång på gång i nya upplagor och återopas ofta. Gamla krigsförbrytare från nazismens Tyskland har fått en fristad i Kairo, där de fortsätter med antijudiska aktiviteter. Nazismens förbrytelser brukar man släta över. Nasser har förnekat att nazisterna mördade sex miljoner judar. Jargongen om judarnas dåliga egenskaper och internationella konspirationer är vanlig i skrifter och skolböcker. Affischer och kari-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

katyryr nyttjar ofta de urgamla antisemitiska greppen för att teckna och beskriva judar.

För några veckor sedan talade jag i riksdagen om antisemitismen som idétradition och som politiskt vapen för diktaturer och diktaturpartier. Jag visade också hur antisionismen i Sovjetunionen och delar av Östeuropa nu på många sätt har övergått i antisemitism. Det visar, liksom antisemitismen i arabvärlden, hur en hätsk och konsekvent antiisraelisk politik och propaganda långsamt kan glida in i tonfall och tankar som anknyter till mångsekelgammal vidskepelse. Kanske tror vi att sådana tankar och tonfall inte kan dyka upp i en demokrati som den svenska. En del känner sig kanske säkra på att här i Sverige kan vi dra den gräns mellan antisionism och antisemitism som man suddat ut i så många andra länder.

Låt mig säga att jag inte längre är helt säker på den saken. Visst är det så att flera antiisraeliska debattörer i vårt land ogillar antisemitism. Självklart skall Israels politik kunna kritiseras med samma frihet som man kritiserar andra länder och regimer. Och jag anser också att vi bör bruka försiktighet i anklagelser och varningar för antisemitiska tendenser.

Ändå tror jag att vi nu måste skärpa vår vakthållning mot just sådana inslag i debatten. Också i Sverige har den extrema kritiken mot Israel ibland kommit att nyttja formuleringar och vädja till stämningar som ligger i ett slags skymningszon mellan antisionism och antisemitism.

När Staffan Beckman i sin bok »Palestina och Israel» sammanfattar Israels bildande låter det så här: »Flyktingarna strömmade in och det skramlade och prasslade i den vita världens insamlingsbössor; sionisterna hade efter alla sina ränker, våldsdåd och intriger till slut fått folk och medel till sin stat.» Här paraderar de antijudiska klichéer-

na: det »skramlade» och »prasslade» i insamlingsbössorna; sionisterna bedrev »ränker, våldsdåd och intriger». Trots de uppenbart antisemitiska inslagen i en sådan mening brukar de antiisraeliska debattörerna ivrigt friskriva Beckman från alla sådana misstankar.

En av dem, Göran Palm, har blankt förnekat varje kännedom om antisemitiska tendenser i arabvärlden trots att han enligt uppgift rest omkring där. Han har ingenting sett av Sions vises protokoll eller hetesen eller affischerna eller karikatyrerna. I stället anklagar han den israeliska demokratin för »en framväxande rasistisk rörelse som vill störta araberna i öknen». Att dölja eller glida förbi de antisemitiska inslagen i arabvärlden tycks självklart för så gott som alla antiisraeliska skribenter. Men när de förnekar sådana tendenser eller låter bli att belysa dem visar de bara hur litet de upprörs av gemenskaperna samtidigt som de minskar skyddet mot antisemitiska fördomar.

Och det skyddet behövs. Jag fick för några veckor sedan ett nummer av tidningen »Puss». Låt mig visa dess baksida på interntelevisionen här i kammaren. Den rymmer ett vulgärt angrepp på industriminister Krister Wickman. Han kallas Krister Trickman. Teckningen, som alltså skall föreställa industriministern, har försetts med just sådana drag och detaljer som sedan gammalt varit den antisemitiska smädeteckningens kännetecken vare sig man angripit judar eller hånat icke-judar och då försökt visa deras elände genom att ge dem s. k. judiska drag.

Den medlem av redaktionen för tidningen Puss, som gav mig detta nummer av tidskriften, sände mig samtidigt något slags ironisk hälsning: »Här ett ex av Der Stürmer plus som gåva en teckning som jag gjorde sommaren 67, väl bekomme!» Också denna »gåva», en sadistisk karikatyr, kan vara värd att visa för kammaren. Den föreställer alltså Moshe Dayan med lapp för ena

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ögat och med en nål som närmar sig hans andra öga. På nästa bild har nälen gjort sin insats, Dayan är blind, sitter med lappar för *båda* ögonen och samlar som tiggare in pengar till Israel.

De grupper som arbetar i sådana stämningar nöjer sig inte med att producera egna teckningar. På en utställning för någon månad sedan i Stockholm hittade jag en arabisk färggrann affisch, uppsatt i propagandasyfte. Senast såg jag den i Damaskus förra sommaren. Teckningen föreställde en liten skrikande, kroknäst judegubbe som spetsades på en väldig arabisk bajonett.

Någon kan säga att det här är visserligen vidrigt men ingår ändå bara i propagandaarsenalen för några extrema vänstergrupper utan större betydelse. Och visst skall vi hoppas att sådana tendenser inte sprider sig till den övriga pressen. Därför ser många människor med stor oro på den kampanj mot Israel som nu pågår på kultur- och nyhetssidorna i en av landets största dagstidningar. Aftonbladet har samlat en rad antiisraeliska propagandister som Göran Palm, Göran Rosengren, Jan Guillo, Herman Lindqvist, Lillian Levin, Per Gahrton, Bo Kuritzén, Caleb J. Anderson och flera till. I ett stort antal artiklar har de angripit Israel och flera bl. a. heroiserat al Fatahs mål och metoder. En av dem, Jan Guillo, har själv enligt egen uppgift i en annan tidning deltagit i stridande förband i en av de mest fanatiska av de palestinska kampgrupperna och fullt stridsutrustad lagt ut minor mot israelerna samt planerat granatkastaranfall mot israeliska poster. Guillo har alltså på ort och ställe deltagit i försök att döda israeler — nu är han en av de flitigaste av Aftonbladets antiisraeliska skribenter.

Aftonbladets innerspalt på kultursidan är ofta använd för att smutskasta var och en som ställer sig upp för att ge fakta i debatten och försvara Israel. Viveka Heyman avslöjade i Handelstid-

ningen det ohållbara i några arabiska påståenden om tortyr i Israel. Aftonbladets innerspalt ryckte genast ut med smädelser mot Viveka Heyman under rubriken »Klå araber». Karl Vennberg avslutade med följande meningar: »Israeliska prostituerade har däremot anor från bibelns tid. Rätten att klå upp arabiska damer kan nära nog sägas ingå i deras religiösa arv.»

Denna tarvlighet är oerhörd, vare sig man ser den som en sarkasm eller inte och oberoende av i vilket sammanhang tiraden kommer. Rätten för judarna att begå visst slags våld mot ett annat folk »kan nära nog sägas ingå i deras religiösa arv», enligt Aftonbladets innerspalt. Det är svårt att förstå hur man kan skriva sådana meningar utan att genast känna att de anknyter till fördomar, som fört vår världsdel till katastrofer. Och lika svårt att begripa är att tidningens ledning, när saken påpekas, inte genast ber om ursäkt för Karl Vennbergs förlöpningsar.

Jag förstår därför den oro med vilken man framför allt i judiska kretsar i Sverige har följt Aftonbladets antiisraeliska kampanj. Jag har i min hand ett brev från professor Georg Klein till Aftonbladets chefredaktör Gunnar Fredriksson. Jag har fått professor Kleins tillstånd att citera ur brevet. Ett avsnitt i det är en gripande och lysande sammanfattning av hur det för honom känns att läsa tidningsartiklar av det slag jag just citerat ur:

»Min referensram är kort och gott den», skriver professor Klein, »att jag har vuxit upp medan sex miljoner judar mördades efter en lavin som inledes med små oskyldiga tidningsartiklar av exakt det här ifrågavarande slaget. Bland dessa sex miljoner fanns 80 procent av min egen familj och 35 procent av min skolklass. När jag har fått den helt oväntade förmånen att få överleva och verka i ett så fritt och underbart land som Sverige, samt där njuta av den yttrandefrihet som mina skolkam-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

rater och anhöriga inte ens kunde drömma om, anser jag att det är min skyldighet mot dem att ge uttryck åt de känslor som jag upplevde efter att ha läst urklippen från Aftonbladets kultursida.»

Så långt professor Georg Klein. Jag ger honom rätt i att det, oavsett hur stor man tror risken är för växande antisemitism i det här landet, är viktigt att reagera, och reagera skarpt, mot artiklar, formuleringar och teckningar av det slag som jag här givit exempel på. Den hätska propagandan mot Israel kan lätt stimulera sådana tendenser. Och därför har jag i det här anförandet försökt belysa något av extremismen i Mellersta Östern och i Sverige.

Jag ser nu att Mats Hellström står beredd att äntra talarstolen. Det gör det naturligt för mig att till slut ta upp den organisation som herr Hellström tillhör, nämligen det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Nästa vecka skall SSU ha kongress. Det har stått i någon tidning att Mats Hellström då skall få en fin post i förbundets ledning. Därför är det av intresse att få veta var Mats Hellström står i frågan om Mellersta Östern.

I det förslag till ställningstagande som SSU:s styrelse förelägger kongressen står det många ting. Man får veta att sexdagskriget var resultat av »ömsesidiga provokationer»; på ett annat ställe talar man om Israels »anfall». Ingenting sägs om de väldiga militära resurser som laddades upp runt Israels gränser för att förbereda förintelsekriget mot den judiska nationen. Man talar i SSU:s förslag om »Israels expansionspolitik», som om Israels försvar i juni 1967 var en aggressiv handling. SSU ställer sig på arabstaternas sida i deras avsikt att inte erkänna Israel. »Vad som självfallet inte kan begäras av arabstaterna eller palestinierna är att de erkänner Israel — — —», förklarar SSU:s förbundsstyrelse. När det gäller 22-novemberresolutionen av 1967

tycks SSU ansluta sig till den tolkning som araberna ofta använder i internationella sammanhang, nämligen att Israel skall dra sig tillbaka *innan* man får till stånd förhandlingar — i stället för den rimliga tolkningen att en överenskommelse i huvudsak måste vara en paketuppgörelse. SSU kräver att Israel för att möjliggöra förhandlingar skall dra sig tillbaka »från samtliga områden som ockuperades vid anfallskriget 1967». Israel ska alltså lämna tillbaka Sharm-el-sheik, Sinai och Golanhöjderna, som användes vid förra uppmarschen, utan något fredsavtal, i förhoppning att araberna efter den framgången skall överge sin tidigare politik och inleda samtal.

SSU ställer sig också utanför den enighet som rått mellan de demokratiska partierna under de mer än 22 år som Israel funnits. Den enigheten har inneburit att man har varit ense om att det var en riktig handling att upprätta staten Israel. Sverige var ju ett av de länder som 1947 deltog i FN-beslutet att bilda en judisk och en arabisk nation i det gamla mandatområdet. Men nu har SSU bestämt sig för att det var fel av Sverige och av FN. »Upprättandet av israelisk stat var olyckligt», säger man.

Får jag då fråga Mats Hellström: Står du bakom det förslag till ställningstagande som SSU-kongressen fått sig förelagt? Vill också du tala om Israels »anfall» och »expansionspolitik». Anser också du att araberna inte kan erkänna Israel? Menar du i polemik mot vad din egen regering gjorde för 22 år sedan att det var fel att bilda Israel? Och om det var fel att bilda Israel — vad borde FN då ha gjort på hösten 1947 då Palestina slets sönder i kravaller, attentat och strider? Jag avvaktar Mats Hellströms svar med stort intresse.

Herr talman! I vårt land kan vi kanske inte göra mycket för att påverka den här konflikten. Men jag tror det är viktigt att politiker och partier, organi-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sationer och tidningar gör vad de kan för att bilda opinion för en utveckling till fred och förhandlingar i Mellersta Östern på grundval av FN-resolutionen. De krafter i arabvärlden, som ser just fred och förhandlingar som otänkbara svek, skall inte känna att de får stöd från någon betydande del av svensk opinion. I stället bör al Fatah och liknande rörelser uppleva att deras målsättningar blir kända och kritiserade i andra delar av världen. Och av samma skäl, för fredens och försoningens skull, är det för oss viktigt att belysa och brännmärka de inslag i vår egen debatt som verkar i extremismens tjänst.

I detta anförande instämde herr *Källstad* (fp).

Vidare anförde:

Herr HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker kanske det skulle ligga närmast till hands för herr Ahlmark att ta upp en diskussion om dessa saker med folkpartiets ungdomsförbund och särskilt med dess ordförande. Inom folkpartiets ungdomsförbund råder för närvarande en stark splittring i Mellersta Östern-frågan. Dess ordförande har gjort sig till tolk för de flesta av de uppfattningar som herr Ahlmark har kritiserat här i dag.

För min del står jag bakom kraven, att-satserna, i SSU:s förbundsstyrelses förslag till utlåtande över motionerna till SSU-kongressen. I detta förslag krävs att det vid sidan av den israeliska staten skall upprättas en palestinsk stat. Det är det konkreta kravet och det har stöd av och har förts fram av stora grupper, inte minst socialistiskt inriktade, i Israel, av Mapam-partiet och av labour party's generalsekretetare. Det är ett krav som ursprungligen härstammar från israeliska socialistiska grupper, och det är även ett krav som, såvitt jag förstod rätt, såväl herr Ahlmark i dag som herr Helén hade förståelse för. Det är det konkreta kravet i att-

satserna i SSU:s förbundsstyrelses utlåtande och det ställer jag mig bakom. Herr Hugosson kommer senare i debatten att betydligt mera ingående belysa konflikten i Mellersta Östern.

Herr talman! Kriget i Indokina är nu åter totalt. Klockan har vridits tillbaka till år 1954 innan fransmännen kapitulerade för Viet Minh-armén. Fronten går åter i både Vietnam, Laos och Kambodja. Mellan 40 och 45 miljoner människor är mot sin vilja indragna i ett hänsynslöst dödande. Folkens självbestämmanderätt är lika avlägsen i dag som under kolonialtiden.

Vi känner till den meningslösa bakgrunden, hur Frankrike efter andra världskriget desperat sökte återta herraväldet över de rika jordbruksområdena i Cochinkina och över industrin i Tonkin. Men det var ett fruktlöst försök att gentemot folkviljan söka fjärrstyra Indokina från Europa. Ändå kom inte en avkolonialisering till stånd här som i andra delar av världen. Indokina drogs in i USA:s maktpolitiska ambitioner i Asien. Förenta staterna övertog Frankrikes omöjliga roll.

Upptäckningen av det amerikanska angreppet 1965 från några tiotusental man till 470 000 man i dag och ett totalt bombkrig fram till 1968 mot Nordvietnam har lett till att bebyggelsen totalt förintats i stora landsbygdsområden och hela städer. Stora delar av Nordvietnams relativt väl utvecklade industri har raderats ut. Den ambitiöst uppbyggda sociala sektorn och utbildningssektorn i Nordvietnam har bitvis slagits sönder. Kemisk krigföring i Sydvietnam förgiftar människor och växtlighet.

Mot den bakgrunden kunde det ses som en ljusning att man satt sig vid förhandlingsbordet, inställt bombningarna i norr och startat vissa blygsamma trupptillbakadraganden i söder. Men vad som hänt sedan 1968 är dessvärre också att kriget nu ändrat karaktär på

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ett sätt som gör situationen i dag kanske ännu mera mörk och hotande än när Parisförhandlingarna inleddes.

För det första har den proklamerade vietnamiseringen av kriget inneburit att den reaktionära militärjuntan i Saigon utrustas med moderna vapen och modern teknik för att kunna stå på egna ben och föra ett långvarigt krig. Vietnamiseringen innebär inte att människornas lidanden minskas — den innebär i stället att den militära frontlinjen cementeras rakt in i framtiden.

För det andra utvecklas samtidigt striderna i Laos mot ett nytt Vietnam. Före detta staterna har under våren gjort flera hundra bombraider per dag — vissa uppgifter talar om 12 500 bombraider på en månad. Till intäkt för bombningarna har man tagit den nordvietnamesiska Ho Chi Minh-stigen vid den laotiska gränsen och närvaron av nordvietnamesisk trupp på Krukslätten. Men den laotiska tragedin bör ses i ett annat ljus. I de första fria valen i Laos 1957 fick Pathet Lao — i västvärlden kallad kommunistgerillan — 30 procent av rösterna. Det demokratiska utslaget blev för mycket för högerkrafterna, som gjorde en statskupp i samarbete med och understödda av den amerikanska underrättelseorganisationen, CIA, enligt uppgifter som har lämnats bl. a. i Arthur Schlesingers Kennedy-biografi »De 1 000 dagarna».

Sedan kom då Genèveöverenskommelsen 1962, då man sökte upprätta en neutral stat men med autonoma områden, där Pathet Lao fick administrationsrätten över bl. a. just Krukslätten. Det är sålunda inom Pathet Laos avtalsmässigt tilldelade regioner som striderna mellan USA och högergrupperna å ena sidan samt Nordvietnam och Pathet Lao å den andra sidan har eskalerat. Det är också inom Pathet Lao områdena som den s. k. Ho Chi Minh-stigen går.

Utvecklingen av Laoskriget visar en kuslig överensstämmelse med upptrapp-

ningen i Vietnam. Den häftiga oppositionen mot Laos-kriget i USA har lett till att man tillsatt en undersökningskommission i senatens utrikesutskott vilken i dagarna har lagt fram sin rapport. Under ett hemligt fördrag med den laotiske premiärministern har USA:s militära aktivitet successivt eskalerats från 1964. I dag är tiotusentals amerikaner involverade: i luftkrig, i tränings- och rådgivarfunktioner, i underhåll, i spaning och underrättelse-tjänst, säger senatens rapport. Rapporten ställer också bombstoppet över Nordvietnam i ett nytt ljus. Nedgången av bombningarna där har i stället »kompenserats» av intensifierade bombraider i Laos.

Genèveöverenskommelsen 1962 sökte åstadkomma en bräcklig men nödvändig maktbalans, som skulle vara förutsättningen för en neutral utveckling. De senaste årens krig har lett till en polarisering i detta grannland till Vietnam. De neutrala krafterna är bortblåsta. I Vietnams andra grannland, Kambodja, har denna polarisering skett mycket snabbare efter statskuppen de senaste månaderna. Sihanouk hade ett otvetydigt starkt folkligt stöd, bl. a. i sin strävan att hålla Kambodja neutralt i kriget. Också här är de neutrala krafterna borta i dag, sannolikt för lång tid. Mot folkets vilja har man dragits in i ett krig, som också här kan bli totalt.

Lon Nol-regimens massakrer på den vietnamesiska minoriteten har följts av en framgångsrik resning av Sihanouktrogna kambodjaner och FNL-förband. Lon Nol-regimen har nu, endast för några dagar sedan, begärt militärhjälp från USA och begärt flygbombning med B 52:or över kambodjanskt territorium. En inmarsch med vapen eller soldater av USA — eller dess allierade — skulle innebära den ohyggliga startpunkten för ett nytt Vietnamkrig och för en total förödelse i denna del av världen. Endast för några timmar sedan meddelade nyhetsbyråerna att de

Utrikes- och handelspolitisk debatt

sydvietnamesiska och amerikanska försvarsdepartementen medgivit, att tusentals sydvietnamesiska soldater nu har gått in i Kambodja med amerikanskt stridsunderstöd i form av taktiskt flyg och rådgivare.

Inför denna ödesdigra och hotfulla nyhet måste nu världopinionen de närmaste dagarna och veckorna sätta allt hopp till de förnuftiga krafterna i USA, till den starka rörelse inom det amerikanska folket och i kongressen, som kräver att USA drar sig tillbaka från Indokina.

Folkens självbestämmanderätt har i decennier hänsynslöst undertryckts i Indokina. Påtvingade formler från andra kontinenter har prövats upprepade gånger och varje gång varit dömda att misslyckas. Folken i Sydvietnam, Laos och Kambodja tilltros inte att själva utveckla sina inneboende möjligheter. I FN diskuteras nu i år strategin för det andra, utvecklingsårtondet. Man diskuterar om metoder för att sakta men envist höja levnadsstandarden i u-länderna, utveckla jordbruk, industri och sociala sektorer för att uppnå drägliga levnadsvillkor för de fattiga folken. Den diskussionen måste te sig som ett grovt hån för de fattiga människor i Sydostasien som i dag i stället med den modernaste teknik slås ut och bombas ned till en primitiv livsform, där spirande industrier förstörs, växtlighet och skörd förgiftas och bränns. Skolor och sjukhus i norr får flytta till grottor i berg och jord.

En framtida återhämtning, ett nytt försök till utveckling av levnadsvillkoren är möjlig — men knuten i detta gamla koloniala krig heter självbestämmanderätt. Den knuten kan aldrig lösas av en främmande stormakt. USA måste lämna Sydostasien!

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga några ord om vad Mats Hellström sade om Mel-lersta Östern i början av sitt anföran-

de. Han ansåg att jag borde ta upp den frågan inom folkpartiets ungdomsförbund och med dess ordförande. Vad jag anser om vad Per Garthon här har yttrat framgår ju av den bok som jag just gett ut tillsammans med två andra liberaler, »Det hatade Israel», och där vi kritiserar Garthon på flera punkter. För övrigt kan jag ansluta mig till majoritetens linje i det förslag som FPU:s styrelse lägger fram till förbundets kongress.

I motsats till mig skall Hellström nu bli pamp i sitt ungdomsförbund. Därför är det rimligt att begära att han förklarar sin inställning. Nu säger han att han ansluter sig till att-satserna i SSU:s förslag. Att ansluta sig till den palestinska nationen som skall finnas vid sidan av Israel och arbeta i fred är ingenting originellt. Det tycker jag är ett bra förslag, som jag själv har skrivit om många gånger.

Men det intressanta är att i en annan att-sats, där man ger sin bild av konflikten och vad som hände under det senaste kriget som lade grunden till den nuvarande politiska situationen, ger man en verklighetsbeskrivning som är helt falsk. Man talar om att Israel för att möjliggöra förhandlingar skall dra sig tillbaka »från samtliga områden som ockuperades vid anfallskriget 1967».

Vad var det som hände i maj—juni 1967? En uppladdning skedde med 80 000 egyptiska soldater och 1 000 stridsvagnar några få flygminuter från Tel Aviv och en motsvarande uppladdning i Jordanien och Syrien. Nasser proklamerade stängningen av Tiransundet, och FN-trupperna tvingades dra sig tillbaka efter egyptiska order. Våldiga hatdemonstrationer ägde rum i hela arabvärlden med krav på Israels förintande, och Nasser och de övriga arabledarna förklarade gång på gång i uttalanden och presskonferenser att nu hade tiden för slutstriden kommit.

Det kallar SSU för »Israels anfalls-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

krig», och Mats Hellström instämmer. Är det anfallskrig, att man försvarar sig, när ens existens är hotad?

Herr **HELLSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nyligen givit uttryck för vad jag anslutit mig till. Jag tycker att herr Ahlmark hade kunnat lyssna på de konkreta krav i de attsatser som jag själv beskrev och som, såvitt jag förstår, även herr Ahlmark ansluter sig till. Jag vill för övrigt bara notera, herr talman, att herr Ahlmark när han nu hade möjlighet till det inför den hotfulla situationen i Sydostasien som vanligt inte har ett ord att säga om situationen i Vietnam, Laos och Kambodja.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! På den senaste punkten ansluter jag mig till regeringsdeklarationen, till Gunnar Heléns tal i dag och till de principiella riktlinjer och bedömningar av konflikten i Sydostasien som jag utvecklade för två år sedan i utrikesdebatten i första kammaren. Det har faktiskt förts en utrikespolitisk debatt om Sydostasien i riksdagen innan Mats Hellström kom hit.

Mats Hellström förklarade att han står bakom SSU:s attsatser, där talas det om »Israels anfallskrig 1967». Jag har förklarat och visat att vad som hände var en uppladdning för att utplåna Israel. Därför kan man inte tala om Israels »anfallskrig». Min fråga till Mats Hellström löd därför: Är det att »anfälla» när man försvarar sig då den egna existensen sätts i fråga?

Herr **LARSSON** i Borrbj (cp):

Herr talman! Sveriges roll i den utrikespolitiska debatten bör naturligtvis inte överskattas. Vi får inte hemfalla åt den felaktiga föreställningen, att vi har vare sig rätt eller myndighet att använda en pekpinneattityd eller att spela besserwisser när det gäller komplicerade kontroverser utanför vårt lands

gränser. Men vi har genom en strikt neutral utrikespolitisk hållning lyckats skapa ett visst förtroende för oss utomlands. Detta har vi inte fått för att utan vidare behålla för all framtid. Jag tror det är någonting ömtåligt som lätt kan förbytas i motsatsen, om vi inte i vårt handlande ständigt och med verklig skärpa kan leva upp till det.

Det finns ett frågekomplex beträffande vilket Sverige verkligen har en uppgift att fylla i internationellt sammanhang genom att göra konkreta insatser. Det gäller miljövärden. Miljöfrågorna är inte enbart av nationell karaktär utan verkligen gränslösa.

I FN, Europarådet och många andra sammanhang bör Sverige utnyttja sina möjligheter att ta initiativ till överenskommelser och rekommendationer. Jag vill inte ge sken av att vårt land skulle ha mera att lära ut än många andra länder, men vi kan nog vara överens om att miljödebatten i Sverige är ovanligt levande internationellt sett.

Här finns också utrymme för konstruktiv utrikespolitisk handlande av allt större omfattning, ett utrymme som också i många fall utnyttjats. Jag tänker då på kommande internationella miljövärdskonferenser, på pionjärinsatsen när det gäller förbudet mot klorerade kolväten m. m.

Ett konkret exempel på behov av miljövärdningsinitiativ, vilket egentligen är orsaken till att jag begärde ordet i denna debatt, är den högaktuella frågan om Östersjöns föroreningsproblem.

Med anledning av min motion i fjol rörande faran av oljeföroreningar i Östersjön skrev utrikesutskottet bl. a. följande: »Utskottet vill betona vikten av att regeringen vidtar alla de åtgärder — såväl på det nationella planet som i samarbete med andra länder — som är påkallade och möjliga för att söka förhindra nedsmutsning av Östersjöns vatten genom olja. Enligt de upplysningar som utskottet inhämtat pågår också arbete härmed inom regeringen. Utskot-

tet — som önskar understryka frågans utomordentliga vikt — förutsätter att regeringen, utöver den aktivitet som ovan redovisats för utskottet, även framgent kommer att följa denna fråga med största uppmärksamhet.»

Där slutar citatet, som var utskottets hela skrivning, en skrivning som förpliktar och som jag naturligtvis som motionär måste vara mycket nöjd med. Nu vill jag fråga: Är utrikesministern villig att i detta sammanhang exemplifiera och redovisa på vilket sätt regeringen under det år som gått har motsvarat de förväntningar riksdagen uttalat?

Den högaktuella problematiken kring de finska oljebåtar av jätteformat som nu är på väg in i Östersjön tycks närmast ge intryck av att man i regeringen står helt handfallen och utan möjlighet att kunna påverka eller förhindra något som av en enig opinion i vårt land bedöms som ett mycket riskfyllt äventyr. Det är emellertid bara exempel på en enda fara som hotar; det krävs att vi mycket snart agerar i fråga om hela föroreningsproblematiken i Östersjön, exempelvis genom att till att börja med ta initiativ till inkallandet av en konferens mellan alla Östersjöns strandstater i syfte att få till stånd en överenskommelse om förhindrande av förorenande utsläpp och förbud mot oljetransport med s. k. supertankers. Uttryckssättet *alla* östersjöstater måste därvid särskilt framhållas.

En tidigare talare har i denna debatt efterlyst initiativ av regeringen på detta område, och det gör jag också. Det räcker inte med förhoppningar. Här behövs exakta förslag. När, var och hur ämnar regeringen handla?

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Vid sidan av Vietnamkriget och oron i Laos och Kambodja utgör krisen i Mellanöstern, som i dag närmast framstår som ett begränsat krig i kanalzonen och Golanbergen i norr,

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som den för världsfreden mest hotande konflikten. Liksom i Sydostasien är stormakterna engagerade på var sin sida, och det är detta som inger den största oron för att denna lokala konflikt skall leda till en konflikt på det storpolitiska planet.

Såväl Nationernas förbunds som Förenade nationernas historia visar tyvärr världsorganisationernas begränsade möjligheter att framgångsrikt ingripa i de konflikter där supermakterna USA och Sovjet är engagerade. Trots denna vetskap vill vi emellertid hoppas att de samtal som förs mellan stormakterna skall leda till sådana resultat, att FN kan celebrera sitt 25-årsjubileum med ett framgångsrikt ingripande i Mellanösternkonflikten, ett ingripande som kan leda till en varaktig lösning på gränsproblemen och ett fredsfördrag mellan de i konflikten involverade parterna.

Den inbördes splittring som finns i arabvärlden torde emellertid erbjuda stora svårigheter att på den sidan komma fram till en enhetlig förhandlingsposition när det gäller en fredslösning i Mellanöstern och en långsiktig lösning av bl. a. palestiniernas situation i Israel och i Mellanöstern. Man kan diskutera om arabländerna över huvud taget skall vara deltagare i de fredsförhandlingar som vi alla önskar skall komma till stånd. Vilken inställning man än må ha till Balfourdeklarationen 1917, till Nationernas förbunds beslut om inrättande av ett brittiskt Israelmandat och till FN:s beslut 1947 om upprättandet av en palestinsk och en israelisk stat synes den enda lösningen på konflikten vara att man upprättar en palestinsk stat vid sidan om Israel och att Israel garanteras fred av sina arabiska grannländer.

Genom den militanta hållning som arabländerna intagit sedan 1948 i Mellanöstern har de människor som direkt berörts av konflikten — palestinaaraberna — råkat i kläm. I dag är mer än

Utrikes- och handelspolitisk debatt

en miljon palestinier fördrivna från sina hemorter och bor — trots FN:s insatser — under bedrövliga förhållanden i flyktingläger i av Israel ockuperade områden och i angränsande arabländer. De i konflikten invecklade länderna har inte visat något intresse av att lösa dessa flyktingproblem, och därigenom har ett hat mot den israeliska staten och judarna djupt rotats i dessa människor, vilket leder till utomordentliga svårigheter när det gäller att åstadkomma en varaktig försoning mellan palestinier och israeler.

Efter junikriget 1967 synes dock palestinerna ha kommit till insikt om att arabländerna inte agerat på ett sätt som gynnat deras sak. Palestinierna har därför tagit sin sak i egna händer och agerar nu självständigare visavi arabregeringarna än tidigare. Palestinaaraberna har blivit en maktfaktor, en tredje part som vi inte kan bortse från när man någon gång, såsom vi hoppas inom en nära framtid, sätter sig ned vid ett förhandlingsbord för att lösa gränsproblem och utarbeta fredsfördrag mellan Israel och arabländerna samt palestinaaraberna.

FN:s säkerhetsråds resolution från 1967 tar ej hänsyn till palestinaarabernas existens och inte heller stormakterna och Israel erkänner palestinernas rätt till en nationell identitet och till ett eget land. Inte heller torde Egypten under Nassers ledning, med strävan till hegemoni i arabvärlden, eller Syrien ha något intresse av bildandet av en palestinsk stat vid sidan om Israel. Dessa fakta gör att en lösning av konflikten synes hart när omöjlig om inte Israel och även stormakterna ändrar uppfattning i dessa frågor.

Herr talman! Det torde inte vara erforderligt att jag närmare utvecklar den kritik, som man kan rikta mot Egyptens och övriga arabländers militära och politiska agerande visavi Israel. Staten Israel existerar och måste garanteras fortsatt existens. Allt tal om sta-

tens utplånande och om att judarna skall kastas i Medelhavet tar vi givetvis avstånd från. Om jag därför kritiserar vissa delar av Israels politik efter juni-kriget och dess medverkan till upp-trappning av krisen genom bombanfall mot militära mål nära miljonstaden Kairo, torde detta inte behöva uppfattas på så sätt att jag ställer mig på arabländernas sida och accepterar deras politik.

För det första kan man konstatera att den upp-trappning av konflikten som äger rum på ömse sidor ökar faran för storokonflikt. Det är därför beklagligt att Israel bedriver den hårda linjens politik med militära anfall på egyptiskt och syriskt territorium utöver de områden som ockuperades under juni-kriget.

För det andra är det beklagligt att Israel på intet sätt synes berett att efterkomma säkerhetsrådets resolution om ett tillbakadragande av sina trupper från de ockuperade områdena. Även om man inte är beredd på ett tillbakadragande från de ockuperade områdena förrän säkra fredsgarantier ställts, borde Israel enligt min mening göra klart för omvärlden att man inte har för avsikt att annektera dessa områden. Regeringens hårda linje att på intet sätt avslöja något i förväg om sina förhandlingsbud vid en eventuell fredsförhandling tror jag försvårar en lösning av konflikten och gör det omöjligt för den svenske medlaren att nu ingripa.

För det tredje tror jag att det vore klokt om Israel erkände palestiniernas existens och rätt till en nationell identitet och till ett eget land. Genom ett sådant erkännande skulle palestiniernas ställning stärkas ytterligare gentemot arabregeringarna, och de skiftande befrielseorganisationer som existerar skulle sannolikt därigenom mildra sin animositet mot Israel.

Jag vill ge uttryck åt förhoppningen att USA, Sovjet och övriga stormakter som deltar i samtalen om Mellanöstern

Utrikes- och handelspolitisk debatt

kommer till den slutsatsen, att en nedtrappning av konflikten och en fredslösning i Mellanöstern inte blott bidrar till att garantera världsfreden utan även är förutsättningen för en välståndsutveckling i det demokratiska Israel och en möjlighet till förbättring av de fattiga arabfolkens situation. Därmed möjliggörs också en demokratisk utveckling i de arabländer där ett fåtal kapitalstarka oljemagnater under diktatoriska förhållanden exploaterar människorna. Jag förutsätter att den svenska regeringen i Förenta nationerna och genom diplomatiska kanaler med alla till buds stående medel kommer att verka för ett närmande mellan parterna i Mellanösternkonflikten, så att den svenske medlaren, ambassadör Jarring, i linje med svensk tradition kan medverka till lösningen av en konflikt som, om den icke skulle lösas, kan bli 1970-talets storpolitiska ättestupa.

Herr talman! Låt mig slutligen något kommentera det inlägg som herr Ahlmark nyss gjort.

Herr Ahlmark inledde sitt angrepp mot socialdemokratin med att säga att han icke hade något att andraga mot vad som i dagens regeringsdeklaration sagts om Mellanösternkonflikten. Men därefter tillgrep han den enklaste formen av politisk debatteknik, nämligen att förutsätta att i frågor som regeringen icke har tagit upp i regeringsdeklarationen har regeringen en annan uppfattning än tidigare. Jag tror att herr Ahlmark kan känna sig helt lugn på den punkten. Den svenska regeringen har samma inställning som den hade 1947 i samband med FN:s beslut om skapande av en palestinsk och en israelisk stat. Den svenska regeringen har också stött resolutionerna från FN:s säkerhetsråd i denna fråga.

Det är, tycker jag, ovärdigt en politiker av herr Ahlmarks resning att från sådana här utgångspunkter göra en tragisk internationell konflikt, som vi alla ser med oro på, till en inrikespolitisk

stridsfråga. Herr Ahlmark försöker driva fram en motsatsställning mellan det socialdemokratiska ungdomsförbundet och det socialdemokratiska partiet. De ått-satser som SSU:s förbundsstyrelse framlagt strider emellertid på intet sätt mot den inställning vi tidigare har givit uttryck för i denna fråga.

Det är också ett gammalt talesätt att man inte skall kasta sten när man sitter i glashus. Jag tycker det är förmätel av folkpartiets representant i denna debatt att angripa det socialdemokratiska ungdomsförbundet, när folkpartiets eget ungdomsförbund har en ordförande som är antiisraelisk och proarabisk så långt ut i fingerspetsarna som det är möjligt. Nu tog herr Ahlmark i sin replik till herr Hellström avstånd från Per Gahrton. Herr Ahlmark skall emellertid ha klart för sig att Gahrton inte är ensam i Folkpartiets ungdomsförbund om att ha en antiisraelisk syn. Låt mig citera ur Göteborgs-Postens ledare i gårdagens nummer. Jag förutsätter att den folkpartistiska Göteborgs-Posten är bättre informerad än vad jag är om vad som händer inom folkpartiets ungdomsförbund. Jag citerar:

»Samtidigt går det inte att komma ifrån att det finns ett problem som i speciellt hög grad tycks dominera FPU:s intresse f. n. och det är Israelfrågan. Inför FPU:s kongress i sommar har sju motioner väckts i detta ämne, en del israelvänliga, andra arabvänliga. FPU är en aning splittrat i frågan. Då FPU:s styrelse nyligen tog ställning till motionerna, skedde en votering, som slöt 9—7 till förmån för den Israelvänliga linjen. Att Israelfrågan kommer att bli en stor debatt i sommarens FPU-kongress står klart.»

Herr talman! Jag hade inte haft för avsikt att läsa upp detta citat och jag hade icke heller för avsikt att diskutera Mellanösternkonflikten från inrikespolitiska eller partipolitiska utgångspunkter, men eftersom Per Ahlmark inledde denna debatt med ett försök att skära

Utrikes- och handelspolitisk debatt

pipor i den inrikespolitiska vassen, vill vi från socialdemokratisk sida ta avstånd från detta.

Mellanösternkonflikten är tragisk. Låt oss tillsammans ge uttryck för en förhoppning om att man snart kan finna en lösning på denna konflikt så att Israel kan få sin existens garanterad. Vi hoppas också att en lösning skall bli till fromma för de människor, d. v. s. palestinaaraberna, som i dag är drabbade av denna konflikt.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Hugosson stämde ned tonen en smula och koncentrerade sig på att försöka argumentera, tror jag att debatten om Mellersta Östern här i andra kammaren skulle vinna en smula på detta. Jag tror också att det vore bra om herr Hugosson lyssnade på dem han angriper. Men då blir det svårare att komma med sådana här tirader, som vi just har fått lyssna till.

Herr Hugosson säger att jag hade utgått från att regeringen har en annan mening än jag i frågor som inte tagits upp i regeringsdeklarationen. Jag sade tvärtom uttryckligt att jag utgår från att Torsten Nilsson tycker att Israel skall existera som nation.

Vad jag kritiserar honom för är att han inte slår fast detta gång på gång. Det är nämligen en kärnfråga i konflikten och arabstaterna skall inte känna att de genom andra länders tystnad får ett stöd i sin oförsonliga hållning. Bara genom att de uppger sitt krav på att Israel skall försvinna ur nationernas krets kan man få en grundval att med hjälp av FN-resolutionen och annat nå en fredlig lösning.

Herr Hugosson säger att han ansluter sig till SSU:s att-satser. Jag har redan två gånger i polemik med Mats Hellström visat att i så fall säger herr Hugosson att det var ett »anfallskrig» från Israel i juni 1967. Så står det nämligen i en av att-satserna. Jag har visat att det var ett framgångsrikt för-

sök från Israel att försvara sig när landets existens var hotad. Jag kallar inte detta för anfallskrig, och jag undrar om herr Hugosson verkligen vill göra det om han går in i debatt och inte bara höjer rösten.

Sedan börjar herr Hugosson tala om att det finns olika meningar inom FPU. Det vet jag också. Jag sade att jag ansluter mig till den linje som majoriteten av FPU:s styrelse anslöt sig till inför sin kongress med 9 röster mot 7. Jag är medveten om att nästan alla politiska ungdomsförbund är splittrade i den här frågan.

Det viktiga är dock att vi som sitter här i kammaren *tar ställning* till de olika linjerna som förs fram i debatten. Jag har inte ett ögonblick — inte en enda gång och inte i en enda debatt — tvekat att säga vad jag tycker om Per Gahrtons artiklar i den här frågan. Är herr Hugosson beredd att säga samma sak om Bosse Ringholm? Är herr Hugosson beredd att gå fram till talarstolen och säga: Det är en skam när Bosse Ringholm utan någon som helst reservation ansluter sig till Staffan Beckmans bok »Palestina och Israel». Är herr Hugosson också beredd att säga att det är en skam när Bosse Ringholm ansluter sig till Staffan Beckmans andra bok »Palestina och USA-imperialismen» i nr 1 av Frihet 1970?

Jag kan ta ställning till vad ordföranden säger i det ungdomsförbund som jag står närmast. Kan herr Hugosson ta ställning till de extrema röster som finns i det ungdomsförbund som han står närmast?

Jag tycker att det var synd att herr Hugosson höjde rösten så mycket i slutet av sitt anförande, därför att mycket annat av det han sade var klokt och förnuftigt. Han sade att han trodde att en palestinsk nation vid sidan av Israel var enda möjligheten att uppnå en fredlig lösning. Jag instämmer i det. Han säger att palestinerna på något sätt bör få vara en part i framtida för-

handlingar, och jag instämmer också här. Däremot tycker jag nog att herr Hugosson borde ha sagt ett ord om att det i dag är de mest militanta palestinierna som anger tonen på den sidan. Det är nödvändigt för en fredlig lösning i Mellersta Östern att det blir samtal mellan parterna, och al Fatah och de andra grupperna betraktar i dag samtal med Israel som förräderi.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I sitt första anförande i dag sade herr Ahlmark att han kunde förstå, att Torsten Nilsson med hänsyn till en opinion inom Stockholms arbetarekommun icke där kunde föra fram de tankar som är så självklara i regeringsdeklarationen. Herr Ahlmark utgick alltså från att det skulle finnas en annan opinion inom Stockholms arbetarekommun eller inom det socialdemokratiska partiet när det gäller grundvärderingen i denna fråga, och det var därför jag i mitt anförande försökte klara ut vad som är socialdemokratins och min syn på saken. Det var också därför jag sade att herr Ahlmark tog upp en politisk pseudodebatt med utgångspunkt i någonting som inte har sagts.

Jag tar avstånd från Staffan Beckmans böcker och de värderingar som han där för fram när det gäller Israel-frågan. Det är inte mig bekant om SSU:s förbundsordförande har ställt sig bakom Staffan Beckman. Har han gjort det, tar jag avstånd även från SSU:s förbundsordförande. Men det som är det väsentliga här är icke — och det ger jag herr Ahlmark rätt i — vad den ene eller andre har sagt. Det väsentliga är vad organisationerna för fram. Folkpartiets ungdomsförbund har med 9 röster mot 7 drivit en pro-israelisk linje. SSU:s förbundsstyrelse föreslår i det internationella avsnittet i sitt yttrande till förbunds kongressen tre att-satser.

Den första att-satsen lyder »att både de israeliska och palestinska folkgrup-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

perna ges rätt till nationell identitet och nationell självbestämmanderätt genom bildandet av en Palestinsk stat vid sidan av den israeliska». Det är ett förslag som herr Ahlmark redan i remissdebatten argumenterade för.

Den andra att-satsen lyder »att förhandlingar inleds inom FN:s ram för en lösning av Väst-Asienkonflikten med deltagande av företrädare såväl för Israel och arabstaterna som för den Palestinska folkgruppen». Det är en tankegång som genomsyrade mitt första anförande.

Den tredje att-satsen lyder »att Israel för att möjliggöra sådana förhandlingar drar tillbaka sina trupper från samtliga områden som ockuperades vid anfallskriget 1967». Bortsett från beteckningen »anfallskrig» överensstämmer denna att-sats med FN:s säkerhetsråds resolution av år 1967, och därför har jag ingen anledning att ta avstånd från den.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att herr Hugosson bara är okunnig. Det står inte alls talat om Israels »anfallskrig» i FN-resolutionen av den 22 november 1967, vilket jag tyckte herr Hugosson sade. Jag har resolutionen på engelska, franska och svenska i min bänk, så vi kan diskutera saken efteråt privat. Men det står faktiskt inte så. Jag är övertygad om att herr Hugosson kommer att medge det i sin nästa replik.

Vad jag sade om Stockholms arbetarekommun var följande — jag citerar ur mitt anförande: »Arabstaterna bör inte känna att andra länder genom sin tystnad på denna punkt minskar det politiska och moraliska stödet till Israel i dess krav att erkännas av de andra länderna i regionen. Jag säger inte att Torsten Nilsson har en annan åsikt i sakfrågan än den jag här har utvecklat. Jag är däremot kritisk mot att han inte i egna ord ger ett klart uttryck åt den åsikten, även om jag förstår att opinio-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

nen i Stockholms arbetarekommun för närvarande inte kräver att han gör det.»

Ja, vad finns det då för opinion i Stockholms arbetarekommun? I den förra utrikesdebatten visade jag t. ex. på en motion från en SSU-förening i Stockholm, i vilken man jämförde israelerna med nazisterna, en parallell så tarvlig att den är nära nog oerhörd att föreställa sig. Det är klart att människor som sitter i Stockholms arbetarekommun och tycker att israeler uppträder ungefär som nazister inte kräver att Torsten Nilsson skall säga att Israels existens är en förutsättning för en lösning.

Sedan var det detta med FPU och SSU igen. FPU:s majoritet i styrelsen tycker ungefär detsamma som jag; jag kan i stort sett instämma i de förslag som de har lagt fram. Men SSU:s majoritet talar i sitt yttrande, som herr Hugosson ansluter sig till, om »Israels anfallskrig 1967» när det var ett försvar för att staten var hotad till sin existens. Man talar om Israels »expansionspolitik». Man säger att man inte kan begära att Arabstaterna skall erkänna Israel. Man säger att Israel skall dra sig tillbaka från samtliga ockuperade områden innan det blir någon överenskommelse. Man säger till slut att det var fel att bilda staten Israel. Detta är SSU:s linje.

Jag hoppas att herr Hugosson inte ansluter sig till allt det här: anfallskrig, expansionism, att Israel skall dra sig tillbaka från alla områden innan det blir en överenskommelse och att det var fel att bilda staten Israel. Jag tycker det var riktigt att staten Israel bildades, och jag tycker att vi skall hålla fast vid — och herr Hugosson har redan gjort det ett par gånger — att Israels existens som en i huvudsak judisk nation är och förblir en förutsättning för en fredlig lösning av konflikten i Mellersta Östern.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det blir naturligtvis enklare att debattera om man inte lyssnar på vad en meddebattör säger. Jag sade tydligt och klart: Bortsett från beteckningen anfallskrig överensstämmer att-satsen i stort sett med FN:s säkerhetsråds resolution från 1967 som jag ställer mig bakom. Det innebär således att jag ställer mig bakom SSU:s styrelses förslag till att-sats men att jag tycker det var onödigt att använda beteckningen anfallskrig. I realiteten var juni-kriget ett anfallskrig från Israel för att möjliggöra ett försvar av den israeliska staten. Vi behöver väl inte ha en dialektisk eller semantisk debatt i en utrikespolitisk fråga.

Sedan tog herr Ahlmark på nytt upp en motion som för över ett år sedan avslogs i Stockholms Arbetarekommun. Litet insinuant ville herr Ahlmark ge uttryck för den uppfattningen, att representanterna och medlemmarna i Stockholms Arbetarekommun har nazistiska sympatier. När herr Ahlmark för debatten på en så låg nivå skall jag avstå från fler repliker i denna fråga.

Ordet lämnades på begäran till

Herr AHLMARK (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få notera att kammarens ordningsregler gör det omöjligt för mig att ge herr Hugosson den replik som han förtjänar.

Därefter anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! I regeringsdeklarationen framhålles att de utrikespolitiska debatterna i riksdagen i förhållandevis liten utsträckning kretsar kring händelser och problem nära Sveriges gränser. Vad är anledningen till detta? Ja, i deklARATIONEN förklarar man förhållandet kort och gott med att läget på den europeiska kontinenten länge varit relativt fastlåst.

För det första vill jag till detta göra

Utrikes- och handelspolitisk debatt

den kommentaren att det inte enbart är debatterna i riksdagen som mestadels kretsar kring problem och händelser på platser och i områden som ligger långt från oss; det gäller nästan all utrikespolitisk debatt i landet. För det andra måste jag ifrågasätta den förklaring som anförs i deklARATIONEN. Har läget i Europa verkligen varit så fastlåst?

Händelserna i Tjeckoslovakien sedan augusti 1968 talar ett helt annat språk. Det utrikespolitiska skeendet i närområdet har också haft andra inslag som borde utgjort skäl för kommentarer och debatt. Trycket från Öst har tagit sig flera uttryck. I Tysklands- och Berlinfrågorna upplever vi detta intensivt. Det neutrala Finlands plötsliga tvekan i Nordeckfrågan har orsakat en hel del undran. Spekulationerna om olika möjliga orsaker har inte uteblivit. Skeendet i det neutrala Österrike är ett annat exempel på detta tryck från Öst. Den österrikiska ekonomin har stabiliserats och är t. o. m. på väg uppåt. Man önskar vidga och fördjupa handelsförbindelserna med Väst, men det ses inte med blida ögon på Östsidan. Man förordar handelsförbindelser med Öst. Men Österrikes handelsförbindelser med Öst har tyvärr givit dåliga erfarenheter. Det socialistiska systemet på den andra sidan har visat sig vara varken valutavänligt, produktionsvänligt eller leveransvänligt. Men trycket på Österrike består. Handlingsfriheten är begränsad, och vi anar alla vilken den djupare orsaken är.

Nej, förklaringen till att läget i Europa är så fastlåst är inte riktigt adekvat. Vi vet — och vi har tragiska erfarenheter av detta — att läget kan ändras över en natt, något som inte bara kräver en kontinuerlig utrikespolitisk bevakning utan även ökad information, kommentarer och debatt. Tyvärr måste orsaken till att den svenska utrikespolitiska debatten så sällan kretsar kring skeendet i närområdet helt enkelt ligga

i att det är enklare och ofarligare att ägna områden tusentals mil härifrån analyser. Detta intresse och engageman för skeendet i fjärran konfliktområden skall vi självfallet på sätt och vis vara tacksamma för. Det internationella engagemanget välkomnar vi. Men man förbryllas ändå av de tvärsäkra uttalandena, och man efterlyser intresset för en större allsidighet och för vårt närområde.

I en understreckare i Svenska Dagbladet för en vecka sedan framhöll T. G. Wickbom bl. a.: »Somligt är 'inne', annat är 'kass'. Vissa aspekter av vad som händer i världen uppmärksammas, kommenteras och poängsätts i det oändliga, andra avfärdas med ett slagord eller lämnas helt därefter.»

T. G. Wickbom behandlade i denna understreckare frågan om utformningen av vår utrikesinformation och vår debatt. Han gjorde det med anledning av att Utrikespolitiska institutet i år verkat i 30 år. Jag vill understryka vad T. G. Wickbom säger, nämligen att detta institut alltifrån starten strävat efter att bidra med en allsidig, saklig och objektiv information. Målsättningen från 1940 — »att bedriva saklig och objektiv upplysning i utrikespolitiska frågor» — ersattes emellertid 1968 av formuleringen »att främja kunskap om och intresse för utrikespolitiska frågor».

Frågan är nu hur man skall uppfatta denna förändring i målsättningen. Skall institutet lämna den sakliga och objektiva inriktningen? Det vore i så fall beklagligt. Utrikespolitiska institutet — såsom vi lärt känna det i nära 30 år — fullgör en utomordentligt viktig uppgift i den totala utrikesinformationen. Det finns nämligen fog för att ifrågasätta massmedias sätt dels att till allmänheten vidarebefordra snabb och korrekt information om vad som hänt, dels att kommentera och tolka händelsernas innebörd. Den stora allmänheten prenumererar inte på Utrikespolitiska institutets skrifter. Fler borde göra det. Men

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vad erbjuds den stora allmänheten genom radio och TV, genom de stora rikstidningarna och genom landsortspresen? Man kan ge exempel på hur ensidig och snedbelastad informationen ibland kan vara. Vad har vi som konsumenter av några dagstidningar för möjligheter att få veta, huruvida förmedlingen av nyheter är korrekt?

Man kan exempelvis peka på ett område som vi sällan får informationer om. Jag tänker på Algeriet. Hur är det egentligen med detta land? Vad spelar Algeriet och dess statsledning för roll i arabvärlden i dag och i morgon? Informationer därifrån finner vi inte i våra massmedia. Hur detta skall uppfattas av genomsnittskonsumenten kan naturligtvis diskuteras. Beror det på att ingenting av intresse sker i Algeriet? Eller beror det på att nyhetskanalerna från detta land inte fungerar? Hur skall nyhetskonsumenten kunna bedöma det?

För den som är intresserad och engagerad av det utrikespolitiska skeendet måste detta förhållande upplevas som en brist. Vi är som konsumenter av utrikesinformation i radio, TV och press helt utlämnade till dem som sitter och väljer i den totala floden av utrikesinformation. Man förstår dem som alltmer börjar efterlysa allsidighet i nyhetsförmedlingen. På sikt skulle detta vara av stor betydelse. På sikt skulle vi få mera sans i vår utrikespolitiska debatt, på sikt skulle svenska utfalanden i den internationella debatten väga än tyngre, ja, statsministern och utrikesministern skulle kanske t. o. m. slippa ta till benämningar som »lymlar».

När Torsten Nilsson efterträdde förutvarande utrikesministern östen Undén trodde många att de stängda dörrarna till de utrikespolitiska gemaken och det exklusiva mumlet på hög nivå skulle öppnas på vid gavel. Förvisso har vår nuvarande utrikesminister öppnat dörrar, ibland kanske litet väl häftigt och ibland kanske t. o. m. fel dörrar. Men när det gäller utrikesinformationen skall

villigt erkännas att dörrar öppnats, men varför bara på glänt? Jag tror att utrikesministern med sitt departement skulle kunna göra avsevärt större insatser för att förbättra och fördjupa utrikesinformationen. Det gäller riksdagen och det gäller än mer den stora allmänheten. Jag är övertygad om att de därigenom ökade kunskaperna och förståelsen för andra länder och folk skulle medverka till att antalet s. k. lymlar avsevärt minskades.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Utrikespolitiken har varit ett område där demokratiseringen haft särskilt svårt att göra sig gällande. Men under det senaste decenniet har intresset, kunskaperna och engagemang- et när det gäller de internationella frågorna ökat mycket starkt. Utrikesfrågorna avgörs inte längre i en sluten krets av experter och mycket inflytelse- rika politiker. Den vidgning av debatten som ägt rum har också lett till ett större folkligt inflytande över utrikes- politiken. Insynen har ökat och besluts- processen har demokratiserats. Låt oss hoppas att den utvecklingen skall fort- gå.

Det är en alltmer kunnig och engage- rad opinion vi har i dessa frågor. All- deles särskilt gäller detta om den yng- re generationen, tack vare att den fått växa upp i en tid av vidgade kontakter och förbättrade kommunikationer och tack vare att den kunnat utnyttja den förbättrade nyhetsförmedlingen och den moderna skolan som, till skillnad från den gamla skolan, verkligen strä- var efter att informera om förhållande- na utanför Sverige och den s. k. väst- erländska kulturkretsen. Självklart är inte situationen idealisk på informa- tionsområdet; mycket återstår att göra för att förbättra den. Men faktum kvar- står: ungdomarna är väsentligt kunnig- are än de äldre när det gäller inter- nationella förhållanden. Detta är ett av de områden, där de skillnader mel-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

lan äldre och yngre människor som gör det nödvändigt att satsa på vuxenutbildning, framstår mycket klart. Ungdomen kan alltså bygga sin internationella aktivitet på en god kunskapsgrund.

Mot den bakgrunden är det verkligen sällsynt malplacerat när äldre politiker i ett trängt debattläge försöker klara sig genom att i magistrala tongångar uppmana sina yngre motståndare att gå hem och läsa historia. Ungdomarna har många gånger skäl att uppmana de äldre att sätta sig bättre in i historien, framför allt nutidshistorien. Men det håller de sig för goda för. I stället arbetar de hårt på att informera om internationella frågor och att påverka beslutsfattarna, t. ex. oss här i riksdagen, att anslå mera pengar till information om internationella frågor. Vi är skyldiga dagens ungdomsgeneration ett tack för den insats den gjort och fortsätter att utföra, när det gäller information och opinionsbildning i internationella frågor.

Men naturligtvis vore det fel att påstå att detta endast är en ungdomsfråga. Anledningen till att vi faktiskt har nått så långt med att göra utrikespolitiken och den internationella solidariteten till en i verklig mening folklig fråga är ju att vi har en majoritet av människor, äldre och yngre, med i detta engagemang. Det är ett obestriddigt faktum att vi inom arbetarrörelsen har en mycket betydande internationell aktivitet och en mycket bred uppslutning bakom den svenska regeringens internationella solidaritetspolitik. Någon motsvarighet till detta finns emellertid inte i de borgerliga partierna.

Det är heller ingen tillfällighet att det är socialdemokratin som gått i spetsen för den internationella solidaritetspolitiken. Arbetarrörelsen har alltid — ideologiskt och praktiskt — varit internationellt inriktad. Bland de frågor som aktualiserades av den första generationen arbetarledare — t. ex. av Hjalmar Branting — var de internationella

freds- och nedrustningssträvandena, det fredliga samarbetet över gränserna och demokratiseringen av utrikespolitiken. Alla dessa frågor är fortfarande i hög grad aktuella. Det är verkligen, herr Holmberg, inte löjligt att i dagens debatt dra paralleller med Hjalmar Brantings insatser på det internationella området. Även fackföreningsrörelsen, kooperationen och folkbildningsrörelsen har en lång internationell tradition. I dag har arbetarrörelsens internationella solidaritetstanke vidgats till att omfatta också de fattiga och förtryckta folken i den s. k. tredje världen.

En självklar följd av den bredare folkliga förankringen — d. v. s. demokratiseringen — av utrikespolitiken är att allt fler anlägger vanliga moraliska och ideologiska värderingar på utrikespolitiken och förhållandena utanför vårt lands gränser. Den som tror på jämlikhet, solidaritet, social rättvisa, frihet och demokrati som bärande principer för vårt eget samhällsbyggande vill också se dem förverkligade på andra håll. Den som är ointresserad av eller motståndare till sådana idéer här hemma reagerar med liknöjdhet eller motstånd när det gäller deras förverkligande på annat håll eller i förhållande till den svenska regeringens och arbetarrörelsens klara uppslutning kring dessa idéer som en grund för det internationella samarbetet. Häri ligger i själva verket kärnan till motsättningarna kring den svenska utrikespolitiken under de senaste åren. Men liksom i debatten om skatterna och många andra frågor för man fram skenargument för att dölja de verkliga motiven. I skattedebatten har man genom den s. k. hemmafrukampanjen försökt dölja motståndet mot utjämningspolitiken. När det gäller den internationella solidaritetspolitiken har en förment omsorg om en neutralitetspolitik, vars innebörd man inte tycks ha förstått, fått tjäna samma syfte. Jag tror inte det går att lura svenska folket i någon av dessa frågor.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Ett belysande exempel är talet om att det svenska anseendet skulle skadas av att regeringen och socialdemokratin deklarerar sitt avståndstagande från förtryck, orättvisor och stormakternas imperialistiska politik eller sitt stöd för dem som kämpar för frihet och social rättvisa. Sådana uttalanden är avslöjande för dem som faller dem. Vilkas förtroende är det egentligen man förlorar genom att hålla fast vid principerna om jämlikhet, rättvisa och demokrati? Ja, det är förtroendet från kretsar, vars högaktning och gillande borde vara en skyms för varje svensk politiker. Vi kan aldrig eftersträva godkännande, och ännu mindre högaktning, från överstarna i Grekland, militärdiktaturerna i Sydostasien och Latinamerika, fascistregimerna i Spanien och Portugal, apartheidpolitikerna i södra Afrika, feodalregimerna i Afrika och Asien eller de grupper i Sovjetunionen och USA som verkar för en imperialistisk politik.

Varför intresserar man sig inte för aktningen och anseendet hos de många människorna ute i världen, speciellt i den del där den fattiga och förtryckta majoriteten av världens folk bor, de folk vars väl grundade misstroende mot oss som en del av den privilegierade minoriteten kanske kan övervinnas, om vi visar en allvarlig vilja att tillämpa jämlikhetens och solidaritetens idéer på det internationella fältet? Är dessa människors aktning ingenting värd i våra borgerliga politikernas ögon? Detta sätt att tänka och handla är, naturligt nog, precis detsamma som det som kommer till uttryck i den s. k. förtroendekris-kampanjen. Där är det också fråga om att visa förakt för de många arbetande människorna.

Gång på gång har man på borgerligt håll visat hur känslig man är för påtryckningar från reaktionära grupper inom och utom landet. Därigenom har man, liksom i samband med EEC- och NATO-debatterna, avslöjat att man inte

sätter en obrottslig neutralitetspolitik före alla andra hänsyn i utrikespolitiska frågor. Men vad värre är: genom att öppet demonstrera undfallenhet och medgörlighet för påtryckningar riskerar man att skada själva grundlinjen i Sveriges och många andra små staters mödosamma arbete i FN, på nedrustningskonferenserna och i många andra sammanhang, nämligen strävandena att vidga ramen för de små staternas handlingsfrihet och att begränsa stormakternas maktmonopol.

Vi är inte heller betjänta av den förenkling och förgrovning av debatten som ägt rum. Det finns många svåra problem att lösa när det gäller uttolkningen av neutralitetens och folkrättens principer, som skulle behöva diskuteras ingående. Dit hör t. ex. principen att stridshandlingarna måste ha upphört innan bistånd kan ges eller nära samarbete inledas. Ingen har klargjort om detta är en allmänt accepterad folkrättslig doktrin eller bara en ganska nyligen lanserad tankegång. Ingen har heller diskuterat, om det är en hållbar och användbar doktrin. Låt mig bara påpeka, att en sådan princip gör det möjligt för en angripare att för begränsad tid och när som helst stoppa allt bistånd och samarbete — det enda som behövs är ju att angreppshandlingarna och bombningarna tillfälligt återupptas. Accepterandet av en sådan princip kan därför inte leda till någon begränsning av stormakternas handlingsfrihet eller till någon ökad säkerhet för de svaga. Inte heller är principen enkel och entydig. Det är verkligen tveksamt, om vi som litet land har intresse av att knäsetta principer av det här slaget. Under alla förhållanden är det ju nödvändigt att med omsorg och skärpa pröva alla tankegångar som förs in i debatten. Men den debatt som man från borgerligt håll har fört i flera år i dessa frågor är nedslående i sin futtighet och enkelspårighet. Det är visserligen intressant att konstatera att mittenpar-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tierna i dag har visat en betydande försiktighet och uppslutning kring den socialdemokratiska regeringens politik. Men det är en senkommen uppslutning, och den ändrar inte på intrycket av att borgerligheten har svikit när det gäller den internationella solidaritetspolitiken. Och detta gäller även med tanke på att det finns nyansskillnader mellan olika borgerliga partier, där moderaterna som vanligt svarar för bottenrekordet.

Huvudintresset där tycks vara, inte solidariteten med de förtryckta och lidande folken eller omsorgen om de små staternas rätt till yttre handlingsfrihet och självständig inre utveckling, utan en önskan att skada den svenska regeringen. Just nu, när läget är allvarligt på många håll i världen och inte minst i Sydostasien, när förhandlingssituationen är kritisk och läget i själva Vietnam har hårdnat och de enskilda människornas lidanden blir allt värre för varje år som går, då ägnar man utrikesdebatten mest till tarvliga angrepp på regeringen och på enskilda regeringsledamöter, och detta gör man hellre än att ta upp en seriös diskussion av de allvarliga krishårdarna i världen och den svenska neutralitetspolitikens innebörd.

Jag kan, herr talman, inte låta bli att till sist kommentera herr Holmbergs utläggningar om begreppen imperialism och kapitalism. Detta är ju i den samhällsvetenskapliga och ekonomiska litteraturen begrepp, som används för att sakligt beskriva och definiera vissa förhållanden. Den värdering man eventuellt vill knyta till dessa begrepp beror helt på ens politiska åskådning. Det är därför intressant att konstatera, att socialdemokratin tydligt lyckats så oväntat i sin opinionsbildning, att dessa ord blivit skällsord till och med bland våra superborgerligaste politiker.

Herr talman! Den svenska arbetarrörelsens och regeringens utrikespolitiska

hållning har tre huvudlinjer: en fast och orubblig neutralitetspolitik och vakthållningen kring de små staternas rätt till yttre handlingsfrihet och självständig inre utveckling, solidaritet och samarbete med de krafter i världen, som verkar för frihet, social rättvisa och demokrati, samt strävan efter fred, nedrustning och internationellt samarbete.

Om de principerna kompromissar vi inte med de borgerliga partierna.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Det vore frestande att i detta sammanhang ta upp fru Dahls yttrande om att socialdemokratin har gått i spetsen för den internationella solidariteten. Men det är väl en diskussion som i och för sig kan anstå, och frågan kanske med fördel kan diskuteras när riksdagen har att behandla konkreta uttryck för den internationella solidariteten, t. ex. u-landshjälpen. Jag vill bara säga att internationell solidaritet är ingenting som är exklusivt förbehållet det socialdemokratiska partiet, utan det är något som i hög grad genomsyrar hela det svenska samhället i dag och inte minst de folkrörelser som har internationella frågor på sitt program och ett internationellt engagemang att tillgodose.

Från dessa utblickar skulle jag vilja så här i debattens sista stund återvända till några frågor som tidigare varit uppe här i dag, nämligen våra relationer till EEC-länderna. När man bedömer utvecklingen i dessa länder förefaller det ofta vara så, att man utgår ifrån föråldrade eller i varje fall inaktuella förhållanden. Det gäller, förefaller det mig, också i rätt väsentlig utsträckning den debatt vi lyssnat till här i dag. Utvecklingen har dock verkligen inte stått stilla inom EEC-länderna under 1960-talet, även om alltså debatten här i landet tyvärr ibland förefaller vilja dröja sig kvar vid en ti-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

digare situation. Det kan ju i och för sig sägas illustrera det informationsproblem som en tidigare talare här har berört.

Förhoppningarna att en fortgående demokratiseringsprocess skulle kunna avbalansera den snabbt växande EEC-byråkratin har tyvärr ännu inte infriats. EEC-kommissionen är visserligen inte beslutsfattare i egentlig mening, men genom sin initiativrätt och genom sina verkställande funktioner har den en mycket central maktposition som inte rubbats under senare år. Snarare har den fortgående utbyggnaden av de administrativa funktionerna inom Gemensamma marknaden förstärkt intrycket av byråkratins växande makt. Detta får betraktas som en följd av att det under senare år hänt mycket litet i fråga om utveckling av den parlamentariska kontrollen över EEC:s verksamhet. De tidigare framlagda förslagen för att stärka EEC-parlamentets befogenheter har stött på starkt motstånd, framför allt från fransk sida. Mot bakgrunden av de mindre nationernas engagemang i Gemenskapen är detta ett oroande tecken, och från intresseorganisationernas sida har de centrala uppgörelserna i kommissionens regi utan hänsynstagande till nationella opinionier mött en allt starkare kritik. Den här utvecklingen kan självfallet inte lämna svensk opinion opåverkad.

Jordbruket intar som en följd av den aktuella marknadssituationen en särställning i EEC-politiken. Såväl i samband med den svenska associationsansökan 1962 som med regeringens brev i frågan 1967, när en utvidgning av EEC verkade aktuell, har det från det svenska jordbrukets företrädare uttalats ett positivt intresse för en svensk anslutning till EEC i en eller annan form.

Med hänsyn till utvecklingen inom Gemensamma marknaden kan det nu finnas anledning att nyansera den tidigare bedömningen. Det är därför angeläget att regeringen redovisar sin be-

dömning av den jordbrukspolitiska utvecklingen inom EEC och dess konsekvenser för vårt lands jordbruk. När man inom den svenska jordbruksnäringen tidigare bedömt situationen har man utgått från det faktum att vårt jordbruk haft ett tekniskt-kommersiellt försprång. Nu har åren gått och en anpassning har skett successivt inom EEC för att utnyttja marknadens tillgängliga resurser optimalt. Detta har medfört en expansion av EEC-ländernas produktion inom sektorer som kunde ha varit av intresse för svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri.

Överskotten på EEC-marknaden orsakar dock störningar även utanför marknaden. De avsätts nämligen till dumpingpriser med hjälp av exportrestititioner från den gemensamma jordbruksfonden, bl. a. på den svenska marknaden. När man inom Gemensamma marknaden inte har förmått att prioritera produktionsresurserna och få balans föreligger det stor risk för att EEC, och därmed givetvis även nya medlemmar som på ett eller annat sätt vinner anknytning, får dras med dessa överskott under längre tid än vad som skulle ha varit fallet vid en framgångsrikare EEC-politik, som man i ett tidigare skede hade skäl förvänta. Svenskt jordbruk har redan fått betala ett högt pris för sin strukturanpassning, och det är därför inte rimligt att näringen till följd av situationen inom EEC skulle få vara med och i form av låga priser betala även anpassningen på EEC-marknaden. Denna anpassning är givetvis inte lättare att genomföra om vi nu får en kostnadsstegring här i landet, isolerad från och i varje fall snabbare än motsvarande inom Gemensamma marknaden.

Behovet av en förbättrad förhandlingsberedskap har tidigare i dag påtalats här i kammaren och detta med all rätt. Denna beredskap måste även innefatta en fortlöpande analys av jordbrukets situation, och i detta avseen-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

de är beredskapen för närvarande inte god.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt delta i denna debatt. Jag tyckte liksom inte att jag har den dignitet som brukar anses nödvändig för att delta i en utrikespolitisk diskussion. Men när jag i kväll slog upp Aftonbladet och läste en rubrik som stod där, fick jag ett behov av att säga att så som den rubriken angav har inte jag uppfattat andemeningen i regeringsdeklarationen. Artikeln handlade om vårt förhållande till EEC.

De förhandlingar som Sverige begärde med EEC 1967 innebar — och nu använder jag regeringsdeklarationens ord — förhandlingar med EEC med sikte på svenskt deltagande i en utvidgad europeisk ekonomisk gemenskap i en form som medger ett fullföljande av den svenska neutralitetspolitiken. »Denna ansökan står fast», heter det i dagens deklaration. Där står också att 1967 års brev skall utgöra basen för förhandlingar. Realförhandlingar skall påbörjas, och först därefter anser man sig kunna bedöma den politiska innebörden i Romfördraget.

Innebörden i regeringens deklaration är för mig helt klar, vilket man får vara tacksam för. Men Aftonbladet har tyvärr uppfattat frågan på annat sätt. Den rubrik jag talade om lyder så: »Regeringen idag: Gärna EEC för oss.» Vilka reaktioner en sådan rubrik kan väcka hos vissa av våra grannstater kan man ju spekulera över. Och hur kan den verka på en del svenskar? De måste idag bli ganska förvirrade, eftersom de är efter år när dessa frågor debatterats så starkt har fått uppleva våra bestämda reservationer mot deltagande i EEC på de grunder som finns uppdragna i Romfördraget och mot bakgrunden av att vi så starkt har poängterat att en anslutning till EEC endast kan ske med bibehållande av vår neutralitet. Vi

har som sagt reserverat oss mot grunderna i Romfördraget, och de grunderna har icke ändrats. Nyligen har dessa också uttolkats av EEC:s generaldirektör de Schacht, som förklarar att en politiskt neutral stat inte kan vinna inträde i EEC, eftersom de politiska motiven i Romfördraget är oförändrade. Att då tala om fullt medlemskap är omöjligt.

Tyvärr har en del tidningar — och där nämner jag särskilt centerpartipressen, bl. a. dess huvudorgan Skånska Dagbladet — uppfattat statsministerns ord efter besöket i Frankrike så, att han inte så starkt som tidigare har betonat neutraliteten. Därför läser man regeringsdeklarationen med glädje, ty där är det inget tvivel om att man i dag lika starkt som tidigare uppställer neutraliteten som ett villkor för inträde i EEC.

Men det finns ju andra betänkligheter mot ett inträde i EEC. Så glättat som utropet i Aftonbladet verkade kan det inte vara, att en mängd intrikata frågor som vi tidigare diskuterat här i riksdagen kan lösas så enkelt med en enda gång. Herr Holmberg hade exempelvis tidigare i dag fullt klart för sig att det var vissa problem förknippade med vårt inträde i EEC. Han sade att med den skattepolitik som regeringen nu driver — med ökade skatter, eventuellt ökad företagsbeskattning och förmögenhetsbeskattning o. s. v. — hade vi fjärrmat oss ytterligare från ett EEC-samarbete. Han menade väl att vi därmed hade vältrat stenar i vägen för en EEC-gemenskap och att de stenarna måste undanröjas.

Detta skulle såvitt jag förstår medföra stora ändringar i väsentliga delar av sådant som åtminstone socialdemokratiska partiet har ansett utgöra viktiga framsteg i arbetet mot en ökad jämlikhet.

I en punkt i dagens regeringsdeklaration talas det om den ökade handeln med öststaterna. Man uttrycker sin

Utrikes- och handelspolitisk debatt

glädje över att denna har utvidgats och ett beklagande över att den tyvärr icke ökat så mycket som man hade önskat. Rätten att sluta avtal med tredje makt är en fråga som varit föremål för diskussion. En sådan rätt har ansetts vara oförenlig med de deklARATIONER som låg till grund för våra tidigare resonemang om EEC i denna kammare.

Jag har uppfattat regeringsdeklarationen i dag som ett definitivt vidhållande av den deklARATION som man vid tidigare tillfälle gjort beträffande förutsättningarna för vårt inträde i EEC. Såvitt jag förstår är kravet på neutralitet i dag lika oavvisligt som tidigare för vårt medlemskap. Detta överensstämmer med det uttalande som statsministern häromdagen gjorde om att det, såvida icke väsentliga reella förändringar genomförs i Romtraktatens intentioner, icke kan bli tal om ett svenskt medlemskap i EEC. Jag kan icke tro att jag på denna punkt helt kunnat misstolka regeringsdeklarationen, och det vore en olycka om Aftonbladets rubrik skulle förleda människor till att tro att dess innehåll har en annan innebörd än vad som egentligen är fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1399 och 1400.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103, om riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen, avgivna motionerna nr 1401 och 1402 hänvisades motionerna, såvitt avsåg utseende av ledamöter i den nya länsstyrelsen, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Vidare föredrogs den å bordet vilande motionen nr 1403, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103; och hänvisades motionen, såvitt av-

såg ansvarsfördelningen mellan stat och kommun, till konstitutionsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 1404;

till statsutskottet motionerna nr 1405 och 1406;

till lagutskott motionen nr 1407;

till statsutskottet motionen nr 1408;

till lagutskott motionerna nr 1409—1412;

till statsutskottet motionerna nr 1413—1416;

till jordbruksutskottet motionen nr 1417;

till lagutskott motionen nr 1418; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 1419.

§ 3

Föredrogs vart för sig

utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motion om revision av konventionen med Norge angående en neutral zon m. m.;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av motioner om åtgärder för att möjliggöra förbud mot reklam för spritdrycker m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. för högre utbildning och forskning i Linköping,

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport,

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1970/71 till bidrag till svenska institut i utlandet m. m. jämte motion, och

nr 59, i anledning av motioner om löneklassplaceringen för vissa poliser.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 4

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1970/71 till Mynt- och justeringsverket: Förvaltningskostnader samt till Byggnadsarbeten för statlig förvaltning jämte motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 9, punkterna C 4 och II: 2 i utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 2 januari 1970) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för budgetåret 1970/71 anvisa till Mynt- och justeringsverket: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 5 099 000 kr. samt till Byggnadsarbeten för statlig förvaltning ett investeringsanslag av 30 750 000 kr.

I de likalydande motionerna I: 749 av herr *Lundin m. fl.* och II: 897 av herr *Östrand m. fl.* hade hemställts att riksdagen beslutade att mynt- och medaljtillverkningen omlokaliserades till Söderhamn.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 749 och II: 897 godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande nybyggnad för mynt- och medaljtillverkningen,

2. att riksdagen måtte till Mynt- och justeringsverket: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 099 000 kr.,

3. att riksdagen måtte till Byggnadsarbeten för statlig förvaltning för budgetåret 1970/71 på kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 30 750 000 kr.

Reservationer hade avgivits beträffande lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen av

1. herrar *Per Jacobsson (fp)*, *Thors-ten Larsson (cp)*, *Nils-Eric Gustafsson*

(cp), *Lindblad (fp)*, *Eliasson i Sundborn (cp)*, *Gustafson i Göteborg (fp)*, *Mattsson (cp)*, *Nilsson i Tvärålund (cp)*, *Östrand (s)* och *Eriksson i Arvika (fp)*, som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 749 och II: 897 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde beträffande lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen;

2. herr *Nordstrandh (m)*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! I förra årets statsverksproposition anmälde finansministern att han uppdragit åt mynt- och justeringsverket att förbereda en utflyttning från Stockholm till Eskilstuna. Här i Stockholm har ju mynt- och justeringsverket mycket bristfälliga lokaler.

I anledning av denna anmälan till förra årets riksdag väcktes motioner med förslag om att mynt- och justeringsverket skulle omlokaliseras till Söderhamn. I sitt utlåtande framhöll statsutskottet att Kungl. Maj:t ju inte förelagt riksdagen något direkt förslag i lokaliseringsfrågan, och utskottet ansåg därför att det inte fanns anledning för riksdagen att fatta något bindande beslut om en viss förläggningssort. I och för sig hade utskottet inte någonting emot Eskilstuna, men utskottet framhöll att inte endast ekonomiska utan också lokaliseringspolitiska skäl borde beaktas och att det då kunde vara välbetänt att förlägga mynt- och justeringsverket till någon annan ort än Eskilstuna, exempelvis Söderhamn. I varje fall borde detta enligt utskottets mening ytterligare studeras. Det föreföll utskottet som om det inte fanns några egentliga hinder för att driva denna verksamhet på vilken större ort som helst, och utskottet förklarade sig inte stå främmande för tanken att ett slutligt ställ-

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

ningstagande kunde ske genom att riksdagen bereddes möjlighet att pröva alternativa förslag.

Tyvärr har finansministern inte varit särskilt lyhörd för dessa synpunkter — under alla förhållanden har vi i årets statsverksproposition fått, inte någon redovisning av alternativa förläggningsorter utan allenast ett förslag om att mynt- och justeringsverket skall flyttas till Eskilstuna. Det anförs i statsverkspropositionen att det är stora fördelar förenade med en förläggning dit. Verksamheten kan samordnas med Förenade fabriksverkens funktioner, och transportkostnaderna blir lägre — halvfabrikaten skall transporteras från Finspång och mynten skall sedermera transporteras från Eskilstuna till Stockholm. Därmed blir, heter det, kostnaderna lägre för transporterna enligt detta alternativ än enligt andra tänkbara alternativ.

Motionärerna har återkommit i frågan. Utskottet avvisar emellertid tanken på Söderhamn eller något annat alternativ och accepterar Eskilstuna. Vi är emellertid några ledamöter av utskottet som i en reservation ansett oss böra föreslå att man, innan definitivt beslut fattas, ändock bör pröva andra alternativ. Vi har velat anmärka på att det inte framlagts några egentliga alternativa förslag — det har inte redovisats någon närmare utredning om Söderhamn eller andra förläggningssalternativ. Femte avdelningen har därför själv fått hämta in en del upplysningar för att komplettera propositionen och skaffa sig en bättre grund för bedömningen.

Vi reservanter har inte kunnat komma till någon annan slutsats än att det finns anledning att fästa stort avseende vid de synpunkter som framförts i motionerna.

Vi har också velat peka på att för en lösning enligt de av motionärerna förordade riktlinjerna talar den omständigheten att det finns en regional-

politisk målsättning, ytterligare skärpt i den proposition om lokaliseringspolitiken som snart skall behandlas av riksdagen. Regeringen har deklarerat att det skall göras mera målmedvetna insatser för att komma till rätta med storstädernas tillväxttakt, som bör dämpas, och att regional obalans bör motverkas mera effektivt än nu.

Från dessa synpunkter kan vidare uppmärksammas att man har en särskild delegation som arbetar med utflyttning av statliga aktiviteter från Stockholm till landet. Då är det anmärkningsvärt att det första objekt som presenteras för riksdagen är en flyttning från Stockholm till en expansiv ort i den likaledes expansiva Mälardalen.

Man frågar sig om det med hänsyn till de deklarationer som avgivits inte vore mera motiverat att förlägga ifrågasvarande verksamhet till en ort inom stödområdet eller i varje fall en ort i stödområdets grannskap, d. v. s. orter där man har sysselsättningsbehov och där det behövs åtgärder för att skapa ett mera differentierat näringsliv.

Vi reservanter anser därför att man nu i första hand bör undersöka förutsättningarna för en förläggning till Söderhamn. Vi har i reservationen klart fastslagit Söderhamn som det första alternativet. Endast i sådant fall att Kungl. Maj:t skulle anse det omöjligt att förlägga industrin till Söderhamn enär de kostnader som uppstår bedömes oacceptabla, borde man pröva andra alternativ. Om emellertid transportkostnaderna skall tillmätas stor vikt i sammanhanget — de kan bli drygt 100 000 kr. högre per år vid en förläggning till Söderhamn jämfört med Eskilstuna — bör ändå innan definitivt ständpunkt fattas andra alternativ prövas.

I vår reservation har vi exempelvis pekat på Avesta. Vi har inte åberopat att Avesta är känt för sin mynttillverkning under gångna tider, eftersom detta inte har mycken relevans i det

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

här sammanhanget. Det finns dock en ganska välutvecklad metall- och verkstadsindustri även där liksom det finns goda förutsättningar i Söderhamn som enligt vår mening i första hand bör prövas. Avesta har ett gymnasium och en god kommunal service över huvud taget.

Den talare som kommer upp efter mig har bättre förutsättningar att belysa utvecklingen i Söderhamn. För min del vill jag här bara få noterat att den befolkningsutveckling som vi haft i Avesta under senare år varit mycket ogynnsam. Vi har visserligen inte haft några dramatiska företagsnedläggningar, men jag vill nämna för kammarens ledamöter att under åren 1963 till och med 1969 har i Avesta och Hedemora kommunblock, som tillsammans bildar Avesta A-region, ut mindre än 4 000 personer flyttat ut. Detta är en nettosiffra. Det är drygt en tredjedel av den totala nettoufflyttningen i Kopparbergs län. Mera behöver jag inte säga för att fästa uppmärksamheten på behovet av att insatser görs i länet.

Jag tillåter mig, herr talman, att till kammarens protokoll också få noterat att jag i och för sig inte har något emot Eskilstuna, som enligt min mening är en trevlig stad. Det är emellertid inte detta vi har att ta ställning till i det här sammanhanget, utan frågan gäller var åtgärder behövs. Jag kan nämna att Eskilstuna kommunblock under de senaste tre åren ökat med 2 800 personer. Söderhamns kommunblock har minskat med 600 och Avestas har minskat med drygt 500. Antalet anmälda arbetslösa den 16 mars — enligt den senaste uppgift jag har tillgänglig — var 375 i Eskilstuna kommunblock, 275 i Avesta och 353 i Söderhamns kommunblock. Men, herr talman, antalet lediga platser säger kanske mer. I Eskilstuna var det 970, i Avesta 134 och i Söderhamn 116.

Vid bedömningen av denna fråga har vi reservanter också anlagt den syn-

punkten att samhället uppenbarligen ändå måste göra någonting. Om vi inte skaffar dessa 50 arbetstillfällen måste vi skaffa andra, och vad betyder det? Innebär det inte också vissa kostnader som samhället måste vara redo att ta på sig? Vi måste väl vara beredda att ge inte bara lokaliseringsslån utan också lokaliseringsbidrag. Och vad kostar det, samhällsekonomiskt sett, om man inte här kan hejda befolkningsnedgången?

Man kan naturligtvis invända — som det gjordes under utskottsbehandlingen — att detta väl inte är något större projekt att ta upp en debatt om; det gäller ju bara 50 personer. Jag erkänner att det inte är fråga om någon stor industri, men jag vill inte undanhålla den synpunkt som ordföranden i styrelsen för Statsföretag AB härom dagen framhöll, nämligen att inte heller en industri på 20—25 man bör föraktas, ty även den kan ha en multiplikatoreffekt. Och en arbetsstyrka på 50 man kan betyda ett folkmängdstillskott på 150 personer eller mera i en ort.

Det finns alltså, tycker vi reservanter, goda skäl för Kungl. Maj:t att pröva detta ärende på nytt och beakta alla omständigheter. Reservanternas önskemål har mycket kraftigt understrukits här. Pröva i första hand Söderhamn — om det är vi helt ense. Om detta av någon anledning inte anses möjligt, får man väl pröva andra alternativ, som ligger inom eller i nära grannskap till stödområdet; vi har bl. a. pekat på Avesta.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (cp), fru Jonäng (cp) och herr Jonsson i Mora (fp).

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag vill redan från början tala om, att det är jag och några av mina partivänner som har väckt det

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

motionspar som har föranlett reservationen 1 vid statsutskottets utlåtande nr 63. Med anledning av herr Eliassons i Sundborn anförande vill jag framhålla, att vi inte på något sätt har gjort avkall på våra lokaliseringspolitiska målsättningar. Föreliggande förslag om myntverkets lokalisering vill jag snarare betrakta som ett litet olycksfall i arbetet. Anledningen till att jag betraktar det så skall jag med en mycket kort redogörelse försöka klarlägga. Jag tycker att det är på sin plats att jag gör en liten resumé av denna fråga för att kammarens ledamöter skall få en bättre inblick i detta ärendes gång.

Man har sedan lång tid varit överens om att myntverket måste flytta ur sina otidsenliga lokaler i kvarteret Kungl. Myntet i den centrala delen av Stockholm. För att man skulle få ett underlag för bedömningen av myntverkets framtida lokalisering fick statskontoret den 20 mars 1964 i uppdrag att i samråd med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen och myntverket utreda förutsättningarna härför.

Statskontoret avlämnade sitt betänkande i mars 1967. Under utredningens gång hade flera olika förläggningsoptioner undersökts, men statskontoret hade av bland annat två skäl stannat vid en förläggning till Tumba. Det ena skälet var att man inte hade låtit de arbetsmarknadspolitiska utan de rent företagsekonomiska bedömningarna vara avgörande. Det andra skälet var att man betonade sambandet mellan sedlar och mynt och därför föreslog en förläggning i anslutning till riksbankens planerade anläggningar för ett nytt sedeltryckeri i Tumba.

Jag vill betona att statskontorets förslag om en förläggning till Tumba grundades på rent företagsekonomiska värderingar. Men om de arbetsmarknadspolitiska synpunkterna skall vara avgörande anser statskontoret med instämmande av arbetsmarknadsstyrelsen att Söderhamn är den lämpligaste för-

läggningsorten. Anledning till att man väljer just Söderhamn är att den orten har en väl utvecklad metallindustri. Samtidigt ligger den inom norra stödområdet och på ett relativt måttligt avstånd från Stockholm. Att man inte föreslår en ort längre norr ut beror på vissa vad man kallar säkerhetstekniska skäl vid transport av färdiga mynt från myntverket till riksbanken i Stockholm. Ett oeftergivligt villkor i detta avseende är att av- och pålastning samt transport skall kunna ske under ordinarie kontorstid.

Myntverket, som i skrivelse till Kungl. Maj:t i maj 1968 yttrade sig över statskontorets utredning, skrev att myntverket inte ville ta ställning till förläggningsoptionen. Men man framhöll samtidigt att då transportkostnaderna enligt statskontorets utredning inte får tillmätas någon avgörande betydelse föreligger inga egentliga hinder att bedriva mynt- och medaljtillverkningen på vilken större ort som helst i Sverige.

När nu Kungl. Maj:t föreslår en förläggning av myntverket till Eskilstuna, en av de mer expansiva regionerna i Sverige, går man helt ifrån statskontorets förslag. Samtidigt har transportkostnaderna fått en helt avgörande betydelse. Man säger att transportkostnaderna vid en förläggning till Söderhamn skulle bli 175 000 kr. högre än vid en förläggning till Eskilstuna. Det kan vara av intresse i detta sammanhang att nämna att statskontoret, som även hade undersökt Eskilstunaförslaget, hade kommit fram till att skillnaden i transportkostnader mellan Söderhamns- och Eskilstunaalternativen skulle bli 25 000 kr. per år. Här föreligger alltså en differens mellan uppgifterna på 150 000 kr., och det är givetvis märkligt.

Kungl. Maj:t betonar också fördelarna av en samordning av vissa aktiviteter med Förenade fabriksverken i Eskilstuna. Mynt- och justeringsverket har i sitt samrådsyttrande den 16 februari 1967 till statskontoret deklarerat en av-

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

vikande uppfattning om värdet av ett samgående med andra statliga organ, som i Eskilstuna skulle ha blivit försvarets fabriksverk. Mynt- och justeringsverket yttrar bl. a.: »Statskontoret har enligt mynt- och justeringsverkets uppfattning överdrivit betydelsen av ett organisatoriskt samgående med andra myndigheter, men verket anser däremot att en lämplig teknisk arbetsmiljö är befrämjande för verksamheten. Med hänsyn till arbetets art bör från ordnings- och säkerhetssynpunkt en viss organisatorisk avskildhet iakttagas. Däremot är det givetvis synnerligen värdefullt med samråd och annat samarbete, bl. a. beträffande inköp och underhåll av metallbearbetningsutrustning, med annan såväl statlig som enskild verksamhet inom liknande arbetsområden, t. ex. försvarets fabriksverk och den privata metallindustrin. Även om exempelvis administrations- och transportfrågorna inte är oväsentliga är dock enligt verkets mening ett rationellt tekniskt förfaringssätt utslagsgivande för hela verksamhetens ekonomi.»

Av detta samrådsyttrande framgår att man från myntverkets sida inte heller tillmäter samordningen med Förenade fabriksverken någon avgörande betydelse; ett samarbete kan lika gärna ske med annan metallindustri.

Slutligen vill jag framhålla att avgörande för mig har inte i och för sig varit en förläggning till Söderhamn. Att jag i motionen har föreslagit denna ort beror på, som jag tidigare sagt, att både statskontoret och arbetsmarknadsstyrelsen av arbetsmarknadspolitiska skäl föreslagit Söderhamn. Det avgörande för mig, såsom jag ser saken, har i stället varit att myntverket utan några egentliga hinder kan förläggas till en ort inom södra delarna av norra stödområdet. Därför anser jag att Kungl. Maj:t allvarligt bör undersöka möjligheterna av en sådan förläggning innan riksdagen tar slutlig ställning i detta

ärende.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen 1.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag tror inte att vi skall göra denna sak större än den i verkligheten är. Jag tror inte heller att vi i alltför hög grad skall betrakta frågan om myntverkets förflyttning från lokaliseringspolitiska synpunkter. Om vi skall anlägga sådana synpunkter bör väl de principer som ligger till grund för lokaliseringspolitiken också gälla myntverket. Och en av dessa principer är att det företag som lokaliseras till en ort skall i sig självt ha en utvecklingskraft som gör att företaget blir ett verkligt bidrag till ortens näringsliv och förbättrar levnadsförhållandena för människorna där. Man lokaliserar inte ut företag som redan från begynnelsen saknar en sådan utvecklingskraft.

Som tidigare framhållits har vi inom statsutskottets femte avdelning både förra året och i år ägnat denna fråga rätt mycket arbete och försökt pressa fram alla synpunkter som kan anföras i ärendet. Vi har därvid kommit till det resultatet att myntverket i dagens läge skulle sysselsätta ett femtiotal personer, varav ett tiotal är kvalificerade yrkesmän, medan de övriga kan betraktas som tempoarbetare. Men myntverket har i viss utsträckning föråldrade maskiner, och med moderna maskiner skulle man kunna minska personalstyrkan; en modern maskin ersätter en del av de anställda som jag betecknade som tempoarbetare. Det är alltså inte fråga om ökad sysselsättning, utan det blir väl i framtiden så att man med den moderna teknikens hjälp kommer att minska personalstaten.

Ser vi på den ekonomiska sidan av saken — det kan man ju inte helt underlåta att göra — kan vi konstatera att en förläggning till Söderhamn jämfört med en förläggning till Eskilstuna i dagsläget betyder en merkostnad på

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

3 000 å 4 000 kr. per anställd. Det framgår av de siffror som har presenterats för oss då vi efterlyst uppgifter om kostnaderna för de olika alternativen.

Då det här icke gäller ett vanligt lokaliseringsproblem — det är inte fråga om någon industri som kan berikad den bygd där den förläggs — har jag trots att jag har många vänner på Gävleborgsbänken låtat de ekonomiska synpunkterna väga tyngst vid bedömningen och inom utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindholm framhöll att man inte direkt kan anlägga lokaliseringpolitiska synpunkter på denna fråga, eftersom myntverket i sig självt inte har någon egentlig utvecklingskraft och endast skall sysselsätta ungefär 50 personer. Till det vill jag säga att vi som lever och verkar inom norra stödområdet är glada för varje nytillskott, även om det endast skulle röra sig om sysselsättning för 50 personer.

Herr Lindholm tog också upp frågan om merkostnaden per anställd och angav den till 3 000—4 000 kr. Det är egentligen vad skillnaden i transportkostnaderna uppgår till. När man har kommit fram till detta belopp har man räknat med en årsproduktion på ungefär 1 200 ton. Årsproduktionen var 1969 något över 700 ton. Det är givet att beloppet för olika transportavstånd varierar beroende på vilken årsproduktion man tar som utgångspunkt.

Den ena av de två offerter som dessa siffror i stor sett bygger på har lämnats av metallverken i Finspong. Det är ungefär 15 mil mellan Finspong och Eskilstuna, och man har kommit fram till att transporten av halvfabrikat skulle kosta ungefär 18 kr. per ton. När det gäller transporten Finspong—Stockholm, en sträcka på ungefär 20 mil,

skulle transportkostnaden per ton fördubblas.

Den andra offerter har ingivits av Allmänna Bevakningsbolaget. Även den innehåller något anmärkningsvärda siffror. Jag anser att vad jag här redovisat, utgör ännu ett skäl för att man bör undersöka saken ytterligare innan man bestämmer sig.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast säga några ord i anledning av herr Lindholms anförande.

Jag vill inte bestrida att herr Lindholm sannolikt har rätt när han påpekar att det blir fråga om en ganska begränsad arbetsstyrka till följd av den betydande rationalisering som myntverket skall företa. Å andra sidan kommer mynttillverkningen av allt att döma att öka; det finns mycket i utvecklingen som tyder på detta. Men en viss reduktion av de anställda kanske ändå måste ske. Jag instämmer emellertid i vad herr Östrand sade om att företaget utgör ett värdefullt tillskott, trots att de anställdas antal inte är så stort. Vi får vara tacksamma för detta tillskott, även om det i framtiden endast kommer att finnas 35—40 anställda.

När herr Lindholm talar om merkostnad på 3 000—4 000 kr. per anställd för Söderhamnsalternativet vill jag påpeka att det inte finns någon verklig kostnadskalkyl. Det är beklagligt eftersom vi från denna talarstol i andra liknande sammanhang brukar efterlysa både företagsekonomiska och samhällsekonomiska kalkyler. Låt oss emellertid anta att vi måste skaffa arbete åt 50 personer genom samhällsstöd. Om samhället då betalar 35 000 kr. per anställd i bidrag — vilket motsvarar ca 25 procent av en investeringskostnad på 150 000 kr. per anställd, ingen ovanlig siffra — och vi räknar med 7 procents ränta på detta belopp blir det fråga om en merbelastning för samhället på över

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

100 000 kr. per år.

Det är dessa båda merkostnader som bör vägas mot varandra.

Jag skall, herr talman, nöja mig med detta. Jag vill endast tillägga att reservationen glädjande nog fick ett starkt stöd i första kammaren; den samlade 51 röster mot 68 för utskottets förslag. Jag anser att detta vittnar om att man i riksdagen är angelägen om att markera att det måste vara en mera bestämd strävan att låta aktuella utflyttningar i första hand ske till det allmänna stödområdet eller till orter i dess nära grannskap.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Eliassons i Sundborn uttalande att vi inte har några kalkyler på kostnaderna. Om han begränsar sig till att det i statsverkspropositionen inte finns några ingående kalkyler på kostnadsskillnaderna har han väl rätt. Men herr Eliasson vet lika bra som jag att avdelningens sekretariat på ett mycket värdefullt sätt har hjälpt till att få fram den information som var nödvändig för beslutsfattandet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! För undvikande av alla missförstånd hos den som råkar genomläsa detta protokoll i framtiden vill jag påpeka att någon fullständig kalkyl över samhällets insatser vid en lokalisering inte har gjorts.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden på 3 000—4 000 kr. avser i stort sett transportkostnader, men man kan naturligtvis betrakta kostnadsfrågan även på ett annat sätt. Det är svårt att få fram siffror, men om vi antar att saluvärdet vid en årsproduktion av ca 1 200 ton rör sig om ca 75 miljoner kronor och utgår från transportkostnaderna i Söderhamnsalternativet, som skulle utgöra ca

300 000 kronor, är ändå kostnadernas andel av saluvärdet endast en halv procent. Av industristatistiken för år 1967, som mig veterligt är den senaste, framgår att transportkostnadernas andel av saluvärdet för metallverk i genomsnitt ligger på 0,8 procent. Transportkostnadernas andel när det gäller myntverket är alltså mindre än genomsnittligt för metallverk.

Kostnaden för elenergi ligger i genomsnitt för metallverk på 1,7 procent. Den kostnaden är således avsevärt högre. I detta sammanhang kan det vara intressant att nämna att det föreligger större möjligheter att erhålla elenergi billigare i norra stödområdet än i Eskilstuna. Det är möjligt — jag kan inte svära på det — att detta skulle kunna avsevärt reducera de betydande skillnaderna.

Sedan kvarstår givetvis statskontorets uppgifter, som strider mot de senast erhållna uppgifterna. Detta, herr talman, är ännu ett belägg för att frågan bör undersökas ytterligare.

Herr GREEN (s):

Herr talman! I den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen 1 säger reservanterna bl. a. att Kungl. Maj:t bör noga pröva förutsättningarna för en förläggning av mynt- och medaljtillverkningen till i första hand Söderhamn. Skulle emellertid en sådan prövning visa att avgörande skäl talar mot en lokalisering till denna stad bör andra alternativ undersökas inom områden där insatser är angelägna av regionalpolitiska skäl. Man nämner Avesta som ett sådant alternativ.

Många frågar sig kanske då: Varför just Avesta? Orten har ju inte nämnts vare sig i motionen eller i propositionen. Dessutom kan man utan större svårighet hitta många orter som i likhet med Avesta är i stort behov av nya arbetstillfällen. Därför, herr talman, vill jag helt kort försöka belysa att det kan-

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

ske inte var någon tillfällighet som gjorde att just Avesta nämndes såsom ett tänkbart alternativ.

För något över hundra år sedan företogs en liknande lokalisering av myntverket, men då i motsatt riktning: mot Stockholm från landsorten, närmare bestämt från Avesta. I Avesta låg nämligen myntverket från 1644 och fram till 1831, under vilken period rikets samtliga kopparmynt präglades där. År 1831 ödelades bruket helt vid en svår brand, och trots att man mycket snabbt byggde upp det igen flyttades mynttillverkningen till Stockholm.

Mot denna historiska bakgrund men framför allt med tanke på den dagsaktuella sysselsättningssituationen talar mycket för att Avesta bör vara ett vetligt alternativ. Avestablocket tillhör som bekant Kopparbergs län — ett län som under senare år fått vidkännas en svår folkmängdsminskning, fullt jämförbar med Norrlandslänens, och bland de kommuner i Kopparbergs län, vilkas folkmängd minskade under 1969, noteras Avesta för den absolut sett största minskningen.

Vidare bör framhållas bristen på arbetstillfällen för de kvinnor som vill gå ut i förvärvslivet, vilket är kännetecknande för de flesta s. k. järnbruksorter, och Avesta utgör därvidlag inte något undantag.

Statskontoret säger i sitt betänkande, att kvinnlig arbetskraft med fördel kan ges sysselsättning i mynt- och medaljtillverkningen.

De synpunkter jag här mycket kort belyst, förutom Avestas centrala läge och närheten till Stockholm — det rör sig om endast 16 mil, och med snabba och bra förbindelser tar resan dit inte längre tid än knappt två timmar — gör att reservanterna träffat ett mycket förnuftigt val när de nämnt Avesta såsom ett tänkbart alternativ.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen 1.

Fru LUDVIGSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte göra något försök att bidra till en kommunal huggsexxa — det tycker jag inte hör hemma i denna lokaliseringsdiskussion — men som företrädare för den i detta sammanhang aktuella Eskilstunaregionen har jag tyckt mig finna anledning att söka något nyansera bilden av situationen inom näringslivet i den stad dit enligt propositionen mynt- och justeringsverket skulle lokaliseras.

Här har sagts av flera talare och det har också framhållits i reservationen, att Eskilstuna — och det skulle alltså vara vad som talar emot lokaliseringen dit — ligger i en av de mer expansiva regionerna i landet. Det är givetvis riktigt, om man i begreppet expansiv region tar med hela Mälardalen. Men det betyder inte, att det på alla enskilda orter inom regionen är problemfritt vad beträffar sysselsättningen.

Bilden av företagsvärlden i Eskilstuna präglas i ganska hög grad av små till medelstora företag med en tämligen ensidig inriktning på metallindustrin. Många av dessa företag har haft svårt att hävda sig, och det är säkerligen att förvänta ytterligare nedläggningar utöver dem som redan skett.

Arbetslöshet förekommer också i Eskilstuna, och den verksamhet det här är fråga om att flytta dit skulle vara ett välkommet tillskott för att tillvarata den yrkesutbildade arbetskraft som i dag har svårt att finna lämplig sysselsättning. Givetvis kan man med statistik över arbetssökande och lediga platser peka på att läget är betydligt gynnsammare i den här regionen än på många andra håll, men läget kanske blir ett annat om ganska kort tid med tanke på den strukturomvandling som regionen just håller på att genomgå.

Om man lägger dessa fakta till de företagsekonomiska och praktiska skäl för lokalisering till Eskilstuna som utskottet framfört, tror jag man skall finna att utskottets bedömning av denna

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

utflyttning är riktig. Läger man ytterligare till detta, att alltsedan frågan om utflyttningen aktualiserades den berörda personalen varit inställd på Eskilstunaalternativet, finns det all anledning att bifalla utskottets hemställan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna hemställan.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Enligt fru Ludvigssons bedömning kan Eskilstunabygden få problem på grund av att näringslivet där är ensidigt inriktat på metallindustri. Men då kan man ju ifrågasätta, om det innebär någon lösning att förlägga ytterligare en dylik industri till Eskilstuna.

Jag kan försäkra, att jag inte har något emot Eskilstuna där jag har varit många gånger och trivts bra. Men fru Ludvigsson kan inte trola bort det faktum att Eskilstuna kommunblocks invånarantal har ökat med 3 000 personer på tre år, medan Avesta- och Söderhamnsregionerna under denna tid minskat med flera hundra. Och man kan inte komma från att jämlikheten bör få gälla även för Södermanlands län. Av ideologiska skäl bör man inte vara förhindrad att instämna i den synpunkten.

Herr ÖSTRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ludvigsson vill betrakta denna debatt som en kommunal huggsexa, men jag vill påminna henne om vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att det avgörande för mig inte varit en förläggning till exempelvis Söderhamn utan till någon del av södra delarna av norra stödområdet. Herr talman! Jag har naturligtvis siffror på befolkningsutvecklingen inom dessa regioner, men det står väl fullständigt klart för kammarens ledamö-

ter, utan att jag behöver nämna några siffror, att medan befolkningsutvecklingen varit mycket positiv i Eskilstuna-regionen har den varit synnerligen negativ inom de södra delarna av norra stödområdet, däribland i Söderhamn.

Fru LUDVIGSSON (s):

Herr talman! Jag tror inte att jag be-tecknade denna debatt som en kommunal huggsexa, utan det var nog fråga om ett missförstånd. Jag sade bara att jag inte ville delta i någon sådan huggsexa, och det är en viss skillnad.

Avsikten med mitt inlägg var att nyansera bilden av Eskilstunas näringsliv, vilket jag hoppas framgick av vad jag sade. Dessutom ville jag framhålla att det här rör sig om ett lämpligt objekt för att tillvarata den yrkesutbildade arbetskraft som finns i en stad med Eskilstunas näringslivsstruktur, som just nu genomgår en omvandling. Genom lokaliseringen av företaget löser man inga problem vare sig för Eskilstuna eller någon annan stad, men företaget utgör ett värdefullt tillskott.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1 i utskottets utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit re-

Lokaliseringen av mynt- och medaljtillverkningen

servationen 1 av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 80 ja och 110 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1 av herr Per Jacobsson m. fl.

Mom. 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser vissa allmänna frågor.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

§ 6

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän bered-

skapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde,

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser kommunika-

tionsdepartementets verksamhetsområde,

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5

Lades till handlingarna.

§ 8

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island, och

nr 83, angående överlämnande till bankoutskottet av två till statsutskottet hänvisade motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 9

Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av motioner om åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier.

I de likalydande motionerna I: 816 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 958 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att inom ramen för GATT och EFTA restriktioner måtte vidtagas i fråga om licensgivningen av importen från låglöneländer som föranleder sådana marknadsstörningar, att fortbeståndet av eljest livskraftiga svenska industrigrenar och selsättningen äventyras, att en begränsning av importkontingenterna för dylika länder vidtages där så befinner sig möjligt samt att andra åtgärder på tullområdet till skydd för hotade industrigrenar och deras arbetskraft måtte komma till stånd».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 816 och II: 958.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m), *Mattsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 816 och II: 958 hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder till skydd mot lågprisimport i enlighet med vad reservanterna anfört;

2. av herrar *Annerås* (fp), *Regnell* (m) och *Löfgren* (fp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande behandlas motioner från representanter för moderata samlingspar-

Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier

tiet angående skydd för vissa industrier. Jag har anslutit mig till de i motionerna framförda tankegångarna genom att anteckna mig på en reservation.

Med hänsyn till den utveckling som småindustrin i allmänhet och textil- och konfektionsindustrin i synnerhet har fått vidkännas torde det förr eller senare bli nödvändigt att försöka i någon utsträckning skapa ett skydd mot lågprisimporten. Att vi skall ha frihandel och konkurrens i största möjliga utsträckning råder det väl allmän enighet om, men frågan är hur långt vi skall låta denna utveckling gå. Det kan bli så att den alltmer hårdnande konkurrensen skapar ett läge där viss produktion i landet slutligen blir så liten att det ur många synpunkter inte är tillfredsställande. Vi har ju gång efter annan sett att det gjorts punktsatser för olika slags produktion, bl. a. för varvsindustrin. Då är frågan om inte ett mera generellt stöd, innan utvecklingen hinner gå för långt, är bättre och om man inte bör komplettera de båda stödformerna — dels punktstöd, dels generellt skydd.

En begränsning av importen inom triå- och konfektionsbranschen har ju åstadkommit under 1969. Frågan har tagits upp till debatt här i kammaren vid olika tillfällen genom motioner, interpellationer och enkla frågor. De begränsningar som gjorts på området har främst skett genom överenskommelser som berör import från Sydkorea, Hongkong och Portugal. Men likväl har importen totalt, i kronor räknat, nästan fördubblats från år 1966 till 1969. Importökningen från EEC- och EFTA-områdena samt Hongkong dominerar.

Min personliga uppfattning är att det även ur beredskapssynpunkt kan anföras starka skäl för att vissa delar av vår industriella produktion inte skärs ned alltför kraftigt. Om en sådan nedskärning görs kan vi i ett krisläge få ångra utvecklingen.

Herr talman! Jag skall inte hålla nå-

got långt anförande utan ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen 1.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Sedan ett antal år tillbaka har jag tillsammans med några andra ledamöter i riksdagen väckt en motion på detta område, som inneburit krav på att åtgärder inom ramen för våra åtaganden i GATT och EFTA borde vidtagas för att åstadkomma en konkurrens, som i något större utsträckning kunde sägas innebära en konkurrens på någorlunda jämbördiga villkor.

Vårt höga löneläge i förhållande till vissa andra länder gör att klyftan blir mycket stor mellan våra produktionskostnader och andra länders. Vidare påverkas handeln av icke tillfredsställande valutaförhållanden samt av den s. k. politiska prissättningen i de kommunistiskt styrda staterna.

Det är särskilt hemmamarknadsindustrierna som får föra denna ojämna kamp, och detta medför att vi för varje år som går får se hur importen växer med som följd att ett stort antal företag måste nedläggas och människorna ställas inför arbetslöshetens kalla verklighet. Trots en s. k. högkonjunktur får vi i dag vara med om att de människor som går arbetslösa eller är föremål för samhällets medverkan på grund av brist på sysselsättning fortfarande uppgår till över 100 000 personer. Det är också naturligt att de som arbetar inom dessa näringar känner sig oroade inför framtiden, särskilt när de som arbetar inom områden som inte är utsatta för någon utlandskonkurrens genom strejkaktioner och dylikt ser till, att de får ut ännu högre löner och därmed ytterligare driver upp inflationen i vårt land och därmed också försämrar vår konkurrensförmåga.

I det sammanhanget har vi inte kunnat underlåta att i vår motion framhålla hur egendomligt det är att många västländer, med stark industriell utveckling

Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier

liksom Sverige och som är bundna i samma internationella handelssammanlutningar som vi, kan undvika att till sina länder införa nämnvärda kvantiteter varor från de s. k. låglöneländerna. Endast på textilområdet har det visat sig att när vi per capita importerar till ett värde av 77:80, nöjer sig Frankrike med 3:83 och Västtyskland med 21:39.

Mot denna bakgrund har det tal som bankoutskottet fört om att vi inte med hänsyn till våra handelsförpliktelser kan göra någonting åt detta förhållande framställt såsom helt obegripligt. Nu har det emellertid visat sig att det gått att importbegränsningar, dels genom förhandlingar med vederbörande länder. Vi vill emellertid hävda att dessa åtgärder i allmänhet satts in för sent och varit för liberala gentemot vår motpart för att medföra den effekt som borde varit rimlig.

Nu har det visat sig att det inte bara är vår arbetsmarknad som allvarligt störs av de nuvarande förhållandena, utan det har också visat sig i vår handelsbalans och därmed i vår valutareserv, som enbart under föregående år minskade med i runt tal en tredjedel. Tyvärr synes situationen inte ha förbättrats i år utan minskningen fortsätter. Bara under detta års första tre månader har vi en brist i handelsbalansen med inte mindre än 1 083 miljoner kronor mot 409 miljoner under samma tid i fjol. Det framgår med all tydlighet av statistiken att det är importen som är boven i dramat, eftersom exporten har utvecklats relativt tillfredsställande eller med en ökning av 13 procent. Importen har däremot stigit med inte mindre än 21 procent. Orsaken till vår dåliga handelsbalans är därför helt klar. Det är den i alltför stor hast stigande importen som skapat denna ojämnhet.

Dessa siffror måste i varje fall ge bankoutskottets ledamöter en viss tankeställare, och mot denna kalla verklighet är det förvånande att utskotts-

majoriteten kan blunda för vad som håller på att ske.

Har vi verkligen i vårt land råd att på detta sätt låta import sönderslå en effektiv produktionsapparat och i stora delar göra den obrukbar bara för att vi skall gå omkring med en gloria av öppenhet över vår handelspolitik? Det har ändå visat sig att inga andra industriländer kan tillämpa en sådan politik, trots att de är bundna av samma ingångna avtal som vi. Inte minst borde väl beredskapsskålen göra något intryck.

Vi motionärer kan emellertid i dag glädja oss åt dels att vi är fler bakom motionerna, dels att även reservanterna i bankoutskottet är fler. År 1967 stod endast två högermän för reservationen, men nu omfattas den av fem ledamöter. Vi får alltså glädja oss åt att det i alla fall går framåt, även om det kanske går ganska sakta.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Bankoutskottets utlåtande nr 22 behandlar motioner från moderata samlingspartiet, i vilka föreslås att riksdagen i skrivelse till regeringen skall begära importbegränsande åtgärder i fråga om textil- och konfektionsvaror, främst då beträffande import från låglöneländerna. Det är, som herr Magnusson i Borås redan har påpekat, fjärde året i följd som dessa motioner framför liknande krav.

Man kanske ändå skall uppmärksamma att motionerna och den till utskottsutlåtandet fogade reservationen i år är betydligt försiktigare hållna än tidigare, detta förmodligen därför att förslagsställarna mycket väl vet att det inte är så enkelt att i större utsträckning vidta åtgärder i importbegränsande syfte. Vårt medlemskap i GATT och EFTA gör att vi inte hur som helst kan handskas med dessa problem. Våra möjligheter till sådana åtgärder som här ifrågasätts

Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier

är mycket begränsade. Skall det göras några begränsningar, måste förhandlingar komma till stånd med berörda länder. Sådana förhandlingar har också förevarit och resulterat i vissa begränsningar av importen av ifrågavarande varutyper.

Ingen skall väl tro att regeringen siter med armarna i kors och väntar på TEKO-industriernas undergång. Såvitt jag vet har regeringen tagit denna fråga på allvar och sett till, att det så långt det bedömts vara möjligt — detta är också utskottets uppfattning — har införts begränsningar av den här aktuella importen. Införseln från Östeuropa är också sedan länge begränsad genom kvotering. Inom utskottsmajoriteten är vi fördenskull ganska väl på det klara med att man gått så långt som det för närvarande över huvud taget är möjligt.

Den största ökningen har gällt importen från Hongkong, vilket framgår av uppgifterna i utskottsutlåtandet. Denna ökning avser framför allt varor som ligger utanför begränsnings- och kontrollsystemet. Det är emellertid meningen — det talar också utskottet om i sin skrivning — att det skall komma till stånd diskussioner med berörda parter omkring 1 juli i år, och vi får väl se vad de kan resultera i.

Förra året uttalade utskottsmajoriteten tvivel på att importbegränsande åtgärder i längden kan gynna svensk textil- och konfektionsindustris utveckling. Utskottet har samma uppfattning i år. Det är klart att man vid vissa tillfällen kan gripa till sådana åtgärder som reservanternas förespråkar, men då måste de vara tidsbegränsade. Det är tämligen meningslöst att för all framtid basera en, ett par eller flera industribranscher på konstlade konkurrensförhållanden. För övrigt måste vi, som jag nyss nämnde, respektera de bestämmelser som föreligger i GATT- och EFTA-avtalen och till vilkas tillkomst vi har medverkat. Det gäller framför allt det

s. k. u-landskapet, som säger att vi skall avstå från att införa eller öka tullar på produkter som kommer från u-länderna.

Att göra avsteg från principen om ett fritt handelsutbyte mellan staterna är betänkligt. Börjar vi vidta starkt restriktiva åtgärder på detta område kommer som ett brev på posten krav från andra branscher som vill ha liknande förmåner. Många länder med ett annat löneläge än vårt kommer att göra sig påmindra framöver. Vi kan med andra ord komma ut på farliga vägar om vi följer motionärerna och reservanternas. Utskottsmajoriteten tror inte att en protektionistisk handelspolitik är något att eftersträva.

Reservanternas skriver att de är medvetna om att utrymmet för handelspolitiska ingripanden på grund av våra internationella åtaganden är begränsat, men ändå kommer de fram till att vi bör undersöka möjligheterna för ytterligare importbegränsande åtgärder. De har inga som helst råd att ge i fråga om sådana, och det kan man förstå. De tycks mena att vi inte i tid har vidtagit åtgärder, varför importen har stabiliserats på en mycket hög nivå. Jag tror dock att de åtgärder som varit möjliga att vidta också har vidtagits.

Utskottsmajoriteten kan inte tillstyrka kravet på nya åtgärder. Visst har vi anledning att se om vårt hus, men det får inte ske till vilket pris som helst. I propositionen 41 föreslås åtgärder som kommer att bli till nytta för textil- och konfektionsindustrierna.

Skrivningen i utskottsutlåtandet och i reservationen är tämligen lika. Det är egentligen bara då reservanternas skriver att vi inte har varit tillräckligt restriktiva i fråga om importen som de avviker från utskottsmajoritetens uppfattning. Jag tycker att reservationen är ganska mager. Det hade varit bra om reservanternas hade kunnat ge något recept på hur problemet skall lösas.

Vi måste säkerligen vara utomordent-

Åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier

ligt försiktiga i framtiden. I utrikesdebatten i dag yttrade herr Gustafson i Göteborg bl. a. att man inte kan lösa frågan om en utjämning mellan de rika och fattiga länderna bara över skatterna och budgeten utan att man i fortsättningen via tulllättnader och på andra sätt måste hjälpa låglöneländerna. Sådana resonemang går stick i stäv mot vad som framföres i reservationen och motionerna. Folkpartiets representanter är heller inte med bland reservanterna. Det är sålunda tydligt att man på borgerligt håll inte är överens i denna fråga.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att förlänga debatten genom att polemisera mot herr Franzén i Motala. Han förklarade att regeringen inte sitter med armarna i kors, och det får jag verkligen hoppas att den inte gör. Bankoutskottet har tidigare ställt sig helt negativt, men den kalla verkligheten har tvingat regeringen att ingripa.

De som hörde nyhetsutskändningen under middagspausen kunde emellertid konstatera att den begränsning av importen av tio olika varuslag från Jugoslavien som vi tidigare har haft upphävs fr. o. m. den 1 juli för inte mindre än sju.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Det är få industribranscher som varit föremål för en sådan uppmärksamhet som textil- och konfektionsindustrin. Företagen inom denna bransch har mött en hård internationell konkurrens. Det är utan tvivel så att den starka koncentrationen av textil- och konfektionsföretagen har medfört påtagliga problem. Vissa orter och regioner har drabbats hårt av företagsnedläggelser med åtföljande friställningar av arbetskraft.

Dessa problem har uppmärksammats i motioner, interpellationer och enkla frågor, och de är därför väl kända. De aktiviteter vi haft har inte varit utan verkan. Vi har fått en ökad beredskap när det gäller att bevaka importen från lågprisländerna. Vissa begränsningar har skett, och uppmärksamheten är riktad på den fortsatta utvecklingen. TEKO-utredningen har kommit med vissa förslag, som vi får ta ställning till under en senare punkt på dagordningen.

Jag har känt ett behov av att deklarerera, att vad som nu behövs är positiva och konstruktiva åtgärder för att hjälpa TEKO-industrin. Jag kan inte finna att vare sig de motioner som väckts av företrädare för moderata samlingspartiet eller reservationen leder fram till sådana åtgärder. Om man slår fast att den grundläggande principen för den svenska handelspolitiken är att fördelarna av en rationell arbetsfördelning mellan olika länder skall tillvaratas, blir möjligheterna att gå de vägar motionärerna vill vandra ytterst begränsade.

Den importstatistik, som redovisas i utskottsutlåtandet, visar att EEC- och EFTA-länderna svarar för cirka tre fjärdedelar av totalimporten av trikså- och konfektionsvaror. Vi vet också att svenska filialföretag i exempelvis Portugal svarar för en icke oväsentlig del av denna import. Dessa svenska filialföretag sysselsätter cirka 2 500 personer och konkurrerar med den svenska hemmaindustrin om den svenska marknaden. En liknande utveckling är på gång i Finland, där svenska företag nu investerar i filialföretag med inriktning på den svenska hemmamarknaden.

Magni AB, konfektionsföretaget i Borås som gick över styr för ett tag sedan och ställde över 300 anställda utan jobb med alltför kort varsel, hade en betydande import av jugoslaviska varor som konkurrerade med den egna produktionen. Samtidigt som 300 arbetstagare friställdes av Magni begärde och fick

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

Algot Johansson AB i Borås möjlighet att ta in 150 jugoslaviska flickor som sömnadsarbetare.

När man nu begär skyddsåtgärder för hemmaindustrin uppträder företrädare för denna industri och är bekymrade för att eventuella åtgärder kan komma att drabba den svenska filialverksamheten utomlands. Denna situation är minst sagt komplicerad. Det finns all anledning att avvakta TEKO-utredningens fortsatta analys av struktur- och lönsamhetsproblematiken inom textil och konfektionsindustrin innan man går vidare och vidtar ytterligare åtgärder. Först när vi har detta underlag kan vi diskutera vilka ytterligare åtgärder som det kan vara motiverat att vidta. Vad som däremot är angeläget är att man fortsätter att göra insatser av den typ som man har gjort för att åstadkomma en bättre differentiering av näringslivet på de orter och inom de regioner, som i dag är ensidigt inriktade på TEKO-industrin; det är i högsta grad angeläget att denna verksamhet fortsätter och intensifieras.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 57 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av proposition angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin jämte motioner.

I en den 20 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 41, hade Kungl. Maj:t under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för samma dag föreslagit riksdagen att bl. a. godkänna de riktlinjer för stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin som föredragande departementschefen förorddat.

Härutöver föreslogs i propositionen att riksdagen skulle dels medge att statsgaranti intill visst belopp beviljades för lån till ifrågavarande industrier, dels anvisa vissa anslag avseende bl. a. ex-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

portfrämjande åtgärder och utbildningsåtgärder för dessa industrier.

Propositionen hade såvitt den avsåge exportfrämjande åtgärder och utbildningsstöd hänvisats till statsutskottet (utlåtandena nr 60—62) och i övrigt till bankoutskottet.

I anledning av propositionen hade ett antal motioner väckts. Av dessa hade till bankoutskottet hänvisats

A) de likalydande motionerna I: 1010 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 1172 av herr *Magnusson* i Borås m. fl., såvitt dessa motioner icke avsåge exportfrämjande åtgärder eller utbildningsstöd, i vilka hänseenden de hänvisats till statsutskottet,

B) de likalydande motionerna I: 1012 av herr *Nils Theodor Larsson* och II: 1170 av herr *Börjesson* i Glömminge m. fl., såvitt dessa motioner icke avsåge exportfrämjande åtgärder eller utnyttjande av investeringsfondsmedel, i vilka hänseenden de hänvisats till statsutskottet respektive bevillningsutskottet (betänkandet nr 35).

Vad som hemställdes i motionerna, såvitt nu var i fråga, var

vad gällde motionerna under A: att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala

att i motionerna framförda synpunkter måtte beaktas vid genomförandet av de föreslagna stödåtgärderna för TEKO-industrierna;

att snara åtgärder måtte vidtagas för tillgodoseende av beredskapsbehovet av TEKO-produkter;

vad gällde motionerna under B: att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t »anhålla om skyndsamt tillsättande av offentlig utredning om den svenska glasindustrins rationalisering och utveckling, särskilt i syfte att tillvarata möjligheterna till samverkan mellan mindre företag».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1010 och II: 1172, såvitt nu var i fråga, bifalla propositionen nr 41, såvitt nu var i fråga,

B) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1012 och II: 1170, såvitt de avsåge utredning rörande glasindustrin.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m), *Mattsson* (cp), *Annerås* (fp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 41, såvitt nu var i fråga, samt motionerna I: 1010 och II: 1172, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört rörande offentlig upphandling och försörjningsberedskap på textil- och konfektionsindustriernas område;

2) av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m), *Mattsson* (cp), *Annerås* (fp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1012 och II: 1170, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande glasindustrin i enlighet med vad reservanterna anfört.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet *Wickman*, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med debatten angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin besvara herr *Blomkvists* (s) interpellation angående åtgärder för att stimulera porslinsindustrin.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen rörande detta utlåtande må omfatta jämväl statsutskottets

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

utlåtanden nr 60, 61 och 62 samt bevillningsutskottets betänkande nr 35, men yrkanden beträffande nämnda utlåtanden framställs först sedan desamma föredragits.

Bankoutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Detta utlåtande från bankoutskottet behandlar propositionen angående stöd för konfektionsindustrierna och den manuellt arbetande glasindustrin. Jag skall med några ord beröra den motion som jag tillsammans med andra ledamöter har väckt angående den manuellt arbetande glasindustrin.

Det synes för närvarande inte föreligga några farhågor beträffande de företags ekonomi och bestånd som tillverkar fönsterglas och bedriver annan maskinell glasproduktion. Den manuellt arbetande glasindustrin är huvudsakligen koncentrerad till vissa delar av Kronobergs och Kalmar län. Skulle denna industri drabbas av nedläggningar i samma omfattning som TEKO-industrin och företagen komma på obestånd, skulle dessa bygder hamna i en mycket svår situation. Det har också tidigare år här i riksdagen väckts motioner där det uttalats farhågor för att denna industri skulle komma i svårigheter. Den är lyckligtvis lokaliserad till skogsbygderna, beroende på att glasbruken från början förbrukade ved för uppvärmning.

I motionerna I: 1012 och II: 1170 yrkar vi bl. a. en utredning inom branschen under samhällets medverkan om hur man skall förebygga framtida svårigheter i denna tillverkning. Vi tror nämligen att branschen inte kan undgå en strukturrationalisering, och vi tror att den inte heller kan undgå svårigheter. Det stöd som föreslås i proposition 41 har vi ansett vara otillräck-

ligt. När det gäller exportfrämjande åtgärder föreslås i propositionen ett stöd för glasindustrin på 1,2 miljoner under tre år. Vi har i vår motion yrkat på ett stöd på 1,8 miljoner, fördelat med 600 000 kronor under vart och ett av tre år. Vi har också föreslagit att glasindustrin i största möjliga utsträckning skall få utnyttja investeringsfonder.

Utskottet menar att vederbörande företag själva bör sköta de utredningar som eventuellt behövs för att planlägga glasindustrins framtid. Det kan hända att en talesman för glasindustrin själv kommer att instämma i detta. Vi har emellertid ansett att ett samhälleligt intresse bör kopplas in på en bedömning av den framtida utvecklingen inom glasindustrin.

Jag vill minnas att utskottet när denna fråga var uppe under föregående år skrev att man kunde ordna med en sådan utredning på det lokala planet och hänvisade till länsstyrelserna. Jag tvivlar på att länsstyrelserna anser sig ha möjligheter att på ett tillfredsställande sätt genomföra en utredning angående glasindustrins framtida möjligheter. Det vore ju bra om man vore ute i god tid och kunde få utredningen innan möjligheterna för industrin har försämrats.

Fråga är om man inte när det gäller glasindustrin liksom när det gäller TEKO-industrin bör beakta beredskapsmotivet. Om produktionen kommer under en viss kapacitet, blir beredskapen inför ett avspärrningsläge otillräcklig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! I anledning av propositionen 41 har vi bl. a. tagit upp det allvarliga problem som vårt land har ställts inför genom att låglöneländernas konkurrens har medfört att många fabriker måste läggas ned, så att vi inte har någon möjlighet att upprätthålla en rim-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

lig beredskap i händelse av avstängning från yttervärlden. Detta är allvarligt, då vi härigenom riskerar vår försvarspolitik. Vår neutralitetspolitik bygger ju på ett starkt försvar, och därför bör vi ge högsta prioritet åt att hålla i gång en tillverkning som fyller landets behov av kläder och skor. Det gör vi inte i dag, och detta har gjort att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har fäst regeringens uppmärksamhet på det allvarliga läget. Men beredskapssituationen synes inte på minsta sätt oroa majoriteten i bankoutskottet — man instämmer pliktskyldigast i departementschefens åsikt, att beredskaps-hänsyn inte får diktera produktionshöjande åtgärder.

Något måste dock göras, och utredningen föreslog bl. a. fyra åtgärder för att höja beredskapen. Man föreslog ett produktorgan, och det förslaget accepterades av departementschefen och även av utskottet. Förslagen om infordrande av anbud på forskningsprojekt, om beviljande av förtur för den som åtar sig forskningsarbete och om rullande långtidskontrakt avvisas däremot av såväl departementschefen som utskottet.

Det måste vara helt rimligt att svenska företag som skall åta sig att hålla en stor, modern och effektiv maskinpark i händelse av krig får ordena också under fredstid. Ett beredskapsresonemang som går ut på att någonting sådant inte skulle tillåtas är helt enkelt obegripligt. Därför, herr talman, ber jag att med dessa ord få yrka bifall till den vid bankoutskottets utlåtande fogade reservationen 1.

Herr **HOVHAMMAR** (m):

Herr talman! I motionsparet I:1012 och II:1170 har yrkats på en statlig utredning gällande den manuella glasindustrins rationalisering och utveckling i enlighet med vad herr Börjesson i Glömminge nyss anförde.

Utskottet har avstyrkt motionsyrkan-

det och rekommenderat, att i händelse en utredning skulle vara motiverad den borde ske på det regionala planet inom berörda branschorganisationer. Som också nämnts rekommenderade bankoutskottet redan 1967 länsstyrelserna såsom lämpliga organ för en utredning med regional inriktning. Sedan dess har vi haft två utredningar, varav den senaste under ledning av en mycket erfaren industriman, förre chefen för Kockums varv, direktören Nils Holmström, presenterades så sent som för ett par månader sedan. Branschen har följaktligen ännu inte haft tid att mera ingående behandla och ta del av det mycket omfattande material som det här gäller. Under dessa förhållanden synes det mig såsom aktiv glasman omotiverat att begära en ytterligare utredning i statlig regi. Jag vet att denna min synpunkt delas av Svenska glasbruksföreningen, vars styrelse jag också tillhör. Det är, herr talman, i anslutning till detta som jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets förslag i dess utlåtande nr 23.

I statsutskottets utlåtande nr 61 behandlas exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt för den manuellt arbetande glasindustrin.

Beträffande den manuellt arbetande glashantering har vi i de likalydande motionerna I:1013 och II:1171 hemställt att riksdagen för budgetåret 1970/71 måtte anvisa ett reservationsanslag på 750 000 kronor, varav 600 000 kronor till branschen som helhet och 150 000 kronor för bestridandet av kostnaderna till en för branschen gemensam exportkonsulent. Vi har föreslagit att detta stöd bör utgå oförändrat under en treårsperiod. Vårt förslag innebär således en sammanlagd ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 350 000 kronor. Det är med tillfredsställelse jag i dag noterar, att utskottet delar vår uppfattning, att propositionens förslag till stöd till den ma-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

nuellt arbetande glasindustrin varit snävt tilltaget och att man behöver mera pengar för att det skall få avsedd och nödvändig effekt.

Utskottet har därför tillstyrkt att samma bidragsbelopp, som för var och en av TEKO-industriernas exportkonsulenter, d. v. s. 150 000 kronor, skall utgå till den för den manuellt arbetande glasindustrin gemensamma exportkonsulenten och har för treårsperioden tillstyrkt 300 000 kronor mer än Kungl. Maj:t, d. v. s. 100 000 kronor om året. Jag noterar som sagt detta med tillfredsställelse och jag kan försäkra att vi inom den manuella glashanteringens kommer att göra vårt bästa för att förvalta dessa pengar på bästa och effektivaste sätt. Vi anser att det är av synnerlig vikt att den manuellt arbetande glasindustrin får det stöd som behövs för att branschen skall få en totalt sett bättre konkurrenskraft.

Det förtjänar påpekas i detta sammanhang, att det svenska konsthantverket sedan länge har haft ett mycket högt internationellt anseende och att det svenska glaset i mycket stor utsträckning har bidragit till detta. Svenskt glas betyder mer för den svenska exporten och det svenska namnet utomlands än vad man kan avläsa i glasexportvärdena i statistiken. Jag vågar påstå — jag har framhållit det i olika sammanhang — att svenskt konstglas har en mycket stor goodwill-skapande betydelse även för exporten av andra svenska kapitalvaror. Ett exempel härpå är den opinionsundersökning som gjordes i februari i år med ett urval amerikaner och som bekostades av Kollegiet för Sverigeinformation för tidningen »Sweden Now». De utvalda tillfrågades vilka två svenska produkter de först tänkte på. Det visade sig då att hela 37 procent först tänkte på svenska glasvaror. På andra plats kom stål och stålprodukter med knappt hälften så många procent, nämligen 18. Volvo kom först på

sjunde plats med 11 procent. Man bör således ta hänsyn till den allmänna betydelsen av att en på världsmarknaden välkänd produkt även i fortsättningen ges möjlighet att hålla sig kvar där.

Tyvärr måste vi konstatera att glasbranschen under de senaste åren inte kunnat upprätthålla den hittillsvarande exporten. Vi hade önskat och hoppats att vi skulle kunna öka vår försäljning till utlandet men det har tyvärr inte lyckats, detta trots att flera företagsgrupper inom branschen har arbetat ganska effektivt med olika samverkansprojekt på exportsektorn. Till viss del kan detta bero på att det är förenat med mycket höga kostnader att delta i de regelbundet återkommande inköpsmässor för glas och porslin, som framför allt ordnas i USA, där de andra större glasexporterande länderna i många fall deltar med av respektive stater understödda utställningar.

En annan sak som också bör noteras är löneutvecklingen i Sverige. Den har under 1960-talet varit snabbare inom vår bransch än inom många andra. Glashanteringens har utvecklats från att relativt sett ha varit en låglöneindustri till en ganska utpräglad höglöneindustri, åtminstone för många av våra befattningshavare. Detta är glädjande, ty på så sätt får vi behålla skickliga arbetare, vilket är nödvändigt om vi skall kunna föra det konsthantverk som glashanteringens innebär vidare.

Även importen av mer kvalitetsbetonat glas har ökat synnerligen mycket under dessa år. Importen tar framför allt sikte på lågprisområdet och tar för varje år allt större del av hemmamarknaden. Värdet av Sveriges import av hushålls- och prydnadsglas var 1960 — alltså för 10 år sedan — bara 5 miljoner kronor. 1969 uppgick importen till 28 miljoner kronor och i år beräknas den uppgå till över 30 miljoner kronor. Under samma tid har antalet leverantörsländer ökat från 21 till 33, vilket

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

visar att många länder har stort intresse av att komma in och konkurrera på den svenska marknaden. Framför allt har importen från vårt broderland Finland ökat mycket starkt. Under 1969 ökade den med 38 procent jämfört med 1968. Importen från Västtyskland ökade under samma tid med 13 procent och importen från Storbritannien med inte mindre än 53 procent.

En annan mycket viktig faktor är att huvuddelen av den manuellt arbetande glasindustrin är lokaliserad till ett mycket begränsat område i sydöstra Småland. Den ekonomiska och sociala sårbarheten för både de anställda och de samhällen där industrin är lokaliserad är betydande. Det är inte realistiskt att räkna med att de anställda inom glashandlingen vid eventuella nedläggningar skall kunna beredas annat arbete i trakten. Därför är det enligt min mening nödvändigt att den livskraftiga sektorn av den manuellt arbetande glasindustrin tillförsäkras sådana produktions- och exportvillkor, att den har chans att överleva.

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att utskottet till mycket stor del tagit hänsyn till vad som anförs i motionen II:1171 angående den manuellt arbetande glasindustrin, och jag ansluter mig därför gärna till utskottets hemställan i dess utlåtande nr 61.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar gäller de delar av Kungl. Maj:ts proposition nr 41 som inte behandlas av statsutskottet, nämligen frågan om den offentliga upphandlingen av TEKO-produkter och försörjningsberedskapen på berörda områden. Utskottet har i sammanhanget också behandlat några motioner i anledning av dessa avsnitt i propositionen samt en del av en centerpartimotion, i vilken begärts tillsättande av en parlamenta-

risk utredning om den svenska glasindustrins rationalisering och utveckling.

I nämnda avsnitt av propositionen behandlas bl. a. olika slags åtgärder som TEKO-utredningen föreslagit. Det gäller fyra olika förslag: inrättande av samarbetskommittéer för produktutveckling i samverkan mellan de upphandlande myndigheterna och respektive branscher, infordrande av anbud på forskningsprojekt, beviljande av förtur för företag som åtar sig utvecklingsarbete samt användning av s. k. rullande långtidsplaner. De tre sistnämnda åtgärderna vill departementschefen inte vara med om, och det finns starka skäl för det ställningstagandet. Det står också i överensstämmelse med vad en rad remissinstanser har uttalat.

Vad frågan om samarbetskommittéer beträffar torde det få ankomma på vederbörande myndigheter och branschorganisationerna själva att ta initiativ till sådana och att finna lämpliga former för det.

När det gäller upphandlingsförfarandet är det så att en utredning för närvarande arbetar med den frågan, och utredningen beräknas vara färdig med sitt arbete 1971. Då torde vi få ta ställning till förslag om nya former för den offentliga upphandlingen. Men departementschefen uttalar ändå för sin del att det kan finnas anledning att eventuellt pröva nya former för den offentliga upphandlingen. Detta gäller samtliga branscher, inte bara TEKO-varorna. Den totala omsättningen av TEKO-produkter är en tämligen liten del av den offentliga sektorns varumängd och den kan inte ha den stora betydelse som motionärer och reservanter velat göra gällande. Reservanternas påståen- de att det är förståeligt att svenska företag inte är intresserade av att hålla en stor, modern maskinpark i beredskap anser vi därför vara att skjuta över målet. Man kan möjligen säga att en total avspärrning kan medföra bekym-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

mer, om textilindustrin då skulle krympa alltför mycket.

Reservanterna vill ha en pris- och upphandlingspolitik som skulle betyda något av konstgjord andning i stor utsträckning. Det är anmärkningsvärt att man på borgerligt håll vill gå emot vad man i andra sammanhang brukar tala så varmt för, nämligen den fria konkurrensen. Vi för vår del vill att försvaret och andra förbrukare inom den ofentliga sektorn skall inköpa den materiel man behöver till så fördelaktiga priser som möjligt; det har vi för övrigt här beslutat om att man skall göra. Och givetvis är det meningen att det skall skapas sådana förutsättningar att svenska TEKO-företag skall kunna konkurrera med framgång.

Vi får nu se vad de i propositionen föreslagna åtgärderna kan få för resultat. Det är möjligt att de inte räcker, men då får vi ompröva dem. Utskottsmajoriteten delar sålunda inte motionärernas och de i reservationen 1 framförda kraven på åtgärder.

Reservationen 2 ansluter sig till tredje att-satsen i centerpartimotionen, i vilken man begär tillsättande snarast av en parlamentarisk utredning om den svenska glasindustrins rationalisering och utveckling. I sak delar utskottsmajoriteten reservanternas uppfattning att det är angeläget att denna fråga uppmärksammas, men vi anser att det i första hand ankommer på branschens egna organisationer att företa den föreslagna utredningen. Om organisationerna inte har möjligheter att göra den, torde det lämpligen få ankomma på de regionala myndigheterna att träda till. Vi menar att detta är väl motiverat med tanke på att glasindustrin i huvudsak är koncentrerad just till sydöstra Småland, såsom också herr Hovhammar nys nämnde.

Jag är säker på att en utredning utförd av branschens organisationer tillsammans med länsorgan — företagar-

föreningar och länsstyrelser — mycket snabbare och effektivare skulle kunna utarbeta förslag till åtgärder lämpliga att sättas in för att klara glasindustrins fortbestånd i dessa regioner. Utan att vara kritisk mot statliga utredningar tror jag ändå att en stor parlamentarisk utredning i onödan skulle dra ut på tiden, vilket inte skulle gagna den svenska glasindustrin och dess framtid.

Vi vill med hänvisning till dessa motiv inte ställa oss bakom de förslag som reservanterna förordar. Herr Börjesson i Glömminge tror att länsstyrelserna inte har resurser att klara en sådan utredning. Jag vet inte vad han bygger sina antaganden på. Jag tror inte att uppgiften är svårare än att den kan klaras i samarbete med branschens folk. Jag utgår från att de farhågor som herr Börjesson gör sig till talesman för är överdrivna. Jag kan inte följa honom i hans resonemang.

Utskottets bedömning har tidigare varit väl underbyggd och är det också denna gång. Jag vill hänvisa till att herr Hovhammar nys talade om att glasindustrin har goda förutsättningar att leva vidare. Desto enklare borde det då vara för branschens folk att tillsammans med de regionala organen genomföra en utredning av detta slag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Även om TEKO-industrin inte representerar någon stor del av den svenska industriproduktionen, har den ändock utgjort cirka 6 procent härav. Förädlingsvärdet uppgick då till över 2 miljarder kronor. Branschen har således i storlek varit jämförbar med träindustrin eller järn- och stålindustrin och representerar en icke oväsentlig del av den svenska industrinäringen. Dess betydelse såväl för den svenska nationalinkomsten som från rent mänsklig synpunkt är av sådan storlek,

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

att man inte bör låta näringsgrenen i fråga utsättas för sådan konkurrens utifrån, att TEKO-industrins fortsatta existens äventyras.

Inom denna bransch är både stora och mindre företag representerade, och småindustrin utgör en väsentlig andel. Det nämnda siffermaterialet härrör från 1967. Därefter har ytterligare inskränkningar och nedläggningar i branschen ägt rum och fortsatta sådana är aktuella. TEKO-industrin är nu nere i en så låg produktionsvolym att vår beredskap av textila varor befinner sig i farozonen. Vi måste i varje fall sätta in en ökad lagerhållning, vilket också ställer sig kostsamt.

Detta har gång efter annan påtalats från centerpartihåll och vi har där hemställt om åtgärder för att rädda TEKOföretagen inom landet och därmed också upprätthålla sysselsättningen för dem som har sin utkomst från näringen i fråga. Medelåldern för de anställda är ganska hög, vilket försvårar såväl omskolning som förflyttningar.

Det finns delar av landet där TEKO-industrin representerar en stor del av den industriella näringen. Inom dessa områden, speciellt inom Älvsborgs län, uppstår onekligen stora problem och bekymmer genom att TEKO-industrierna i allt större utsträckning läggs ner.

Jag vill i detta sammanhang än en gång framhålla att hänsyn måste tas till beredskapssynpunkten.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 41 föreligger förslag om vissa tidsbegränsade åtgärder till fromma för TEKO-industrin. Varje åtgärd som vidtas för att rädda TEKO-industrin — även om det sker i sista stund — hälsas med tillfredsställelse. Förslaget innebär åtgärder som vidtas dels i syfte att främja exporten, dels i utbildningssyfte.

I detta sammanhang torde det vara lämpligt att ange vad som är grundorsaken till den rådande krisen inom TEKO-industrin. Konkurrensen från

lågprisländerna har varit mördande. Cirka halva vårt konsumtionsbehov av textila varor utgörs av importvaror. Trots att lönenivån för TEKO-industrin i jämförelse med lönenivån inom de flesta övriga industrigrenar är den lägsta har dumpingimporten från lågprisländer i Europa och Asien skett till sådana priser och i sådant omfång att hemmaindustrin nära nog lamslagits.

Utöver de åtgärder som föreslås i regeringspropositionen torde det vara nödvändigt med åtgärder som syftar till en begränsning av dumpingimporten. Jag anser inte att detta strider mot vår handelspolitiska målsättning. Jag stryker under att det är dumping jag talar om.

De i propositionen föreslagna åtgärderna för att TEKO-industrin skall vinna fäste på exportmarknaden — s. k. tröskelåtgärder — är givetvis värdefulla. Men det räcker inte med dessa åtgärder. Enligt TEKO-utredningens huvudbetänkan är det väsentligast att produktionsapparaten effektiviseras. Förslagen i propositionen syftar till att garantier skall utfärdas för lån som upptas för finansiering av investeringar för att genomföra exportprojekt. Vi anser, som också framhållits i motionerna I: 1014 och II: 1173, att lån som upptas skall avse rationalisering av företaget. I statsutskottets utlåtande nr 60 står det: »Att lånet även kan få mer allmänna rationaliseringskonsekvenser får naturligtvis å andra sidan inte vara ett hinder för lånegaranti.» Detta vill jag tolka som att utrymme ges till lån även i enlighet med vad som anförts i de nyssnämnda motionerna.

Jag sade i början av mitt anförande att de mindre företagen utgör en ansevärd del av TEKOföretagen. Vi har därför i motionerna framhållit att exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna skall vidtas för mindre företag i samma mån som för större företag. Denna hemställan har

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

gjorts med anledning av att departementschefen i propositionen uttalar att företagets storlek »inte i och för sig» skall vara avgörande för fördelningen av insatserna. Den anförda formuleringen i propositionen har dock huvudriktningen på större företag, vilket kan betyda svårigheter för de mindre företagen att komma i åtnjutande av stödåtgärder.

I statsutskottets utlåtande nr 60 uttalas att motionsyrkandet inte bör föranleda någon åtgärd. Utskottet vill tolka propositionen så att riktlinjerna för exportstödet skall kunna omfatta företag av alla storleksklasser. För min del vill jag tyda utskottsutlåtandet rörande denna del av propositionen på det sättet att utskottet mera klart angivit möjligheterna för den mindre industrin att i likhet med den större erhålla exportstöd. Ingen åtskillnad skall alltså, såvitt jag förstår, härvidlag göras mellan större och mindre företag. Detta är också syftet med de motioner jag talat om. Jag slår ännu en gång fast att jag förutsätter att utskottets mening är att det inte skall göras någon åtskillnad mellan större och mindre företag på denna punkt.

Herr talman! Vad som just nu är en tvingande nödvändighet för att vi skall kunna bevara den svenska TEKO-industrin är — såsom nämnts i det utskottsutlåtande som behandlades före de utlåtanden vi nu diskuterar —

att en begränsning äger rum av den pågående importen av textila varor till dumpingpriser,

att ett underlättande sker för TEKO i fråga om export av produkter,

att den mindre industrin härvidlag erhåller samma förutsättningar som den större,

samt att de statliga upphandlingarna sker hos företag med inhemsk produktion.

De föreslagna åtgärderna är i enlighet med vad som uttalades i utskotts-

utlåtandena såvitt jag kan bedöma en början till åtgärder för TEKO-industrins fortlevnad, även om åtgärderna är otillräckliga. Det är att hoppas att de efterföljs av nya åtgärder för att klara TEKO-industrins framtid. Vi har att avvakta TEKO-utredningens slutliga resultat. Vi får då hoppas att av denna utrednings resultat framskyntar förslag som ger möjligheter härutinnan. Vi får då tillfälle att återkomma till denna viktiga fråga.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Kanske är det litet ofint att begära ordet vid denna sena tidpunkt, men såsom redan har sagts från denna talarstol har glasindustrin oerhört stor betydelse för den landsända där den är koncentrerad. I våra motioner från år 1967 hade vi tagit upp de problem som Kalmar och Kronobergs län har haft. Som första namn på motionerna stod då herr Petersson i Nybro och jag. Vad var det som vi vid det tillfället ville ha en utredning om? Jo, år 1967 upplevde vi en lågkonjunktur, och det fanns flera glasbruk som brottades med stora svårigheter. Vi märkte att det behövdes en yrkesutbildning. Vi trodde på det svenska glaset och på att man genom exportfrämjande åtgärder skulle kunna stödja brukens möjligheter att sälja på världsmarknaden.

Vi kan i dag säga att vi är ganska belåtna med såväl propositionen som de utlåtanden som nu föreligger från bankoutskottet och statsutskottet vad gäller glasindustrins framtid och det stöd som den kommer att få i detta sammanhang. När vi lade vår motion 1967 var intresset från andra berörda parter inte lika stort som det är i dag. Bankoutskottet skrev vid detta tillfälle att utskottet räknade med att länsstyrelserna och de till dem knutna planeringsråden i de båda länen beaktade önskvärheten av att en utredning om de i motionen angivna spörsmålen kommer till stånd och att

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

de inbördes och med berörda organisationer etablerar erforderlig samverkan för detta ändamål.

Man har sedan tagit upp saken och i dag finns två utredningar gjorda. Trots detta finns en reservation till bankoutskottets utlåtande nr 23, där man begär en utredning angående glasindustrin.

Man frågar sig faktiskt vad som har hänt under denna tid som gjort att herr Börjesson i Glömminge fullständigt ändrat uppfattning från 1967. Han var en av undertecknarna av bankoutskottets utlåtande vid detta tillfälle, men problemet var då ett annat. Vi hade en lågkonjunktur och inga som helst utredningar att bygga på när det gällde glasindustrins framtid. Därför kan jag säga — jag tror att jag även talar för mina medmotionärer — att vi för vår del i dagens läge är fullständigt nöjda med den satsning som görs. Redan 1967 sade jag att vi skulle återkomma om ingenting hände. Det har nu hänt en hel del och nu får vi se. Vad som är viktigt i dagens läge är faktiskt att industrin löser de samverkansproblem som finns när företagen går ut på exportmarknaden. På de små bruken har man alltför mycket kvar av inställningen att man är sig själv nog. En islossning har ägt rum, och jag hoppas verkligen att den fortsätter så att det exportstöd man nu får kommer bygden och dem som är anställda i industrin till godo. Vi tror också att det är viktigt att det sker en självsanering i detta sammanhang genom att man satsar på yrkesutbildning och på export. Denna bygd är, som förut har poängterats, verkligen beroende av glasindustrin.

Herr Hovhammar sade på en punkt i sitt anförande att glasindustrin är en industri med relativt höga löner. Fortfarande ligger dock dess löner under medeltalet för industriarbetare här i Sverige. Tar man hänsyn till yrkesutbildningen, till arbetets art — tänk på en varm dag i hyttan — o. d., tror jag

inte att man kan påstå att glasindustrin är en höglöneindustri, om man vill försöka få verklig fart på den. Ännu behöver nog en hel del förbättringar komma till stånd för att vi skall kunna se ljus på glasindustrins framtid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! För herr Fagerlund vill jag påpeka att vi inom den manuella glasindustrin i dag har ett ganska ingående samarbete och håller på att etablera olika grupper, som skall gå ut på exportmarknaderna, främst i Amerikas förenta stater. Ett mycket stort arbete på det planet är alltså redan på gång.

Beträffande lönerna vill jag upprepa att vissa grupper inom glasindustrin har fått ett synnerligen bra löneläge. Däremot finns det väl andra, vilka — som herr Fagerlund sade — fortfarande ligger relativt lågt. Vi hoppas att vi, om vi får en effektiv export, skall kunna göra branschen ännu mer aktuell och tilldragande, så att vi får tillgång till bra folk, vilket är nödvändigt om vi skall kunna klara konkurrensen.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte, herr Hovhammar, att det finns någon låglöneindustri där man inte kan plocka fram någon som har relativt god lön, utan man får nog se på branschen i dess helhet när man diskuterar lönerna.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in på de olika detaljerna i den del av propositionen som vi har haft att behandla inom statsutskottet. Det var egentligen några ytfranden av herr Persson i Heden som föranledde mig att ta till orda i denna diskussion. Han tolkade nämligen statsutskottets utlåtande på ett alldeles speciellt sätt.

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

Avsikten med den stödåtgärd som nu behandlas är ju att befrämja såväl TEKO-industrins som den manuellt arbetande glasindustrins möjligheter på exportmarknaden. Genom ett samhälleligt stöd skall de kunna få den puff framåt som ger dem större förutsättningar att hävda sig i den internationella konkurrensen. I den motion, som herr Persson i Heden åberopade, förordades att stödet skulle vara generellt och alltså icke knutet, såsom i propositionen angavs, till exportfrämjande åtgärder. Det är på den punkten jag måste understyrka att utskottet icke har biträtt motionen. Utskottet anför i stället: »Utskottet delar Kungl. Maj:ts uppfattning att den i propositionen föreslagna statsgarantin bör få tas i anspråk för lån som har till syfte att främja eller genomföra ett exportprojekt. Att lånet även kan få mer allmänna rationaliseringskonsekvenser får naturligtvis å andra sidan inte vara ett hinder för lånegaranti. I motionerna I:1014 och II:1173 yrkad lånegaranti kan utskottet emellertid inte förorda.»

Jag har velat markera detta för att herr Persson i Heden inte längre fram skall ta sitt eget uttalande till intäkt för att en utvidgning av propositionens innebörd har skett i detta avseende.

Beträffande de små och medelstora företagen menar vi att ett litet företag kan ha en specialitet i sin produktion som gör det konkurrenskraftigt. Å andra sidan får man här som på andra områden räkna med att företa vissa strukturförändringar som gör industrin mer konkurrenskraftig än den eljest skulle vara. Det är de synpunkterna som har legat i botten när vi inom statsutskottet har behandlat dessa problem.

Herr talman! Det var bara detta som jag ville anföra just nu.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara konstate-

rat att utskottets skrivning ger vid handen att stödåtgärder kan vidtas för rationalisering inom företagen. Så har jag tolkat utskottsutlåtandet. Är det fel herr Lindholm, så anser jag att utlåtandet har avfattats felaktigt.

Om jag har tolkat utskottets skrivning beträffande småföretagsamheten alltför välvilligt är det bekymmersamt, det måste jag erkänna. Jag har emellertid tolkat det så, att utskottet har strukit under möjligheterna för småföretag att i likhet med stora företag dra nytta av de exportfrämjande åtgärderna. Det anser jag vara av vikt och värde, eftersom vi har en stor grupp småföretagare just inom TEKO-industrin. Att de inte skulle ges tillfälle att dra nytta av de exportfrämjande åtgärderna torde väl ändå herr Lindholm inte kunna anse vara riktigt.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! I sitt första inlägg gjorde herr Persson i Heden stödåtgärderna generella under det att de i verkligheten är avsedda att vara knutna till exportprojekt. Därvid kan det naturligtvis bli fråga om att också småföretag kan få del därav, om de är rationella och kan hävda sig på marknaden.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber om överseende för att jag tar till orda så sent på natten. Jag är emellertid angelägen om att få framföra några synpunkter i anslutning till behandlingen av bevillningsutskottets utlåtande nr 35. Jag kommer från en bygd där vi har haft problem med vår TEKO-industri. Jag har därför på nära håll kommit i kontakt med de svårigheter som drabbar den arbetskraft som blir friställd i samband med ett företags nedläggande.

Importen av textil- och konfektionsvaror har ökat mycket kraftigt under senare år. I huvudsak gäller importökningen prisbilliga standardprodukter. Samtidigt har den svenska TEKO-ex-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

porten vuxit snabbt. Bakom denna exportökning ligger en målmedveten satsning på en högkvalitativ produktion. Importökningen har varit väsentligt större än exportökningen. Enligt propositionen 41 steg importöverskottet från omkring 1 miljard kronor 1960 till 1,7 miljarder kronor 1968.

En väsentlig orsak till att de svenska TEKO-industrierna förlorar terräng i fråga om priskänsliga standardvaror är en starkt ökad konkurrens från låglöneländerna. Med sitt relativt höga kostnads läge har den svenska TEKO-industrin svårt att hävda sig i konkurrensen med lågprisländerna. Utvecklingen på TEKO-området har medfört nedläggningar av åtskilliga företag. Mellan åren 1960 och 1967 gick det totala antalet anställda i branschen ned med ca 20 000 eller med 20 procent. Man räknar med att denna utveckling kommer att fortsätta. Omfattande företagsnedläggelser kan få starkt negativa sysselsättningskonsekvenser. Riskerna härför ökas på grund av att TEKO-industrierna är geografiskt starkt koncentrerade till Älvsborgs län och i viss mån även till Skaraborgs län. Det har hänt att stora svårigheter förelegat att få den friställda arbetskraften placerad. Detta understryker behovet av att lokaliseringpolitiska åtgärder vidtas i de orter där TEKO-industrierna är placerade.

Vid bedömandet av TEKO-industrins framtida utveckling bör hänsyn tas till beredskapspolitiska synpunkter. Kravet på ett acceptabelt försörjningsläge under avspärrning innebär att branschens kapacitet inom för beredskapen väsentliga områden måste bibehållas. En ytterligare nedläggning av TEKO-företag skulle innebära en allvarlig fara för vår beredskap inför en eventuell avspärrning. Under alla förhållanden är det en huvuduppgift att satsa på rationalisering av TEKO-industrierna, så att deras konkurrensförmåga stärkes. Vad som är angeläget är en ytterligare sats-

ning på högkvalitativa TEKO-produkter, för vilka en vidgad exportmarknad bör kunna vinnas.

För att TEKO-industrin skall kunna företaga ytterligare rationaliseringsåtgärder är det nödvändigt att denna industri bereds ökade möjligheter att låna pengar mot en rimlig ränta. De räntor som för närvarande tillämpas skulle för 15 år sedan ha betecknats som rena ockerräntor.

De åtgärder som föreslås i proposition nr 41 bör kunna främja TEKO-industrins möjligheter att hävda sig på världsmarknaden. I motion II: 1173 pekar motionärerna bl. a. på önskvärdheten av att TEKO-företagen får möjligheter att utnyttja investeringsfundsmedel för dels omställnings- och upprustningsinvesteringar, dels exportprojekt inklusive marknadsinvesteringar. Motionsförslagen grundar sig på vad TEKO-utredningen har föreslagit i sitt betänkande.

Nu har TEKO-industrierna inom Boråsområdet beretts möjligheter att ta investeringsfundsmedel i anspråk. Av bevillningsutskottets betänkande nr 35 framgår bl. a., att Kungl. Maj:t så sent som den 9 mars i år gett tillstånd för tre företag inom TEKO-branschen i Boråsområdet att ta i anspråk de s. k. långa investeringsfonderna för investeringar i Boråsområdet. Vidare framgår att investeringsfundsmedel på närmare 80 miljoner kronor under tiden maj—december 1966 togs i anspråk inom detta område. Man kan därför förvänta att Kungl. Maj:t liksom hittills välvilligt kommer att pröva varje ansökan från företag inom TEKO-branschen att få ta investeringsfundsmedel i anspråk för omstrukturering, rationaliseringsändamål etc. Önskvärt vore givetvis, att även TEKO-företag inom andra områden av vårt land — exempelvis i Skaraborgs län — kunde få möjligheter att efter prövning utnyttja investeringsfundsmedel.

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag antar att kammarens ledamöter med tanke på den tidsbrist vi befinner oss i inte är hågade för någon principdiskussion av de problem vi nu behandlar. Det är egentligen synd ty dessa frågor är onekligen väsentliga. De är väsentliga därför att de belyser principerna för en modern näringspolitik. Det gäller en bransch som brottas med utomordentliga svårigheter; branschens svårigheter får dessutom mycket allvarliga konsekvenser för de regioner dit branschen är koncentrerad.

Det är glädjande för mig såsom ansvarig för regeringens förslag om stödåtgärder för TEKO-industrierna att en så bred, nästan total anslutning har uppnåtts både till de principiella motiveringarna och till de konkreta förslagen. Därför finns det ingen anledning för mig att upprepa den ganska utförliga argumentering som förekommer för förslagen i propositionen. Jag skulle bara, innan jag i anslutning till diskussionen om TEKO-problemen besvarar en interpellation som i anslutning till TEKO-förslaget framställts beträffande den svenska porslinsindustrin — det är det som är den egentliga anledningen till att jag har begärt ordet — i korthet vilja framlägga vissa synpunkter som jag med anledning av vad som har sagts här tidigare i dag känner ett behov av att framföra.

Först och främst vill jag gärna understryka att sådana insatser som under de närmaste åren kommer att göras för TEKO-industrin liksom för den manuelle glasindustrin inte tidigare har gjorts för någon annan industrigren. Det koncentrerade exportstöd som här sätts in är av sådan omfattning, att det mer än motsvarar de statliga stödåtgärder som sätts in för industrin i dess helhet. Härtill kommer de medel som under de kommande åren kommer att

satsas på särskilt anpassade utbildningsinsatser för både TEKO- och glasbranschen. Också de åtgärderna är unika för svensk industri.

Dessa åtgärder ger dock inte hela bilden av regeringens politik när det gäller TEKO-industrin. Jag erinrade i propositionen om att ansträngningar görs för att framför allt inom konfektionsindustrin åstadkomma den strukturrationalisering som jag bedömer som nödvändig för att få till stånd de internationellt konkurrenskraftiga enheter som denna industri så väl behöver. Engagerade i detta arbete är Sveriges Investeringsbank liksom sedan en tid tillbaka branschorganisationerna själva; det är alltså — om nu det skall behöva påpekas — inte ett statligt byråkratiskt experttyckande som ligger bakom denna politik, utan det är på denna som på så många andra punkter när det gäller näringspolitiken en politik som är grundad på bedömningar om behovet och nödvändigheten av åtgärder som delas av dem som är direkt berörda av utvecklingen.

Ännu har inte Investeringsbankens förhandlingar lett till resultat. Jag hade för ett par dagar sedan kontakt med bankens ledning och kan meddela kammarens ledamöter att ett antal intressanta sammanslagningar, fusioner, är under diskussion, om vilka vi kan ha vissa förhoppningar att de kommer att kunna genomföras. Jag vill gärna understryka att jag säger *vissa förhoppningar*; det har visat sig att det finns så många stöttestenar som man snubblar över när man skall försöka åstadkomma dessa fusioner — jag behöver inte närmare utveckla vari dessa stöttestenar består, men de sammanhänger naturligtvis i sista hand med svårigheterna att förena skilda ägarintressen.

Jag vet att det ibland i bankkretsar — det har även förekommit i motioner här i riksdagen — sägs att vi övervärde-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

rar och överbetonar betydelsen från konkurrenssynpunkt av samarbete mellan företagen och även av direkta fusioneringar. Jag tror att det material som TEKO-utredningen i sitt slutbetänkande kommer att lägga fram — det kommer att ske i höst — skall visa att regeringens bedömning av denna fråga är ganska realistisk. De undersökningar som utredningen låtit utföra med hjälp av utomstående expertis talar ett mycket tydligt språk om det önskvärda i att i första hand den tyngre konfektionsindustrin får fram större företagsenheter. De bör vara så pass stora att de verkligen kan bära de kostnader som är förenade med en avancerad produktutveckling och ett effektivt marknadsförande i internationell konkurrens.

Låt mig också säga att den diskussion som har förts i dag inte är det sista ordet när det gäller politiken gentemot TEKO-industrin. I höst får vi ta del av TEKO-utredningens slutbetänkande, och jag förväntar att det betänkandet kommer att innehålla ett antal konkreta förslag som kommer att vara av betydande intresse.

Innan jag övergår till att föredra mitt interpellationssvar skall jag ta upp ytterligare en punkt, eftersom den har spelat en stor roll i debatten i dag. Jag syftar på beredskapsfrågan.

Den frågan har tilldragit sig ökad uppmärksamhet inte minst i anslutning till beskedet om YFA:s nedläggning. Jag har bara tänkt kommentera den aspekten av YFA:s nedläggning nu. Jag kommer alltså inte att ta upp sysselsättningsproblemet i anledning av nedläggningen — självfallet inte därför att jag inte skulle anse det vara väsentligt, utan därför att jag får tillfälle att om några dagar i ett sammanhang redovisa regeringens politik i YFA-frågan i ett interpellationssvar. Jag skall däremot beröra YFA-nedläggningens effekt på vår beredskapsförsörjning, därför att

jag i debatten i dag har tyckt mig märka en kritik av regeringen för att vi skulle försumma beredskapsfrågorna. Jag vill bestämt hävda att vi inte har gjort det.

Det är sant att nedläggningen av det stora ylleföretaget YFA har skapat problem för vår beredskapsförsörjning, problem som ytterligare markerats och accentuerats av att det andra stora företaget i yllebranschen, Saxylle—Kilsund, planerar en begränsning av sin produktion.

För att belysa det allvar med vilket vi betraktar beredskapsfrågorna på TEKO-området kan jag nämna att den första åtgärd som regeringen vidtog när vi fick förhandsbesked om beslutet att nedlägga YFA var att undersöka effekterna på vårt beredskapsförsörjningsläge. Det gjordes en mycket omfattande analys — jag skall inte trötta kammaren med att gå närmare in på den. Det var först sedan den analysen visat att vi kunde klara försörjningen också efter ett bortfall av YFA:s produktion som regeringen avstod från att med olika statliga medel försöka hålla YFA:s produktion i gång. Vi fattade inte det beslutet förrän vi hade konstaterat för det första att försörjningsberedskapen kunde upprätthållas, trots produktionsbortfallet, genom ökad lagring av yllevävnader och för det andra att det alternativet för samhället ställde sig billigare på lång sikt än att med olika subventioner förmå driften vid YFA att fortsätta.

För att ytterligare understryka det allvar med vilket vi ser frågan om försörjningsberedskapen vill jag understryka att exakt samma typ av analys gjordes i samband med Saxylle—Kilsunds beslut att lägga ned spinneriet i Stigen. I det fallet ledde vår analys av försörjningsläget till en annan slutsats än i YFA-fallet. Den ledde som bekant till att staten ägarmässigt engagerade sig i spinneriet i Stigen tillsammans

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

med Eiser. Det gjorde vi för att klara beredskapsförsörjningen. Ett annat viktigt motiv var självfallet att vi därigenom vann en väsentlig sysselsättnings-effekt i en region som annars skulle ha råkat ut för betydande svårigheter.

Jag har velat nämna detta för att understryka vilken vikt vi fäster vid beredskapsfrågan och för att visa att den kritik som jag har hört både här och i medkammaren och som går ut på att vi skulle vara likgiltiga för försörjningsfrågorna är helt obefogad.

Låt mig avslutningsvis bara säga att de åtgärder som riksdagen inom kort kommer att fatta beslut om är oprövade tidigare i svensk industripolitik. Man kan därmed säga att de utgör ett näringspolitiskt experiment. Bakom detta experiment ligger övertygelsen att det också i industrigrenar, som totalt sett är mindre expansiva och som t. o. m. totalt kan vara på tillbakagång, normalt finns livskraftiga företag som det är önskvärt att ta till vara och stimulera till fortsatt utveckling. För det andra bygger experimenten på tron att vi uppnår en sådan stimulans genom koncentrerade insatser på flera områden samtidigt av det slag som det är fråga om här. Därför kommer vi att noggrant följa resultatet av de TEKO- och glasprogram som vi nu kommer att få resurser att genomföra. Just på grund av att det är fråga om experiment, som det är väsentligt att få utvärderade, kommer jag att vara obenägen att föreslå samma experiment i andra näringsgrenar, även om jag är medveten om att det finns flera näringsgrenar som kan hänvisa till likartade problem med TEKO-branschens. Jag menar självfallet inte att dessa åtgärder inom TEKO-industrin skall få motivera en passivitet gentemot andra industrigrenar, men då får det bli fråga om andra industripolitiska insatser än de vi i dag diskuterar.

Därmed är jag, herr talman, delvis

också argumentsmässigt framme vid mitt svar till herr Blomkvist.

Herr Blomkvist har nämligen frågat mig, om jag är villig att medverka till en snabb undersökning beträffande den svenska porslinsindustrins situation. Syftet med undersökningen skulle vara att få fram förslag till åtgärder för denna industrigren som skulle kunna samordnas med de föreslagna programmen för TEKO-industrierna och den manuella glasindustrin.

Fastän det inte framgår klart av herr Blomkvists fråga har jag av de sifferuppgifter han lämnar slutit mig till att han avser den del av porslinsindustrin som tillverkar hushålls- och prydnadsporslin. Jag vill erinra om att detta bara är en del av den samlade porslinsindustrin, som ju också omfattar tillverkning av sanitetsgoods och s. k. elektroporslin för isolatorer m. m. Beträffande de senare sektorerna är väl den av herr Blomkvist lämnade branschkaraktistiken när det gäller konkurrenssituationen och lönsamhetsläget knappast helt träffande. Man kan tvärtom konstatera att det här rör sig om sektorer som — i likhet med många andra industrigrenar som producerar för byggsektorn — haft en övervägande gynnsam utveckling under 1950- och 1960-talen.

Däremot är det riktigt att just hushållsporslinsindustrin inte tillhört de mera expansiva industrigrenarna. Produktionen har t. o. m. sjunkit jämfört med situationen strax efter kriget och har i ökad utsträckning ersattis av import. Det är rimligt att anta att en hel del av förklaringen till den utvecklingen såsom interpellanten påpekar är att söka i det förhållandet att hushållsporslinsindustrin tillhör de mera löneintensiva industrigrenarna. Detta innebär naturligtvis att för standardprodukter ett hårt konkurrenstryck uppstår från länder med lägre löneläge än Sve-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

rige. Självfallet har också tullavvecklingen inom EFTA och den konkurrens som utgår från plastsektorn haft sin betydelse i sammanhanget.

Att vi från regeringens sida trots vad jag nu sagt lämnat hushållsporslinsindustrin utanför de program som vi föreslagit riksdagen för TEKO-industriernas och den manuella glasindustrins vidkommande beror självfallet inte på någon underskattning av branschens problem. Hushållsporslinsindustrin uppvisar emellertid en helt annan och mera gynnsam företagsstruktur än både TEKO- och glasindustrierna. Som herr Blomkvist själv påpekar finns det i dag bara fyra företag i branschen, och av dem dominerar de två största — Uppsala-Ekeby-gruppen och KF:s Gustavsberg — bilden mycket eftertryckligt. Jag tror att det är riktigt att säga att porslinsindustrin på egen hand lyckats åstadkomma just den koncentration av tillverkningen till färre och effektivare företagsenheter som målet nu är att få till stånd inom TEKO- och glasindustrierna.

Med hänsyn härtill har regeringen inte ansett att särskilda näringspolitiska insatser för porslinsindustrin är påkallade i dagsläget. Av samma skäl tror jag inte att en särskild utredning med syfte att anvisa vägar för företagens framtida handlande är angelägen. Det sagda utesluter självfallet inte behovet av en kontinuerlig bevakning av utvecklingen inom branschen och en beredskap att, om så skulle visa sig nödvändigt, ingripa med åtgärder. Jag vill i sammanhanget gärna framhålla att jag delar herr Blomkvists uppfattning beträffande de åtgärder som behöver vidtas av företagen för att deras konkurrenskraft skall kunna ökas.

Jag vill slutligen understryka en synpunkt som framhålls i propositionen om TEKO- och glasindustrierna, nämligen att det föreslagna TEKO-programmet

måste ses som en försöksverksamhet. Endast efter en noggrann utvärdering av programmets resultat blir det möjligt att avgöra om åtgärder av det slag som nu prövas är lämpliga för en mera generell tillämpning. Även om det går att peka ut vissa industrigrenar, där liknande åtgärder i och för sig kan förefalla välmotiverade, är det önskvärt att inga ytterligare program av detta slag genomförs, innan en utvärdering av TEKO- och glasprogrammen kommit till stånd.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret. Jag hoppas att statsrådet har en viss förståelse för att jag inte kan vara helt tillfredsställd med detta svar.

Som industriministern har konstaterat gäller frågan enbart den del av porslinsindustrin som tillverkar hushålls- och prydnadsporslin. Det är alldeles riktigt att det finns tillverkningsgrenar inom porslinsindustrin som har en tillfredsställande lönsamhet, exempelvis sanitetsgodsdelen. När jag i fortsättningen kommer att använda mig av benämningen porslinsindustrin så avser jag alltså den del av industrin som tillverkar hushålls- och prydnadsporslin.

Jag delar industriministerns uppfattning att porslinsindustrin har en helt annan och mera gynnsam företagsstruktur än både TEKO- och glasindustrierna har. Under de senaste två åren har Karlskrona porslinsfabrik lagt ned sin produktion, och för närvarande finns det fyra företag med sammanlagt 1 534 anställda, av vilka mer än hälften är anställda vid Rörstrands porslinsfabriker. Denna industri är bland de största företagen i Lidköping, där flera tusentals människor antingen direkt eller indirekt har sin försörjning genom tillverkning av hushållsporslin. Jag är glad

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

Över att statsrådet delar min uppfattning om vilka åtgärder som måste vidtagas för att kunna lösa de aktuella svårigheterna för porslinsindustrin, såsom marknads- och lönsamhetsfrågor och nödvändiga löneförbättringar för de anställda. Jag har pekat på sortimentbegränsningar, fortsatt rationalisering och att nya exportmarknader måste uppsökas — gärna i samarbete med glasindustrin — samt på en produktutveckling mot allt mera exklusiva produkter. Jag har vidare framhållit, att porslinsindustrin sedan länge har haft goda kontakter med glasindustrin, inte minst när det gäller samordnade åtgärder på exportmarknaden. Till detta kommer att dessa båda branscher arbetar under ganska likartade förhållanden på hemmamarknaden.

Som bekant har porslinsindustrin liksom glasindustrin en synnerligen besvärande konkurrens av utländska produkter på hemmamarknaden. Bland annat med hänsyn till denna marknadsituation har jag ställt frågan till industriministern: Är det möjligt att de föreslagna stimulansåtgärderna för den manuella glasindustrin, som riksdagen om en stund kommer att fatta beslut om, även kan utgå till företag inom porslinsindustrin? I svaret på min interpellation understryker industriministern att endast efter en noggrann utvärdering av programmets resultat blir det möjligt att avgöra om åtgärder av det slag som nu prövas är lämpliga för en mera generell tillämpning. Dessutom framhåller statsrådet att även om det går att peka ut vissa industrigrenar, där liknande åtgärder i och för sig kan förefalla välmotiverade, är det önskvärt att inga ytterligare program av detta slag genomförs, innan en utvärdering av TEKO- och glasprogrammen kommit till stånd. Jag har förståelse för industriministerns uppfattning i denna fråga och är också övertygad om att det är

nödvändigt, att man kontinuerligt följer upp och studerar resultaten av stimulansprogrammet för det fortsatta arbetet på andra områden inom näringslivet. Med hänsyn till företagsstrukturen och den pågående rationaliseringen inom porslinsindustrin är det för närvarande mest angeläget att få fram ett tidsbegränsat statligt exportstöd till porslinsindustrin. Redan nu kräver nämligen den billiga importen alltmer en produktutveckling mot kvalitetsvaror. Men för att så snabbt som möjligt kunna vidta en sådan förändring av produktionen behövs nya exportmarknader. Jag tror för min del att, om porslinsindustrin skall kunna överleva, en allt större del av produktionen måste exporteras inom den närmaste framtiden. Det finns kännare inom branschen som hävdar, att branschens exportvolym bör ligga något över 50 procent. Som jämförelse kan jag nämna att Rörstrands porslinsfabriker i dag har en exportvolym på 30 procent, vilket jag inte tycker är så dåligt.

Jag tror alltså att exportproblemen kommer att bli den verkliga kärnfrågan för porslinsindustrin inom den närmaste framtiden. Under de senaste åren har också företagen gjort betydande insatser för att bygga upp exportavdelningar, och de har även fått goda kontakter i de mest intressanta industriländerna såsom Förenta staterna och Australien. Men på grund av bristande ekonomiska resurser har man inte lyckats genomföra en tillfredsställande marknadsföring. Med tanke på porslinsindustrins fortsatta verksamhet i vårt land är det nödvändigt, att den så snabbt som möjligt kan sälja kvalitetsprodukterna på världsmarknaden. Och det är i detta sammanhang som man skall se ett eventuellt tidsbegränsat statligt exportstöd. Självfallet måste en sådan statlig åtgärd betraktas som en initialsatsning till förmån för porslinsin-

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera porslinsindustrin

dustrins exportsträvanden.

För de anställda, företagen och de berörda kommunerna är jag tacksam över ett uttalande i industriministerns interpellationssvar. Han framhåller: »Det sagda utesluter självfallet inte behovet av en kontinuerlig bevakning av utvecklingen inom branschen och en beredskap att, om så skulle visa sig nödvändigt, ingripa med åtgärder.» Med hänsyn till detta yttrande och med det förtroende jag har för industriministern utgår jag från att såväl anställda som företagare i fortsättningen kan räkna med att industriministern och hans medhjälpare kommer att följa branschens fortsatta utveckling.

Jag vill tillägga att det skulle höra till de verkligt ljusa inslagen i porslinsindustrins nuvarande läge om industriministern och hans medarbetare inom den närmaste framtiden funne det angeläget att stödja branschens exportansträngningar.

Slutligen tackar jag än en gång industriministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit re-

servationen 1 av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 81 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering

Stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 72 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BURENSTAM LINDER (m), som yttrade:

Herr talman! Jag avsåg vid omröstningen under mom. B i bankoutskottets utlåtande nr 23 att rösta ja men råkade trycka på nej-knappen.

§ 11

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin jämte motioner,

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1970/71 till exportfrämjande åtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, m. m., jämte motioner, och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1970/71 till utbildningsåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 35, med anledning av motioner angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin.

Kammaren biföll vad utskotten hemställt i nämnda utlåtanden och betänkande, vilka debatterats i samband med behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 23 i det föregående.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen

av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 12

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. för högre utbildning och forskning i Linköping;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1970/71 till bidrag till svenska institut i utlandet m. m. jämte motion;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser vissa allmänna frågor;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1970/71 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser handelsdeparte-

mentets verksamhetsområde;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde; och

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lån till nordiska industrialiseringsfonden till förmån för Island.

§ 13

Anmälades följande motioner:

nr 1420, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland,

nr 1421, av herr *Andersson* i Södertälje, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående riktlinjer för lots- och fyrväsendets organisation och för statliga sjöfartsavgifter, samt

nr 1422, av herr *Rosqvist*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru *Ryding* (vpk) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förekomsten av ackordslön inom den yrkesmässiga trafiken.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.30 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson